

Cyrlometodějská
teologická fakulta

Univerzita Palackého
v Olomouci

Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění

PhDr. Aleš Naňák

**KAMENOSOCHAŘSKÉ DÍLNY SE SÍDLEM NA
JIHOVÝCHODNÍ MORAVĚ MEZI LÉTY 1850 A 1930
S DŮRAZEM NA JEJICH DOCHOVANÉ PRÁCE DROBNÉ
SAKRÁLNÍ ARCHITEKTURY**

Disertační práce

školitel: doc. PhDr. Jitka Jonová, Th.D.

studijní program: Křesťanské myšlení

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracoval samostatně a použil jsem přitom jen uvedené prameny a literaturu.

V Návojně dne 18. března 2024

.....

Podpis autora práce

Rád bych na tomto místě poděkoval doc. PhDr. Jitce Jonové, Th.D, své školitelce, která se ujala odborného vedení mé disertační práce. Chci jí vyjádřit velké díky za nevšední přístup, ochotu a zejména odborné rady, jimiž mě doprovázela v mém doktorandském studiu. Děkuji také všem ostatním, kteří vznik mé disertace podpořili cennými informacemi, poznatky a doporučeními nebo k jejímu zdárnému dokončení přispěli jakýmkoliv jiným způsobem. V neposlední řadě můj velký dík patří mé rodině a především ženě Magdaleně, a to za její neutuchající podporu a velkou trpělivost, zvláště v době dokončování celé práce.

OBSAH

1. Úvod	7
1.1 Základní myšlenka	7
1.2 Dosavadní stav bádání.....	9
1.3 Územní a časové vymezení práce	11
1.4 Metodika práce.....	12
1.5 Lidová zbožnost vyjádřená v kameni.....	13
1.6 Drobná sakrální architektura daného území, její vývoj a současný stav.....	15
1.6.1 Boží muka	15
1.6.2 Kříže kamenné a dřevěné	16
1.6.3 Kamenné smírčí kříže	17
1.6.4 Sochy a sousoší	17
1.6.5 Mariánské sloupy	18
1.6.6 Kaple, kapličky, výklenkové kapličky, zvonice.....	18
2. Kamenosochařské dílny se sídlem na jihovýchodní Moravě v letech 1850 až 1930	19
2.1 Kamenické dílny Václava a Štěpána Minaříků.....	19
2.2 Kamenická dílna Jana Trňáka v Uherském Brodě.....	31
2.3 Kamenická dílna Jana Záhořika z Uherského Brodu a Navazující provoz jeho ženy Julie	34
2.4 Kamenický závod Jaroslava Lužného z Uherského Brodu.....	47
2.5 Kamenosochařská dílna Františka Zajíce z Uherského Brodu.....	49
2.6 Kamenosochařský závod Ludvíka Petříka z Uherského Brodu	56
2.7 Kamenosochař Vincenc Gregor z Uherského Brodu	62
2.8 Kamenosochař Václav Beck z Uherského Hradiště.....	84
2.9. Kamenosochařský závod Františka Zbořila z Uherského Hradiště.....	86
2.10 Kamenosochařská dílna Josefa Topenčíka z Uherského Hradiště	105
2.11 Kamenická dílna Jindřicha Náplavy z Buchlovic	107
2.12 Kamenosochař František Ekart ze Štípy	120
2.13 Kamenosochařská dílna Františka Langa z Želechovic	124
2.14 Kamenosochař Jan Svoboda v Želechovicích.....	133
2.15 Kamenosochař Josef Gregor z Velkého Ořechova	134
2.16. Kamenosochař Josef Lukašík v Napajedlích	138
2.17 Základní charakteristika tvůrců drobných sakrálních památek sídlících na jihovýchodní Moravě na základě zjištěných poznatků.....	141
3. Přehled dílen na daném území působících, se sídlem jinde	143
3.1 Kamenosochařský závod Adolfa Loose staršího (a jeho ženy Marie) v Brně	143
3.2 Kamenosochařský závod Alberta Müllera v Brně	144
3.3 Kamenosochařský závod Jana Eduarda Tomoly v Brně.....	145

3.4 Kamenosochařský závod Jana Havláška v Olomouci.....	147
3.5 Kamenosochařský závod Ernsta Melnitzkého v Olomouci	148
3.6 Kamenosochařský závod Vojtěcha Semeráka v Olomouci.....	149
3.7 Kamenosochařský závod Josefa Sosny v Hranicích	160
3.8 Kamenosochařský závod Jakuba Zapletala v Přerově	162
3.9 Kamenosochařský závod Františka Štábla v Hodoníně	164
3.10 Kamenosochařský závod Bohumila Becka ve Strážnici	165
3.11 Kamenosochařský závod Petr a Navrátil v Kyjově.....	165
3.12 Kamenosochař Ferdinand Neumann v Kroměříži.....	167
3.13 Kamenosochařský závod Karla Sommera v Kroměříži	169
3.14 Kamenosochařská dílna Antonína Becka a jeho syna Jana v Kroměříži	170
3.15 Kamenosochařský závod Františka Krejčířika v Kroměříži	175
4. Donátoři a jejich motivace k pořízení kamenosochařských děl.....	176
4.1 Postavme kříž.....	176
4.2 Základní typologie donátorů	180
4.3 Administrace spojená s pořízením díla	182
4.3.1 Žehnání objektů.....	182
4.3.2 Žádosti o povolení svěcení.....	182
4.3.3 Vlastnická otázka	185
4.4 Specifika zřizování křížových cest.....	186
4.5 Specifika zřizování válečných památníků.....	192
4.6 Specifika pořizování funerální architektury	199
5. Aplikace poznatků v současné praxi	202
5.1 Drobná sakrální architektura a církevní a státní památková péče	202
5.1.1. Církevní památková péče.....	202
5.1.2 Drobné sakrální památky jako předmět památkové ochrany – vývoj státem vykonávané péče o památkový fond	204
5.2 Pojem restaurování v praxi památkové péče.....	207
5.3 Restaurátorský průzkum a záměr	208
5.3.1 Restaurátorský průzkum.....	209
5.3.2 Restaurátorský záměr	209
5.4 Aplikace rozpoznávaného tvarosloví a jiných určujících prvků u dílen v rámci přípravy restaurovatelského záměru.....	210
6. Závěr	219
Prameny	221
Literatura.....	234
Anotace	241
Abstract.....	242

Seznam zkratek

MZA – Moravský zemský archiv

SOkA – Státní okresní archiv

ZA – Zemský archiv

UH – Uherské Hradiště

ACO – Arcibiskupská konzistoř

Uh. Brod – Uherský Brod

Inv. č. – inventární číslo

Sig. – signatura

Čp. – číslo popisné

Nar. – narozen

Zem. – zemřel

1. ÚVOD

1.1 ZÁKLADNÍ MYŠLENKA

Tak jako člověk, jednatel, přirozeně upravuje k obrazu svému místo, kde konkrétně žije a tráví svůj čas, tak i určitá kultura a obecně sdílené hodnoty přirozeně mění veřejný prostor, kde jsou uplatňovány. Kulturní krajinu pak tvoří sídelní celky, města a obce. Spolu s nimi také hospodářsky kultivované pozemky, kdy přístup k užívání půdy a vlastně i způsob jejího užívání je vyvíjejícím odrazem společenských norem i proměn. Tvář krajiny je však po staletí dotvářena i prvky, jejichž smysl nebyl podepřen snahou o hospodářský ani ekonomický benefit. Tyto stopy lidské činnosti, často budované se značnými náklady, měly jiný smysl. Tvořily most tohoto světa ve světě duchovním. Mluvíme o drobné sakrální architektuře: o kaplích, sousoších a sochách svatých, božích mukách, polních křížích kamenných i dřevěných.¹ Díla tu vysoce umělecká, jinde lidová, vždy však vztyčována s jasným poselstvím. Donátoři uvádějí, že památka má sloužit „*k větší cti a slávě Boží*“, ona však v celém kontextu umocňuje skutečnost, že její přítomnost trvalým způsobem připomíná, že ti, kdo ji pořizovali, udržovali (a udržují), patřili (a patří) ke kultuře křesťanské. Žádná z těchto památek nevznikla pouze jako umělecké dílo, neměla se primárně stát „kulturní památkou“. Byť nelze popřít funkci memoriální, tyto objekty byly především jednoznačným a srozumitelným symbolem víry pořizovatele, zhotovitele, ale v širší rovině celé společnosti v místě žijící. A už jenom to, že tato díla vznikala, je důkazem, že společnost tomuto způsobu vyjádření rozuměla, respektovala ho a do jisté míry, řekněme obecnými společenskými normami, ho i vyžadovala. Jak velmi výstižně poznamenal Zdeněk Kalista, již Pierre Lassere pro tento postoj použil pojem „*christanisme païen*“ (pohanské křesťanství). Ačkoliv může být toto označení lehce zavádějící a Kalista jej zmiňuje v souvislosti s dobou barokních poutí, obsahuje v sobě přesnou definici širšího přístupu, který se „*snažil představu Boha co nejlépe spojit (ovšem pouze spojit, ne ztotožnit!) s představou tohoto světa, proniknout veškerý život co nejhlouběji myšlenkou Boží přítomnosti v něm, povýšit jej co možná do roviny supranaturální*“.² Vždyť nelze než souhlasit s myšlenkou, že dotváření krajiny tím, že v ní byla budována místa a objekty s křesťanským poselstvím vedlo k vnímání krajiny optikou nikoliv pouze

¹ K sakrální architektuře a vývoji jejího poznání na Moravě viz například: POJSL, Miloslav: K historiografii sakrální architektury. STUDIA THEOLOGICA, V, léto 2003.

² KALISTA, Zdeněk a HASHEMI, Michaela. Česká barokní poutí: k religiozitě českého lidu v době barokní. Žďár nad Sázavou: Cisterciána Sarensis, 2001.

estetickou či ryze praktickou, ale naopak jako krajiny, která je skutečným odrazem Stvořitele. Právě k tomu dopomáhaly ony drobné stavby – člověk baroka i pozdějších let chtěl být Boží přítomnosti blíže i mimo stěny svého domova. Budoval tak nejen místa paměti – místa úcty pietní, ale též místa určená „jen“ ke ztišení, kontemplaci a modlitbě. Krajina se tak stávala důvěrnější a zároveň člověku při každé návštěvě místa s plným křížem, boží mukou, obrázkem či sochou světce připomínala jeho kořeny. Poutník krajinou (není myšleno pouze účastník církevní poutí) se tak mohl nechat unášet mimo tíhu svých denních starostí, mohl zažívat kraj jako cosi Bohem posvěcené. A zde je důležité ono sloveso „zažívat“, neboť drobné sakrální památky by neměly být chápány právě jen jako památky, jelikož s tímto úmyslem nebyly zřizovány. Ony měly být jedním z prostředků „žití“ víry. Hmotným, srozumitelným a dostupným.

Tato práce se chce věnovat těm, jejichž rukama na jihovýchodní Moravě vznikala kamenosochařská díla, která se stala součástí oné krajiny s duchovním poselstvím; také obecně těm, kdo tato díla objednávali, a to v době, která nejen pro dané území přinesla dějinnou změnu, jež se propsala do všech oblastí lidské činnosti – konec monarchie a vznik samostatného československého státu. Přesněji je toto vymezení definováno níže. Dále se práce zaměřuje na proces související s pořízením prvků drobné sakrální architektury. Tato formální část vzniku sakrálních krajinných prvků je nedělitelnou součástí jejich existence. Poznání donátora a zhotovitele, pochopení všech jejich povinností a též motivace, to vše nejen přispěje k dokonalejšímu poznání kulturněhistorické hodnoty památek samotných, ale i lepšímu porozumění života doby minulé.

Co do členění textu, ve své první části se práce obecně věnuje drobnému památkovému fondu na dotčeném území. Druhou část práce pak tvoří identifikace kamenosochařských dílen sídlících zkoumaném území v letech 1850-1930. U jednotlivých autorů jsou předkládány životopisné údaje, skutečnosti zjištěné k jejich profesní kariéře či vzdělání a také rozpoznaná dochovaná krajinná díla. Jako důležitý prvek do budoucna jsou vnímány popisné údaje včetně prepisů textových částí. Tam, kde to bylo možné, jsem se snažil dohledat i informace související s pořízením děl. Jako důležitý komparační a kontextový prvek jsou v další části představeny kamenosochařské dílny, které se na sledovaném území prosadily, ale nesídlily zde.

V navazující části textu se pak věnuji procesu administrace spojené s pořízením díla drobné sakrální architektury, včetně specifických zásad, norem či pravidel při zřizování křížových cest či funerálních prvků.

Poslední část práce je pak věnována konkrétní péči, ochraně a obnově drobné sakrální architektury.

1.2 DOSAVADNÍ STAV BĚDÁNÍ

Problematika místních kamenosochařských dílen druhé poloviny 19. a první poloviny 20. století na jihovýchodní Moravě zatím v ucelené podobě unikala zájmu odborné veřejnosti. Tematicky i územně nejbliže je zřejmě práce Ludvíka Páleníčka věnovaná výtvarníkům Kroměřížska a Zdounecka.³ Okrajově se kamenosochařům věnovali autoři místopisných či historických prací zaměřených na konkrétní sídelní celek.⁴ Zde se však autoři s ohledem na charakter textu (jde o publikace kompilačního charakteru s účelem co nejširší obecné informace a prezentace daného sídla) uchylují k prostému konstatování autorství díla nacházejícího se na popisovaném území, a to buď na základě dochované signatury, nebo u podrobnějších prací na základě základních archivních pramenů.⁵ Jiná situace je v případě starších výtvarných umělců, zejména pak těch, jejichž uměleckořemeslná práce byla určena pro městská sídla. Zde se badatelskému zájmu těší významné sochařské dílny (nikoliv však zde sídlící) Josefa Winterhaldera staršího (1702-1769)⁶ či Ondřeje Schweigla (1735-1812)⁷. Jejich práce lze nalézt v Uherském Hradišti, Uherském Brodě, Velehradě či Buchlovicích. Předkládaná práce se však věnuje

³ PÁLENÍČEK, Ludvík. Výtvarné umění na Kroměřížsku a Zdounecku. 2. vyd. V Kroměříži: Osvětové sbory na Kroměřížsku a Zdounecku, 1940.

⁴ Například: VÁCLAVÍK, Antonín. Luhačovské Zálesí: příspěvky k národopisné hranici Valašska, Slovenska a Hané. Luhačovice: Musejní společnost, 1930; PÁLENÍČEK, Ludvík. Za pochodní krásy: výtvarný místopis Kroměřížska a Zdounecka. Varietas. Kroměříž: Karel Kryl, 1945.

⁵ Z novějších prací například: MITÁČEK, Jiří; ČOUPEK, Lukáš; DVOŘÁK, Tomáš; GALUŠKA, Luděk; GREGOROVÁ, Růžena et al.: Uherský Brod: město královské. Uherský Brod: město Uherský Brod, 2022. Dále ČOUPEK, Jiří; ČOUPEK, Lukáš; GALUŠKA, Luděk; HABARTOVÁ, Romana; HRABEC, Jaroslav et al.: Popovice: slovácká obec v letech 1220-2020. Obec Popovice, 2020. BŘEČKA, Jan et al.: Vlčnov: dějiny slovácké obce. Vlčnov: Obec Vlčnov, 2013. ODEHNAL, Petr: Kamenné a litinové kříže ve farnosti Slavičín (s pěti dodatky týkajícími se soch svatých). Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka 13, 2012, s. 4–20.

⁶ K osobě Josefa Winterhaldera staršího například: PAVLÍČEK, Martin: Josef Winterhalder st. (1702-1769). Praha: Barrister & Principal, 2005.

⁷ K němu například: HÁLOVÁ-JAHODOVÁ, Cecilie: Poznámka o výtvarném umění, Andreas Schweigl, Bildende Künste in Mähren. In: Umění, XX. Praha: Ústav dějin umění ČSAV, 1972. S. 168–187. Dále STEHLÍK, Miloš. Ondřej Schweigl (1735–1812): sochař a „učení umělec“. In: KROUPA, Jiří (ed.). V zrcadle stínů 1670–1790. Morava v době baroka. Rennes – Brno: Musée des Beaux-Arts – Moravská galerie, 2003.

mladšímu období a zaměřuje se na autory, kteří na sledovaném území jihovýchodní Moravy sídlili, navíc těžištěm regionálních kamenosochařů a kameníků tak, jak je sledují, jsou převážně drobná sakrální krajinná díla a rovněž díla funerální architektury, nikoliv díla chrámové architektury (byť převážná část řešených dílen nabízela i tyto práce). Starším výtvarníkům se pochopitelně věnuje i vícedílná práce *Umělecké památky Moravy a Slezska*.⁸

Téma drobné sakrální architektury v poslední době ve společnosti rezonuje a lze se setkat s množstvím literatury nestejně úrovně. Často jde opět o práce spíše kompilativního charakteru, ovšem ani jim nelze upřít jistou dávku užitečnosti.⁹ Pokud obsahují úplný výčet sakrálních objektů na vymezeném území, již jen to je do budoucna relevantní výchozí údaj pro další badatelskou činnost. Ve stejném duchu lze kladně hodnotit strojopis P. Františka Matýska *Na pastvách zelených; Náboženské památky jižního Valašska*.¹⁰ Byť obsahuje řadu nepřesností, vhodným způsobem s ním lze pracovat jako se soupisem sakrálních památek pro období 60. let 20. století na území valaškoklobouckého děkanátu. Kvalitními příspěvky k tématu jsou pak texty Petra Odehnala¹¹, v rámci Kroměřížska je velmi užitečná práce Davida Sobka,¹² opomenout nelze dílo Blanky Rašticové – její zpracování epigrafických památek na Uherskohradištsku je dnes cenným podkladem pro restaurování nápisových částí dochovaných uměleckých děl,¹³ či Jitky Matuszkové.¹⁴ U práce Blanky Rašticové je však

⁸ SAMEK, Bohumil a DOLEJŠÍ, Kateřina (ed.): *Umělecké památky Moravy a Slezska*. 3.1, O/P. Praha: Academia, 2021.

⁹ V rámci sledovaného území je možno zmínit například práce: STRNAD, Antonín: *Památná místa farnosti brumovské: sborník sakrálních památek farnosti svatého Václava v Brumově-Bylnici*. JUNÁK – svaz skautů a skautek ČR, středisko Brumov-Bylnice, Brumov-Bylnice, 2010; NAŇÁK, Aleš: *Památky Závřší*. Římskokatolická farnost Nedašov, 2013; SPATHOVÁ, Jana. *Stavební a umělecké památky*. Edice Zlínský kraj, sv. 1, Velehrad: Ottobře 12, 2002.

¹⁰ MATÝSEK, František: *Na pastvách zelených; Náboženské památky jižního Valašska: Farnost Újezd /u Vizovic nyní u Valašských Klobouk/*. Svazek III., strojopis, orig. z let 1955 – 1963, přepsal B. Havlíček, 1989. Kopie uložena u autora.

¹¹ ODEHNAL, Petr: *Sochy světců v exteriérech jižního Valašska*. *Vlastivědné kapitoly* 11, 2010, s. 4-24; ODEHNAL, Petr: *Poznamenání svatých křížů v kloboucké farnosti*. *Vlastivědné kapitoly z Valaškokloboucka* 12, 2011, s. 4-20; ODEHNAL, Petr: *Kamenné a litinové kříže ve farnosti Slavičín (s pěti dodatky týkajícími se soch svatých)*. *Vlastivědné kapitoly z Valaškokloboucka* 13, 2012, s. 4-20; dále ODEHNAL, Petr: *Tři drobnosti ke klobouckým křížům*. *Vlastivědné kapitoly z Valaškokloboucka* 15, 2014, s. 52-53.

¹² SOBEK, David. *Cechovní a živnostenské korporace na Moravě: Kroměříž v letech 1500-1914*. Olomouc, 2021. Rigorózní práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Dále jen SOBEK (2021).

¹³ RAŠTICOVÁ, Blanka: *Epigrafické památky okresu Uherské Hradiště do roku 1800*. Brno 1976.

¹⁴ Například MATUSZKOVÁ, Jitka: *Kříž na choleroém hřbitově v Záhorovicích*. *Malovaný kraj*, 4/2003; MATUSZKOVÁ, Jitka: *Kříž na Zbrodě v Mutěnicích*. *Malovaný kraj*, 1/2003; MATUSZKOVÁ, Jitka: *Kříž Na Čtvrkách v Prušánkách*. *Malovaný kraj*, 6/2003.

nutno podotknout, že se zaměřuje na kamenné památky zbudované nejpozději v 18. století, mladší objekty zcela vynechává. Jitka Matuzsková se zase věnuje oblasti spíše jihomoravské. Z oblasti střední a severní Moravy je pak nutno zmínit zdařilé práce Renaty Skřebkové.¹⁵

1.3 ÚZEMNÍ A ČASOVÉ VYMEZENÍ PRÁCE

Pro územní vymezení této práce bylo vybráno území jihovýchodní Moravy, kde docházelo a stále dochází k prolínání dvou vysoce religiózních a kulturně svébytných regionů, a to Slovácka a jižního Valašska. Konkrétní hranice zkoumaného území vycházejí z členění soudních okresů Moravy k roku 1930 a zahrnuje okresy Uherské Hradiště, Uherský Brod, Bojkovice, Valašské Klobouky, Vizovice, Zlín a Napajedla. Dané území se jeví vhodné i s ohledem na koncentraci jak městských sídel, tak i periferních oblastí s ryze zemědělským obyvatelstvem.

Časové vymezení jsem stanovil v průběhu práce na údobí mezi léty 1850 až 1930. Zvolil jsem ho z důvodu, že byť produkce kamenosochařských a kamenických dílen na daném území před rokem 1850 není zanedbatelná a v minulosti se již stala objektem badatelského zájmu¹⁶, určení autorské dílny u těchto (zpravidla anonymních) objektů je často možné jen na základě písemných pramenů. Nelze se zde opřít o signování díla ani o komparaci tvaroslovných prvků. Vymezení rokem 1930 je pak stanoveno ve vazbě na skutečnost, že v době krátce před druhou světovou válkou na sledovaném území nové dílny či závody prakticky nevznikaly. Ty existující pak svou činnost směřují více na funerální architekturu, případně silně zjednodušují formu svých děl: to bylo způsobeno jednak obecnými trendy, jednak tlakem na nízkou cenu z důvodu konkurence.¹⁷ Dále nejde odhlédnout od skutečnosti, že s ohledem na dobový kontext soukromé dílny nuceně ukončily svou činnost po roce 1948 a transformovaly se do komunálních podniků, přičemž jejich produkce již byla spíše uniformní.

¹⁵ SKŘEBSKÁ, Renata: Sepulkrální památky okresu Přerov. Národní památkový ústav, 2019; SKŘEBSKÁ, Renata. Sepulkrální památky na střední a severní Moravě. In: Epigraphica & Sepulcralia. [Sv.] 7, Fórum epigrafických a sepulkrálních studií / Praha : Artefactum Sv. 7, 2016.

¹⁶ MELICHOVÁ, L.: Z kamene dobrého, tvrdého a trvalého. Kamenné sochy v 18. století na uherskobrodském Kounicovském panství v dobovém kontextu. 2008. Magisterská diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně.

¹⁷ Všimněme si zejména práce Vincence Gregora. Jeho polní kříže z období po roce 1930 se vyznačují jednoduchým tvaroslovím bez dekoru, případně s prefabrikovanými katalogovými doplňky.

1.4 METODIKA PRÁCE

Práce vychází z dlouhodobého terénního průzkumu, kdy jsem od roku 2008 systematicky mapoval drobnou sakrální architekturu na území nejprve děkanátu Valašské Klobouky,¹⁸ posléze okresu Zlín a následně Uherské Hradiště.¹⁹ V rámci terénní práce byly dohledány existující objekty drobné sakrální architektury u 91 obcí na Zlínsku a 78 obcí na Uherskohradištsku. K památkám byla vytvořena fotodokumentace a popis, včetně přepisu dochovaných donátorských či pamětních textů. Pro účely této práce jsou důležité informace získané z děl, u nichž je znatelná autorská invence. Jedná se o polní kříže, exteriérové sochy či sousoší, zastavení křížové cesty, v mladším období náhrobky a po roce 1916 pak i válečné památníky, přičemž ty nejsou klasickým prvkem sakrální architektury, ovšem jak bude popsáno níže, jejich pietní charakter byl původně úzce spjat se sakrálním kontextem. Na části všech typů památek bylo možné dohledat autorské signatury. Ty vytvořily základní množinu dat o autorech působících na daném území, zároveň bylo na základě komparace užitého tvarosloví možné určit charakteristické prvky pro jednotlivé autory. To je dále jedním z vodítek pro určení autorství u děl nesignovaných. Dále bylo nutno výsledky terénní práce kriticky hodnotit na základě pramenných zdrojů. Dohledané a zdokumentované objekty u jednotlivých obcí a farností byly porovnány s objekty zanesenými do soupisů, jež byly vedeny farnostmi od poloviny 19. století, a dále s dostupnými kartografickými prameny, čímž byly získány informace o vývoji a údržbě památek, případně o objektech zaniklých. Těžiště práce však spočívalo nikoliv v historii vlastních sakrálních objektů v krajině, nýbrž v identifikaci těch, kdo je zhotovovali. Na základě archivních pramenů (matrik, sčítacích operátů, cechovních a tovaryšských knih, živnostenských rejstříků, vojenských evidencí, pozůstalostních knih, dobového tisku a mnoha dalších zdrojů) tak byla identifikována množina konkrétních kameníků a kamenosochařských dílen v širokých souvislostech. Základním kritériem jsou životopisné údaje držitele dílny, dále údaje o jeho profesní kariéře: založení dílny, její sídlo, případné přerušení provozu, zánik, související činnosti a navazující provozovatel, pokud existoval. Důležitým prvkem je i způsob propagace dílny, pokud se její forma zachovala. Pevné časové určení aktivní existence je nezbytné

¹⁸ NAŇÁK, Aleš: Katalog drobných sakrálních památek děkanátu Valašské Klobouky, jejich význam a historie. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, 2008. NAŇÁK, Aleš: Drobné sakrální památky děkanátu Valašské Klobouky, jejich význam a historie. Rigorózní práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, 2008.

¹⁹ V současné době (2024) je v rámci průzkumu před dokončením okres Kroměříž a probíhá průzkum v rámci okresu Vsetín.

z toho důvodu, že případný nástupce či jen obchodník mohl doprodávat signovaná díla i po smrti či zániku autora, což bez znalosti kontextu výrazně ztěžuje práci a vede ke zkresleným závěrům.

Výstupy práce se však také obrací k problematice zřizování objektů sakrální architektury v krajině. Opět na základě archivních pramenů se práce snaží najít odpovědi na to, co vedlo donátory k rozhodnutí vložit do těchto památek nemalé finanční prostředky i energii, popisuje formální proces, který toto zřízení provázelo.

1.5 LIDOVÁ ZBOŽNOST VYJÁDŘENÁ V KAMENI

Lidovou zbožnost je možno vnímat jako „*akt vůle, oddávající se službě Boží jak vnitřními, tak vnějšími projevy*“.²⁰ Sem lze zařadit především bohoslužebný kult vyjádřený posvátnými znameními (liturgie), přičemž *zbožnost* (pietas) v tomto významu je spjata s životem křesťanské společnosti od doby jejich vzniku. Pojem zbožnosti navíc úzce souvisí se vztahem náboženství a lidského prožitku. Projevy zbožnosti mají funkci setkání s posvátným, mají také pomoci určitou formou aktualizovat a znovu si uvědomovat přítomnost transcendentna v našem světě. Lidová zbožnost je rovněž vázána na projevy viditelné, obecně prožívané a pochopitelné, bývá spjata s místem či časem. A jako hmatatelný projev víry a lidové zbožnosti vnímáme i prvky sakrální architektury v krajině.

Lidová zbožnost 18. a 19. století akceptovaná a do jisté míry i tolerovaná církví dovolovala věřícím ve větší míře kultivovat krajinu určitou personifikací poděkování a proseb, což znamenalo, že v prostředí lidských sídel a stále častěji i v širším okolí se začaly objevovat prvky drobné sakrální architektury. I v odlehlých sídlech byly rozšířeny tzv. rozlučkové kříže, u nichž se konalo poslední zastavení pohřebního průvodu v domovské obci zesnulého, byla pronesena smuteční řeč zkušeným řečníkem, ten se za „sousedy“ s mrtvým rozloučil a zároveň ho vyzval, aby v pokoji čekal na slavné vzkříšení. Poté pohřební průvod pokračoval k farnímu kostelu, kde byly vykonány obřady a tělo bylo uloženo do posvěcené půdy hřbitova. Dále vznikaly kříže prosebné, k nimž se v určité dny kalendářního roku vydávala procesí s prosbou o úrodu, požehnání a další

²⁰ ZUBER, Rudolf: Lidová zbožnost a poutě na Moravě v 18. století. In: Studie muzea Kroměřížska 91. Kroměříž - Brno : Muzeum Kroměřížska - Muzejní a vlastivědná společnost v Brně (1991 [vyd. 1992]), str. 74-86

milosti.²¹ Zároveň se rozrůstal i kult lidmi oblíbených světců: sv. Jana Nepomuckého,²² sv. Floriána, sv. Vendelína, sv. Rocha a dalších, viz níže.

Na Slovácku a jižním Valašsku zůstala úcta ke světcům v žité tradici až do 40. let 20. století, což dokládá i ojedinělý přístup nedašovského kněze Františka Půčka, který v letech 1943 až 1945 inicioval zbudování hned trojice kamenných soch v Nedašově. Roku 1943 byla vztyčena socha sv. Josefa ze Semerákovy dílny v Olomouci, v průběhu roku 1945 to bylo sousoší sv. Anny s Pannou Marií a socha sv. Antonína, oboje z produkce nivnického kameníka Karla Veselého²³ ve spolupráci s akademickým sochařem Václavem Blažkem. S ohledem na kontext doby to byl počín nejen odvážný, ale i poměrně finančně náročný. Z nedašovské farní kroniky pak lze vyčíst, že P. Půček trojici světců a Matce Boží svěřil vyprošení konkrétní pomoci pro tři závřšské farní obce. Čteme tak, že „*krásné sochy z hořického pískovce budou zdobit okolí Nedašova. I. Sv. Josef – Ochránce patří z Babí hory na Návojnou od r. 1943 a vyprošuje smír definitivní a konečné osamostatnění farnosti. II. Sv Anna bude patřit na Nedašovu Lhotu a vyprošovat rodinám ochranu a další povolání řeholní. III. Sv. Antonín Pad. Bude hledět na Nedašov, aby mu vyprosil ztracená povolání kněžská a řeholní znovu a navrácení ztracených synů a připomínal, že rok jeho posvěcení sochy byl rokem navrácení ztracené svobody vlasti.*“²⁴

Pro dokreslení daného počínu dodejme, že zmíněnou trojici kamenných děl v Nedašově doplnila v roce 1946 socha sv. Václava stejné autorské dvojice, která rovnou posloužila jako památník obětem obou světových válek. I to je svěbytným dokladem přetrvávající lidové zbožnosti vtisknuté do kamene. Iniciátorem a hlavním organizátorem akce byl opět P. František Půček.

²¹ Na jihovýchodní Moravě, tedy na sledovaném území byly obě popsané tradice živé ještě v meziválečném období 20. století.

²² K tématu například: ROYT, Jan: Ikonografie svatojánské kamenné plastiky v Českých zemích. Kámen: exkluzivní časopis pro kameníky, kamenosochaře, restaurátory a ostatní přátele kamene. 1, č. 1, (1994,) s. 61-69.

²³ Karel Veselý se narodil 28. října 1912 v Nivnici, kde také provozoval svou kamenosochařskou živnost. Zemřel 27. dubna 1994 v nemocnici v Uherském Hradišti. Pohřben byl v rodinné hrobce v Nivnici. Srovnej: Obecní úřad Nivnice, Kniha narození Nivnice, svazek 8, ročník 1912, strana 279 a Městský úřad Uherské Hradiště, kniha zemřelých, svazek 73, ročník 1994.

²⁴ Farní úřad Nedašov, Pamětní kniha farnosti a kostela Panny Marie Nanebevzaté na Závřší, svazek I, 1907 – 1947 (dále jen „Pamětní kniha farnosti Nedašov 1907 – 1974“).

1.6 DROBNÁ SAKRÁLNÍ ARCHITEKTURA DANÉHO ÚZEMÍ, JEJÍ VÝVOJ A SOUČASNÝ STAV

Krajina jihovýchodní Moravy je na prvky drobné sakrální architektury bohatá. Jejich rozmístění jak v rámci městských či venkovských sídel lze poměrně spolehlivě dohledat již na mapových podkladech 1. vojenského mapování, přičemž u nemalého procenta těchto památek je tradice místa kontinuálně dodržena do současnosti. Typologický výčet níže není a ani nemá být taxativním seznamem uměleckořemeslného dědictví daného území, je spíše pomůckou pro zařazení tématu do širšího kontextu. Tato práce se věnuje kamenosochařským dílnám daného území a drobným sakrálním památkám zhotoveným z kamene z konce 19. a počátku 20. století. Přesto však považuji za vhodné tato díla zahrnout do obsáhlejší množiny objektů (často o století starších), jejichž společným jmenovatelem je (již výše zmíněný) určitý obecně přijímaný a respektovaný přesah k duchovní rovině, transcendentnu.

Drobné sakrální památky sledovaného území lze tedy obecně členit na:

1.6.1 Boží muka

Patří k nejstarším sakrálním památkám. Námět Bičování Krista se objevuje ve výtvarném umění od 9. století. Od 15. století se vyskytuje devoční typ Krista u sloupu. Sloup, u něhož byl údajně Kristus bičován, je uchováván v bazilice sv. Praesedy v Římě.²⁵ Stavěna byla jako symbol Kristova bičování u sloupu. Tedy symbol mučení a utrpení Božího Syna, odtud označení „boží muka“. Lze je rozdělit na dva základní typy – sloupková a hranolová, udávaná také jako pilířková. Nejdříve byla boží muka sloupkového typu stavěna ze dřeva, následně z kamene, hranolová byla zděná. Kamenná sloupková boží muka jsou tvořena zpravidla nízkým soklem, který vynáší dřík (válcovitý nebo hranolovitý sloup) s rozšířenou vrcholovou hlavicí, ta nese kaplicovitý nástavec s křížem. Boční strany kaplice mohou být zdobeny reliéfy v nikách či nápisy. Hranolová (pilířová) boží muka byla „...omítána a bílena s horní částí buď lucernovitou se soškou, nebo s výklenky na obrázky. Střecha kryta šindelem, cihlami, taškami nebo prejzy. Zvláštními druhy jsou trojboké hranoly (symbol sv. Trojice), ploché šířkové útvary kasulového obrysu aj.“²⁶

²⁵ Více k symbolice námětu Bičování Krista například ROYT, Jan: Slovník biblické ikonografie. Praha : Karolinum, 2006.

²⁶HEROUT, Jaroslav: Slabikář návštěvníků památek. Praha, 1962, str. 115.

V rámci sledovaného území se kamenná boží muka nachází zejména na Luhačovicku (Luhačovice, Přechovice, Pozlovice, Ludkovice, Horní Lhota a další) řidčeji je nacházíme i na Uherskohradištsku (Tupesy, Sady). Zděných božích muk je v krajině dochováno značné množství, zmiňme například práce v Uherském Hradišti, Hluku, Uherském Brodě, Pohořelicích, ale také ve Valašských Kloboukách, ve Štítné či Rokytnici.

1.6.2 Kříže kamenné a dřevěné

Kříž je typickým symbolem křesťanství vůbec. „*Při kontemplaci ukřižovaného Spasitele věřící snáze chápou význam nesmírného a nespravedlivého utrpení, které Ježíš, svatý a nevinný, snášel pro spásu člověka. Chápou také hodnotu jeho solidární lásky a účinnost jeho vykupitelské oběti.*“²⁷ V úctě k zobrazení Ukřižovaného se „*vzájemně proplétají prvky lidové zbožnosti*“, stejně tak samotná podoba tohoto zobrazení může vycházet jak z lidové tvorby, tak i z propracovaného a umělecky velmi kvalitního konceptu. V krajině se zpočátku objevovaly kříže dřevěné, tvořeny byly jednoduchými otesanými trámy, později se začaly užívat plechové polychromované korpusy, zřídka pak korpus dřevěný. Mezi lidovými řezbáři se pak v 19. století rozšířila podoba zdobených dřevěných křížů, kdy jejich břevna byla doplněna nástroji umučení Krista „*Arma Christi*“.²⁸ Dřevěné kříže však relativně rychle podléhají nepřízni počasí, proto vyžadují intenzivní péči nebo následnou renovaci, záhy však úplnou výměnu. V takovém případě, kdy došlo k úplné výměně objektu na téže místě, bylo dbáno na dodržení pravidla stálosti místa (*stabilitas loci*). Kamenné kříže, respektive jejich podoba, odrážejí tvarosloví konkrétního autora. Na sledovaném území jsou dochovány jak pozdně barokní kříže neznámého autorství (Brumov, Uherské Hradiště, Valašské Klobouky), tak i kříže místních lidových kameníků s rustikálním rukopisem (Štěpán Minařík: Biskupice, Kaňovice, Vizovice; Trňák: Uherský Brod), nebo kříže z počátku 20. století s vysokou uměleckou hodnotou (František Zajíc: Uherský Brod; František Zbořil: Staré Město, Bílovice, Napajedla), dále kříže z 1. poloviny 20. století s jednoduchým tvaroslovím bez důrazu na zdobnost jednotlivých částí (Vincenc Gregor: Vyškovec).

²⁷ Direktář o lidové zbožnosti a liturgii: směrnice a zásady. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. str. 93.

²⁸ K nástrojům umučení Krista viz například SCHILLER, Gertrud: Ikonographie der christlichen Kunst II.; Die Passion Jesu Christi. Gütersloher Verl.-Haus Mohn, 1968, str. 198.

1.6.3 Kamenné smírčí kříže

Pokud mluvíme o kamenných křížích, nelze opomenout takzvané kříže smírčí. Jedná se o drobné památky zhotovené z jednoho kusu kamene a jejich výtvarná podoba (nejčastěji latinský kříž) je odvislá od zkušeností či manuální dovednosti zhotovitele. Na kříži lze nalézt vřočení, řidčeji text, výjimečně je zpodobněn ukřižovaný Kristus. Smírčí kříže bývaly dávány do souvislosti s cyrilometodějskou misí ve 2. polovině 9. století. Tuto myšlenku rozvedl ve své studii z roku 1884 Jan Havelka,²⁹ ovšem již o rok později byla jeho hypotéza vyvrácena Josefem Kalouskem v článku „*O kontroverzích cyrilometodějských*“. Teorie o spojitosti zjevně starobylých křížových objektů s velkomoravským obdobím se záhy ujal František Příkryl, Havelkův následovník. Ten roku 1905 vydává své poznatky v knize „*SS. Cyrill a Method v upomínkách památek starožitných na Moravě*“, kde se na základě dochovaných smírčích křížů snaží rekonstruovat pouť slovanských věrozvěstů, čímž hlavně na Moravě zajistil tradici „*cyrilometodějských křížů*“, jež je živá i v současnosti. Smírčí kříže nacházíme například v Podhradí u Luhačovic, Zlechově, Horní Lhotě či Pozlovicích.

1.6.4 Sochy a sousoší

Sochy světců volně stojící v prostředí měst a obcí nebo v krajině se začínají na sledovaném území masivněji zřizovat v první třetině 18. století. Mezi nejčastěji zpodobňované bezesporu patří sv. Jan Nepomucký (z těch nejstarších například Uherský Brod 1711, Uherské Hradiště 1713, Břestek 1716, Staré Město u Uherského Hradiště 1721, Sady u Uherského Hradiště 1723, Brumov 1730, Zlechov 1733; Velehrad 1743), což svědčí jednak o jeho oblibě mezi lidem a jednak silném vlivu vrchnostenských kruhů v rekatolizačního úsilí. Dalším oblíbeným světce s vazbou na barokní ztvárnění je sv. Florián (Hluk 1737, Brumov 1755, Uherský Brod 1756, Kunovice 1777, Osvětimany 1780). Řady zpodobněných nebeských přímluvců doplňují sv. Jan Křtitel (Dobrkovice 1744, Ostrožská Lhota 1747, Kudlovice 1747), sv. Petr a Pavel (Buchlovice 1748), sv. Gothard (Uherský Brod 1735, Brumov 1773). Z těch nejmladších děl zmiňme například

²⁹KOLEKTIV AUTORŮ: Kamenné kříže Čech a Moravy. Praha, Argo, 1997, str. 13.

patrona rodin sv. Josefa (Nedašov 1943), nebo patrona českých zemí sv. Václava (Brumov 2010).

1.6.5 Mariánské sloupy

S mariánským sloupem se v rámci řešeného území setkáváme ve Vizovicích (1690), Bojkovicích (1716), Uherském Hradišti (1721), Uherském Brodě (1785), Valašských Kloboukách (1762), Divnicích u Slavičina (kolem roku 1800).

1.6.6 Kaple, kapličky, výklenkové kapličky, zvonice

Jen pro úplnost typologického výčtu zmiňme, že k drobné sakrální architektuře daného území je nutno zařadit lidové stavby charakteru kaple či výklenkové kapličky. Tyto zděné stavby s patrociniem dosáhly obliby v baroku, nicméně k jejich stavbám či obnovám docházelo po celé 19. století a ojediněle i první půli 20. století (například Nedašova Lhota).

Specifickým typem sakrálního objektu jsou roubené zvonice. *„Jedná se o specifický druh staveb, který slouží pouze nebo především pro umístění zvonů a manipulaci s nimi (zvonění), a přitom stojí samostatně.“*³⁰ Takové stavby jsou ve své podstatě stavbami technickými, ovšem stojí na rozmezí funkcí sakrálních a profánních, nicméně sakrální rovina je nezanedbatelná – zvony byly a jsou používány k liturgickým úkonům, ohlašují čas denních a večerních modliteb, ohlašují smrt bližního. V civilním životě jejich hlas určoval čas a nelze opomenout ani funkci bezpečnostní. Za masivním rozšířením zvoníček de facto stojí tzv. „ohňový“ patent císařovny Marie Terezie z roku 1751.³¹

³⁰ KUČA, Karel.: ČESKÉ, MORAVSKÉ A SLEZKÉ ZVONICE. Praha, Nakladatelství Libri, 1995, str. 9.

³¹ Tamtéž.

2. KAMENOSOCHAŘSKÉ DÍLNY SE SÍDLEM NA JIHOVÝCHODNÍ MORAVĚ V LETECH 1850 AŽ 1930

Na jihovýchodní Moravě působilo v polovině 19. století množství kameníků a kamenosochařů, jejichž práci dnes již jen stěží rozpoznáme. Buď se zde pohybovali jen krátce, nebo se věnovali produktům ryze užitečným a anonymním, anebo když už se zpod jejich rukou zrodilo dílo umělecké, stejně jej žádným způsobem nesignovali. Řádky níže se věnují těm jménům, které jsem dokázal identifikovat a spolehlivě spojit se sakrálními stavbami na sledovaném území.

2.1 KAMENICKÉ DÍLNY VÁCLAVA A ŠTĚPÁNA MINAŘÍKŮ³²

Václav Minařík se narodil 1. května roku 1824 v Družci na Kladensku na čp. 11, odkud pocházela jeho matka Anna, dcera Františka a Anny Moravcových. Otcem byl Antonín Minařík.³³ Rodina Václava Minaříka kolem jeho čtvrtého roku přechází do nedaleké obce Žilina, kde Anna Minaříková kupuje 21. listopadu 1828 za 208 zlatých od Františka a Anny Dragounových dům číslo popisné 40.³⁴ O Václavově dětství toho mnoho nevíme, ovšem s jistotou můžeme říci, že dne 28. května 1848 čtyřiatvacetiletý kameník Václav Minařík uzavírá v Podivíně (původně obec Kostel) na Břeclavsku sňatek s o dva roky starší Magdalenou, dcerou Jakoba Dubravy a Mariany roz. Křížové.³⁵ Není bez zajímavosti, že prvorozený syn Jan se mladému páru narodil již 12. května téhož roku, tedy více než dva týdny před svatbou.³⁶ Z toho lze předpokládat, že Václav se na Moravě pravděpodobně pohyboval již v létě roku 1847. Mladá rodina kameníka Václava Minaříka se však v Podivíně natrvalo usadit neměla. Jejich domovem se stane Uherský Brod, kde v září roku 1849 Václav vstupuje do kamenického cechu, jak o tom svědčí

³² Tato část práce vychází z článků: NAŇÁK, Aleš: Krátká pouť po stopách Štěpána Minaříka, kameníka ze Sehradic. *Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka* 12, 2011, s. 31–38.

NAŇÁK, Aleš: Kameničtí mistři Václav a Štěpán Minaříkovi: druhý příspěvek k postavám moravských kameníků 19. století. *Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka* 14, 2013, s. 42–51.

³³ Státní okresní archiv Praha, Matrika narození, M-Družec 9, str. 17.

³⁴ DUCHEK, J.: *Historie (dějiny) domů (čísel popisných) v Žilině*. Rukopis věnovaný autorem obci Žilina dne 4. 11. 1962. Rukopis je sepsán na základě výpisů z pozemkových knih obce Žiliny, v soudním okresu Nové Strašecí, politického okresu Slaný, vypsáných archivním prof. L. Zubrem v Zemském archivu v Praze. Za zprostředkování tohoto pramene děkuji panu Miroslavu Davidovi z Žiliny č. p. 15.

³⁵ Moravský zemský archiv Brno (dále „MZA Brno“), E 67, Sbírka matrik, inv. č. 3187, str. 272.

³⁶ MZA Brno, E 67, Sbírka matrik, inv. č. 3176, str. 441.

zápis v Knize mistrů kamenického cechu: „*Léta Páně 1849. dně 14te Septembru předstúpil před počestný cech sednický, tesařský, pokrývatzký a kamenitzký pan Venzl Minařík z uctivú žádostí, by jeho za jednoho spolu ouda a bratra přijali. Vidouce počestný cech jeho žádost slušnú býti, obzvláště poněvadž se s povolením slavného uherskebrodského magistrátu z Bewiligungen proukázal N. 2087, za kamenitzkého mistra přijatý jest, a to sitze dně 18te Septembra roku 1849. Jenš se v skutku stalo u cechu brodského, že jeho skutečně za celýho mistra kamenitzkého do Brodu Uherskýho přímáme, který svoji povinnost jakošto celý mistr položil 12 zl. 30 x. Jenš se stalo za magistratzkého comisferiho pana Antonína Techeta a cechmistrů pana Karla Leysala, staršího, a pana Josefa Buriana, mladšího, roku a dně je zvrchu psáno.*“³⁷Václav Minařík se tedy v září roku 1849 stává kamenickým mistrem v Uherském Brodě a usazuje se na domě č. p. 143.

Za jeho dosud nejstarší rozpoznané dílo lze považovat kamenný podstavec vysokého litinového kříže, který stojí v ulici Záhumení v **Kunovicích** u Uherského Hradiště. Sokl hladký, podstavec opatřen obloučkovou vpadlinou, završení podstavce provedeno vyloženou profilovanou římsou s typickými volutami. Z římsy vychází půlválcový segment opatřený na čelní i zadní straně reliéfem kalicha. Z půlválce vychází nízká hranolová patka vynášející vysoký litinový kříž s korpusem. Na podstavci je v obloučkové vpadlině znatelný reliéf nápisu, kdy čitelné litery jsou totožné s těmi, které kameník užil u kříže v Dobrkovicích. Dle kroniky uložené ve farním archivu v Kunovicích nápis zněl: „*Zbožným puděním lásky a vděčnosti k Bohu položil pomník tento Franz Dřínka občan Kunovský v měsíci červenci 1851.*“³⁸ Přestože zde Václavovu signaturu nenalzáme, o jeho autorství není pochyb a toto dílo bylo vyhotoveno necelá dvě léta po jeho příchodu do Uherského Brodu.

Další Václavovu stopu nacházíme na tzv. starém hřbitově v **Uherském Brodě**. Zde mezi náhrobky je jeden, opět s kamennou podstavcovou částí a litinovým křížem, který nese typický rukopis. Je opatřen obloučkovou vpadlinou i charakteristickým trojúhelníkovým rádlváním, z něhož vychází krátká hranolová patka. Na bocích podstavce jsou umístěny

³⁷ MZA Brno, Státní okresní archiv Uherské Hradiště (dále „SOKA UH“), Cechy města Uherského Brodu, Kniha mistrů cechu zednického, pokryvačského, kamenického a tesařského, od roku 1848, inv. č. 3, sig. Ce 45.

³⁸ Farní úřad Kunovice, archiv, Kronika VI., 1898 – 1911, str. 62. Kronika též uvádí, že kříž byl dříve obehnan zábradlím. Dočteme se též, že „*nadace na tento kříž byla založena roku 1858 v obnosu 50 zl. C. m. čili 52 zl. 50 Kr. nebo 105 K*“.

nápisové desky (značí jejich nezvyklé boční umístění druhotné užití již neudržovaného náhrobku?), kdy při čelním pohledu levá nese text, jenž odkazuje na úmrtí Antona Oderskiho, hraběcího důchodního, který zemřel 6. ledna 1851 v jednašedesáti letech. Pravá nápisová deska informuje o úmrtí Adolfa Scholze, hraběcího panského lékaře, který zesnul jako sedmatřicetiletý dne 27. března 1851. Tento náhrobek z poloviny 19. století patří k posledním svého druhu na brodském hřbitově a lze jej minimálně z památkového hlediska považovat za hodnotný doklad určitého typu sepulkrální architektury daného období.³⁹

O pět let mladší je další Václavovo dílo. Při staré polní cestě z Derfle (dnes **Sady místní část Uherského Hradiště**) byl v roce 1856 vztyčen litinový kříž s kamenným podstavcem. Rukopis autora je bez pochyb rozpoznatelný, čitelný je nápis na zadní straně podstavce: „*WENZL MINARIK/ Mistr Ka/ Z uh Brodu/1856*“.

V **Dobrkovicích** na návsi nalezneme litinový kříž s kamenným podstavcem. Jeho soklová část stojí na třech základnových stupních a zdobená je obloučkovou vpadlinou; na čelní straně s „Minaříkovým květem“, po bocích kruhové zdobné reliéfy, na zadní straně ojedinělý reliéf zdvojeného obdélníku s horizontálními stranami vnitřně lomenými, vertikální strany vnějšího obrazce opatřeny drobnými půlkruhy (oušky). Vysoký podstavec je na stranách taktéž zdoben obloučkovou vpadlinou, kdy na čele je tato opatřena výrazným zdobeným rámováním s půlkruhovým závěrem s křížem na vrcholu. Uvnitř rámování mohutný kalich s hostií, ve spodní části pak zdobný geometrický motiv. Jako další zdobné prvky čelní strany podstavce nalézáme dva čtyřlísté kvítky v horních rozích vpadliny; jejich půlená podoba doplňuje vnější část rámování. Na bocích podstavce opět motiv čtyřlístých kvítků. Na zadní podstavcové straně čteme nápis gotickou miniskulí: *Tento pomník jest/ wihotoven od/ Wáclawa Minařík/ Mistra kamenického/ Z Uh. Brodu w roku/ 1858*. Podstavec završen dekorativním pásem, na nějž navazuje vyložená profilovaná římsa s volutami. Z římsy vychází půlválcový segment opatřený na čelní i zadní straně vegetabilním motivem, jenž nese patku s litinovým křížem. Patka pojednána netypicky jako hranolová s trojitým zvlněním.

³⁹ Pro úplnost dodejme, že přímo u kaple na starém uherskobrodském hřbitově stojí náhrobek rodin Kaislerovy a Prusenovské, kdy profilovaná římsa podstavce nese zdobení kruhovými výsečemi s ústředními trojúhelníkovými štíty, patku kříže ve tvaru srdce a kříž s dekorem, což se shoduje s tvaroslovím bratří Minaříků. Vzhledem k druhotnému osazení nápisových desek na soklu i podstavci náhrobku však nelze spolehlivě určit dataci jeho vzniku, ani to, kdo by mohl být jeho autorem.

Poněkud netradičně pojednaný kříž uherskobrodského kameníka nalezneme v trati Újezdy v obci **Hradčovice**. Čtyřboký sokl s pravoúhlým jednoduchým rámováním nese vysoký podstavec, jenž je ze tří stran opatřen mělkou pravoúhlou nikou. Ta je z čelní strany doplněna reliéfem kalicha s hostií. Rohy podstavce jsou ve středních částech ujmuté, pod římsou jemně profilovaný novogotický vlys. Ze stylizované patky upravené špicováním vychází litinový kříž s korpusem. Na zadní hladké straně podstavce potom nacházíme nápis: *Nákladem Obce/ od/ Wac. Minaříka/ mist. Kame./ z Brodu/ 1869*. Tento hradčovický kříž je důkazem toho, že kameník se zaužívaným tvaroslovím toto tvarosloví na základě poptávky či požadavků donátora měnil a určení autorství u těchto objektů je možné pouze na základě signatury, tak jako tomu bylo v tomto případě.⁴⁰

Mezi kříže (respektive jejich kamenné podstavce), které můžeme přiřadit k dílně Václava Minaříka, patří dále kříž u kostela Zvěstování Panny Marie ve Františkánské ulici v **Uherském Hradišti**. V současné době lze na místě nalézt pouze podstavec, litinový kříž byl poškozen a je uschován v zázemí kostela. Podstavec je opatřen profilovanou římsou s typickými volutami. Z římsy vychází půlválcový segment opatřený na čelní straně (již neznatelně) i zadní straně reliéfem vegetabilního motivu. Litinový kříž byl vynesena přímo z půlválcového segmentu, hranolová patka byla zřejmě při pozdějších úpravách odstraněna. Do hmoty podstavce jsou vsazeny nápisové desky a k obnově kříže došlo v roce 1928, což vyplývá z vnošení na zadní straně podstavce. Obdobný podstavec s litinovým křížem nalezneme při **silnici z Uherského Brodu u odbočky na Maršov**. Obloučková vpadlina po bocích podstavce, profilovaná římsa, volutová křídla i půlválcový segment s nízkou hranolovou patkou nesoucí litinový kříž s korpusem. Jasně autorství nezpochybní ani fakt, že do čelní strany podstavce byla osazena nápisová deska se sdělením, že kříž byl věnován k uctění památky zemřelých manželů Josefa a Matyldy Mazalových roku 1930. Evidentně se jedná se o druhotné osazení nápisové desky.

Zdá-li se profesní život kamenického mistra Václava Minaříka plodný a úspěšný, jeho život rodinný již tak šťastný nebyl. Jak se dozvídáme ze zápisů v uherskobrodských matrikách, se svou ženou Magdalenou měl osm dětí: Jana (1848-1876), Anastazii (1850-1858), Gottfrieda (1851-1851), Ferdinanda (1853-1853), Karla (1854-?), Aloise (1856-

⁴⁰ Nedaleko hradčovického kříže, ovšem již na katastru Veletin, stojí kříž ze stejného roku (1869). Tvarosloví se v určité míře shoduje s křížem v Hradčovicích – novogotický obloučkový vlys, ujmuté rohy, podoba kalichu, litery nápisu. Ovšem i přes tuto podobnost je určení Václava Minaříka jako autora, byť se jeví pravděpodobným, spíše hypotetické.

1856), Felixe Josefa (1858-1859) a Marii (1860-1861). Z uvedeného vyplývá, že dospělého věku se prokazatelně dožil pouze syn Jan, který umírá svobodný na domě svých rodičů. Syn Karel je v Uherském Brodě zachycen jako patnáctiletý v roce 1869, kdy je na sčítacím archu uveden jako student s pobytem v Praze.⁴¹ Zde se jeho stopa ztrácí. Václavova žena Magdalena umírá 8. července 1867 na osyp plic.⁴² Václav Minařík ji přežil o jedenáct let. Umírá na Štědrý den roku 1876 na vodnatelnost.⁴³

V tuto chvíli je na místě říci, že právě kamenický mistr Václav Minařík byl tím, kdo na Moravu přivedl svého mladšího bratra Štěpána. Ten se narodil 15. dubna 1837 na čísle popisném 40 v kladenské obci Žilina.⁴⁴ Zdá se, že okolo svého čtrnáctého roku přichází do Uherského Brodu, neboť jak se dozvídáme z Knihy tovaryšů uherskobrodského kamenického cechu, „*Léta Páně 1856 dne 6tého dubna předstoupil před počestný cech zednický, tesarský, kamenický a pokrývačský pan Vencel Minařík, mistr kamenický z Uhr. Brodu, z uctivú žádostí, by jemu jeho vyučenca Štěpána Minaříka ze Žiliny z Čech z c. k. podkraje rakovnického, který dle předpisu pro kamenický řemeslo svých učňovských 5 let přestál, z učení propustili a jeho za kamenického tovaryša vypověděl. Vidíce počestný cech jeho žádost slušnú býti, skutečně jeho z ohledu toho, že se 5 rokú kamenické řemeslo učil, z učení propustil a za kamenického tovaryše vypověděl, který také svú povinnost, a sice od připovídání a za vypovídání dohromady od ... 6 zl. zaplatil. Jenž se stalo za cechovního komisara pana Antonína Šuwnitza a cechmistrů pana Vencla Minaříka, staršího, a pana Franca Leysala, mladšího, dne a roku jak hore*“.⁴⁵ Zápis tedy napovídá, že Štěpán svou dovednost získal pod vedením staršího bratra a v roce 1856 se stává kamenickým tovaryšem. Později se rozhlíží po vlastní kamenické dílně a hlavně klientele. Jeho kroky zamíří směrem k Pozlovicím, kde byla ve druhé polovině devatenáctého století poměrně silná lidová kamenická tradice.⁴⁶

⁴¹ MZA Brno, SOKA UH, Okresní úřad Uh. Brod, Sčítání lidu 1869, inv.č. 832, karton 1092.

⁴² MZA Brno, E 67, Sbírka matrik, inv. č. 12203, str. 82.

⁴³ Tamtéž, str. 163.

⁴⁴ SOA Praha, M-Družec 12, str. 51.

⁴⁵ MZA Brno, SOKA Uherské Hradiště, Cechy města Uherského Brodu, Kniha tovaryšů cechu zednického, tesařského, kamenického a pokrývačského, 1848, inv. č. 4, sig. Ce 46.

⁴⁶ Například Antonín Václavík zmiňuje, že „*jak viděti z četných náhrobků a Božích muk, hotovených z domácího pískovce, jest kamenictví na Zálesí dosti staré. Zvláště byla dříve chvalná výroba otáčecích brusů, které stávaly v každé domácnosti, domácích žernovů, křížů, židovských obelisků, řidčeji soch (...). Tyto výrobky, k nimž se druží na tisíce schodů k stavbám církevním i světským, byly rozváženy do celého Pomoraví až za Břeclavu a Uherskou skalici, do Poveláří i Podřevničí.*“ Srov. VÁCLAVÍK, Antonín: Luhačovské Zálesí. Luhačovice, 1930, str. 259. Přímou k uměleckému kamenictví pak píše: „*Kamenictví (...) vyspělo nad primitivistickou výrobou v několika případech pěkných křížů. Kameníci však záhy*

Tvorba Štěpána Minaříka je charakteristická poměrně velikou škálou specifických výtvarných prvků. Ty rozpoznáváme u kříže na návsi v obci **Lipová**. Ten je tvořen jednoduchou základnou, na níž dosedá čtyřboký sokl zdobený obloučkovou vpadlinou s dekorativním reliéfem uprostřed. Ze soklu vychází vysoký čtyřboký podstavec rovněž opatřený z čelní strany i po bocích obloučkovou vpadlinou. Ta je na čelní straně doplněna reliéfem Bolestné Panny Marie – postava Matky Boží na oblaku oděná v dlouhý plášť, ruce sepjaté v modlitebním gestu, hlava nakloněna k pravému rameni, pravý bok protnutý mečem (rukojeť meče je na koncích nápadně prohnutá), kolem hlavy členěná gloriola. Boky podstavce zdobeny reliéfem s motivem vinné révy (trojí hroznový trs a trojí list). Na zadní straně podstavce je vysekán majuskulním písmem vyvedený nápis: *TENTO KŘÍŽ/ JE VISTAVEN OD/ SAMOSTATNICH/ OBČANU/ V ROKU 186(7)*. Pod ním nalezneme špatně čitelný dodatek: *DĚLAL HO/ ŠTEPAN MINA(Ř)(I)(K)*. Podstavec kříže je ukončen profilovanou římsou. Na ni dosedá dřík opatřený mělkými nikami. Z čelní strany v nice reliéf knihy a kalicha s hostií. Dřík završen vyloženou římsou. Vlastní kříž s patkou nese zlacený korpus. Nápisová destička s písmeny I.N.R.I. je kamenná.

Druhý kříž, na němž Štěpán Minařík uvedl své jméno, stojí těsně za hranicí valaškoklobouckého děkanátu, v **Kaňovicích**. Dnes ho najdeme po levé straně vstupního portálu kaple Panny Marie Prostřednice všech milostí. Jeho základna spočívá pod úrovní druhotně položené dlažby. Z ní vychází čtyřboký sokl zdobený obloučkovou vpadlinou s dekorativním (zde vegetabilním) reliéfem uprostřed. Ze soklu vychází vysoký čtyřboký podstavec rovněž opatřený z čelní strany i po bocích obloučkovou vpadlinou. Ta je na čelní straně doplněna typickým reliéfem Bolestné Panny Marie. V tomto případě je postava Panny Marie zdařilejší, detaily jsou o poznání propracovanější. Pod reliéfem majuskulní nápis: *DOKONANO JEST*. Boky podstavce jsou opatřeny ve spodní části mělkou pravoúhlou nikou doplněnou motivem vinné révy (zde dvojí hroznový trs a dvojí list). Nad pravoúhlou nikou je obloučková vpadlina zdobená reliéfy tzv. Arma Christi, symboly nástrojů Kristova umučení, respektive symboly pašijových událostí. Po pravé straně vidíme kleště a kladivo, na levé straně podstavce srdce se třemi hřeby a hrací kostky. A zadní strana nese text: *Z NAKLADU*

přizpůsobovali své práce městským úpadkovým hřbitovním pomníkům.“ Tamtéž str. 476. Lom kamene pro sochařské i stavební účely, který se měl na konci 19. století nacházet v pozlovické trati „*Větrník*“, zmiňuje ve své práci i P. Fr. Müller. Srov. MÜLLER, František.: Luhačovicko. Atelier IM Luhačovice, 2004, str. 38.

OBCE A/ DOROZUMENI SOUSEDU/ A JANA CECHMANA/ PŘETSTAVENEHO OBCE/ KAŇOVIC/ L.P. 1870. Pod textem je dodatek: *TENTO KŘÍŽ DĚLAL ŠTE-/ PAN MINAŘÍK ZE SEHRADIC.* Podstavec je zakončen vyloženou profilovanou římsou. Na ni dosedá pylonovitá patka dříku. Patka je zdobena trojúhelníkovými rámy, v nichž na čele nalézáme drobný reliéf džbánu, po stranách potom plastické rádlování. Samotný dřík je také hojně zdoben, přičemž rozložení jednotlivým prvků je identické s podstavcem. V podélné a největší obloučkové vpadlině na čelní straně vidíme reliéf kalicha s hostií, pod ním je pak do pyramidy vyskládáno třicet stříbrných. Na pravém boku je v obloučkové vpadlině planoucí Srdce Páně, na levém boku kohout. V pravoúhlých nikách na obou stranách dříku pod Arma Christi jsou okřídlené hlavy andílků. Dřík je završen mohutnou vyloženou profilovanou římsou. Samotný kříž s kamenným korpusem má rovněž zakončena ramena, nápisová tabulka I.N.R.I. je kamenná.

V sousedních **Biskupicích** ve směru od Luhačovic stojí na počátku obce po levé straně silnice kamenný kříž z roku 1866.⁴⁷ Zdá se, že kříž z Biskupic je „starším bratrem“ kříže kaňovického. Motivy na soklu, podstavci i dříku jsou totožné. Zachováno je členění i vertikální pořadí obloučkových vpadlin a mělkých pravoúhlých nik, u reliéfu Bolestné Panny Marie je drobný rozdíl v tom, že postava nestojí na oblaku, ale na jednoduchém podnoží. Text pod reliéfem Panny Marie je obsahově identický. Motivem Arma Christi na podstavci jsou opět kladivo a kleště, srdce s hřeby a hrací kostky, liší se pouze rozložení v jednotlivých polích. Na zadní straně podstavce čteme nápis: *Z BOŽÍ POMOCI/ JE TENTO KRZIŠ/ WISTAVEN OD OPCE/ BISKUPIC/ V ROKU 1866.* Podobně je tomu i na dříku, stejné motivy jako v Kaňovicích, obdobné výtvarné provedení. Opět planoucí srdce, kohout i okřídlené andílčí hlavy. Snad jen korpus na kříži je pojat s větším důrazem na detail.

Ve **Vizovicích** stojí hned dva Minaříkovy kříže. První stojí v lokalitě Těchlov, druhý potom v ulici Krňovské. Těchlovský kříž stojící při staré cestě do Slušovic, sice prošel několika úpravami, ovšem zejména čelní strana podstavce hovořila za vše. Typické Minaříkovo rustikální zobrazení Bolestné Panny Marie, dělená gloriola, podnoží ve tvaru oblaku, zahnutá rukojeť meče.

⁴⁷ Ten je v Ústředním seznamu kulturních památek veden jako nemovitá kulturní památka pod r. č. 31906/7-1828.

Ani u kříže v Krňovské ulici ve **Vizovicích** není pochyb o autorství. Sokl kříže zdobí vegetabilní motiv, podstavec nese v obloučkové vpadlině reliéf Bolestné Matky Boží; tentokrát je však její pojetí jiné: dosud užívané poměrně subtilní reliéfy Panny Marie nahradil reliéf znatelně výraznější, s důrazem na detail, a to jak v obličejových partiích, tak v provedení zřaseného šatu. Taktéž celkový výraz reliéfu je jiný. Matka Boží zde přímo odhaluje své mečem probodené srdce, kdy rána je vedena zcela ojedinele z pravé strany. Též gloriola je znázorněna jinak - jako paprsková, nikoli dělený kruh. Ovšem boky podstavce již nesou charakteristický motiv vinné révy. Zadní strana podstavce je opatřena dvojitým nápisem – horní text nás zpravuje o donátoru a době vztyčení kříže: *PAVEL/ HAbA/ 1872*. Spodní část je pak opatřena čtyřmi řádky, z nichž poslední je dnes téměř nečitelný: *Stepan Minarik/ S POZLOVIC/ v upamatku/al*. Vysoký dřík kříže je zdoben mělkými pravoúhlými vpadlinami s ujmутými rohy, na čelní straně je vpadlina doplněna reliéfem kalicha.

Štěpán Minařík se dne 14. června 1869 se oženil s Veronikou Pastorkovou, dcerou Martina Pastorka, chalupníka ze Sehradice a v zápise sňatku je uveden jako „*kameník ze Sehradice*“.⁴⁸ To vysvětluje, proč kříž v Kaňovicích rok po sňatku signuje a doplňuje přídomkem „*ze Sehradice*“. Zanedlouho po sňatku však Štěpán i se svou ženou přesídlují do nedalekého Podhradí, do usedlosti č. p. 26. Vzhledem k tomu, že kříž ve Vizovicích v ulici Krňovské roku 1872 Minařík signuje s přídomkem „*z Pozlovice*“, kde si zřejmě zřídil dílnu, k jejich odchodu ze Sehradice muselo dojít před nebo nejpozději toho roku. V Podhradí se Minaříkovi také 7. července roku 1874 narodí jediný syn a dostane jméno po otci.⁴⁹ A Podhradí se též stane místem, kde Štěpán Minařík svou pozemskou pouť ukončí. Dne 15. října 1877 umírá v usedlosti č. p. 26 a v úmrtní knize je zapsán s titulem kamenického mistra. Bylo mu čtyřicet let a za příčinu smrti jsou označeny souchoty plic.⁵⁰

Nutno dodat, že Štěpán Minařík v rozsáhlé míře přebíral tvůrčí styl i výraz svého učitele, což v mnohém znesnadňuje a často téměř znemožňuje identifikaci jednoho z bratrů co do autorství. Pokud se zaměříme na dochovaná díla obou kameníků v krajině, dostaneme se k součtu téměř čtyř desítek prvků drobné sakrální architektury. Jak je již uvedeno výše, nejstarší díla pochází z roku 1851 a nalezneme je v Kunovicích a Uherském Brodě. Kříže

⁴⁸ MZA Brno, E 67, Sbírká matrik, i. č. 4243, str. 2.

⁴⁹ MZA Brno, E 67, Sbírká matrik, i. č. 4547, str. 40.

⁵⁰ MZA Brno, E 67, Sbírká matrik, i. č. 4565, str. 4.

z roku 1856 stojí v Sadech u Uherského Hradiště, o dva roky mladší je Dobrkovicích. Zde lze bezpečně uvažovat o autorství Václava Minaříka. Kříže z roku 1859 nacházíme v Sehradcích, Bylnici a Rudicích.⁵¹ U sehradického kříže je pravděpodobným autorem Štěpán Minařík. U kříže v Bylnici a v Rudicích použil autor na římsce završující podstavec motiv zdobených kruhových výsečí, které pozorujeme u signovaného kříže v Sadech u Uherského Hradiště a u žádného z mladších identifikovaných děl se tento dekorový prvek nevyskytuje. Z toho lze přisoudit autorství těchto objektů Václavu Minaříkovi. V roce 1861 byl vztyčen kříž v Rokytnici a rok na to v Újezdě. V Návojně a v Šumicích jsou díla s rozpoznatelným rukopisem pořízena k roku 1863, v Bohuslavicích nad Vlárí je potom kříž z roku 1865. Kříže v Biskupicích a v Klečůvce jsou datovány rokem 1866.⁵² V Lipové pořídili roku 1867 hned dvě Minaříkova díla. Dodejme, že první kříž na návsi byl vztyčen od „*samostatnich občanu*“ přičemž je signován Štěpánem Minaříkem, a druhý, který stojí při silnici ve směru od Slavičina, byl pořízen nákladem obce. Vročení na kříži v Nezdenicích odkazuje k roku 1868, v Hradčovicích k roku 1869, známý kaňovický kříž je z roku 1870 (nese signaturu Štěpána Minaříka). Ve Vrběticích byl kříž nesoucí rozpoznatelné tvarové prvky pořízen roku 1871, rok na to byl vztyčen kříž ve Vizovicích (ul. Krňovská – signatura Štěpána Minaříka) a na tzv. Morovém hřbitově ve Slavičíně. Kříž na Petrůvce (při silnici ke Slavičínu) a na Pradlisku nese dataci 1873. Stejně tak, byť s určitým otazníkem, je datován kříž ve Vysokém Poli na návsi.⁵³ Druhý kříž Štěpána Minaříka ve Vizovicích, ten na Těchlově, byl zbudován roku 1875.

Další kříž s charakteristickým rukopisem jednoho z námi popisovaných kameníků stojí při bráně před areálem kostela sv. Vavřince v Bojkovicích. Zde však narážíme na zajímavý rozpor s jeho datací. V literatuře se lze dočíst, že kříž pochází z roku 1827,⁵⁴

⁵¹ Kříž v Rudicích je dnes zakomponován do pomníku padlých letců na tamějším hřbitově.

⁵² Ke kříži z roku 1866 v Biskupicích nacházíme zajímavý poznatek u Antonína Václavíka. Ten k němu uvádí, že jej „*křesal „naturista“ Štěpán z Březnice za stravování po selských domech*“. Luhačovské Zálesí, str. 476.

⁵³ Kříž je v současnosti zrestaurován a některé jeho části pozbyly pozdějšími úpravami na autenticitě. P. František Matýsek uvádí, že kříž pochází z roku 1873 a pořízen byl nákladem obce. Jeho svěcení provedl P. Toman první srpnový den téhož roku. Ovšem Matýsek rovněž poznamenává dnes již neexistující nápisy: „*Sv. Maria, oroduj za nás*“ a „*Tento kříž jest vystaven z nákladu obce Vysokého Pole roku 1875, 27. února*“. (MATÝSEK, František.: *Na pastvách zelených; Náboženské památky jižního Valašska: Farnost Újezd /u Vizovic nyní u Valašských Klobouk/*. Svazek III., strojopis, orig. z let 1955 – 1963, přepsal B. Havlíček, 1989. Kopie uložena u autora). Tím vzniká rozpor v dataci, nicméně jak vegetabilní motivy spolu s obloučkovou vpadlinou na soklu, tak rádlování na zdobných prvcích římsy jednoznačně ukazují na Minaříkovo autorství původního kříže.

⁵⁴ SPATHOVÁ, Jana: Stavební a umělecké památky Bojkovic. In: 80. let muzea v Bojkovicích. Sborník příspěvků. Bojkovice 2011, s. 18 - 25.

což potvrzuje i *Evidenční podchycení církevních památek Bojkovice*, nedatovaný strojopis uložený v Muzeu Bojkovska.⁵⁵ Zdá se, že tento údaj je převzat z díla Aloise Jaška *Dějiny a popis farního chrámu sv. Vavřince v Bojkovicích* z r. 1936, kde je v rámci popisu kostelního prostranství uvedeno, že „*druhé příkřejší kamenné schodiště vede z úvozu přímo k hlavní bráně hřbitovní z r. 1827 u kamenného kříže s charakteristickým nápisem - 'V tomto znamení zvítězíš!'*“.⁵⁶ Z textu je však zřejmé, že letopočet 1827 se vztahuje k hlavní hřbitovní bráně, nikoli ke kamennému kříži u ní. Zřejmě následným chybným přepisem došlo i k datování krucifixu k tomuto letopočtu. Dodejme, že i samotný kříž nese vročení – na čelní straně podstavce pod reliéfem Bolestné Panny Marie totiž při pozorném zkoumání nalezneme vyrytý letopočet 1895. A stejný rok je vysekán na kříži před vstupem do kostela sv. Vavřince, druhotně na kříži hřbitovním, a jak se dozvídáme v již zmiňovaném *Evidenčním podchycení církevních památek Bojkovice*, byl jím opatřen i dnes notně poničený kamenný kříž stojící v ulici nad hřbitovem. Z toho lze usuzovat, že ani rok 1895 nebyl rokem, v němž došlo k pořízení kříže, nýbrž vročení má být upomínkou na rok, kdy došlo k obnově či přemístění památek v blízkosti bojkovického kostela.⁵⁷

Obdobná situace je i v případě datace jiného kříže s rukopisem Minaříků. Ten stojí na bývalém cholero­vém hřbitově v **Záhorovicích**. Kříž byl roku 1994 prohlášen nemovitou kulturní památkou a v jeho evidenčním listě se dočítáme, že pochází z období kolem roku 1831 (v sekci listu „*Slohové a časové určení*“) a v rámci popisu objektu pak dokonce, že kříž je přímo z roku 1831.⁵⁸ I v tomto případě se však lze domnívat, že datace kříže je pouze odvozena od vzniku cholero­vého hřbitova.⁵⁹ Provedení reliéfu Bolestné Panny

⁵⁵ Za zprostředkování tohoto zdroje děkuji Mgr. Tomáši Hamrlíkovi.

⁵⁶ JAŠEK, Alois: *Dějiny a popis farního chrámu sv. Vavřince v Bojkovicích*. Nákladem farního úřadu v Bojkovicích, Bojkovice, 1931.

⁵⁷ Evidenční podchycení církevních památek Bojkovice dokonce uvádí, že k roku 1895 byly opraveny nejen kamenné kříže, ale i sochy na území Bojkovic. Například socha sv. Vendelína, sv. Jana Nepomuckého či sv. Floriána.

⁵⁸ Evidenční list nemovité památky, r.č. KP 12534 /7-8580, zapůjčil Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži. Kříži se věnuje i Jitka Matuszková, ta však vlastní kříž nedatuje. MATUZSKOVÁ, J.: *Kříž na cholero­vém hřbitově v Záhorovicích*. Malovaný kraj, 4/2003.

⁵⁹ Cholero­vý hřbitov pochází z r. 1831, kdy obec Záhorovice postihla epidemie cholery. Tehdy v období od 16. září do 17. října zemřelo 65 osob, z toho 31 mužů, 27 žen a 7 dětí (publikace Uherskohradištsko uvádí, že v průběhu epidemie zemřelo 65 osob, z toho 27 žen, 51 mužů. Srov. NEKUDA, Vladimír ed.: *Uherskohradištsko*, Brno, 1992.). J. Matuszková ve svém článku dodává, že dle ústní tradice vypukla epidemie v Záhorovicích poté, co zde zemřel nakažený voják pruské armády. Matuszková však soudí, že lidové podání v tomto případě zaměnilo cholero­vou epidemii z podzimu roku 1831 za epidemii z roku 1866, která mohla být průvodním jevem prusko-rakouské války. Není bez zajímavosti, že to, co lidová tradice popisuje v Záhorovicích, se nápadně podobá případu v obci Bílovice (vzdušnou čarou cca 19 km). Dne 20. července 1866 zde na č. p. 4 umírá voják Wilhelm Scholz. Již o pět dnů později na témže čísle

Marie, drobný reliéf kalicha na vysokém dříku kříže i rustikální pojetí korpusu však poměrně spolehlivě odkazují na autorství jednoho z bratrů Minaříků, čímž by se datace krucifixu posunula do druhé poloviny 19. století.

Další kříž s předpokládanou vazbou na pozlovického či uherskobrodského kameníka, u něhož se dosud spolehlivě nepodařilo určit dataci, spatříme v **Komni** v trati na Rovních. Specifický je v tom, že na čelní straně pro Minaříky netypického podstavce je vyryto vročení LP 1798 a nad ním jsou písmena Z:N:. Počínaje vyloženou římsou však nastupují již známé výtvarné prvky – obloučková vpadlina, souměrný reliéf kalicha i rustikální korpus. V tomto případě můžeme uvažovat o tom, že část kříže nad podstavcem je použita druhotně, nebo je jednoduchost podstavcové části zvolena záměrně a vročení má odkazovat na starší tradici místa a dřívějšího objektu.

Nejsou to však jen polní kamenné kříže, na nichž je možné rozpoznat styl a výtvarné prvky, které připisujeme Minaříkově dílně. Můžeme se totiž oprávněně domnívat, že pod rukama zřejmě Štěpána Minaříka vznikaly i některé sochy světců dodnes umístěné v regionu. K této úvaze nás přivede jak rustikální pojednání znázorněných postav, tak právě užití některé z osobitých zdobných částí soklu a podstavce. Jedná se například o sochu sv. Floriána ve Vlachovicích z roku 1869 (typické užití andílčí hlavy, rádlování trojúhelníkové výseče na podnoží), nebo sochu Panny Marie na Petrůvce z roku 1872 (pásek rytých čtverců na soklu, zdobný pásek pod římsou podstavce apod.). Je pravděpodobné, že Minařík zanechal svoji stopu i v případě sochy sv. Floriána v Bohuslavicích nad Vlání. Zde o jeho autorství uvažujeme pouze v případě původního podstavce (ten je opatřen známou obloučkovou vpadlinou), nikoli vlastní sochy světce, která je datována k roku 1755 a původně stále ve Slavičíně.

Doposud jsme mluvili o kamenných křížích, kamenných podstavcích pro levnější kříže litinové, či sochách, které přisuzujeme dílně kamenického mistra Václava Minaříka a jeho bratra Štěpána. Zmínili jsme též, že Václavův rukopis lze spolehlivě odhalit i na jednom z náhrobků uherskobrodského hřbitova. Na hřbitově pozlovického kostela sv. Martina nedaleko zadního vstupu na hřbitov stojí obnovený pískovcový náhrobek. Sokl je zdoben rámem s ujmутými rohy a páskem rytých čtverců, podstavec s nápisem

umírají pětadvacitiletá Filomena Popelková a čtyřiašedesátiletá Veronika Weiglová. Na cholery. Tím je započata prudká cholera epidemie, již v období od července do poloviny září padne za oběť téměř šest desítek bílovických obyvatel. Srov. MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 11293, s. 58 – 66.

v obdélném vpadlém rámu na čelní straně, vyložená římsa, pata kříže ve tvaru srdce s trnovou korunou, kříž s korpusem. Zmenšenina toho, co potkáváme u silnic a na návsích. O Minaříkově autorství není pochyb. Komu a kdy byl náhrobek zhotoven, nás zpraví dosud z větší části čitelný nápis: *Zde odpočívá/ Jozef/ Mačalik/ z Řetechova/ věku svého/ 20 let usnul/ .. března 1874/ Pane Ježiši/* A kniha úmrtí pozlovické farnosti pro obec Řetechov k tomu doplňuje, že 22. března roku 1874 zemřel Josef Mačalík z Řetechova čp. 29, syn Františka Mačalíka čtvrtlánika v Řetechově a jeho ženy Anny rozené Šustkové. Příčinou smrti bylo zapálení plic. Mladíkův pohřeb se konal o dva dny později 24. března 1874.⁶⁰ Jak je již uvedeno výše, Mačalíkův náhrobek je posledním dochovaným (respektive jediným objeveným) Minaříkovým dílem tohoto druhu. Ovšem nejen existence kamenické dílny (včetně lomu) přímo v místě dává tušit, že podobných náhrobních kamenů bylo na pozlovickém hřbitově kdysi více. S vymírající kamenickou profesí a s příchodem levnějších materiálů však tyto unikáty mizely, až zůstal poslední.

⁶¹ Dodejme, že by si jistě zasloužil nejen pozornost, ale i památkovou ochranu.

⁶⁰ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 4564, str.36.

⁶¹ Další a rovněž poslední náhrobek, respektive jeho soklovou část s charakteristickým tvaroslovím (Štěpána) Minaříka, nalezneme i v areálu kostela sv. Diviše v Horní Lhotě.

2.2 KAMENICKÁ DÍLNA JANA TRŇÁKA V UHERSKÉM BRODĚ

Jan Trňák se narodil ve Včelarech 13. července 1841 do rodiny mlynářského mistra Josefa Trňáka a jeho ženy Cecilie, roz. Burešové ze Záhlinic.⁶² Při sčítání lidu v roce 1857 je na rodném domě zapsán s poznámkou „*kamenický tovaryš*“.⁶³ V roce 1874, přesněji 29. června toho roku, v Uherském Brodě zakládá kamenickou živnost.⁶⁴ O necelé dva roky později, 14. února 1876, uzavírá Jan Trňák, už jako kamenický mistr v Uherském Brodě, sňatek s Klementinou Schiklovou, dcerou měšťana Vincence Schikla.⁶⁵ Svatební obřad se však konal v nově zbudovaném kostele sv. Filipa a Jakuba v Dolním Němčí.⁶⁶ Jan Trňák se po sňatku usadí v uherskobrodském domě rodiny své ženy, šlo o čp. 105, a zde se mu také 12. listopadu 1876 narodí dcera Zenobia Magdalena Klementina,⁶⁷ která však již 30. listopadu 1876 umírá na záduch.⁶⁸ Druhorozená dcera Kamila Marie přišla na svět 16. ledna 1878.⁶⁹ Kamenický mistr Jan Trňák ukončil svou životní pouť 14. prosince 1895, přičemž jako příčina smrti byla stanovena „*Phthisis pulmonum*“, tedy součotě plic.⁷⁰ Vdova Klementina zemřela v Uherském Brodě 6. října 1913.⁷¹

Kamenickému řemeslu se věnoval i Janův mladší bratr Josef. Ten se narodil 26. března 1860⁷² a kamenictví se zřejmě věnoval pod Janovým vedením. Jako „*Steinmetz und Bildhauer*“ byl v Uherském Brodě zapsán 18. července 1882.⁷³ Jeho kariéra však byla velmi krátká, neboť již 2. června 1883 umírá na „*plicní tuberkule*“.⁷⁴

Nejstarší známou práci z Trňákovy dílny nacházíme ve **Včelarech** – přímo v obci. Jedná se o celokamenný kříž, který je tvořen čtyřbokou základnou, z níž vychází hladký sokl opatřený signaturou *J. Trňák Uh. Brod.* Na sokl navazuje vysoký podstavec, který je na čelní straně doplněn mělkou nikou s reliéfem kalicha na oblaku; kalich je zlacen. Další podstavcové strany nesou mělké čtyřboké vpádliny s ujmутými rohy. Na zadní straně se

⁶² MZA Brno, E67, Sbíрка matrik, inv. č. 11262, str. 167.

⁶³ MZA Brno, SOKA UH, Okresní úřad Uherský Brod, Sčítání lidu 1857, inv.č. 926, karton 2068.

⁶⁴ MZA Brno, SOKA UH, Okresní úřad Uherský Brod, Živnostenský rejstřík 1857–1896, inv. č. 72, karton 72.

⁶⁵ MZA Brno, E67, Sbíрка matrik, inv. č. 12182, str. 186.

⁶⁶ Tamtéž, inv. č. 11487, str. 49.

⁶⁷ Tamtéž, inv. č. 12157, str. 104.

⁶⁸ Tamtéž, inv. č. 12203, str. 162.

⁶⁹ Tamtéž, inv. č. 12157, str. 123.

⁷⁰ Tamtéž, inv. č. 12204, str. 69.

⁷¹ Tamtéž, str. 238.

⁷² MZA Brno, E67, Sbíрка matrik, inv. č. 11263, str. 915.

⁷³ MZA Brno, SOKA UH, Okresní úřad Uh. Brod, Živnostenský rejstřík 1857–1896, inv. č. 72, karton 72.

⁷⁴ MZA Brno, E67, Sbíрка matrik, inv. č. 12203, str. 237.

ve vpadlině nachází špatně čitelný nápis s datací 1877. Podstavec je završen korintskou hlavicí, na ni dosedá hladký dřík opět se závěrem v podobě korintské hlavice. Ta vynáší členěnou patku kříže. Korpus je zlacený, nápisová destička je kamenná, litery INRI jsou pozlacené.

Jan Trňák roku 1877 rovněž zhotovil kříž, který stojí u kaple sv. Rodiny v trati Kojiny u tzv. vinohradnických búd ve **Vlčnově**. Je tvořen hladkým čtyřbokým soklem, který vynáší vysoký podstavec, který je po stranách zdoben rámováním s ujmутými rohy. Na čelní straně je v rámování vysekán nápis: *Tento Kříž/ je vizdvižen kecti/ a chvále Boží od Fran/ tiška Kunderata a jeho/ Manželky ze Svato/ bořic na Pamatku že/ jejich Syn Jakub c. k. če/ tník zde od zlomyslného/ člověka 20 března 1877/ nevyne zavražděn byl. Kdo lásku kmrtvému máš/ věnuj za duši tuto Otče - náš.*⁷⁵ Podstavec je završen vyloženou římsou, která nese litinový vrcholový kříž. Ten je u paty opatřen reliéfem Matky Boží, který je stejně jako korpus zlacený. Na kříži není dochována signatura, ovšem *Seznam křížův a kaplí na území farnosti Vlčnovské uspořádaný L. P. 1902* u tohoto kříže jako autora uvádí J. Trňáka.⁷⁶

Další Trňákův kříž stojí v **Uh. Brodě - Havřicích**, a to u mostu přes Olšavu v ulici Cihlářská. Jedná se o litinový kříž s kamenným podstavcem. Tvořen je jednoduchou čtyřbokou základnou, která nese hladký sokl. Ten je opatřen signaturou *J. Trňák v Brodě*. Na sokl navazuje vysoký podstavec, který je doplněn nikami završenými lomeným obloukem. Na čelní straně se v nice nachází reliéf sv. Josefa, pod nikou je uvedeno *Sv. Jozef*. Na levé straně je v nice sv. Jan Nepomucký, nápis pod nikou zní *Sv. Jan Nep*. Zadní strana nese reliéf mladičského sv. Václava. Text pod nikou je v podobě *Sv. Waclaw*. A dále je zde vysekáno: *Nákladem Šimona Cahla/ Toho času Předctaveny/ v Hawřicich 1878*. Poslední strana podstavce nese v nice reliéf sv. Jana Křtitele. Nápis zní *Sv. Jan Kř*. Podstavec je završen jednouchou římsou, ta nese patku, z níž vychází litinový kříž s rozšířenou spodní částí. V ní se nachází reliéf Matky Boží. Vertikální břevno je doplněno oválnou kartuší, na ní byl vyveden dnes již nečitelný nápis, zřejmě „*Dokonáno/jest*“. Korpus, reliéf Matky Boží i vegetabilní motivy v dekorech kříže jsou opatřeny stříbřenkou.

⁷⁵ K tragické události, která vedla ke zbudování kříže: NAŇÁK, Aleš: C. a k. četník od zlomyslného člověka zavražděn byl. Malovaný kraj: národopisný a vlastivědný časopis Slovácka, ročník 52, číslo 4 (2016), s. 22-23.

⁷⁶ MZA Brno, SOKA UH, Farní úřad Vlčnov, Seznam křížů a kaplí 1903, inv. č. 173, karton 19.

Ze stejného roku pochází také Trňákovo dílo stojící ve **Lhotce u Hradčovic** v trati Za Sedlářovým. Jedná se o tvaroslovně identické dílo s křížem v Havřicích. Sokl je signován: *J. Trňák v Brodě*. K obměně došlo u části vyobrazených světců. Na čelní straně podstavce se zde nachází sv. Matěj, text pod nikou je v podobě *S. Matěj*. Na levé straně je v nice reliéf sv. Josefa, popsán je jako *S. Jozef*. Zadní strana nese vyobrazení sv. Václava. Oproti havřickému kříži je zde patron českých zemí zpodobněn jako kníže staršího věku s plnovousem. Popisek je v podobě *S. Waclaw*, pod uvedeným je pak vysekáno: *Nákladem Manželů Matěj/ a Marie Prchlik, čtrvrtnicy/ z Lhotky 1878*. Poslední podstavcová strana je opatřena reliéfem sv. Jana Křtitele, text po nikou zní *S. Jan Kř*. Niky zdejšího kříže jsou po bocích lomeného oblouku doplněny cvikly.⁷⁷ Na litinovém kříži je korpus a reliéf Matky Boží pozlacen.

O rok později Trňák dodal kříž **Drslavic**. Stojí při polní cestě do trati Vrchové. Opět se jedná o tvaroslovně obdobné dílo. Sokl je signován: *J. Trňák v Brodě*. Niky po bocích jsou širší a závěr není tvořen lomeným obloukem, nýbrž cibulovitým hrotem. Na čelní straně je reliéf sv. Josefa, popis je ve tvaru *Sv. Jozef*. Po bocích se nachází ztvárnění slovanských věrozvěstů: nalevo je to sv. Cyril (nazván *Sv. Ciril.*), na protější straně pak sv. Metoděj (*Sv. Metod.*). Zadní podstavcová strana nese nápis: *Nákladem/ Tomáše Javora/ čtrvrtníka z Drslavic/1879*. Litinový kříž je u paty opatřen reliéfem Matky Boží, ten je stejně jako korpus zlacený.⁷⁸

Poslední známé Trňákovo dílo stojí ve **Vlčnově**, a to přímo v obci u křižovatky ulic Brodská a Vinohradská. Kříž je tvořen čtyřbokým základnovým stupněm, který vynáší hladký sokl. Na něj navazuje členěný podstavec. Jeho široká spodní část je obloukově završena a na čelní straně nese niku se zlaceným reliéfem světce na podnoži. Jak napovídá nápis na horním oblouku, jde o sv. Jakuba. Horní podstavcový díl je osmiboký a završen je vyloženou profilovanou římsou. Litinový vrcholový kříž je u patky opatřen reliéfem klečícího anděla. Na kříži není dochována signatura, ovšem *Seznam křížův a kaplí na území farnosti Vlčnovské uspořádaný l. P. 1902* u tohoto kříže jako autora uvádí J. Trňáka.⁷⁹

⁷⁷ V roce 2016 byl kříž zrestaurován Tomášem Kopčilem.

⁷⁸ Litinový kříž je novodobý, stejně se zdá nově zhotovena i podstavcová část kříže.

⁷⁹ MZA Brno, SOKA UH, Farní úřad Vlčnov, Seznam křížů a kaplí 1903, inv. č. 173, karton 19.

2.3 KAMENICKÁ DÍLNA JANA ZÁHOŘÍKA Z UHERSKÉHO BRODU A NAVAZUJÍCÍ PROVOZ JEHO ŽENY JULIE⁸⁰

Jan Záhořík se narodil 26. dubna 1851 na čp. 54 v Uhřicích, a to do rodiny Tomáše Záhoříka a jeho ženy Barbary, dcery Ondřeje Bitterlinga původem ze Schaubu v Čechách (dnes obec Pšov, okres Karlovy Vary).⁸¹ Tomáš Záhořík je v matričních zápisech uváděn jako dráb při velkostatku, později jako panský dráb.⁸² Nevíme, kde Jan Záhořík získává kamenické zkušenosti, nicméně k 17. červenci 1883 je zapsána jeho kamenická živnost v Uherském Brodě.⁸³ V následujícím roce, konkrétně 12. února 1884, vstupuje Jan Záhořík, kamenický mistr, v Uherském Brodě do manželství se čtyřiatřicetiletou Julií Jarolímkovou (nar. 8. května 1850), svobodnou dcerou kloboučníka Josefa Jarolímka ze Dvora Králové a jeho ženy Marie rozené Valšové.⁸⁴ Julie Jarolímková se v Uherském Brodě zdržovala právě od roku 1883,⁸⁵ přičemž se zdá, že sem přišla z Vídně.⁸⁶ Ve Vídni se též narodila její dcera Josefa, a to už 31. října 1877.⁸⁷ K roku 1890 je rodina psána na čp. 185 v Uherském Brodě,⁸⁸ později se objevují na čp. 217 a 220.

Mezi nejstarší dochovaná Záhoříkova díla patří kombinovaný kříž, tedy litinový kříž s kamenným podstavcem, který stojí v **Uherském Brodě** u křižovatky ulic Horní Valy, Antonína Hrubého a Moravská. Na dvoustupňové základně je posazen členěný čtyřboký sokl. Jeho strany jsou hladké, bez zdobení, zadní část pak opatřena signaturou: *J. Záhořík/ Ung. Brod. 1884*. Na sokl navazuje vysoký podstavec, který je na čelní straně opatřen mělkou vpadlinou s obloukovým závěrem. Do vpadliny je vsazen robustní reliéf Matky Boží. Hlava nakloněná napravo, ruce sepjaty v půli těla, pravá noha mírně vykročena. Šat Panny Marie je bohatě zřasený. Podstavec je završen vyloženou profilovanou římsou.

⁸⁰ Tato část práce vychází z článku: NAŇÁK, Aleš: Kamenická dílna Jana Záhoříka v Uherském Brodě a navazující kamenosochařský závod jeho ženy Julie. ACTA MUSEALIA Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Muzea regionu Valašsko, Vsetín, XVI, 1–2, 2018, 92–109.

⁸¹ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 8177, str. 11. Není bez zajímavosti, že Barbara je při zápise úmrtí 6. prosince 1882 v Litenčicích psána jako dcera Ondřeje Piterle, familianta z Kobuly v Čechách. Srov. MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 8104, str. 122.

⁸² Srovnej např. MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 12182, str. 250 a inv. č. 8104, str. 63.

⁸³ MZA Brno, SOKA UH, Okresní úřad Uherský Brod, Živnostenský rejstřík 1857–1896, inv. č. 72, karton 72.

⁸⁴ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 12182, str. 250.

⁸⁵ MZA Brno, SOKA UH, Okresní úřad Uh. Brod, Sčítání lidu 1900, inv.č. 1103, karton 1260.

⁸⁶ Při zápisu sňatku je zmíněna ohlášková listina farního úřadu St. Othmar unter den Weißgerbern v okrese Landstrasse ve Vídni ze dne 3. února 1884.

⁸⁷ MZA Brno, SOKA UH, Okresní úřad Uh. Brod, Sčítání lidu 1900, inv.č. 1103, karton 1260.

⁸⁸ MZA Brno, SOKA UH, Okresní úřad Uh. Brod, Sčítání lidu 1890, inv.č. 1017, karton 1198.

Z ní vychází litinový kříž. Spodní část vertikálního břevna je doplněna postavou klečícího anděla, nad ním je umístěna kartuš s textem: *DOKONÁNO/JEST*. Ramena kříže jsou dekorativně zakončena. Korpus, anděl i vavřínové rámování kartuše jsou zlacené.⁸⁹ Toto rané Záhoříkovo dílo se vyznačuje rustikálním reliéfem Matky Boží, který odkazuje na lokální provenienci. Takové pojednání je ojedinělé a u dalších (mladších) děl se Záhořík přikloní k drobnější sériově vyráběné a dodávané podobě reliéfu. Ojedinělá je i podoba podpisu. Jméno je na samostatném řádku v levém horním rohu, lokalizace je vysekána níže a horizontálně uprostřed pole, litery názvu města jsou neumělé a použita jsou tři počáteční písmena z německé podoby označení „Uherský“, za lokalizací dílny následuje vřočení. I od této podoby Záhořík u dalších děl upustí.

V roce 1885, na Boží hod vánoční, byl svěcen celokamenný kříž v **Prakšicích**, a to nad vsí při silnici k Uherskému Brodu.⁹⁰ Původně byl kříž tvořen mohutným členěným čtyřbokým soklem, z něhož vycházel vysoký podstavec na čelní straně opatřený mělkou vpadlinou s obloukovým závěrem. Vpadlina byla doplněna o kvalitně provedený reliéf Matky Boží. Podstavec byl završen profilovanou římsou, na každé straně vždy ostře na osu lomenou. Na římsu dosedal členěný čtyřboký dřík vynášející patku vlastního kříže s kamenným korpusem a nápisovou destičkou. Ramena kříže byla jehlancovitě zakončena.⁹¹ Kříž byl v letech 1963 a 1964 zásadně poničen⁹² a dnešní podoba kříže je dílem obnovy z roku 1998. Na zadní straně soklu se dochovala vysekaná signatura *J. Záhořík./U. Brod*. Druhotně zhotovený podstavec je hladký, na čelní straně se sekaným nápisem *JEŽÍŠI, DŮVĚŘUJI TI!*, litery nápisu jsou barevně vytaženy. Na zadní straně podstavce nacházíme vřočení *L.P. 1998*. Římsa, dřík i patka kříže vzhledově odpovídají podobě původní, chybějící části korpusu jsou doplněny.

⁸⁹ Dle *Seznamu všech kaplí, soch, křížů, Božích muk v territorium farnosti Uh. Brodské* z roku 1902 byl kříž u bývalé Těšovské brány postaven nákladem obce roku 1884. V rámci popisu je uvedeno: „*pod figurou Krista P. železná tabulka s P. Marií, pod ní anděl železný*“. Výrazný kamenný reliéf na podstavci zmíněn není, je tedy vsazen druhotně? Ke kříži je rovněž uvedena poznámka, že jde o „*štaci v křížových dnech*“. Srovnej MZA Brno, SOKA UH, Farní úřad Uh. Brod, Soupisy a reverzy křížů, soch a kaplí, inv. č. 406, karton 54.

⁹⁰ Farní úřad Prakšice, archiv, Pamětní kniha farnosti Prakšické od roku 1906 (dále: Pamětní kniha farnosti Prakšické), str. 20.

⁹¹ Popis kříže vychází z archivní fotografie kříže v Pamětní knize farnosti Prakšické, zápis k roku 1963. Na fotografii je zřetelné poškození korpusu Krista, tělo je bez rukou a nohou.

⁹² Pamětní kniha farnosti Prakšické, zápis k roku 1964: „*Žel Bohu kříž loni poškozený a opravený byl zase navštíven. Tentokráte byla shozena celá horní část, aniž by došlo k jinému poškození. Shozená část byla odvezena na faru a někdy později se kříž zase obnoví.*“

Téhož roku zhotovil Jan Záhořík kříž stojící u kostela sv. Martina v **Bánově**. Kříž stojí na jednom základnovém stupni, z něj vychází členěný čtyřboký sokl, jehož horní část má zdobně vyvedené ukončení hran. Na levé straně soklu se nachází signatura *J.Záhořík. u.Brod*. Na sokl navazuje podstavec se zkosenými hranami. Čelní podstavcová strana je opatřena mělkou vpadlinou se zdvojeným obloukovým závěrem, spodní hrana vpadliny je doplněna profilem vytvářejícím podnož pro vysoký reliéf Matky Boží. Boční podstavcové strany jsou hladké, na zadní straně je vysekán nápis: *Zhotovil mne/ ku větší cti/ a/ slávě boží/ Jan Schneider/ toho času/ farář Bánovský/ 1885*. Podstavec je završen mohutnou profilovanou římsou, která nese nízký hranolovitý dřík zakončený jednoduchou na stranách stříškovitě lomenou římsou. Z dříku vychází patka vlastního kříže, korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička INRI, ramena kříže jsou krátká a pravoúhle zakončená.

Další Záhoříkovu práci nalezneme v **Hřivínově Újezdě**. Jedná se o kříž v trati Zahrady. Na několikastupňové základně je posazen čtyřboký sokl, z něhož vychází vysoký podstavec, který je na čelní straně opatřen mělkou vpadlinou s obloukovým závěrem. Ve vpadlině se nachází reliéf postavy Matky Boží, ruce má v bolestném gestu zkříženy na hrudi, hlava mírně nakloněna. Podstavec je završen mohutnou vyloženou profilovanou římsou. Z ní vychází vysoký hladký dřík, který opět korunuje výrazná profilovaná římsa. Na ní je osazen litinový kříž, u paty doplněn postavami sv. Jana a Panny Marie, svislé břevno kříže je opatřeno kartuší s nápisem *DOKONÁNO/JEST*, korpus je zlacený. Kříž je na základnové části lemován železným plůtkem. V minulosti kříž na zadní straně podstavce nesl sekaný nápis: *Ke cti a chvále boží./ Nákladem manželů/ Jana a Františky/ KALACHOVÍCH/ L. P. 1887*. Soklová část byla také opatřena signaturou: *J. Záhořík. U. Brod*. V roce 2010 byl podstavec i kříž restaurován. Vlivem silné destrukce podstavcové části byl tento díl nově zhotoven, ovšem místo sekaného nápisu na zadní straně došlo k nevhodnému osazení jednoduché tabulky s přepisem textu. Nutno dodat, že signatura ze soklové části byla odstraněna bez náhrady.

V **Záhorovicích** pracovala Záhoříkova dílna roku 1889. Při silnici ve směru na Bojkovice, dnes nedaleko domu čp. 201, stojí kříž, který je tvořen jedním základnovým stupněm nesoucím čtyřboký sokl. Ten nese na zadní straně vročení *1889* a v pravém dolním rohu pak signaturu *J.Záhořík U.Brod*. Na sokl navazuje vysoký podstavec se zkosenými vertikálními hranami, jehož čelní strana je opatřena mělkou vpadlinou s obloukovým závěrem. Ve vpadlině se nachází vysoký reliéf Matky Boží. Sokl

i podstavec (včetně reliéfu) nesou bílý nátěr, pozadí vpadliny je v barvě světle modré. Okolo hlavy Panny Marie je pět zlacených hvězd, zlaceno je i srdce Matky Boží. Podstavec je završen vyloženou římsou. Z ní vychází nízký dřík, který vynáší patku vlastního kříže s drobným korpusem. Nápisová destička chybí. Dřík a kříž jsou na podstavec osazeny druhotně.

Roku 1890 realizoval Jan Záhořík své dílo v **Hrádku** (dnes na Vlárské dráze, část města Slavičín). Celokamenný kříž stojí u silnice v ulici Hrádecké. Ze čtyřbokého nízkého soklu s náběhem vychází vysoký hladký podstavec. Čelní strana podstavce je opatřena vročením 1767, zadní strana pak nese nápis: *Obnoven./ 1890*. Pod textem v pravém spodním rohu je čitelná signatura: *JZáhořík*. Signatura pravděpodobně pokračovala lokalizací dílny, nicméně tato chybí, v daném místě je degradovaná hmota kamene doplněna vysrávkou. Podstavec je završen mohutnou profilovanou římsou, která nese patku kónického dříku bez dekoru. Dřík je rovněž zakončen římsou, na niž dosedá vertikální břevno kříže. Korpus je kovový, nápisová destička INRI chybí, písmena jsou vysekána přímo do břevna.⁹³

Při silnici z Uherského Brodu směrem k Bánovu stojí v trati **Zelnice** kamenný kříž, který Jan Záhořík zhotovil roku 1891. Jedná se opět o dílo tvaroslovně jednoduché. Ze čtyřbokého základnového stupně vychází hladký sokl, na který navazuje vysoký podstavec. Ten je na čelní straně opatřen mělkou vpadlinou s obloukovým závěrem. Vpadlina je doplněna sekaným nápisem s biblickým veršem: *VTOM SE UKÁZALA/ LÁSKA BOŽÍ K NÁM,/ ŽE SYNA SVÉHO/ JEDNOROZENÉHO/ POSLAL BŮH NA/ SVĚT, ABYCHOM ŽIVI/ BYLI SKRZE NĚHO/ I...*⁹⁴ Na zadní straně podstavce je uprostřed pole vsekáno vročení 1891 a v pravém dolním rohu signatura *J. Záhořík. U. Brod*. Na podstavec navazuje hladká hlavice s na osu lomeným (trojúhelníkovým) završením. Z hlavice vychází nízká čtyřboká patka vlastního kříže. Jeho ramena jsou krátká, pravoúhle zakončená. Korpus je kovový, nápisová destička chybí. Hlavice s patkou a křížem jsou na objektu umístěny druhotně, liší se materiálově (původní

⁹³ Zakladatelkou kapitálu ke kříži byla Františka Ševčíková, a to s rokem 1889. Srovnej ODEHNAL, Petr: Kamenné a litinové kříže ve farnosti Slavičín (s pěti dodatky týkajícími se soch svatých). Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka 13, 2012, s. 4–20.

⁹⁴ Poslední řádek textu je nečitelný, zřejmě však šlo o odkaz na První list Janův, čtvrtou kapitolu a devátý verš.

soklová a podstavcová část je pískovcová, mladší části jsou z umělého kamene) i výrazově.⁹⁵

Téhož roku, tedy 1891, byl Jan Záhořík povolán k práci na obnově kamenného kříže z roku 1745 v **Rudimově**, v trati Rybníčky.⁹⁶ Toto kvalitní barokní dílo bylo na konci 19. století opravováno nákladem Františka Diatla, domkáře z čísla 54, a jeho ženy Josefy. František Diatel k jeho následné údržbě také složil fundaci. Kříž měl být opraven k 27. květnu 1891, přičemž při této obnově „*kříž byl podobou Ukřižovaného, jenž dřív k Vasilsku hleděl, ku obci Rudimovu obrácen*“.⁹⁷ K posvěcení obnoveného kříže došlo 31. prosince 1891.⁹⁸ Na zadní podstavcové části kříže se v pravém dolním rohu nachází Záhoříkova signatura, je však zkomolena a při restaurátorském zásahu (zřejmě v roce 2005) barvou vytažena jako *I Z vorik U. Brod*.

V následujícím roce zhotovuje Záhořík další dílo v **Uherském Brodě**, a to v dnešní ulici Pořadí.⁹⁹ Tvarosloví se neliší od jiných jeho autorských děl v daném období. Ze čtyřboké základny vychází pravoúhlý sokl, na jehož čelní straně v pravém dolním rohu nalézáme signaturu: *J. Zahorík U. Brod*. Na sokl navazuje vysoký podstavec, který je na čelní straně opatřen mělkou vpadlinou s obloukovým závěrem. Ve vpadlině se nachází reliéf postavy Matky Boží, ruce má v bolestném gestu zkříženy na hrudi, hlava mírně nakloněna. Boční strany podstavce jsou hladké, na zadní části uprostřed je vysekáno vřočení 1892. Podstavec je završen mohutnou vyloženou profilovanou římsou. Na ni dosedá nízká patka nesoucí litinový kříž, který až na drobné detaily (například zdobení kartuše na vertikálním

⁹⁵ Dle *Seznamu všech kaplí, soch, křížů, Božích muk v territorium farnosti Uh. Brodské* byl původně kamenný podstavec opatřen litinovým křížem. Postaven byl uherskobrodskou obcí v roce 1892. V roce 1904 došlo k jeho opravě, nátěru a zlacení. V pozdějším nedatovaném *Seznamu křížů a soch farnosti Uh. Brodské* se o této památce stále píše jako o „*železném kříži na kamenném podstavci*“, a to s poznámkou, že byl opraven roku 1932 za 250 Kč. Srovnej MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Uherský Brod, Soupisy a reverzy křížů, soch a kaplí, inv. č. 406, karton 54.

⁹⁶ Kříž je veden jako nemovitá kulturní památka v Ústředním seznamu nemovitých kulturních památek České republiky s rejstříkovým číslem 50461/7-8913.

⁹⁷ Ke kříži více: ODEHNAL, Petr: Kamenné a litinové kříže ve farnosti Slavičín (s pěti dodatky týkajícími se soch svatých). *Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka* 13, 2012, s. 4–20.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Kříž je v *Seznamu všech kaplí, soch, křížů, Božích muk v territorium farnosti Uh. Brodské* zanesen jako „*železný kříž u dvorku Prillingrova čís. d. 1 na kamenném podstavci*“. Dala jej postavit obec a kříž byl opět „*štací v křížových dnech*“. V Pamětní knize farnosti Uh. Brod se ke kříži dočítáme, že v roce 1934 ho opravil kameník Gregor (a Pazderka), a to spolu s křížem před farním kostelem, křížem K. Mandové v Havřicích a křížem v Provazní ulici. Srovnej Farní úřad Uherský Brod, archiv, Pamětní kniha farnosti Uh. Brodské 1898–1961(dále: Pamětní kniha farnosti Uh. Brodské 1898–1961), str. 229.

břevně) odpovídá kříži užitému v Uherském Brodě u křižovatky ulic Horní Valy, Antonína Hrubého a Moravská.

Dodejme, že v Uherském Brodě v minulosti stával ještě jeden kříž, který s velkou pravděpodobností roku 1892 obec pořídila od Jana Záhoříka. Jednalo se opět o kombinovaný kříž a stával „nad novým dvorem vlevo na silnici k Prakšicím před kaplí sv. Václava“.¹⁰⁰ Kaple svatého Václava byla silně poničena na konci 2. světové války¹⁰¹ a k její rehabilitaci došlo až v roce 2001. Kdy přesně zanikl kříž u kaple, známo není.

Doposud se v krajině nepodařilo spolehlivě identifikovat Záhoříkovo dílo z období mezi léty 1892 a 1898. Přispívá k tomu mimo jiné jeho poměrně strohý řemeslný rukopis, který se zpravidla omezil na jednoduché tvary s minimálním dekorem, kdy o jednoznačném autorství rozhodne zachovaná signatura, případně archivní pramen. Obdobná je situace u památek funerálního charakteru. Záhoříkovu produkci na Uherskobrodsku a Zlínsku, pokud se na hřbitovech vůbec náhrobky z konce 19. století dochovaly, při absenci signatury rozlišit nedokážeme. Prakticky jediný dosud známý náhrobek, který lze jeho dílně spolehlivě přisoudit, je náhrobek rodiny Vodákovy na tzv. Starém hřbitově v Uherském Brodě. Zde je na čelní soklové straně uvedena čitelná signatura: *J. Záhořík v Uh. Brodě*. Zajímavostí je, že Valerie Vodáková, která zde má být pohřbena, umírá v roce 1922. Náhrobek pak dodává podnik Jaroslava Lužného (o něm bude řeč dále v textu) a dle účtu z 10. září 1922 si za něj včetně osazení účtuje 2000 Kč.¹⁰² Signovaný náhrobek tak pocházel ze skladových zásob dílny, kterou Lužný převzal. O podobě Záhoříkovy funerální produkce si lze udělat částečnou představu i z kvitance, kterou 9. února 1897 Záhořík vystavil Matyáši Večeřovi. Za zhotovený kamenný pomník se sochou Panny Marie, s kamennou obrubou a železnou mříží, včetně osazování na hřbitově v Uherském Brodě obdržel kamenický mistr rovných 400 zlatých rakouské měny.¹⁰³

Jan Záhořík umírá ve věku sedmačtyřiceti let dne 18. července 1898 a příčinou smrti byla podle matričního záznamu *Pleuritis tuberculosa*.¹⁰⁴ Pohřben byl o dva dny později. Po smrti manžela přebírá kamenickou živnost vdova Julie. Jako majitelka se postaví do čela

¹⁰⁰ *Seznam všech kaplí, soch, křížů, Božích muk v territorium farnosti Uh. Brodské.*

¹⁰¹ „Poněvadž právě v těchto místech byl tuhý boj mezi postupující Rudou armádou a ustupujícími Němci, dostala kaple sv. Václava několik plných dělostřeleckých zásahů a je zničena tak, že ji nelze opravit. Bude nutno postavit kapli novou.“ Pamětní kniha farnosti Uh. Brodské 1898–1961, str. 286.

¹⁰² MZA Brno, SOkA UH, Sběrka soudobé dokumentace obcí okresu Uherské Hradiště, sign. B V-195.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 12204, str. 96.

kamenického (tak je její živnost zanesena roku 1900 na sčítacím archu)¹⁰⁵ či později kamenosochařského závodu *J. Záhořík vdova v Uh. Brodě*, jak bude psáno na reklamních kartičkách. Z nich se také dozvídáme, že závod sídlil v Herzmannského (Hradišťské) ulici na čp. 217, přičemž dílna se nacházela u hřbitova. Reklamní karta dále hlásala, že skladem byly náhrobní pomníky ze švédské žuly, labradoru, všech druhů mramoru a jemného trvanlivého pískovce. Závod nabízel výrobu polních křížů i dodávku křížů litinových.¹⁰⁶ Julie Záhoříková využila odkazu manželovy dílny nejen co do „značky“, ale hlásila se i k tradici, která měla podle uvedené reklamní kartičky sahat k roku 1881, což napovídá, že Jan Záhořík pracoval jako kameník již dvě léta před zapsáním živnosti v Uherském Brodě. Julie Záhoříková zcela jistě dílnu zastupovala a vedla, samotnou řemeslnou práci však zastávali jiní. K roku 1900 můžeme ze zaměstnanců dílny jmenovat jistého Karla Kubáčka, narozeného 17. listopadu 1881 v Roštíně.¹⁰⁷

Roku 1900 zhotovuje závod Julie Záhoříkové dílo stojící v **Řetechově** při staré cestě na Maleniska. Jedná se o kamenný podstavec s litinovým křížem, který typologicky zřetelně vychází ze Záhoříkovy tradice, v detailech ho však obohacuje dekorem. Jednoduchý základnový stupeň je na čele zdoben špicovanou plochou a vynáší čtyřboký sokl. Ten je na čele zdoben pravouhloú obdélnou vpadlinou s ujmутými rohy. Ve vpadlině je vysekán nápis *DOKONANO JEST!*, kdy text je doplněn spodní zdobnou členěnou linkou. Zadní strana soklu je opatřena vrocením L.P. 1900. V levém spodním rohu je uvedena signatura *J. Záhoříková/ Mistrová/ Uh. Brod.*, v pravém spodním rohu potom *Zhotovitel./ Ján Palla/ v Pradliskách*. Na sokl navazuje vysoký podstavec, jehož čelní strana je opatřena vpadlinou s obloukovým závěrem, ovšem rámování vpadliny je po bocích zdobeno půlreliéfy sloupoví s patkami i hlavicemi. Vpadlina je typicky doplněna reliéfem Matky Boží, ta má ruce v bolestném gestu zkříženy na hrudi, hlava mírně nakloněna. Reliéf je zlacený. Na zadní straně podstavce nalézáme nápis: *Tento svatý kříž/ věnován, ke cti/ a chvále Boží,/ nákladem:/ ANNY MAČALÍK-ové/čís.29./ v Řetechově./ věčnosti! Odplat' jí Bůh*. Podstavec zakončuje masivní vyložená profilovaná římsa, z níž vychází litinový kříž typově shodný s křížem v Uherském Brodě u křižovatky ulic Horní Valy, Antonína Hrubého a Moravská nebo s křížem v ulici Pořadí. Na tomto kříži však chybí kartuš na

¹⁰⁵ MZA Brno, SOkA Uherské Hradiště, Okresní úřad Uh. Brod, Sčítání lidu 1900, inv.č. 1103, karton 1260. V živnostenském rejstříku je živnost pro Julii Záhoříkovou připsána k 14. květnu 1903, a to se zástupcem Johanem Rohannem. Srov. MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Brod, Živnostenský rejstřík 1896–1951, inv. č. 73, karton 73 (dále „Živnostenský rejstřík 1896–1951“).

¹⁰⁶ MZA Brno, SOkA UH, Sbírka soudobé dokumentace obcí okresu Uherské Hradiště, sign. B V-195.

¹⁰⁷ MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Brod, Sčítání lidu 1900, inv.č. 1103, karton 1260.

vertikálním břevně. Reliéf anděla i korpus jsou zlaceny. Doplňme, že objekt je obehnán kovovou ohrádkou. Záhoříková se u tohoto díla nechala zapsat přímo jako mistrová, což odkazuje konkrétně na její osobu spolu s funkcí, nikoliv na dílnu či „závod“ obecně. Tuto podobu podpisu později opustí. Ojedinelý je i odkaz na Jána Pallu, zhotovitele. Donátorkou byla Anna Máčalíková.¹⁰⁸ Palla byl zjevně řemeslníkem podílejícím se na zbudování památky, čemuž by napovídalo i umístění jména vedla signatury Záhoříkové.

Na **Žitkově** nedaleko dřevěné zvoničky stojí kříž z roku 1901. Tvarosloví je opět jednoduché. Na čtyřstupňové základně je posazen čtyřboký sokl s hladkými stranami bez dekoru, který je na boční straně opatřen výraznou signaturou *J. Záhoříková/ Uh. Brod.* Sokl vynáší vysoký podstavec, který je na čelní straně opatřen nikou. Tu doplňuje zlacený reliéf Matky Boží v podobě, jakou dílna užívala doposud. Zadní strana podstavce nese nápis: *Nákladem/ zbožných manželů// Františka a Barbory/ Machalových/ čís. 237. ze Žitkové./ L. P. 1901.* Podstavec je završen mohutnou vyloženou římsou nesoucí litinový kříž s klečícím andělem u paty vertikálního břevna. Kartuš kříže nese nápis *SVATÁ/ PANNO MARIA/ ORODUJ/ ZA/ NÁS*, přičemž litery nápisu jsou zlaceny. Stejně tak nesou zlacení křídla anděla, rouška a trnová koruna Krista, hřeby na rukou a nohou a písmena INRI nad korpusem.

Obměnu tvarosloví přináší kříž z roku 1902, který J. Záhoříková realizuje v **Uherském Brodě** v dnešní ulici Provazní. Kříž je tvořen čtyřbokou základnou, z níž vychází členěný sokl opatřený na čelní straně signaturou *J. Záhořika/ vdova.* Pod signaturou ve středu pole se objevuje další méně zřetelný text: *za duše v očiscí.* Vysoký podstavec je na čele a po bocích zdoben pravoúhlou vpadlinou se zdobným rámováním a dekorativně provedenými horními rohy. Vpadlina je na čele doplněna reliéfem Panny Marie, podoba se zde ale mění: Matka Boží tiskne ruce k hrudi, mezi nimi je znázorněno její zářící srdce probodené dýkou. Zadní podstavcová strana je opatřena sekaným textem: *Tento kříž/ dal ku cti a chvále/ Boží postaviti/ Jan Kučera/ čís. 84/ L.P. 1902.*¹⁰⁹ Na podstavec navazuje členěná hlavice s římsou lomenou na osu podstavcových stran. V lomení je hlavice zdobena trojúhelníkovým (štíťovým) dekorem. Na hlavici dosedá patka vlastního kamenného kříže, korpus je kvalitně kamenosochařsky proveden, ramena kříže jsou jehlancovitě

¹⁰⁸ MZA Brno, Státní okresní archiv Zlín (dále: SOkA Zlín), Farní úřad Pozlovice, Seznam křížů a soch ve farnosti, inv. č. 7.

¹⁰⁹ Dedikační nápis potvrzuje i text v uherskobrodské farní pamětní knize: „*Kamenný kříž Kučerův v provaznické ulici (...) vystaven a nadán nad. kapitálem od zbožn. výminkáře Jana Kučery roku 1902. Nadační kapitál 40K.*“ Srovnej Pamětní kniha farnosti Uh. Brodské 1898–1961, str. 68.

zakončena, nápisová destička nese počáteční písmena J.N.K.Ž. Kříž je v současnosti (2018) obklopen hustou vegetací, která se drží v kovové ohrádce okolo památky. Toto dílo naznačuje, že závod Julie Záhořikové se mimo doposud preferované jednoduché kamenné podstavce bez složitějšího dekoru zabývá i zhotovováním tvaroslovně náročnějších prací.

Proměnu řemeslného rukopisu potvrzuje i další autorské dílo, které identifikujeme na návsi v **Krhově**. Z jednoho základnového stupně vychází čtyřboký sokl opatřený signaturou *J. Záhořika vdova/ v Uh. Brodě*. Sokl je zdoben zkosenými hranami a horním náběhem, na který dosedá vysoký podstavec. Ten je na čelní straně opatřen čtyřbokou vpadlinou s ostře lomeným (stříškovitým) závěrem. Nad lomením vpadliny je čelní pole doplněno dvojicí kruhových dekorů. Ve vpadlině je vsazen reliéf Matky Boží v podobě jako u kříže předchozího. Okolo hlavy Panny Marie pak nacházíme na pozadí reliéfu sedm hvězd. Reliéf i vpadlina nesou znatelné zbytky polychromie. Zadní podstavcová strana je opatřena nápisem: *Tento kříž věnovali/ ku cti a slávě Boží/ manželé/ Josef a Marie/ Hamšíkovi/ z Krhova./ L.P. 1903*. Podstavec je zakončen vyloženou profilovanou římsou. Ta nese patku s členitým závěrem vynášející nízký kovový kříž s korpusem.

K roku 1906 se dílna Julie Záhořikové objevuje v **Ludkovicích**, kde u rozcestí mezi Pozlovicemi, Luhačovicemi a Řetechovem zhotovuje kříž, který patří opět k tvaroslovně jednodušším. Na třístupňovou základnu dosedá čtyřboký sokl s hladkými stěnami a drobným náběhem pro podstavec. Na čelní straně podstavce nalézáme mělkou vpadlinu s obloukovým závěrem, ve vpadlině je pak vsekáný nápis: *PÁN MŮJ/ A/ BŮH MŮJ*. Pod textem je zdobná členěná linka, nad textem pak dekor s latinským křížem uprostřed. Na zadní straně podstavce se nachází výrazné vřetení *L.P./1906*, v pravém spodním rohu je signatura *J. Záhořika vd./ Uh. Brod*. Podstavec zakončuje profilovaná římsa. Litinový kříž má dekorativně zakončená ramena, korpus je zlacený, stejně tak paprsky vycházející z průsečíku ramen, v němž se nacházejí i litery INRI jako součást odlitku. Kartuš na kříži chybí, původně zde však byla, o čemž svědčí relikt jejího uchycení.¹¹⁰

Kvalitní a v porovnání s ostatními tvaroslovně výjimečné dílo z produkce sledované dílny nacházíme v Šumicích, a to na samém okraji obce ve směru na Uherský Brod. Na

¹¹⁰ Donátorem kříže byl Jan Záhorovský, zbudován a svěcen byl kříž roku 1906. Srovnej MZA Brno, SOkA Zlín, Farní úřad Pozlovice, Seznam křížů a soch ve farnosti, inv. č. 7.

jeden základnový stupeň navazují dva stupně soklové, kdy na horním stupni je na čelní straně vpravo umístěna signatura v podobě: *J. Záhořika vd. U. Brod.* Soklové stupně vynášejí vysoký podstavec, ten je po bocích i na zadní straně opatřen mělkou prázdnou vpadlinou s obloukovým závěrem. Na čele se pak nachází nika s dekorativně vyvedenou podnoží ve spodní části. V nice je osazena soška Matky Boží (?), nad hlavou sochy je na pozadí vysekáno sedm hvězd upravených zlacením. Vpadlina na zadní podstavcové straně nese nápis: *Ke cti BOŽÍ/ a k milé upomínce/ tento kříž postaven/ od/ dobrodinců farnosti/ ŠUMICKÉ/ LÉTA PÁNĚ/ 1907.* Podstavec je završen profilovanou vyloženou římsou, která je na čelní straně půlkruhově vytlačena. Pod půlkruhovou výsečí se nachází monogram JHS s křížem nad písmenem H. Z římsy vychází členěný dřík, jehož středová část je konvexně vytlačena a doplněna zlaceným reliéfem kalicha. Horní osmiboká část dříku je na čelní straně opatřena nápisem: *Ve strasti/ a/ v kříži svém/ pohled na ni+/ a/ rozvaž sobě/ jeli bolest/ jako bolest/ má.* Na bocích dříku v rámovaných polích nacházíme reliéfy Arma Christi. Na levém boku jsou to žebřík, kopí a hůl s namočenou houbou, na pravém boku potom kladivo, kleště a tři hřeby. Dřík je zakončen subtilní římsou, na kterou dosedá patka vlastního kříže. Hrany břevna jsou zkosené, korpus Krista s výraznou bederní rouškou je kamenný, stejně tak nápisová destička s písmeny JNKŽ. Popsaný kříž nahradil původní kříž dřevěný, který byl před stavbou nového kříže přemístěn do tratě „*Vlachnové*“.¹¹¹

U hřbitova ve **Vlčnově**¹¹² stojí další pozoruhodná práce signovaná Julií Záhořikovou. Jedná se o litinový kříž s kamenným podstavcem. Na čtyřboké základně je posazen odstupňovaný sokl, který je na čelní straně doplněn nápisem: *Ke cti a chvále Boží/ věnovali manželé/ Šimon a Marie/ PAVELČÍKOVI/ L. P. 1910.* Na boční straně téhož stupně je signatura: *J. ZÁHOŘÍKA/ vdova/ U. BROD.* Horní stupeň soklu nese na bočních stranách rámování se jménem světce, jehož reliéf je následně umístěn na navazující podstavcové ploše. Na pravé straně je tedy nápis: *SV. ŠIMON*, na levé straně potom *SV.*

¹¹¹ V pamětní knize šumické farnosti přímo čteme: „*Farníci Šumičtí zastyděli se za dřevěný kříž na konci vesnice k Uh. Brodu a převezli jej do pola „Vlachnové“ za mlýn p. Tomka. Sbírkami a milodary sehnali jsme 690 K a postavili za ně pěkný kříž kamený. Představenstvo obce darovalo ten kousek země a vyhotoviti dalo věnovací listinu. Na udržování toho kříže složili jsme do spořitelny král. města Uh. Brodu 40 K (číslo knížky 3815). Na den sv. Petra a Pavla oděla se milá naše vesnička v háv sváteční. I cesta zametena a hostů hojně, družiček přes 80 – průvod malebný a pěkně spořádaný. Kázání měl p. Theofil, dominikán z Uh. Brodu. Kříž světil P. Bernard Lužný, převor řádu dominikánského.*“ Srovnej Farní úřad Šumice, archiv, Pamětní kniha farnosti šumické 1906–2015, str. 5. V roce 1927 byl kříž opravován, přičemž oprava stála 350 Kč. Tamtéž, str. 36.

¹¹² Kříž původně stával na pravé straně silnice do Hluku, roku 2003 byl přemístěn ke hřbitovu. Srovnej BŘEČKA, Jan et al. Vlčnov: dějiny slovácké obce. Vlčnov: Obec Vlčnov, 2013, str. 523.

JAN. Na čelní straně pak nacházíme prosbu: *Matičko Bolestná/ oroduj za nás!* Stěny vysokého podstavce jsou s výjimkou zadní plochy opatřeny pravoúhlou mělkou vpadlinou s ujmутými rohy. Na čelní straně je vpadlina doplněna reliéfem Panny Marie s dlaněmi sepnutými v kajícím gestu. Na pravém boku je potom postava sv. Šimona, na levém sv. Jana. Podstavec je završen profilovanou vyloženou římsou, která je na čelní straně půlkruhově vytačena. Členěná patka nese bohatě dekorovaný litinový kříž s korpusem, který je ve spodní části vertikálního břevna doplněn drobným výjevem nanebevzetí Panny Marie s dvojicí andělů. Kříž se dekorem vymyká obdobným dílům užívaným na počátku 20. století na sledovaném území, z čehož lze usuzovat, že jeho osazení je druhotné. Tomu by napovídala i členěná patka typická spíše pro kříže kamenné. Navíc i *Seznam křížův a kaplí na území farnosti Vlčnovské z roku 1903* kříž popisuje jako celokamenný.¹¹³

O rok později realizovala Záhořiková zakázku v Lopeníku. Před domem čp. 21 tam stojí kamenný kříž, který sestává z jednoho základnového stupně nesoucího čtyřboký sokl s náběhem pro podstavec. Sokl je na levé boční straně opatřen signaturou: *J. ZÁHOŘÍKA vdova U. BROD.* Vysoký podstavec je po bocích a na čelní straně opatřen mělkou vpadlinou s obloukovým závěrem. Na levé straně je vpadlina opatřena sekaným nápisem: *KU CTI A CHVÁLE BOŽÍ/ VĚNOVALI MANŽELÉ/ MARTIN KATEŘINA/ ŠEVČÁKOVI/ Z LOPENÍKA/ 1911.* Zde je potřeba uvést, že litery sekaného nápisu a zejména signatury jsou výjimečné svými přímými liniemi, přesností až šablonovitostí. Čelní strana podstavce pak nese do vpadliny druhotně a nešetně (horní rohy desky vycházejí mimo obloukový závěr) osazenou pravoúhlou nápisovou desku s verši: *Poutníku, zde málo stůj,/ moje rány rozvažuj./ Moje rány kynou,/ Tvoje léta hynou./ Přijde smrt,/ soud nastane/ kam se Tvoje/ duše dostane.* Nad verši je na desce uveden rok 1911. Tato deska evidentně nahradila – nevhodně – již špatně čitelný text vysekaný ve vpadlině. Podstavec je završen vyloženou jednoduše profilovanou římsou, na ni dosedá patka dřívku. Ten je zdoben čtyřbokými mělkými vpadlinami s ujmутými rohy, přičemž čelní vpadlina je doplněna reliéfem kalicha s hostií. Dřík zakončuje římsička, na ni navazuje vlastní kříž s korpusem a nápisovou destičkou INRI. Nápisová destička, korpus Krista i kalich s hostií jsou opatřeny polychromií.

¹¹³ *Seznam křížův a kaplí na území farnosti Vlčnovské z roku 1903* ke kříži uvádí: „Kříž celý kamenný 15/8 1910 posvěcený nákladem manželů Šimona a Marie Pavelčík z č. 132 ve Vlčnově za 660K na parc. č. 389 zvané „Drahy“ u hřbitova při silnici.“ Srovnej MZA Brno, SOKA UH, Farní úřad Vlčnov, Seznam křížů a kaplí, inv. č. 173, karton 19.

Co do památek funerálního typu je situace v případě J. Záhořikové přece jen pozitivnější než v případě jejího manžela. Na hřbitově ve Vizovicích nalézáme náhrobek rodiny Doležalovy z bílého mramoru, kde na pravé boční straně je uvedena drobná signatura *J. Záhořika vdova/ Uh. Brod.* Nelze spolehlivě určit dobu zhotovení náhrobku, nicméně z údajů na něm je možné předpokládat, že to bylo v roce 1906 či později, neboť toho roku umírá Jan Doležal, první ze zmiňovaných zesnulých. Další ukázky tohoto druhu architektury najdeme na hřbitově v Březové pod Lopeníkem. Zde je signatura dohledatelná u dvou náhrobků, kdy jeden z nich je již v nápisovém poli nečitelný a rozeznatelná je pouze signatura na soklové čelní části v podobě totožné s předchozí uvedenou. Druhý náhrobek patří rodině (Vrá?)blíkové a nejmladší zde uvedené vročení u úmrtí je 1911. Tento náhrobek pak nese na jednom řádku signaturu: *J. Záhořika vdova U. Brod.* Na hřbitově ve Slavkově na Uherskohradištsku lze také narazit na jeden z náhrobků ze sledované dílny. Na boční straně soklu je zřetelná signatura v podobě *J. Záhořika vd./ U. BROD.*, ovšem časové určení náhrobku je nemožné, jelikož jeho čelní stranu vyplňuje druhotně osazená nápisová deska (rodina Adamcova a Bobčíkova). V Uherském Brodě na tzv. Starém hřbitově nalézáme poslední z dochovaných a identifikovatelných náhrobků této dílny. Je to náhrobek rodiny Anderlovy a signatura je vysekána takto: *J. ZÁHOŘÍKA vd.* Nejstarším rokem úmrtí na náhrobku je 1909, jedná se však s velkou pravděpodobností o druhotný zápis na soklové části. Ve středovém nápisovém poli je to pak rok 1914. Dodejme, že zaznamenané náhrobky tvaroslovně žádným zvláštním způsobem nevybočují z běžné katalogové produkce tehdejší doby. Jedná se vždy o typ díla, které sestává ze soklové obdélné části, navazující části středové s nápisovým polem, nízkým dříkem a vlastním křížem na vrcholu.

Julie Záhořiková končí práci svého kamenosochařského závodu v roce 1918. Ve sčítacích operátech z roku 1921 je zachycena na čp. 217 a vedena jako „*soukromnice*“ a „*vdova po mistru kamenickém*“, nicméně kolonka „*Bližší označení závodu*“ a další související jsou proškrtnuty.¹¹⁴ Dílna pod jejím vedením již tedy neexistovala a navázal na ni jiný uherskobrodský podnik s obdobným zaměřením – podnik s názvem „*Jaroslav Lužný, dříve Julie Záhořika vdova, sochařství, kamenictví a prodej veškerých pohřebních potřeb*“.¹¹⁵ Julie Záhořiková umírá dne 27. ledna 1932 na čp. 217 v Uherském Brodě,

¹¹⁴ MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Brod, Sčítání lidu 1900, inv.č. 1290, karton 1391.

¹¹⁵ Informaci nese účet na hlavičkovém papíře, který je datován 12. června 1922. Podnik sám sebe označuje za „*první a nejstarší sochařsko-kamenický závod v Uherském Brodě blíže katolického hřbitova*“ se založením roku 1879 (!). Dílna zůstala na Hradištské ulici poblíž katolického hřbitova, prodejna pak

pohřbena byla na zdejší hřbitově o dva dny později. V zápise úmrtí je u zesnulé uvedeno, že měla jedno dítě, v době zápisu již však nebylo naživu. To je také poslední známý záznam o dceři Josefě.

Práce Jana Záhoříka i následná produkce dílny pod vedením jeho ženy Julie se nevyznačují výrazným charakteristickým tvaroslovím, tak jak tomu bylo například u prací jeho předchůdců – uherskobrodského kamenického mistra Václava Minaříka a jeho bratra Štěpána (převážně celokamenné objekty, bohatý vegetabilní dekor, obloučková vpadlina, Arma Christi) nebo uherskohradištského sochaře Václava Becka (typické proporce postav, rustikální výrazové pojednání) či časově shodné dílny Františka Langa a navazujícího Jana Svobody z Želechovic (subtilita, novogotické prvky dekoru). Umělecky je potom kamenosochařská práce jen stěží srovnatelná s díly Františka Zajíce z Uherského Brodu nebo Františka Zbořila ze Starého Města u Uherského Hradiště. Na základě popsaných památek (a nelze jistě tvrdit, že se jedná o vyčerpávající výčet – to ani nebylo ambicí této práce) lze Záhořikova díla označit za výrazově poměrně strohá, doplněná sériově vyráběnými a dodávanými doplňky (litinové kříže, reliéfy Matky Boží), s proměnnou podobou sekaného písma. Ta spolu s variacemi signatur zřejmě souvisí s nestejnou řemeslnou úrovní pracovníků dílny. I přes onu relativní jednoduchost však dílna Jana a Julie Záhořikových zanechala na Uherskobrodsku zřetelnou stopu. Dokázala se adaptovat na prostředí trhu, dbala na sebepropagaci a komunikaci se zákazníkem. Julie Záhořiková následně skvěle využila jména, tradice i kontaktů svého zesnulého manžela, toto vše dále rozvedla, a to se zjevným úspěchem, když se zase na její značku odvolával Jaroslav Lužný.

sídlila v domě čp. 113 na Komenského ulici. Z kamenosochařské produkce podnik nabízel „*velký výběr pomníků, soch a polních křížů, železné kříže atd.*“ Srovnej MZA Brno, SOkA UH, Sběrka soudobé dokumentace obcí okresu Uherské Hradiště, sign. B V-195.

2.4 KAMENICKÝ ZÁVOD JAROSLAVA LUŽNÉHO Z UHERSKÉHO BRODU

Jaroslav Lužný se narodil 17. dubna 1889 v Nových Dvorech u Náměště na Hané do rodiny domkáře Františka Lužného a jeho ženy Anny, roz. Poštulkové.¹¹⁶ Jak vyplývá ze záznamů na sčítacím archu z roku 1921, v Uherském Brodě pobýval od roku 1910.¹¹⁷ Dne 19. dubna 1913 zde uzavírá sňatek s Karlou Dudkovou, dcerou řezníka Václava Dudka a jeho ženy Filomeny. V zápise sňatku je Lužný uveden jako kamenický pomocník.¹¹⁸ V roce 1918 Lužný přebírá někdejší kamenosochařský závod Jana Záhoříka, který po manželově smrti vedla Julie Záhoříková. Jaroslav Lužný živnost úředně oznámil k 29. června 1918, a to jako „*sochařství a prodej všech potřeb pohřebních*“.¹¹⁹ V rámci propagace firmy se Lužný hlásil k tomu, že jeho podnik je „*první a nejstarší sochařsko-kamenický závod v Uherském Brodě*“. Uvedené se dočítáme v záhlaví jeho účetních listů, přičemž dále je zde popsáno, že u něj je „*na skladě vždy velký výběr pomníků, soch a polních křížů, železné kříže atd.*“ Cenná je pak informace, že řemeslné dílny jsou situovány u katolického hřbitova, obchod s pohřebním zbožím pak v domě čp. 113 v Uherském Brodě.¹²⁰

Jaroslav Lužný byl po roce 1918 členem a později od roku 1924 předsedou Živnostenské strany v Uherském Brodě. Za tuto stranu se stal členem obecního zastupitelstva v roce 1919 a 1924, kdy se rovněž stává prvním náměstkem starosty. S jeho jménem se setkáváme i mezi prvními organizátory Československé církve v Uh. Brodě v roce 1920. Vyvrcholením jeho politické činnosti se stal rok 1928, kdy byl za podpory lidovců, ale i národních demokratů zvolen starostou města. Tuto funkci vykonával do roku 1932.¹²¹ Jaroslav Lužný zemřel 21. prosince 1952 a pohřben je na místním hřbitově.

Co do dochovaných a jednoznačně určených děl z dílny Jaroslava Lužného zdá se, že Lužný těžiště své práce položil do hřbitovní produkce, zejména do náhrobků. Ty nacházíme na starém hřbitově v **Uherském Brodě**, v **Komni** či ve **Valašských Kloboukách**. Polní kříž s Lužného signaturou pak stojí v **Hostětíně**. Kříž je situován při silnici směřující z obce k Pitínu. Tvořen je dvoustupňovou čtyřbokou základnou, která vynáší rovněž dvoustupňový sokl. Ten je opatřen signaturou *JAR. LUŽNÝ UH. BROD.*

¹¹⁶ Zemský archiv Opava, Sběrka matrik, inv. č. 11659, str. 64.

¹¹⁷ MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Brod, Sčítání lidu 1921, inv.č. 1290, karton 1395.

¹¹⁸ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, i. č. 12190, str.235.

¹¹⁹ Živnostenský rejstřík Uh. Brod 1896–1951.

¹²⁰ MZA Brno, SOkA UH, Sběrka soudobé dokumentace obcí okresu Uherské Hradiště, sign. B V-195.

¹²¹ K tématu více: LUKÁŠ, Stanislav: Z historie – starosta budovatel. Brodský zpravodaj, listopad 2007, str. 10.

Horní soklový stupeň je na čelní straně druhotně opatřen nápisovou deskou se jmény místních padlých ve světových válkách. Na sokl navazuje vysoký podstavec. Ten je z čelní strany doplněn nikou s reliéfem Bolestné Matky Boží, na levé podstavcové straně je vysekáno: *POCHVÁLEN BUĎ/ JEŽÍŠ KRISTUS*. Na zadní podstavcové straně pak čteme: *POSTAVENO/ V 10. JUBILEJNÍM ROCE/ TRVÁNÍ NAŠÍ/ SAMOSTATNOSTI 1928/ NÁKLADEM OBCE*. Podstavec je završen štítovou vyloženou římsou, kterou zdobí reliéf kalicha s hostií na knize a motivem obilných klasů a vinné révy. Na římsu dosedá patka vlastního kříže. Korpus je kamenný, výrazně svěšený, bederní rouška svázána u levého boku, spodní zřasený lem končí pod chodidly. Nápisová destička JNKŽ rovněž kamenná.

Další Lužného dílo nacházíme v **Rudicích**. Jedná se o památník padlým vojákům z 1. světové války. Tvořen je základnovým stupněm (ten nese špatně čitelnou signaturu *J. LUŽNÝ UH. BROD*) a soklovou částí, která je z čelní strany opatřena reliéfem plačící ženy s dítětem u hrobu. Na sokl navazuje vysoký podstavec s nápisovou deskou, na níž jsou uvedena jména obětí. Na podstavci je vyveden motiv vojáka v mírně podživotní velikosti, který se opírá o stélu, u jejíž paty leží ulomená lipová větev. Na čelní straně stély je zlacený reliéf kříže s Kristovou hlavou a trnovou korunou. Pod reliéfem je nápis: *1914-1918/ NEVRÁTILI SE/ VZPOMÍNÁME*.

Co do tvarosloví, Lužného produkce odpovídá požadavkům klientely v době mezi světovými válkami a jeho dílo je srovnatelné se soudobou produkcí Vincence Gregora.

2.5 KAMENOSOCHAŘSKÁ DÍLNA FRANTIŠKA ZAJÍCE Z UHERSKÉHO BRODU¹²²

Kamenosochař František Zajíc se narodil 10. března roku 1877 v Pašovicích na čísle popisném 54, a to jako druhorozený syn čtvrtníka Františka Zajíce a jeho ženy Barbory, rozené Chromkové z Prakšic.¹²³ Zajíc si ve svých téměř sedmadvaceti letech počátkem roku 1904 zřídil dílnu v Uherském Brodě na čísle popisném 116, přičemž živnost měl zapsanu jako „*Bildhauerei und Erzeugung von denkmaler*“.¹²⁴ O dva roky později, přesněji 6. února 1906, vstoupil už jako „*sochař v Uh. Brodě*“ do manželského svazku s Vojtěškou Kollerovou, dcerou Heřmana Kollera, řeznického mistra v Uh. Brodě, a jeho ženy Leopoldy, rozené Rochové z Uherského Hradiště.¹²⁵ Následujícího roku, 17. června, se Františku Zajícovi a jeho ženě narodila dcera Anna.¹²⁶ Z narození potomka se však mladý sochař dlouho radovat nemohl. Zemřel na souchotiny 16. července 1907, jen několik týdnů poté, co dcera přišla na svět.¹²⁷

Dosud nejstarší doloženou Zajícovu práci nalezneme na ulici Prakšické v **Uherském Brodě**. Jedná se o celokamenný kříž se sousoším Panny Marie a sv. Jana Evangelisty. Na třístupňové základně jsou posazeny čtyřboké sokly podstavců soch i kříže. Strany soklů jsou doplněny pravoúhlým rámováním. Na sokly navazují vysoké podstavce, ty jsou zdobeny čtyřbokými vpadlinami, přičemž do čelní stěny podstavce kříže je druhotně vsazena deska s nápisem: *Nezapomeň na Boha/ nezapomeň na sebe/ nezapomeň na nás./ Volání z očistce./ L.P. 1903*. Závěr podstavců je shodně doplněn dekorativním pásem, na nějž dosedají vyložené profilované římsy. Na levém podstavci je umístěna socha Panny Marie v podživotní velikosti, postava v bohatě zřaseném šatu je natočena ke kříži, ruce sepnaté na hrudi. Na podstavci vpravo od kříže stojí socha sv. Jana Evangelisty. Jeho pohled směřuje rovněž ke kříži, ruce sepnaty u pasu. Na římsu prostředního podstavce dosedá hranolovitý nízký dřík, který je na čelní straně i po bocích zdoben reliéfem květu uprostřed pravoúhlé vpadliny. Patka vlastního kříže je členěná, ramena kříže jsou jehlancovitě zakončena, korpus kamenný, stejně tak nápisová destička I.N.R.I. Kristovo tělo i boční sochy lze považovat za kvalitní uměleckořemeslnou práci. Původní podoba

¹²² Tato část práce vychází z článku: NAŇÁK, Aleš: Kamenosochař František Zajíc z Uherského Brodu a jeho následovníci. ACTA MUSEALIA Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Muzea regionu Valašsko, Vsetín, XVII, 2019, 1–2, 88–105.

¹²³ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 4885, str. 6.

¹²⁴ Živnostenský rejstřík Uh. Brod 1896–1951.

¹²⁵ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 12183, str. 85.

¹²⁶ Tamtéž, inv. č. 12159, str. 117.

¹²⁷ Tamtéž, inv. č. 12204, str. 189.

této památky pocházela z roku 1869 a byla pořízena nákladem Terezie Svobodové, hospodyně po Janu Vojtěchovi, faráři v Hradčovicích, a stávala „*nad dobytčím tržištěm na hořejší straně u panského pole*“.¹²⁸ Ke kříži se sousoším byla složena nadace, která k 1. lednu 1903 činila 611K a 35h. K tomuto obnosu přidala „*Kateřina Mandová z předměstí*“ částku 420K a bylo rozhodnuto o obnově díla, jelikož „*jak kam. figura kříže, tak i obě sochy z tak špatného kamene zhotoveny, že kusy z nich se jen sesypávaly*“. Podstavce kříže i soch byly vyhodnoceny jako dobré, byly proto přeneseny „*na pevný zděný základ*“ blíže silnici a kříž i sochy byly objednány nové, a to u „*sochaře Zajíce, rodáka z Pašovic*“. Sochařská a kamenická práce tehdy stála 740K, zednické úpravy pak 79K a 43h. Ke svěcení obnovené památky došlo na Slavnost posvěcení chrámu Páně roku 1903.¹²⁹

Další Zajícovo dílo stojí v **Uh. Brodě** v ulici Svatopluka Čecha, u domu čp. 1759 a je jen o rok mladší od popsaného sousoší v ulici Prakšické. Jedná se o mohutný celokamenný kříž posazený na jednom základnovém stupni. Hladký čtyřboký sokl je zakončen profilovaným náběhem, na který navazuje spodní podstavcová část zdobená obloučkovým vlysem. Vysoký podstavec je na čele doplněn výrazným reliéfem Matky Boží. Jde o pohled z profilu, tvář směřuje vzhůru, ruce jsou sepjaty v bolestném gestu. Boční podstavové stěny nesou mělké vpadliny s obloučkovým závěrem. Na pravé straně je vpadlina doplněna nápisem: *Nákladem rodiny/ Mandové/v Uh. Brodě/ 1904*. Na levé straně potom čteme: *Sv. Missie/ 1904*. Podstavec je završen mohutnou profilovanou římsou, která je doplněna stylizací kamenného vrcholu, z něhož mezi dvěma klíny vychází hranolová patka vlastního kříže. Tělo Krista je pojednáno naturalisticky a s důrazem na detail, bederní rouška je výrazná, její spodní lem dosahuje bezmála k patě kříže. Přibití nohou je znázorněno starším užívaným způsobem, tedy s hřebem pro každou končetinu. Stejně tak je starší varianta zobrazování zvolena i u přibití rukou, kdy silné hřeby procházejí dlaněmi. Nápisová destička nese text: *JEŽÍŽ NAZARETSKÝ/ KRÁL ŽIDOVSKÝ*. Pozoruhodná je v tomto případě povrchová úprava břevna i nápisové destičky, která imituje strukturu opracovaného dřeva. Do Seznamu všech kaplí, soch, křížů, Božích muk v territorium farnosti Uh. Brodské z roku 1902 byl kříž zanesen až dodatečně pod pořadovým číslem 13. Nazván je jako „*kříž Kateřiny Mandové*“ a dále je

¹²⁸ Pamětní kniha farnosti Uh. Brodské 1898-1961, str. 66.

¹²⁹ Tamtéž, str. 67.

zmíněno, že kříž byl „zhotovený od sochaře Zajíce z Uh. Brodu za 360zl.“¹³⁰
K posvěcení kříže došlo 26. července 1904.¹³¹

V roce 1905 realizoval František Zajíc práci v **Prakšicích**. Před tamější školní budovou stála od roku 1900 socha sv. Floriána z přerovské dílny Jakuba Zapletala mladšího a František Zajíc měl do téhož prostranství vyhotovit sochu sv. Jana Nepomuckého. Tu tvoří čtyřboký sokl s rozšířenou spodní částí, který stojí na jednom základnovém stupni. Sokl je hladký a završený drobným výžlabkem (náběhem). Na něj navazuje spodní podstavcová část. Čelní stěna podstavce je opatřena nápisovou deskou, která nese text: *Příklade mlčenlivosti/ a statečnosti,/ oroduj za nás!*. Boční stěny jsou hladké, do středu plochy zadní stěny je vysekán nápis: *Nákladem/rodiny/ Vlkové a Kadlčkové/ v Prakšicích/ 1905*. Podstavec je završen drobnou profilovanou římsou, na kterou navazuje bohatě členěná část podnože. Tu ve spodní části tvoří trojúhelníková pole, zdobená (vyjma zadní plochy) zlacenými rovnoramennými křížky, a nárožní akroteria. Střední osmiboká část podnože je na čelní straně opatřena kruhovým polem. Světec je ztvárněn v tradiční podobě - v kanovnickém rouchu, spodní kleriku doplňuje rocheta sahající ke kolenům, štola a přes ramena přehozená almuce sepnutá pod krkem. Hlavu kryje biret, gloriola nese pěti hvězd. V ruce světec drží mučednickou palmu a krucifix. Socha byla hotová v srpnu roku 1905 a dopisem datovaným posledním srpnovým dnem žádal uherskobrodský farář Jan Fidler arcibiskupskou konsistoř o povolení k jejímu svěcení. Jeho žádost obsahuje velmi cenný poznatek. Fidler totiž v posledním odstavci píše, že „socha umělecky jest provedena od sochaře Zajíce, jenž po delší dobu pracoval, ponejvíce modeloval v sochařské dílně Tomolově v Brně.“¹³² Pamětní kniha prakšické farnosti pak uvádí, že ke svěcení došlo v září roku 1905, provedl ho farář Fidler „za přísluhy vp. Ladislava Janče, vikáře z Kroměříže a Fr. Dvořáčka kooperátora“.¹³³ Toto Zajícovo dílo je pozoruhodné detaily, jako je například krajkový lem rochety, zdobná zakončení štoly, sepnutí almuce i její celkové ztvárnění. František Zajíc při práci na soše vycházel ze skutečnosti, že ta se bude po osazení na místě pohledově uplatňovat spolu se starší sochou sv. Floriána. Přizpůsobil tomu tedy proporce díla a dokonale zopakoval

¹³⁰ MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Uh. Brod, Soupisy a reverzy křížů, soch a kaplí, inv. č. 406, karton 54.

¹³¹ Pamětní kniha farnosti Uh. Brodské 1898–1961, str. 74. Pamětní kniha také potvrzuje, že náklady na pořízení hradila „Kateřina Mandová z předměstí“, jedná se tedy o stejnou donátorku jako v případě obnovy kříže v ulici Prakšické.

¹³² Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc (dále jen „ZA Opava - Olomouc“), fond Arcibiskupské konzistoře (dále jen „ACO“), G6, farnost Uherský Brod, karton 4934.

¹³³ Pamětní kniha farnosti Prakšické, str. 21.

tvarosloví soklu, podstavce i podnože. Socha Nepomuka je však pojednána mnohem precizněji, modelace je jistější a ladnější. Dodejme, že obě sochy byly roku 1950 z prostranství u staré školy přemístěny před vchod na hřbitov u kostela Krista Krále.¹³⁴

Následujícího roku zhotovil Zajíc hned několik děl. První z nich nacházíme v obci **Doubravy** – celokamenný kříž zvaný Pavelkův. Ten sestává z jednostupňové základny, na níž dosedá členěný čtyřboký hladký sokl opatřený na čelní straně spodního dílu signaturou *F. ZAJÍC./ U. BROD.* Sokl je zakončen náběhem, z něhož vychází vysoký podstavec. Ten je na čelní straně doplněn nikou, v níž se nachází reliéf postavy Matky Boží. Ta je znázorněna v dlouhém bohatě zřaseném šatu, ruce zkřížené na hrudi. Boční stěny podstavce jsou bez zdobení, na zadní straně nalézáme sekaný nápis: *KŘÍŽ TENTO/ ZBUDOVÁN NÁKLADEM/ MARIE/ PAVELKOVÉ/ V DŮBRAVÁCH/ L.P. 1906.* Podstavec je završen profilovanou římsou se štítovým závěrem, z něhož je vynesena nízký členěný dřík. Na něj dosedá patka vlastního kříže. Břevna kříže jsou stříškovitě zakončena, korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička I.N.R.I. Okolo kříže se nachází kovová ohrádka.

Další kříž se stejným vročením stojí na návsi v **Křekově**. Na odstupňované základně je posazen čtyřboký členěný sokl, jehož vrchní část je na zadní stěně opatřena signaturou: *F. ZAJÍC./ UH. BROD.*¹³⁵ Na sokl navazuje vysoký podstavec, jehož čelní straně dominuje mělká nika s výrazným reliéf Panny Marie, jenž je totožný s reliéfem u uherskobrodského kříže Kateřiny Mandové: tedy pohled z profilu, tvář směřuje vzhůru, ruce jsou sepyaty v bolestném gestu. Na zadní podstavcové straně nalézáme nápis: *Kříž tento postaven/ nákladem obce/ v Křekově/ L. P. 1906.* Podstavec je ukončen vyloženou profilovanou římsou se štítovým závěrem, z něhož je vynesena nízký členěný dřík s dekorativní vpadlinou na přední straně. Na něj dosedá hranolová patka vlastního kříže. Břevna kříže jsou stříškovitě zakončena, korpus je litinový, stejně tak nápisová destička INRI.¹³⁶ Okolo kříže se nachází kovová ohrádka.

¹³⁴ GAJDŮŠEK, Jaroslav: Prakšice: vyprávění o dějinách a životě jejich občanů. Prakšice: Obec Prakšice, 2010. str. 236.

¹³⁵ Signatura byla při obnově kříže v roce 2019 druhotně přesekána na spodní část zadní podstavcové strany. Zde je potřeba říci, že takový postup je nevhodný. Při obnovách drobné sakrální architektury je nezbytné ctít původní znění i umístění nápisů a signatur! Svévolné přesekávání textů je nežádoucím zásahem do památkových hodnot objektu.

¹³⁶ Litinový korpus byl obcí zakoupen v „*Salmovských hutích v Blansku*“ a celková cena pořízení kříže byla 432K. Srovnej MATÝSEK, František. *Náboženské památky jižního Valašska/Valašskokloboucka/: Farnost Vlachovice*. Svazek I., strojopis, orig. z let 1965, přepsal B. Havlíček, 1987, kopie uložena u autora.

Oba zmiňované kříže z roku 1906 jsou v zásadě rutinní Zajícovou prací, zcela jiného charakteru je však sousoší Piety (dílo nazýváno i socha Bolestné Panny Marie), stojící dnes v ulici Podhájí, u čp. 344 v **Těšově** (dnes část Uherského Brodu). Stojí na stupňovité základně, která nese členěný čtyřboký sokl, opatřený na čelní straně horního dílu signaturu *F. ZAJÍC UH. BROD*. Sokl je ukončen profilovaným náběhem, na který dosedá podstavec. Jeho čelní stěna má ujmuté boční rohy a do nich jsou vsazeny polosloupky s patkami a zdobenými hlavicemi. Mezi nimi se nachází pravoúhlá vpadlina doplněná reliéfem postavy klečící dlouhovlasé ženy s hlavou skloněnou a opřenou o sepjaté ruce (Marie z Magdaly?). Boční stěny doplněny čtyřbokými vpadlinami, na zadní hladké stěně se nachází vřočení *L. P. 1906*. Podstavec je završen profilovanou římsou s členěným závěrem na čele doplněným obloukovým polem s kovaným okem (pro lucernu?). Podnož sousoší je stylizována jako kamenný vrchol. Na něm je znázorněna sedící Matka Boží se sejmutým tělem Ježíše Krista na klíně. Maria pravou nohou podpírá bezvládné Synovo tělo, pravou rukou přidržuje jeho hlavu bez trnové koruny, která je položena vpravo na kamenech vedle postav. Druhou rukou Matka Boží přidržuje Kristovu levici. Pravá Kristova ruka volně splývá od těla. V pravém Kristově boku zeje rána po bodnutí kopím. Marii, zahalené do dlouhého pláště, se ve tváři značí bolest, stesk i smutek. Za postavami se tyčí prázdný kříž, přes jehož břevna je volně přehozeno plátno. Okolo podstavce je zbudována kovaná ornamentálně zdobená ohrádka se vstupem z čela. Přestože sousoší dnes stojí v zástavbě, v době výstavby to bylo „*u silnice v širém poli*“.¹³⁷ K umístění sousoší na obecním pozemku dalo představenstvo těšovské obce písemný souhlas 20. srpna 1906.¹³⁸ Donátorem sousoší byl Jan Jančář z Těšova, který také dle věnovací listiny z 1. září 1906 složil u Farního úřadu v Újezdě jistinu 40 korun, přičemž z úroků této částky mělo být sousoší udržováno.¹³⁹ V žádosti o povolení ke svěcení z 19. srpna 1906 farář Josef Vychodil donátora sousoší nejmenuje, uvádí pouze, že ho nechal svým nákladem zřídit „*farník zdejší*“. Dále duchovní správce popisuje, že „*práce jest vytesána ze drobného pískovce, výška kříže a podstavce asi 3 metry, dopodrobna v maličkostech na tělích i oděvu velmi bedlivě provedena, celek souměrný, dojem žádoucí pro posvátný*

¹³⁷ ZA Opava - Olomouc, ACO, G6, farnost Újezdec 1793-1911, karton 4934.

¹³⁸ MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Újezdec u Luhačovic, Kříže, sochy, kaple, křížová cesta – reverzy, seznamy, opravy, inv. č. 79, karton 16 (dále jen „FÚ Újezdec, Kříže, sochy, kaple, křížová cesta – reverzy, seznamy, opravy“).

¹³⁹ Tamtéž.

*předmět, cena jeho jest 1000 Korun. Sousoší jest přiměřeně kolorováno, slavnost svěcení se má konati dne 2. října“.*¹⁴⁰

K produkci dílny Františka Zajíce patřily i hřbitovní pomníky. Jednu z jeho prací lze nalézt na starém uherskobrodském hřbitově. Jedná se o drobný náhrobek rodiny Vránové a Pleské. Další jeho práci z této oblasti nacházíme na hřbitově v Újezdci u Luhačovic. Zde se jedná o náhrobek nad místem odpočinku Josefa a Marie Červenkových.

I s ohledem na počet známých realizovaných prací z roku 1906 se nezdá, že by v ten čas Zajíce významněji trápil zdravotní stav. Nicméně situace se zřejmě dramaticky zhoršila počátkem roku 1907, neboť ke dni 12. března 1907 Zajíc sepisuje svou poslední vůli. V ní uvádí, že v případě jeho smrti „*sochařská dílna, v ní se nacházející zboží, nádobí a veškeren sklad pomníků, soch, hrubého materiálu, taktěž domácí náradí a všechny účetní pohledávky*“ náleží jeho manželce a dítěti.¹⁴¹ Jak je již uvedeno výše, František Zajíc zemřel 16. července 1907, jen několik málo dnů po narození dcery Anny. Dne 12. září 1907 byl před notářem Františkem Hruškou sepsán protokol ve věci Zajícovy pozůstalosti. Součástí tohoto protokolu je i inventář majetku zesnulého. Tento soupis nám dává jedinečnou možnost poznat podobu konkrétního sochařského zázemí na počátku 20. století. Inventář tedy zmiňuje vlastní „*dřevěnou sochařskou dílnu u bývalých uh. Brodských kasáren v ceně 50K*“, v níž se mělo nacházet: pět nezhotovených kamenů v ceně 15 korun, různé sochařské náradí a náčiní v ceně 10 korun, 18 křížů z litiny v ceně 90 korun, jedna „*Madonna z kamene*“ v ceně 60 korun, jeden pomník v ceně 50 korun, dva kamenné podstavce v ceně pět korun za kus, porcelánové vložky k pomníkům v ceně 10 korun, jeden pomník v ceně 70 korun, dva menší pomníky po 25 korunách za kus, šest pomníků zenitových po 120 korunách za kus, tři pomníky „*z písečného kamene*“ po 40 korunách za kus, šest kamenných podstavců k pomníkům po 10 korunách za kus, dva pomníky „*z písečného kamene*“ po 40 korunách za kus (nejsou připočítány k předchozím třem ve stejné hodnotě zřejmě proto, že se jednalo o jiný typ), jeden „*pomník sv. Jana z písečného kamene*“ v ceně 200 korun, jeden pomník na hřbitov v ceně 50 korun, 18 surových kamenů nezpracovaných v celkové ceně 144 korun. Další položky z pozůstalosti se týkají předmětů osobního charakteru, z nichž zmiňme pouze „*fotografický aparát pokazený*“, který Zajíc pravděpodobně zamýšlel v budoucnu

¹⁴⁰ ZA Opava - Olomouc, ACO, farnost Újezdec 1793-1911, G6, karton 4934.

¹⁴¹ MZA Brno, SOkA UH, Okresní soud Uherský Brod, Pozůstalostní spis Františka Zajíce, inv. č. 281, karton 348, spis zn. A586/7.

využít pro propagaci své dílny. Užitečné jsou pak vypsání Zajícovy pohledávky, a to z hlediska územního rozsahu Zajícova působení. Objevují se zde jména z Luhačovic, Doubrav, Suché Lozi, Nivnice, Vlčnova ale i Brumova.¹⁴²

S odstupem času a na základě dochovaných a rozpoznávaných děl i známých archivních pramenů lze konstatovat, že František Zajíc patřil k nadaným regionálním sochařům, jehož figurální tvorba vyznačující se uměleckořemeslnou jistotou, smyslem pro detail a ladností, vycházela ze zkušeností získaných mimo jiné v brněnské dílně Johanna Eduarda Tomoly. Zajícova dílna je pro nás zajímavá i tím, že díky dochovanému pozůstalostnímu spisu dokážeme popsat její umístění, podobu a vybavení. To nám významně pomáhá pochopit, jakým způsobem řemeslníci tohoto zaměření v daném období žili a pracovali. Sledování a poznání dalšího vývoje dílny, kdy na Zajícovu práci navázal Ludvík Petřík později Vincenc Gregor (oba se svým vlastním rukopisem, ale přece jen se základními prvky, které odkazují k počátkům dílny) je užitečné zejména z pohledu památkové péče, neboť po nastudování tohoto vývoje dokážeme v zásadě bezpečně jednotlivým autorům přisoudit ta díla, která nesou smíšený rukopis, jsou nesignovaná či jejich určení bylo znesnadněno jinými okolnostmi. Díky rozpoznání tvarosloví, zaužívaných prvků, materiálů a technologií pak můžeme s větší jistotou přistupovat k obnově těchto děl v krajině.

¹⁴² Tamtéž.

2.6 KAMENOSOCHAŘSKÝ ZÁVOD LUDVÍKA PETŘÍKA Z UHERSKÉHO BRODU¹⁴³

Po Zajícově smrti se do čela dílny v souladu s § 56 živnostenského řádu postavila vdova Vojtěška, přičemž jako její zástupce, „*Stellvertreter*“, byl veden Johan Krušina, narozený roku 1876 v Buchlovicích.¹⁴⁴ V roce 1908 však faktické vedení dílny převzal jiný buchlovický rodák, a to kamenosochař Ludvík Petřík, nar. 18. ledna 1869. Svědčí o tom celokamenný kříž stojící u kostela Krista Krále v Prakšicích. Na soklové části kříže je sice vysekána signatura *V. ZAJÍC/ UH. BROD*, odkazující na kamenickou dílnu,¹⁴⁵ nicméně prakšická farní kronika uvádí, že „*kříž zhotovil sochařský mistr z Uh. Brodu Petřík*“.¹⁴⁶ Dne 30. ledna 1909 uzavřeli Vojtěška Zajícová, „*majitelka sochařského závodu*“, a Ludvík Petřík, „*sochař a dílovedoucí*“, sňatek.¹⁴⁷ Krátce potom, 17. března 1909, Vojtěška Zajícová svou živnost složila a zapsat si ji nechal její manžel.¹⁴⁸ Vznikl tak „*Ludvík Petřík, závod umělecko-sochařský a kamenický v Uher. Brodě*“, sídlící v ulici Komenského na čp. 116.¹⁴⁹ Svou signaturou *L. PETŘÍK/ UH. BROD* už pak roku 1909 majitel podniku označil celokamenný kříž ve **Veletinách**. Korpus a také zpracování vlastního kříže odpovídají kříži u prakšického kostela. Vzhledem k tomu, že u mladších děl se tvarosloví zjednoduší, lze se domnívat, že tyto prvotní Petříkovy práce mohou pocházet ze Zajícovy pozůstalosti. Tomu by odpovídala i socha sv. Jana Nepomuckého¹⁵⁰ zbudovaná roku 1911 nákladem Anny Kostelníkové v Těšově,¹⁵¹ jejíž podoba je až na několik detailů identická se sochou téhož světce v Prakšicích (bude to tedy „*pomník sv. Jana z písečného kamene*“ zmiňovaný v soupisu Zajícovy pozůstalosti?).

¹⁴³ Tato část práce vychází z článku: NAŇÁK, Aleš: Kamenosochař František Zajíc z Uherského Brodu a jeho následovníci. ACTA MUSEALIA Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Muzea regionu Valašsko, Vsetín, XVII, 1–2, 2019, 88–105.

¹⁴⁴ Živnostenský rejstřík Uh. Brod 1896–1951.

¹⁴⁵ Signaturou V. ZAJÍC je opatřen i náhrobek Emílie a Františky Minaříkových na starém hřbitově v Uherském Brodě.

¹⁴⁶ Pamětní kniha farnosti Prakšické, str. 21.

¹⁴⁷ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 12183, str. 103.

¹⁴⁸ Živnostenský rejstřík Uh. Brod 1896–1951.

¹⁴⁹ Viz zakázkový list s objednávkou na „*kamenný náhrobní pomník na zemř. Annu Borůvkovou s dodáním a usazením*“. MZA Brno, SOKA Uherské Hradiště, Sběrka soudobé dokumentace obcí okresu Uherské Hradiště, sign. B V-195.

¹⁵⁰ Socha sv. Jana Nepomuckého v Těšově je od 1. února 2017 chráněná jako nemovitá kulturní památka s rejstříkovým číslem v Ústředním seznamu kulturních památek ČR 105964.

¹⁵¹ Ve věnovací listině ze 4. května 1911 je uvedeno, že Anna Kostelníková rovněž složila u Farního úřadu v Ujezdci 40 korun jako jistinu na zachování této sochy. Představenstvo obce Těšova písemným přípisem z téhož dne udělilo písemný souhlas s umístěním sochy na obecním pozemku. Srov. FÚ Újezdec, Kříže, sochy, kaple, křížová cesta – reverzy, seznamy, opravy. Stejným dnem je datována žádost o povolení ke svěcení sochy zasláná farářem Josefem Vychodilem Arcibiskupské konsistoři. Vychodil popisuje, že „*provedení sochy ze šedivého kamene, přiměřeným nátěrem ozdobené, vystihuje věrně obvyklou podobu světcovu*“. Srov. ZA Opava - Olomouc, ACO, farnost Újezdec 1793-1911, G6, karton 4934.

Další Petříkovu práci nacházíme v **Havřicích**. Zde stojí na křižovatce ulic Brodská a Pod Kopcem vysoký celokamenný kříž. Založen je na čtyřboké základně, na ni dosedá dvoustupňový sokl se signaturou *L.PETŘÍK/ UH. BROD*. Na sokl navazuje podstavec doplněný mělkými nikami s obloukovým závěrem. Na čele je nika doplněna basreliéfem Matky Boží – hlava krytá šatem, tvář otočena vlevo, pohled mírně vzhůru, ruce sepjaty v bolestném gestu. Na zadní hladké straně podstavce je vysekáno vročení 1910. Podstavec zakončuje štítová římsa s obloučkovým vlysem, z ní vychází dřík nesoucí patku vlastního kříže. Korpus se kamenný – tělo Krista výrazně svěšeno, bederní rouška svázána u levého boku, prochází za dolními končetinami a spodní lem přesahuje pod chodidla (inspirace Myslbekem?). Nápisová tabulka nese litery J.N.K.Ž.

Ze stejného roku je kříž při silnici z Březůvek do **Provodova**. Ten tvoří čtyřboká základna nesoucí dvoustupňový sokl se signaturou *L. Petřík/ Uh. Brod* na spodním stupni. Horní soklový stupeň nese na čele nápis *Pozoruj lásku Ježíše Krista na kříži/ hlava nakloněna by tě políbila./ Ruce rozpjaty by tě objaly./ Srdce otevřeno by tě v sobě skrylo./ Sv. Aug.* Ze soklu vychází vysoký podstavec opatřený z pohledové strany nikou s reliéfem Matky Boží. Na zadní podstavcové straně je vysekáno vročení 1910. Podstavec zakončuje štítová římsa s reliéfem kalicha s hostií a oblakem v pozadí. Na římsu dosedá patka vlastního kříže. Korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička s literami I.N.R.I.

Po pravé straně chodníčku ke kostelu sv. Diviše v **Horní Lhotě** stojí kamenný kříž, který je tvořen trojstupňovým čtyřbokým soklem, přičemž na čelní straně v pravém horním roku spodního stupně nalezneme signaturu *L. PETŘÍK/ UH. BROD*. Na sokl dosedá podstavec, jeho čelní část je opatřena vsazenou nápisovou deskou s textem: *Ku větší cti a slávě/ BOŽÍ/ věnovali manželé Antonín a Marie/ MASARŮVI/ z Dolní Lhoty/ LP 1910*. Podstavec je zakončen vyloženou profilovanou římsou, z níž vychází patka vlastního kříže. Ten nese kovový(?) korpus i nápisovou destičku INRI.

V **Horním Němčí** na travnatém prostranství nedaleko domu čp. 345 stojí další Petříkovo dílo. Na jednom základnovém stupni je posazen sokl, který z čela nese již téměř nečitelnou signaturu *.PETŘI...* Na sokl navazuje podstavec doplněný mělkou nikou s basreliéfem Matky Boží – hlava krytá šatem, tvář otočena vlevo, pohled mírně vzhůru, ruce sepjaty v bolestném gestu. Na zadní podstavcové straně se nachází sešlý nápis: *.../ RODINY/ ..OCHÁZKOVÉ// L.P. 1912*. Podstavec završuje štítová římsa, ta nese nízký

dřík. Z něho vychází litinový kříž s klečícím andělem u paty. Svislé břevno nese kartuš, dnes již bez znatelného nápisu.

V **Pašovicích** při polní cestě k trati Hrabiny stojí také kříž z Petříkovy dílny. Tvoří ho vysoká základna, která nese dvojitý sokl. Ten je na spodním stupni opatřen signaturou L. Petřík Uh. Brod. Horní soklová část nese v rámování s ujmутími rohy text: *Pozoruj lásku Ježíše Krista na kříži./ Hlava nakloněna - by tě políbila./ Ruce rozpjaty - by tě objaly./ Srdce otevřeno by tě v sobě skrylo./ Sv. Aug.* Na podstavci se z čela nachází mělká nika s basreliéfem Matky Boží – hlava krytá šatem, tvář otočena vlevo, pohled mírně vzhůru, ruce sepjaty v bolestném gestu. Na zadní podstavcové straně je vysekáno *Věnovali manželé/ FRANTIŠEK A FRANTIŠKA/ ZEMÁNKOVI/ z Pašovic/ L.P. 1912.* Podstavec je zakončen štítovou římsou ta nese nízký dřík, z kterého vychází litinový kříž s dekorovanou patou. Svislé břevno nese kartuš, dnes již bez znatelného nápisu.

Hřivínově Újezdě při silnici k Doubravám stojí kamenný Petříkův kříž. Na dvou stupních základny je posazen rovněž dvojitý sokl, který je na spodním stupni z čela opatřen signaturou *L.PETŘÍK UH. BROD.* Ze soklu vychází vysoký podstavec, jehož čelní strana je doplněna nápisovou deskou s textem *KŘEŠTĀNE/ NEZAPOMENĚ NA/ BOHA,/ NA SVOU DUŠI-/ A NA DUŠE/ V OČISTCI!* Nad nápisem vyveden motiv kalicha s hostií a květenou. Zdobný motiv i litery nápisu na desce jsou zlaceny. Zadní podstavcová strana pak nese text *POSTAVENO NÁKLADEM/ VINCENCE TALAŠS/ Z HRĪV. ÚJEZDA/ L.P. 1913.* Podstavec završuje vyložená profilovaná římsa, ta nese patku vlastního kříže. Korpus je kovový, nápisová destička s literami I.N.R.I. je kamenná.

Ve **Valašských Příkazech** u cyklostezky stojí Petříkova práce z roku 1913. Na jednom základnovém stupni je posazen dvojitý sokl, jehož spodní část je opatřena signaturou *L. PETŘÍK UH. BROD.* Ze soklu vychází členěný vysoký podstavec, jehož spodní část je na čele i po stranách zdobena obdélnou vpadlinou s obloučkovým vlysem. Navazující podstavcová část nese mělkou vpadlinu s nápisem: *Pozoruj lásku Ježíše Krista/ na kříži:/ Hlava nakloněna. by tě políbila. –/ Ruce rozpjaty. by tě objaly. –/ Srdce otevřeno. by tě v sobě skrylo./ Sv. Aug.* Ze zadní strany pak čteme: *Ku cti a chvále Boží/ věnovali manželé/ JANOŠÍKOVÝCH./ Z PŘÍKAZ č. 4/ L. P. 1913.* Podstavec je i v horní části pod římsou zdoben obloučkovým vlysem. Vyložená římsa je štítová a z pohledové strany doplněna litinovým ramenem lampy. Na římsu dosedá odstupňovaný nízký dřík zdobený

reliéfem kalicha s hostií a symboly vinné révy a obilných klasů. Dřík nese patku vlastního kříže, korpus je kovový a zlacený, stejně tak nápisová destička INRI.

Z roku 1913 je také Petříkův kříž ve **Valašských Kloboukách** na křižovatce ulic Československé armády a 2. května. Tvoří ho čtyřboká základna, která nese dvoustupňový sokl, který je na spodní části opatřen signaturou L. PETŘÍK UH. BROD. Horní soklový stupeň nese v rámování nápis *NECHCI SE CHLUBIT NIČÍM/ JEDINĚ KŘÍŽEM PÁNA NAŠEHO/ JEŽÍŠE KRISTA*. Ze soklu vychází členěný vysoký podstavec, jehož spodní část je na čele i po stranách zdobena obdélnou vpadlinou s obloučkovým vlysem. Navazující podstavcová část je na čele doplněna mělkou nikou s reliéfem postavy Bolestné Matky Boží. Zadní podstavcová strana pak nese text *NÁKLADEM/ F. L. ČÍS. 186./ ve VAL. KLOBOUKÁCH –/ L. P. 1913*. Podstavec je završen vyloženou profilovanou obloukově vytlačovanou římsou, která nese nezvykle vysoký členěný dřík. Ten je rovněž ukončen římsou stejného typu jako u podstavce. Na dřík dosedá patka vlastního kříže, korpus je kovovým stejně tak nápisová destička.

O rok později zhotovil Ludvík Petřík kříž do **Poteče**. Ten stojí na prostranství před nynější budovou obecního úřadu. Na dvou základnových stupních je posazen dvojitý čtyřboký sokl. Ten nese členěný podstavec se spodní částí zdobenou obloučkovým vlysem. Na čele podstavce se nachází mělká nika doplněná ornamentem a nápisem: *KE CTI/ A SLÁVĚ BOŽÍ*. Ze zadní strany podstavce pak čteme: *Nákladem/ Františka ONDERKY/ rolnického syna/ v Poteči/ 1914*. Podstavec je završen profilovanou římsou obloukově vytlačenu, v oblouku na čelní straně je vsazen monogram JHS. Na římsu dosedá dřík, který je zdoben reliéfem kalicha s hostií, vinnou révou a obilným klasem. Zakončen je profilovanou římsou ze spodní strany zdobenou obloučkovým vlysem. Samotný kříž má břevna trojlaločně zakončená, korpus je zlacený, taktéž tabulka s literami J. N. K. Ž.

V **Pašovicích** u silnice ve směru k Prakšicím stojí další Petříkovo dílo. Na základnovém stupni je posazen trojitý sokl s téměř nečitelnou Petříkovou signaturou. Na horním stupni se v rámování nachází nápis *Ježíši milosrdenství*. Sokl vynáší vysoký podstavec, který z pohledové strany zdobí pravoúhlá vpadlina s reliéfem postavy Matky Boží. Na zadní straně podstavce je vysekáno: *Kříž tento postaven/ ku cti a slávě Boží/ nákladem/ JOSEFA=FOJTÁCHA=/ Z PAŠOVIC-/ ROKU VÁLKY SVĚTOVÉ:/ 1914*. Podstavec je zakončen profilovanou na osu zalamovanou římsou, která vynáší členěný osmiboký

dřík doplněný z čela reliéfem kalicha s hostií a knihou na oblaku. Vrcholový kříž je litinový.

Ke kříži se dochovala zpráva ve Slováckých novinách: „*U nás byla v neděli konána krásná slavnost, svěcení nového kříže vedle silnice u Pašovic. Kříž dal svým nákladem postavit pan Fojtách, hostinský v Pašovicích. Práci provedl ke všeobecné spokojenosti p. Petřík, kameník a sochař v Uh. Brodě. Svěcení vykonával p. farář z Hradčovic, dp. Dr. Doležel, kázání případně měl. P. Malý z Uh. Brodu. Počasí bylo skvostné a slavnost se v každém ohledu vydařila.*“¹⁵²

Náhrobky signované Petříkovou dílnou nalézáme na starém hřbitově v **Uherském Brodě**. Zde stojí za zmínku náhrobek patřící rodině Kollerové – tedy rodině Petříkovy ženy Vojtěšky. Mimo Kollerovu rodinu jsou na náhrobku vysekána i jména zde pohřbené Petříkovy matky Františky a syna Zdenečka.¹⁵³ Další náhrobek ze sledované dílny se dochoval na hřbitově v Březové a patří rodině Vráblíkově.

Ludvík Petřík zemřel 11. srpna 1916 a o dva dny později byl pohřben na uherskobrodském hřbitově,¹⁵⁴ byť jeho jméno na rodinném náhrobku nenajdeme. Jako příčina smrti jsou v matričním zápise uvedeny „*souchotiny*“. Vdova Vojtěška tak již podruhé přebírá vedení „*závodu*“, zachovává ho a z produkce dílny v tomto období pochází například socha sv. Jana Nepomuckého z roku 1919 v Pašovicích¹⁵⁵ a také dva celokamenné kříže v Horní Lidči datované rokem 1920. Všimněme si, že žádné z těchto děl už není signováno, a to i přesto, že Vojtěška Petříková prokazatelně nezměnila název podniku: při sčítání lidu 6. února 1921 totiž byli v jednom ze dvou bytů na domě čp. 144 v Uherském Brodě zapsáni tři muži, kameničtí pomocníci, pracující pro firmu „*Ludvík Petřík, závod sochařský a kamenický v Uh. Brodě*“. Těmi muži byli Jan Saidl, nar. 14. prosince 1897 v Adamově, Václav Pazderka, nar. 28. května 1895 ve Vysokém Mýtě, a Vincenc Gregor, nar. 16. prosince 1893 ve Velkém Ořechově. Dodejme, že podle záznamů ve sčítacím archu se všichni tři v Uherském Brodě zdržovali až od roku 1920.¹⁵⁶

¹⁵² Z Prakšic. In: Slovácké noviny, 24.10.1914, ročník 31, číslo 66, str. 3.

¹⁵³ Františka Petříková zemřela 1. února 1912 ve věku 72 let a Zdeněk Petřík zemřel 6. září 1915 ve věku 4 let. MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 12204, str. 223 a 263.

¹⁵⁴ Tamtéž, inv. č. 12204, str. 276.

¹⁵⁵ Socha sv. Jana Nepomuckého v Pašovicích byla postavena jako upomínka na dva syny Horenské padlé v 1. světové válce. Ke svěcení sochy došlo na slavnost Narození Panny Marie dne 8. září 1919. Farní úřad Velký Ořechov, archiv, Pamětní kniha farnosti Velko-Ořechovské od roku 1898, nestránkováno.

¹⁵⁶ MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Brod, Sčítání lidu 1921, inv.č. 1103, karton 1259.

Ve druhém bytě v téže domě žila Vojtěška Petříková s dcerou Annou a k ruce jim byla služebná Žofie Šumberová, nar. 23. května 1901 ve Zbýšově (Brno).¹⁵⁷

Vojtěška Petříková si živnost podržela do 21. června 1921. Po tomto datu dílnu přebírá poslední z trojice kamenických pomocníků Vincenc Gregor.¹⁵⁸ Vojtěška Petříková se jen krátce před složením živnosti ve Velehradě provdala za Františka Hevelku, listovního zemského soudu v Brně,¹⁵⁹ a z Uherského Brodu i se svou dcerou následně odešla.

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ Živnostenský rejstřík Uh. Brod 1896–1951.

¹⁵⁹ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 12312, str. 136.

2.7 KAMENOSOCHAŘ VINCENC GREGOR Z UHERSKÉHO BRODU

Vincenc Gregor se narodil 16. prosince 1893 na čísle popisném 10 ve Velkém Ořechově. Jeho otcem byl Vincenc Gregor, čtvrtník z Velkého Ořechova, matkou byla Anna, dcera Čenka Lukašika, půllánika ze Zlámance.¹⁶⁰ Jistě není bez zajímavosti, že nejstarší Vincencův bratr Josef, narozený 11. června 1882, je při sčítání lidu k roku 1900 psán jako kamenický učeň u Jana Havláskova v Olomouci.¹⁶¹ A dle rodinného povědomí právě u bratra Josefa na severní Moravě Vincenc získal kamenické zkušenosti a zřejmě s jeho pomocí dosáhl i oficiálního vyučení.¹⁶² Když vypukla Velká válka, byl Vincenc 26. října 1914 odveden do řad rakousko-uherského vojska, kde sloužil jako četař. K 5. červnu 1917 byl u italského města Monfalcone zajat, načež se k 1. květnu 1918 v Padule přihlásil k československým legiím. Zde působil jako šikovatel, a to až do 18. května 1920, kdy byl demobilizován.¹⁶³

Zdá se, že Gregor se z legií nevrátil do rodné obce, ale přibyl do Uherského Brodu. Když totiž 5. října 1920 uzavírá ve velkoořechovském farním kostele svatého Václava sňatek s Otilií Šulákovou, je uváděn jako kamenický pomocník v Uherském Brodě a jako jeho bydliště je zanesen tamější dům s číslem 144; v Uherském Brodě byla jejich svatba také církevně ohlášena.¹⁶⁴ Manželka Otilie přivedla Vincenci Gregorovi na svět dvě děti: Karla (1921, narozen ve Velkém Ořechově) a Věru (1926). Otilie však 11. srpna 1930 umírá a Vincenc 28. dubna 1931 v Uherském Brodě uzavírá sňatek s Františkou, dcerou Josefa a Františky Jurákových, rolníků z Dobrkovic. Z druhého manželství se narodili: Miroslav (1932), Danuše (1936), Jana (1938), Zdenka (1940) a Marie (1945).

Ze záznamů pro sčítání lidu se dozvídáme, že Vincenc Gregor pracoval v roce 1920 v Uherském Brodě spolu s Janem Saidlem, narozeným 14. prosince 1897 v Adamově,

¹⁶⁰ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 4885, str. 48.

¹⁶¹ MZA Brno, SOkA UH, fond Okresní úřad Uherské Hradiště (dále „OÚ Uh. Hradiště“), Sčítání lidu 1900, inv. č. 1107a, karton 1262. Dodejme, že Josef Gregor se na severní Moravě zůstal. Stejně jako Vincenc se stal legionářem a jako domovská obec je v dokumentaci uváděna Litovel, kde je psán jako kameník. Podání přihlášky do legií je datováno 2.1917, místo podání přihlášky Kiněšma Kostrom, datum zařazení do legií 23.8.1917, jednotka v době zařazení: 5.stř.pl. (Čs. legie v Rusku), hodnost v době zařazení: vojín, konec v legiích: 25.9.1920 (více v Databázi Československé obce legionářské, dostupné online na <http://legie100.com/krev-legionare/32507>, citováno 24.07.2023). Dle přípisu u matričního zápisu narození vystoupil v Litovli 19.12.1920 z římskokatolické církve a přestoupil k církvi Československé.

¹⁶² O životě svého otce mi laskavě povyprávěla paní Jana Nováková, roz. Gregorová (nar. 1938), a to 7. září 2023. Záznam je uchová jako audionahrávka u autora článku.

¹⁶³ Vojenský ústřední archiv-Vojenský historický archiv Praha, sbírka Legionářské osobní spisy, spis Gregor, Vincenc (Čeněk).

¹⁶⁴ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 4895, str. 18.

a Václavem Pazderkou, nar. 28. května 1895 ve Vysokém Mýtě,¹⁶⁵ jako kamenický pomocník pro kamenosochařskou firmu „*Ludvík Petřík, závod sochařský a kamenický v Uh. Brodě*“, což dokládá záznam na sčítacím archu z 6. února 1921 právě pro dům 144 v Uherském Brodě, kde tento podnik sídlil. Podnik tehdy už nějaký čas vedla vdova Vojtěška Petříková. Ta si živnost podržela pouze do 21. června 1921, přičemž krátce před jejím složením se ve Velehradě provdala za Františka Hevelku, listovního zemského soudu v Brně,¹⁶⁶ a z Uherského Brodu i se svou dcerou Annou následně odešla.

Vincenc Gregor tedy živnost „sochařství z kamene“ úředně oznamuje ke dni 13. června 1921, přičemž jako adresa provozovny živnosti je uváděn dům čp. 144 v Uherském Brodě.¹⁶⁷ V září téhož roku tak mohl být ve Slováckých novinách otištěn inzerát, který upozorňoval, že „*Sochy, oltáře, náhrobky, polní kříže, pamětní desky, válečné pomníky ze všeho druhu mramoru, žuly, syenitu a pískovce dle nejmodernějších slohů a modelů zhotovuje v mírných cenách Vincenc Gregor & Spol. kameno-sochařství v Uherském Brodě. Bývalý závod L. Petříka.*“¹⁶⁸

Ještě téhož roku, tzn. r. 1921, vyhotovil Gregor pomník padlým pro obec **Dobrkovice**. Na odstupňovaném čtyřbokém soklu je na čelní straně prostředního stupně vysekána signatura V. GREGOR a SPOL. UH. BROD. Na dalším soklovém stupni je na čelní straně nečitelný třířádkový nápis, na bočních stranách pak jména padlých. Vysoký podstavec, který ze soklu vychází, je z čelní strany opatřen reliéfem klečící ženy s gestem bolesti či modlitby. Boční hrany podstavce jsou stylizovány jako půlsloupy s patkami a hlavicemi. Na zadní straně podstavce je vysekáno vročení 1921. Podstavec je završen vyloženou profilovanou římsou, jejíž čelní vrcholová strana je obloukově vytlačena. Na ní jsou vysekána další jména padlých doplněná fotografiemi. Sousoší Matky Boží se Synem vychází z klasické ikonografie. Sedící Maria v bohatě zřaseném šatu drží na klíně Ježíšovo bezvládné tělo. Kristova pravá ruka volně klesá k zemi, na níž leží trnová koruna, levou ruku pak drží Maria. Za sousoším se zvedá vysoký kříž, přes jeho ramena je přehozeno sukno. Pomník musel být hotov a osazen už koncem července 1921, jelikož

¹⁶⁵ V přihlášce trvalého pobytu občana má Václav Pazderka uvedeno místo narození Adamov v okrese Čáslav. V Uherském Brodě se zdržoval od roku 1920 a vykonával zde kamenosochařské povolání, byl činný jako Gregorův spolupracovník. Roku 1936 se ocitl bez zaměstnání a stal se na čas uherskobrodským hrobníkem (viz Pamětní kniha farnosti Uh. Brodské 1898–1961, str. 240). Pazderka zemřel v Uherském Brodě 4. srpna 1972.

¹⁶⁶ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 12312, str. 136.

¹⁶⁷ Živnostenský rejstřík Uh. Brod 1896–1951.

¹⁶⁸ Slovácké noviny, 29. 9. 1921, ročník 38, číslo 39, str. 4.

když velkoořečovský farář Filip Novák píše žádost datovanou 1. srpnem o povolení ke svěcení „sochy bolestné Panny Marie“, píše o ní jako o již postavené. Datum svěcení bylo stanoveno na neděli 14. srpna.¹⁶⁹

Další Gregorova práce ze stejného roku je v **Biskupicích**. Na samém okraji obce ve směru na Kaňovice stojí celokamenný kříž, který je tvořen čtyřbokou základnou, ta nese dvoustupňový sokl. Jeho spodní část je na čele opatřena signaturou GREGOR a SPOL/ UH. BROD. Na sokl navazuje vysoký podstavec. Jeho spodní rozšířená část je doplněna o pravouhlé jednoduché rámování, v němž je vysekán text: POJDTE KE MĚ VŠICHNI/ KTERÍ PRACUJETE A OBTÍŽENI/ JSTE – JÁ VÁS OBČERSTVÍM. Nad textovým polem je na podstavci mělká nika s reliéfem Matky Boží. Na zadní podstavcové straně pak nacházíme informaci o donátorce: KE CTI A CHVÁLE BOŽÍ/ VĚNOVALA/ VERONIKA KUSÁKOVÁ/ R. 1921. Podstavec je završen profilovanou uprostřed zalamovanou římsou. Z ní vychází osmiboký nízký dřík, ten je na pohledové straně zdoben reliéfem kalicha s hostií a knihou (?). Ramena kříže jsou osmiboká, cibulovitě zakončena, korpus kamenný stejně tak nápisová destička I.N.R.I. Tělo Ukřižovaného je znázorněno jako výrazně prověšené, bederní rouška uvázaná u pravého boku, spodní cíp vyvěšen až pod přibitá chodidla. Kříž je chráněn kovovou ohrádkou.

V roce 1922 provedli „sochaři Gregor a spol.“ opravu sochy sv. Jana Nepomuckého v Uherském Brodě v ulici U Elektrárny.¹⁷⁰ Oprava stála 980 korun a celá byla uhrazena ze sbírek věřících.¹⁷¹

V téže době se Gregor nepřímo stal součástí kauzy, která se rozhořela ve Svatobořicích na Kyjovsku. Tak jako na mnoha jiných místech mladé republiky se i svatobořičtí občané rozhodli zbudovat pomník místním mužům, jejichž životy byly položeny v průběhu světové války. A brzy se ve Svatobořicích rozhořel spor, který díky náladám společnosti nebyl až tak výjimečný, ovšem díky pozornosti, kterou mu věnoval dobový regionální tisk, se stal poměrně hojně sledovaným. Řešilo se, zda pomník má mít podobu sekulární (tak to chtěla část tzv. pokrokové veřejnosti), nebo bude pomník v duchu křesťanské symboliky a jeho odhalení bude spojeno se svěcením. Nakonec se sešla komise, která se usnesla, že se „pomník nebude světit, že se jenom odhalí“. To však vyvolalo silné protesty

¹⁶⁹ ZA Opava–Olomouc, ACO, G6, farnost Velký Ořechov 1921-1932, karton 4937.

¹⁷⁰ Socha z roku 1711 je chráněna jako kulturní památka s rejstříkovým číslem Ústředního seznamu kulturních památek ČR (dále „ÚSKP ČR“) 17305/7-3516.

¹⁷¹ Pamětní kniha farnosti Uh. Brodské 1898–1961, str. 140.

katolické strany, která na pomník bez náboženského ztvárnění a bez svěcení odmítala přispět, což velmi důrazně uvedl autor zprávy, která vyšla v březnu 1922 ve Slováckých novinách a odstartovala sérii článků o dané věci.¹⁷² Hned z následujícího čísla novin se dozvídáme, že „pomník chtěla dodati firma katolická z Uh. Brodu: „Gregor a spol.“ za 8. 000 K. Pomník by byl ovšem rázu náboženského a byl by mohl býti posvěcen“, ale patřiční činitelé volili „raději firmu dražší o celých 1000 K, jen aby práci nedostal lidovec z Uh. Brodu“.¹⁷³ Jelikož smírné řešení se ukázalo jako nemožné – budovaný pomník jeho zadavatelé vytrvale odmítali nechat posvětit a na neposvěcený zase katolíci nechtěli poskytnout nemalou část příspěvků - bylo rozhodnuto, že ve Svatobořicích vznikne pomník ještě jeden, s církevním posvěcením. Tak se i stalo. Pomník pokrokový byl odhalen v květnu, ke slavnostnímu svěcení druhého pomníku pak došlo počátkem července. Kdo je autorem památníku, který je pojednán jako monumentální jezdecká socha pod vysokým křížem, se mi dosud zjistit nepodařilo.

K roku 1924 realizoval Gregor zakázku pro donátory z **Březové** na Uherskobrodsku. Zde stojí na prostranství před domem čp. 307 tvaroslovně jednoduchý kříž. Třístupňový sokl vychází ze čtyřboké základny, přičemž první soklový stupeň je na čele opatřen signaturou *V. Gregor Uh. Brod.* Vysoký podstavec je z pohledové strany doplněn rytým rámováním s obloukovým závěrem a vrchním dekorem, uvnitř rámování je vysekán text: UCTĚNÝ BUĎ SV. KŘÍŽ/ NA NĚM UMŘEL/ PÁN JEŽÍŠ!/ POLITUJ HO DUŠE MÁ/ ABYS BYLA SPASENÁ. Na zadní straně podstavce se nachází vročení 1924. Podstavec je zakončen profilovanou římsou, která vynáší odstupňovaný nízký dřík vlastního kříže. Ramena kříže jednoduchá, korpus zlacený, stejně tak nápisová destička INRI.¹⁷⁴

O dva roky později se Gregor do **Březové** vrátil. Na zdejším hřbitově nacházíme kříž, který tvaroslovně připomíná kříž v Biskupicích. Je tvořen čtyřbokou základnou (dnes částečně zapuštěnou do terénu), která nese třístupňový sokl. Jeho spodní část je na čele opatřena signaturou *V. GREGOR/ UH. BROD.* Na sokl navazuje vysoký podstavec. Jeho spodní rozšířená část je hladká. Na pohledovou stranu podstavce je vsazena nápisová deska s textem: ODPUSŤ NÁM/ NAŠE VINY. Na zadní podstavcové straně je pak vysekáno sdělení: NA PAMÁTKU/ ZDE V ROCE 1879 POCHOVANÉHO/ JANA FRIEDLA,/ NADUČITELE V BŘEZOVÉ/ VĚNUJE/ JEHO MANŽELKA/ MARIE

¹⁷² Svatobořice. In: Slovácké noviny, 16. 3. 1922, ročník 39, číslo 11, str. 3.

¹⁷³ Do Svatobořic. In: Slovácké noviny, 23. 3. 1922, ročník 39, číslo 12, str. 3.

¹⁷⁴ Kříž byl v roce 2016 natřen šedým nátěrem, litery nápisu na podstavci i signatury byly vytaženy „zlacenou“, v případě signatury poněkud neuměle.

FRIEDLOVÁ. Ve spodní části zadní podstavcové strany je doplněno: POSTAVEN A POSVĚCEN/ V MĚSÍCÍ LISTOPADU/ R. 1926. Podstavec je završen profilovanou uprostřed zalamovanou římsou. Z ní vychází osmiboký členěný nízký dřík. Ramena kříže jsou jehlancovitě zakončena, korpus kamenný stejně tak nápisová destička I.N.R.I. Tělo Ukřižovaného je znázorněno jako výrazně prověšené, bederní rouška uvázána u pravého boku, spodní cíp vyvěšen až pod přibitá chodidla. Ke kříži se v tisku objevila podrobná zpráva ze slavnostního svěcení: *„Neděle 14. listopadu t. r. zůstane celé farnosti březovské v milé vzpomínce. Slavili jsme posvěcení nového kamenného kříže na našem hřbitově. Stál tu sice starý dřevěný kříž, ale zub času tak jej ohlodal, že hrozil spadnutím. Ale měl dostati nového nástupce z kamene. Na hřbitově pohřben jest od 9. listopadu 1879 březovský nadučitel p. Jan Friedl, otec veleb. p. faráře z Uh. Ostrohu a p. obvodního lékaře v Nezamyslicích a manžel dosud' žijící šlechtné paní a vzácné příznivkyně našeho farního kostela Marie Friedlové. Jmenovaní pozůstalí synové chtěli postaviti z vděčnosti svému velezasloužilému a milému otci důstojný pomník a rozhodli se, aby byl jejich nákladem postaven na hřbitově nový kamenný kříž hlavní, na místo starého kříže dřevěného. Práci zhotovení a postavení kříže provedl Vincenc Gregor, kamenosochař z Uh. Brodu. Svěcení za účasti celé farnosti březovské vykonal slavnostně v neděli 14. listopadu místní náš farář a konsistorní rada důst. P. Ludvík Žváček. Počasí, ač jindy v ten čas náš karpatský horský kraj pokryt sněhovým rubášem, bylo krásné a to též přispělo k sváteční náladě všech účastníků svěcení. Odpoledne v nepřehledném průvodu za zvuku domácí hudby a za zpěvu písně, odebrali jsme se z farního kostela na hřbitov, kde krásně ověncen a okrášlen, vztyčen k nebesům, očekával nový kříž svého posvěcení. Mládež a družičky obstoupily kříž, před kterým postaven čistě pokrytý stůl s květinami, křížem a rozžatými svícemi. Když byl veškeren lid shromážděn okolo kříže, vykonáno slavnostně posvěcení, načež vystoupil dp. světitel na stupně kříže a v krásné promluvě vysvětlil nám důležitost svěcení kříže, vzpomenu i šlechtných dobrodinců, kteří kříž postavili z lásky: k svému Otci a z náklonosti k březovské farnosti, vybízeli všechny přítomné, aby si této vzácné přízně vážili a ve svých modlitbách před nově posvěceným křížem na ně pamatovali, poukázal na nápis na kříži: „Odpust nám naše viny“, aby pamětliví jsouce těchto slov Spasitelových, mile rádi odpouštěli si navzájem učiněná příkoří, vespolek se milovali a jednou všichni na tomto posvátném poli ve stínu kříže Spasitelova dosáhli kýženého pokoje a věčného odpočinutí.“ Na konec promluvy, vzpomenu i těch milých farníků-hrdinů, kteří ve světové válce na různých bojištích vykřváceli a kteří též zaslouží vzpomínky v modlitbách. Aby i těmto mučedníkům byl brzy*

postaven důstojný pomník, uspořádána byla při průvodě peněžní sbírka, která vynesla slušnou částku. Doufejme, že z jara bude nový kříž rozšířen vhodným sousoším pro padlé vojiny. Na konci pomodlili jsme se společně před novým křížem za všechny šlechetné dobrodince, v Pánu odpočívající na hřbitově a za všechny padlé hrdiny, načež za průvodu hudby, mezi tím co všichni přítomní políbili nově posvěcený kříž, zpívána píseň „Odpočiňte v pokoji“ a průvod zase tím pořádkem vracel se zpívaje „Bože chválíme Tebe“ do kostela, kde svátostným slavným požehnáním krásná slavnost ukončena. Všichni farníci vzdáváme tímto šlechetným dárcům za krásný dar upřímný dík a „Zaplat' Pán Bůh“ s přáním, aby na nás i budoucně pamatovali, jakož i my v modlitbách na ně nezapomeneme.“¹⁷⁵ Byť je uvedený článek psán jako určitý téměř povinný projev vděčnosti donátorů, nechává nás nahlédnout do organizace podobných slavností a zajímavým způsobem zmiňuje i strategii zvolenou k získání další prostředků na zbudování památníků padlým. Bohužel se zdá, že ačkoliv jistý obnos vybrán byl, k doplnění kříže o „vhodné sousoší pro padlé vojiny“ nedošlo.

Před kostelem svatého Jana Křtitele v **Újezdci** stojí Gregorovo dílo z roku 1927. Jedná se o celokamenný kříž, který lze přes poměrně strohé tvarosloví označit za kvalitní kamenosochařskou práci. Tvoří jej tři soklové stupně, přičemž prostřední je na pohledové straně označen signaturou *Gregor Uh. Brod.* Na sokl navazuje vysoký podstavec, který na spodní rozšířené části nese nápis: *Pochválen buď/ Ježíš Kristus!* Podstavec je dále z čelní strany doplněn mělkou nikou s basreliéfem Matky Boží – hlava krytá šatem, tvář otočena vlevo, pohled mírně vzhůru, ruce sepjaty v bolestném gestu. Na zadní straně podstavce je vysekáno vročení *L.P. 1927.* Podstavec je završen jednoduchou vyloženou římsou, která vynáší patku vlastního kříže. Tělo Ukřižovaného je výrazně svěšeno, bederní rouška spodním cípem opět přesahuje pod chodidla. Na nápisové destičce čteme: *JEŽÍŠ NAZAR./ KRÁL ŽIDOVSKÝ.* Ze zadní strany je vysoký kříž podepřen kovovou výztuhou vycházející z římsy. Ke svěcení kříže se zachovalo poměrně podrobné svědectví. Ve farní pamětní knize se dočítáme, že původní kamenný kříž před kostelem, který pocházel z roku 1884 a dala ho z buchlovického pískovce postavit farní obec, „*pukal a na jaře (6. 4. 1927) za noční vichřice odrazila se hlava a část těla Kristova.*“ Dle reversu vázaného na kříž bylo povinností farní obce kříž udržovat, a tak farář ohlásil konkurenčnímu výboru, že dá kříž opravit, což bude spojeno s nákladem asi 1 500 Kč. Chtějí-li farníci mít kříž krásnější a trvanlivější, bude nutné částku navýšit. Nakonec se

¹⁷⁵ Z Březové u Uherského Brodu. In: Slovácké noviny, 26. 11. 1926, ročník 43, číslo 48, str. 3.

prostředků sešlo tolik, že bylo možné objednat u Gregorovy firmy kříž z hořického pískovce v hodnotě 7 000 Kč. Kostelní konkurenční výbor povolil 1 500 Kč, z Újezdce sbírka, kterou vykonal svaz katolických žen a dívek, činila 3 228 Kč, z Těšova sbírka stejných organizátorek vynesla 2 386 Kč, z Polichna věnovala rodina Živněřova 1 000 Kč, sbírka obecní v Polichně vynesla 322 Kč a sbírka v Maršově 431 Kč. Celkem se tedy na kříž sešlo 8 877 Kč. Kříž i s dovozem a postavením stál 7 271 Kč, takže po úhradě nákladů bylo možné zbylou částku věnovat na opravu kostelních rouch a nádobí. Svěcení nového kříže bylo stanoveno na Slavnost Božího Těla 16. 6. 1927. Spolu s tímto křížem byl posvěcen i druhý kříž na horním konci dědiny, postavený nákladem manželů Jana a Anežky Pijákových. Oni koupili starý kříž od kostela, dali ho patřičně osekát, místo kamenného korpusu ho opatřili železným křížem. Program svěcení kříže u kostela byl následující: odpoledne ve 2 hodiny se začalo modlitbou růžence, po ní se zpívala píseň před kázáním a vlastní promluvu poté měl dp. František Bartys, katecheta ze Starého Města u Uherského Hradiště. Po kázání za zpěvu písně Svatý kříži, vroucně Tebe ctíme, se vyšlo průvodem z kostela, kde nový kříž posvětil nejd. pan prelát Dr. Jan Hejčl z Olomouce. Po svěcení, za zpěvu písně *Svatý Bože, svatý silný* měli políbením uctít kříž starostové obcí a členové kostelního konkurenčního výboru. Následovala ještě promluva farářova a pak se průvod vydal na horní konec obce, kde ve stejném duchu probíhalo svěcení kříže Pijákových.¹⁷⁶

Roku 1930 realizoval Vincenc Gregor zakázku pro **Maršov**. Na návsi u zvonice stojí kříž, který je tvořen čtyřbokou základnou, na niž dosedá dvoudílný sokl. Jeho horní část je z pohledové strany opatřena jednoduchým rámováním s nápisem: POCHVÁLEN BUĎ/ JEŽÍŠ KRISTUS! Na sokl navazuje vysoký podstavec, na jeho čelní straně nacházíme niku s figurou Matky Boží. Na zadní podstavcové ploše je vysekáno donátorské sdělení NÁKLadem OBČANŮ/ R. 1930. Podstavec je zakončen vyloženou štítovou římsou, kterou zdobí reliéf kalicha s hostí na oblaku. Z římsy vychází nízký dřík nesoucí patku vlastního kříže. Korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička s literami JNKŽ. Bederní rouška je zde uvázána u pravého boku Ukřižovaného, spodní cíp výrazně přesahuje pod chodidla. Památka je chráněna kovovou ohrádkou.¹⁷⁷ Kříž byl postaven na

¹⁷⁶ Farní úřad Uherský Brod – Újezdec, archiv, Pamětní kniha farnosti Újezdec 1884-1962 (dále jen „Pamětní kniha farnosti Újezdec“), str. 165.

¹⁷⁷ Při dokumentaci v roce 2018 bylo zjištěno, že kříž je natřen nátěrem šedé barvy, korpus Ukřižovaného, Matka Boží v nice a nápisová destička byly natřeny bíle. Reliéf kalicha a litery nápisů byly opatřeny zlacenkou.

místě původního kříže dřevěného, který byl na jaře roku 1930 povalen bouří. Dílo bylo vytesáno z hořického pískovce, socha Panny Marie byla litinová a celkové náklady, o které se podělila obec a místní občané, činily 3 800 Kč. Gregor na svou práci poskytl desetiletou záruku. Slavnost posvěcení se konala na pondělí svatodušní 9. června 1930 za účasti P. Jindřicha Skácela.¹⁷⁸ Újezdecká farní kronika uvádí, že „slavnost byla opravdu na zdejší poměry velkolepá. Z farního kostela vyšel průvod Újezďanů, Těšovjanů i Polichňanů, s hudbou. Maršovští vyšli naproti před dědinu. Zvonice byla nově zbudována, prostranství okolo bylo obestavěno lipkami, fábory atd. Vedle kříže byl udělán stan pro oltář. Celičká obec se shromáždila, přišla sta a sta lidí z celého Zálesí“.¹⁷⁹ P. Skácel v zápise dále popisuje, že hned po kázání ohlásil, ať lidé zůstanou po bohoslužbách, že má připravenou přednášku o minulosti Maršova. A jak se zadostiučiněním dodává – „lidé poslechl“.

Centrální kříž **újezdeckého** hřbitova zhotovil Gregor v roce 1931. Na čtyřbokou základnu dosedá dvoudílný sokl, jehož horní díl je na čele opatřen nápisovou deskou s biblickým textem: VÍM, ŽE VYKUPITEL MŮJ ŽIV JEST, / A ŽE V POSLEDNÍ DEN ZE ZEMĚ VSTANU, / A V TĚLE SVÉM UZŘÍM BOHA SVÉHO, / SLOŽENA JEST NADĚJE TATO V NITRU MÉM. / JOB. XIX. 25.26. Na sokl navazuje mírně konický vysoký podstavec, který z pohledové strany zdobí basreliéf Matky Boží, přičemž charakteristická podoba - hlava krytá šatem, tvář otočena vlevo, pohled mírně vzhůru, ruce sepjaty v bolestném gestu - je zde doplněna protažením zřaseného šatu pod zmíněný motiv a na něj je vložen symbol trnové koruny s trojicí hřebů. Zadní podstavcová strana nese údaj o donátorech kříže: VĚNOVALI MANŽELÉ / JAN A FRANTIŠKA / UHERCOVI / Z TĚŠOVA. // R. 1931. Podstavec je završen vyloženou římsou. Ta vynáší nízký dřík, na který přímo dosedá vlastní kříž. Korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička INRI. Bederní rouška je zde svázána u levého boku, její spodní lem zachází pod nohy Krista, chodidla však přesahuje jen velmi krátce. Pisatel újezdecké farní pamětní knihy uvádí, že na hřbitově původně stával kříž dřevěný z roku 1876, jehož autorem byl místní rolník Josef Šmíd.¹⁸⁰ Tento dřevěný kříž byl již značně sešlý, a tak když „manželé Jan a Františka Uhercovi z Těšova projevíli úmysl postaviti kamenný kříž, přemluvil je

¹⁷⁸ JANČÁŘ, Radovan: Maršov: osudem zkoušená dědina. První vydání. Uherské Hradiště: Pro fy. Rado & Wan vydalo nakladatelství Ottobre 12, 2016. 281 stran.

¹⁷⁹ Pamětní kniha farnosti Újezdec, str. 187.

¹⁸⁰ Farní pamětní kniha dodává, že Šmíd zemřel roku 1883 ve stáří 79 roků. Měl to být „samouk – všeučil – takových křížů prý zhotovil 40; byly postaveny po celém okrese, jeden stál 40 zl“. Srov.: Pamětní kniha farnosti Újezdec, str. 196

podepsaný, aby ho postavili na hřbitově místo dřevěného. Zhotovil ho kameník Gregor z Uh. Brodu. Za dodání a postavení kříže zaplaceno bylo na hotovosti 6100 Kč. Za dovoz, za cement do základů, za písek a kámen, za pohoštění, za obrázky a jiné vydání zaplaceno bylo 632 Kč. Jmenovaní manželé hradili celý obnos. Slavnost posvěcení konala se 1. listopadu 1931, odpoledne, při dušičkové pobožnosti. Kázal prof. R. Drábek z Uh. Brodu.“¹⁸¹

Jak je již zmíněno výše, Gregorova dílna kromě zhotovování děl nových pracovala též na obnově (restaurování) prací starších. K roku 1932 Gregor zajistil za 600 korun opravu „*kříže a 2 soch nad zámkem*“ (zhotovitel Fr. Zajíc, 1903), „*kříž u silnice prakšické nade dvorem*“ renovoval za 250 korun, „*kříž u silnice bánovské*“ (zhotovitel J. Záhořík, 1891), rovněž za 250 korun. Na obnovu barokní sochy svatého Gottharda už bylo potřeba 1 000 korun, ovšem světcí zde při obnově byla „*dána nová hlava*“.¹⁸²

Ve stejném roce Gregor zhotovil kříž pro obec **Doubravy**. Zde „*ve východní části Doubrav zvané Chaloupky stával odedávna starý dřevěný kříž, jehož dřevo časem už tak ztrouchnivělo, že se bylo obávati každé chvíle jeho zhroucení. Avšak obětavostí místních občanů a značným darem obce (Kč 300) byl v brzku sebrán obnos, že v létě tohoto roku byl na místě tohoto dřevěného kříže postaven kříž nový kamenný firmou František (sic!) Gregor v Uh. Brodě. Slavnostní posvěcení tohoto nového kříže vykonal p. František Šesták, kaplan z Velkého Ořechova dne 10. července 1932*“.¹⁸³ Čtyřboká základna kříže je dnes v rovině okolního terénu a vynáší dvoustupňový sokl, který je na druhém stupni z čela opatřen nápisem: POZORUJ LÁSKU JEŽÍŠE KRISTA NA KŘÍŽI:/ HLAVA NAKLONĚNA BY TĚ POLÍBILA/ RUCE ROZPJATY BY TĚ OBJALY/ SRDCE

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² Pamětní kniha farnosti Uh. Brodské 1898–1961, str. 214. Soše svatého Gottharda v Uherském Brodě se mimo jiné věnovala Lenka Melichová ve své magisterské práci: „*Sv. Gothard stával mimo město Uherský Brod, na jihu v lokalitě Trávníky. Jeho přesnou lokalizaci nám ukazuje jak vojenské mapování, tak stabilní katastr i historické fotografie města. Socha světce je zachycena i na jednom z řady obrazů, které náležely dominikánskému konventu a který představuje obležení Uherského Brodu pruským vojskem Dětricha z Anhaltu 15. března 1742. Na tomto místě stál sv. Gotthard do roku 1950, poté byl přemístěn do areálu klášterního kostela, kde byla vůle členů dominikánského řádu dát sochu opravit. Poté, co byli dominikáni z Brodu odvoláni, socha chátrala a podle rukopisné poznámky Vilibalda Růžičky v jeho Památkách byla definitivně zničena v roce 1952.*“¹³⁵ „*Tradicí*“ je sv. Gothard připisován Josefu Winterhalderovi st. Podle starší fotografie zhotovené před rokem 1952, kdy byla socha přemístěna a v průběhu padesátých let zničena, se dá toto tvrzení zpochybnit.“ MELICHOVÁ, Lenka: Z kamene dobrého, tvrdého a trvalého. Kamenné sochy v 18. století na uherskobrodském Kounicovském panství v dobovém kontextu. 2008. Magisterská diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně (dále „Z kamene dobrého, tvrdého a trvalého“).

¹⁸³ MZA Brno, SOka Zlín, Obecní úřad Doubravy, Pamětní kniha obce 1923 – 1952, inv. č. 1, karton 1.

OTEVŘENO BY TĚ V SOBĚ SKRYLO./ SV. AUG. Vysoký podstavec je zdoben mělkou nikou s basreliéfem Matky Boží – hlava krytá šatem, tvář otočena vlevo, pohled mírně vzhůru, ruce sepjaty v bolestném gestu. Podstavec je zakončen jednoduchou štítovou římsou, ta vynáší nízký dřík s patkou vlastního kříže. Korpus kamenný, stejně tak nápisová destička I.N.R.I.

V roce 1932 se Vincenc Gregor spolu s Františkem Pazderkou podíleli na zbudování sokolského pomníku v Uherském Brodě. Zprávu o tom přinesly Zájmy Slovače: „*Jednota ČSL. obce legionářské v Uh. Brodě odevzdá dne 28. října t. r. zdejší tělocvičné jednotě Sokol na důkaz trvalého bratrství a pro paměť budoucím urnu s prstěmi ze světových bojišť. Urna bude postavena před sokolovnou pod lipami, na sokolském pozemku. Pomník jest skupinou na pískovcových plotnách – po levé straně bude státí v živé velikosti socha prezidentova na podstavci, po pravé straně pak bude ve sloupkovém řešení za sklem umístěna urna, umělecká to práce dělníků ze skláren v Květné. V urně budou uloženy prstě z těchto bojišť: Zborova, Verdunu, Dos Alta, Dobruždi, Slovenska (N. Zámky) a Bílé hory. Urnu daroval zdejší jednotě ČOL pan dr. Jiří Kauder, advokát. Návrh i práci kamenickou provedou br. Gregor a p. Pazderka, sochaři v místě, sochu vypracuje sochař p. Blažek z Jičína. Navrhovatelé uchýlili se poněkud od obvyklé formy pomníků. Vyřešili návrh skupinově, tak, že bude pěkným doplňkem k nově postavené sokolovně a bude to snad řešení jedinečné.*“¹⁸⁴

¹⁸⁴ Jednota ČSL. obce legionářské: Zájmy Slovače, 21.10.1932, ročník 11, číslo 43, str. 5. Sochař Václavem Blažek v letech před koncem 2. světové války navázal spolupráci s kamenosochařem Karlem Veselým z Nivnice. Více viz: NAŇÁK, Aleš: Válečné památníky na Závřší a v Brumově. Vlastivědné kapitoly z Valaškokloboucka 21, 2020, 45–55. Sokolský pomník, respektive pomník prezidenta Masaryka před Sokolovnou v Uh. Brodě je spjat s osobou Vincence Gregora ještě v další rovině. V letech 2. světové války Gregor spolu se synem Karlem tajně demontovali sochu T. G. Masaryka a ukryli ji ve své kamenické dílně v sousedství starého hřbitova. Ukryli také skleněnou urnu od pomníku, obsahující prst z legionářských bojišť. Po skončení války pak Gregor sochu spolu s urnou instaloval zpět na původní místo. Bohužel poválečná doba pomníku nepřála a počátkem července 1958 v časných ranních hodinách neznámý pachatel sochu TGM zcela rozbil. Okresní prokurátor sice zahájil vyšetřování tohoto vandalského činu, ale už v srpnu téhož roku bylo šetření zastaveno a pachatel zůstal neznámý. Gregor zachránil také čtyři mramorové desky z pomníku padlým v 1. světové válce na Náměstí Svobody. Když válečné úřady nařídily odstranění pomníku, Gregor mramorové desky se jmény padlých vysadil a obrátil dovnitř, takže lícní strana zůstala skrytá a rub byl tzv. mlčenlivý. Po skončení války to byl zase Gregor, kdo pomník uvedl do původního stavu a umožnil vzdát úctu padlým spolubojovníkům. Gregor spolu s Václavem Blažkem obnovili také sochu Spravedlnosti z radniční věže, která byla zničena při náletu v neděli 15. dubna 1945, kdy byla zasažena i budova radnice. V roce 1946 Gregor z iniciativy brodského děkana Hlobila zhotovil pomník k památce vysokoškolských studentů, kteří byli v listopadu 1939 odvezeni do koncentračních táborů, a mnoho z nich bylo popraveno. Pomníček byl nazván Skála a jeho postavení předcházelo zasazení smuteční vrby Vilibaldem Růžičkou v den přepadení Kaunicových kolejí v Brně. Srov. HONOVÁ, Anna: Žili mezi námi. In: Brodský zpravodaj, prosinec 2003, číslo 24.

V druhé půli roku 1933 pracoval Gregor na díle, které mělo být umístěno v areálu dominikánského kláštera v **Uherském Brodě**. Jedná se o kříž, který nalézáme po pravé straně hlavního vstupu do klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie.¹⁸⁵ Tvaroslovně sestává kříž z jednoduché čtyřboké základny, která nese dvoustupňový sokl, jehož druhý stupeň má zdobně ujmuté rohy a na čelní straně je opatřen nápisovou deskou s textem: TAK BŮH MILOVAL SVĚT, ŽE/ SYNA SVÉHO JEDNOROZENÉHO DAL, ABY/ KAŽDÝ, KDO V NĚHO VĚŘÍ NEZAHYNUL,/ ALE MĚL ŽIVOT VĚČNÝ. JAN 3,16.// JUBILEJNÍ ROK SMRTI/ PÁNA NAŠEHO JEŽÍŠE KRISTA/ 1933. Na sokl navazuje vysoký podstavec zdobený z pohledové strany charakteristickým basreliéfem Matky Boží – hlava krytá šatem, tvář otočena vlevo, pohled mírně vzhůru, ruce sepjaty v bolestném gestu. Po bocích je podstavec zdoben volutami. Podstavec zakončuje robustní vyložená římsa, z ní vychází mohutný nízký dřík. Na něj navazuje patka vlastního kříže. Tělo Krista je zde mírněji prověšeno, chodidla jsou probita společně jedním hřebem a bederní rouška je ve srovnání s předchozími popisovanými ztvárněními Ukřižovaného mnohem skromněji pojednána – její spodní cíp končí u kolenou. Litery nápisové desky jsou špatně čitelné, snad se původně jednalo o podobu J.N.K.Ž. Ze skromného zápisu v pamětní knize Uherského Brodu víme, že kříž Gregor zhotovil z hořického pískovce za 6 000 Kč. K posvěcení došlo v neděli 24. září 1933, přičemž ho vykonal děkan P. Jaroslav Hlobil.¹⁸⁶

Rokem 1934 je datován kříž v **Nezdenicích** před budovou obecního úřadu. Ačkoliv na něm nenajdeme signaturu, na základě tvarosloví ho můžeme jednoznačně připsat Gregorově dílně. Kříž je posazen na čtyřboké základně; z ní vychází dvoustupňový sokl, přičemž horní vyšší stupeň je na čele doplněn nápisem v rytém rámu: POJĎTE KE MĚ, KTEŘÍ/ V SVĚTĚ V SLZÍCH TĚŽCE/ PRACUJETE, POJĎTE JÁ/ VÁS OBČERSTVÍM. Na sokl navazuje vysoký podstavec, ten je z pohledové strany opatřen basreliéfem Matky Boží – hlava krytá šatem, tvář otočena vlevo, pohled mírně vzhůru, ruce sepjaty v bolestném gestu. Na zadní straně podstavce nacházíme vysekáno: VĚNOVALA RODINA/ KOVAŘÍKOVA/ 1934. Podstavec je zakončen vyloženou štítovou římsou, na ni dosedá členěný nízký dřík, který přímo vynáší vlastní kříž. Korpus

¹⁸⁵ Kříž je památkově chráněn jako součást areálu dominikánského kláštera, kdy tento areál je v ÚSKP ČR evidován pod rejstříkovým číslem 34323/7-3501.

¹⁸⁶ MZA Brno, SOkA UH, archiv města Uherský Brod, Kronika města I. (dále jen „Kronika města Uherský Brod I.“), str. 268.

zde výrazně svěšen, bederní rouška je vysekána jako bohatě zřasené plátno se spodním cípem přesahujícím samostatně přibitá chodidla. Nápisová destička nese litery J.N.K.Ž.

Děkan Hlobil v Uherském Brodě vynakládal nemalé úsilí o to, aby sakrální památky pod jeho správou byly řádně udržovány. Proto byla v roce 1934 Vincencem Gregorem a jeho spolupracovníkem Václavem Pazderkou obnovena další množina těchto objektů. Jednalo se o kříž u uherskobrodského farního kostela (zhotovitel Cingroš, 1896), kříž Kateřiny Mandové v Havřicích (zhotovitel Fr. Zajíc, 1904), kříž u městských koupelek v Uh. Brodě (zhotovitel J. Záhořík, 1892) a v ulici Provazní tamtéž (zhotovitel J. Záhoříka vdova, 1902). Všechny práce měly vyjít na 1 000Kč a uhrazeny byly z financí města.¹⁸⁷

Rokem 1934 je také datován pomník obětem 1. světové války v **Pašovicích**. Jeho výstavbu prosadil Josef Kučera z čp. 48,¹⁸⁸ objednan byl u Vincence Gregora, který ho zhotovil a k jeho slavnostnímu svěcení došlo 16. září 1934.¹⁸⁹ Pomník je tvořen členěnou soklovou částí, která je z čelní strany zdobena reliéfem padlého vojína, nad nímž se mírně sklání anděl ukazující k domovu – v zadním poli výjevu vlevo nacházíme siluetu staveb (Hradčany?), napravo pak zapadající slunce. Na dalším soklovém stupni se nachází nápis OBĚTEM SVĚTOVÉ/ VÁLKY VĚNUJÍ/ OBCANÉ Z PAŠOVIC. Uprostřed nápisu je vložen státní znak (český lev v erbovním poli). Boční soklové části jsou opatřeny letopočty 1914 a 1918. Levá část pak vynáší sochu chlapce s gestem modlitby, za ním stojí nízký kříž, vpravo se nachází socha děvčátka se smutným pohledem upřeným k zemi, pravou ruku přitisknutou ke hrudi, levou ruku svírající věnec volně podél těla. I za děvčátkem ční malý kříž. Tělo pomníku vycházející ze soklu je vysoké, z pohledové strany je opatřeno jmény padlých vojáků, letopočty jejich narození a smrti, také jejich podobenkami. Završeno je hlavicí s reliéfem Kristovy hlavy a vrcholovým kovovým

¹⁸⁷ Pamětní kniha farnosti Uh. Brodské 1898–1961, str. 229.

¹⁸⁸ MRÁZEK, Jan: Vzpomínka na vznik republiky v Pašovicích. In.: Zpravodaj obce Pašovice, č. 2, 2008, nestránkováno.

¹⁸⁹ ZA Opava–Olomouc, ACO, G6, farnost Velký Ořechov, karton 4935. Ke svěcení pomníku se v tisku objevila tato zpráva: „V neděli 16. září bude posvěcen v Pašovicích u Uh. Brodu pomník padlých vojáků ve světové válce. Pořad jes tento: O půl 6. hod. budíček, v 9 hodin mše sv. na návsi, odchod k pomníku, kde bude slavnostní kázání vdp. P. A. Šuránka, spirituála kněžského semináře z Olomouce, svěcení, zpěvy a básně, „Odpočiňte v pokoji...“, státní hymny. Odpoledne o 2. hod. taneční zábavana „školním cvičišti“. Ustavený „Výbor pro postavení pomníku“ zve tímto zdvořile všechny příznivce z okolí i z daleka, aby se na zmíněnou slavnost dostavili. Přijďte uctít památku hrdinů! Přijďte zvláště vy, kteří jste byli svědky hrůz válečných a kteří jste se šťastně navrátili ku svým rodinám. Ještě jednou laskavě zve všechny Výbor pro postavení pomníku p. v. v Pašovicích.“ Z Pašovic. In: Slovácké noviny, 14. 09. 1934, ročník 51, číslo 36, str. 4.

křížem. Památník stával původně za obcí u kříže směrem na Velký Orechov, avšak při rekonstrukci silnice v 70. letech 20. století byl přesunut ke hřbitovu.

A na hřbitově u kaple sv. Jana Sarkandera v Pašovicích stojí kříž z roku 1936. Je v tamějším prostředí relativně skromného pietního místa výrazným, přesto však vkusným a důstojným prvkem. Tvořen je jednoduchou základnou, která nese netradičně pojednaný vysoký podstavec. Ten má podobu bloku skládaného kamene, k němuž z čelní strany přiléhá kamenné klekátko s otevřenou knihou, na jejichž listech čteme *Věřím v Boha*. Na levé straně podstavce je v horní třetině plochy na jednom ze stylizovaných kamenů umístěna signatura *Gregor Uh. Brod.* Z podstavce přímo vychází nízký dřík, jehož čelní strana je opatřena biblickým citátem JÁ JSEM VZKŘÍŠENÍ I ŽIVOT/ KDO VĚŘÍ VE MNE BYŤ TAKÉ/ UMŘEL ŽIV BUDE NA VĚKY. Na zadní straně dříku jsou uvedeny údaje o donátorce: KU CTI A CHVÁLE BOŽÍ,/ VĚNOVALA/ ALOISIE BURÁŇOVÁ/ 1936. Boky dříku doplňuje vždy dvojice kostí zapuštěných do podstavce. Samotný kříž je vysoký, přičemž korpus Ukřižovaného je kvalitní sochařskou prací, která plně odpovídá již výše popsanému Gregorovu rukopisu. Tělo silně prověšeno, hlava kleslá k pravému rameni, pozoruhodná je pak výrazná bederní rouška: je svázána na Kristově levém boku a její spodní lem, který výrazně přesahuje délku těla, je podvlečen pod společně přibitá chodidla, kde je dále spuštěn. Na nápisové destičce čteme litery I.N.R.I. Vrchol kříže je opatřen kamennými deskami, které tvoří stříšku na jeho ramenou.

Kříž s Gregorovým tvaroslovím a se stejným vročením najdeme také nad **Maršovem**. Stojí mezi mohutnými lípami na samé hranici katastru obce ve směru k Polichnu. Je tvořen jednoduchou čtyřbokou základnou, která nese dvoudílný sokl. Na jeho horním dílu je v jednoduchém rámování vysekán text: POJĎTE KE MNĚ KTERŮ/ V SVĚTĚ V SLZÍCH/ TĚŽCE PRACUJETE/ POJĎTE JÁ VÁS OBČERSTVÍM. Na sokl navazuje vysoký podstavec, jehož čelní stranu doplňuje nika s basreliefem Matky Boží - hlava krytá šatem, tvář otočena vlevo, pohled mírně vzhůru, ruce sepjaty v bolestném gestu. Na zadní straně podstavce je již špatně čitelný nápis: POSTAVEN NA PAMÁTKU/ STRACENÉHO SYNA/ ALOISE KADLČÍKA.¹⁹⁰ Podstavec završuje vyložená štítová

¹⁹⁰ Radovan Jančář ve své knize uvádí, že „manželé Kadlčíkovi pocházeli z Polichna a na Maršově si koupili malý domek, čp. 14, který byl dříve obecní, a místní v něm dělali kroupy. Měli celkem šest dětí, z nichž tři mladší nemluvily, údajně byly hluchoněmé. Rodiče je postupně umístili do ústavu v Žitkově, jen nejmladší Alois, snad na přímluvu újezdského faráře Václava Tilčera, byl v ústavu pro mladistvé ve Velehradě. V 18 letech se vrátil domů a k překvapení všech mluvil, slyšel i choval se normálně. Zde však začaly jeho problémy. Neustálé spory s otcem a ostatními sourozenci vyústily v jeho zmizení. Stalo se to kolem roku 1925 a jedni pamětníci tvrdí, že se nic nevyšetřovalo a dvacetiletého muže ani nikdo nehledal,

římisa, ta vynáší nízký dřík. Na něj dosedá litinový vrcholový kříž s bohatě zdobenou patkou, kartuší s nápisem Dokonáno jest a zdobeným zakončením břeven. Korpus, figurální motivy u zdobení kříže, litery INRI, kalich s hostií a křížkem a část rostlinných výjevů nesou zbytky zlacení. Kříž byl svěcen v neděli 14. června 1936, přičemž o znovu vztyčení kříže se měl zasadit František Kadlčík z Maršova. Farní pamětní kniha újezdecké farnosti popisuje, že „o 1. hod. odpoledne vyšli jsme průvodem s hudbou – bylo na 200 účastníků s Újezdce a Těšova – na Maršov; nebe bylo jasné, ale přílišné vedro a dusno věštilo blížící se bouři; a vskutku – když jsme byli už v Maršově a maršovské družice nám přicházely vstříc, začalo hřmět a spustil se liják. Průvod hledal úkryt pod košatými lipami, v jejich středu stojí nový kříž. Obřad svěcení byl provázen lijákem a promluva u kříže přerušena úderem hromu v blízkosti kříže. Brzo po svěcení se nebe vyjasnilo, mile hrálo, takže mládež maršovská a četní hosté z Újezdce a Těšova přišli na svůj účet i při dozvučích slavnosti - při hudbě a tanci“.¹⁹¹

V roce 1936 získal Gregor pozoruhodnou zakázku od uherskobrodského děkana Hlobila. Ten jej totiž požádal, aby obnovil sochu „sv. Damasa stojící na Králově uprostřed pole“. Socha měla být sešlá, „větrem a deštěm ošlehána tak, že hlava sochy téměř zmizela“. Děkan Hlobil u Gregora objednal nejen celkovou obnovu sochy včetně modelace a osazení nové hlavy, ale nechal sochu také přemístit „na roh blízkého lesíku“. Záchrana sochy vyšla na 2 715 Kč, přičemž ji financovala uherskobrodská radnice.¹⁹²

O rok později zhotovila Gregorova dílna kříž do **Havřic**. Stojí po pravé straně silnice k Vlčnovu, nedaleko železničního přejezdu. Podoba této památky opakuje Gregorovo zaužívané tvarosloví. Na čtyřbokou základnu dosedá dvoudílný sokl, který vynáší vysoký podstavec na čele opatřeny basreliéfem Matky Boží - hlava krytá šatem, tvář otočena vlevo, pohled mírně vzhůru, ruce sepjaty v bolestném gestu. Na zadní podstavcové straně je vysekáno vročení 1937. Podstavec je zakončen vyloženou štítovou římsovou, na ni dosedá členěný nízký dřík, který přímo vynáší vlastní kříž. Podoba Kristova zmučeného těla zde odpovídá ztvárnění z kříže v Pašovicích, pouze v upraveném měřítku. Mění se

jiní zase, že po zmizelém pátrali četníci, dokonce kopali na pozemku Kadlčíkových, ale tělo se nikdy nenašlo. Rodiče nechali v roce 1936 postavit na paměť ztraceného syna kamenný kříž.“ Srov.: JANČÁŘ, R.: Maršov: osudem zkoušená dědina.

¹⁹¹ Pamětní kniha farnosti Újezdec, str. 221.

¹⁹² Tamtéž, str. 238. Dodejme, že v případě uváděné sochy se nejedná o sochu sv. Damase, ale o třetí uherskobrodskou sochu sv. Jana Nepomuckého, která je dnes umístěna na prostranství před tzv. novým hřbitovem v Uherském Brodě a je státem chráněnou kulturní památkou s rejstříkovým číslem ÚSKP ČR 51037/7-8985. Více k soše: *Z kamene dobrého, tvrdého a trvalého.*

však nápisová destička. Sochař či donátor se zde rozhodli pro variantu HIC EST REX/JUDAEORUM. Pisatel uherskobrodské farní pamětní knihy zaznamenal, že kříž byl postaven „na místě starého, již sešlého kamenného kříže na louce Anny Uherkové“ a jeho pořizování stálo 1 800 Kč. Mústek přes příkop a úpravy okolí pak stály 235 Kč. Veškeré náklady byly uhrazeny se sbírky, která byla nakonec tak úspěšná, že na fond k udržování kříže mohlo být uloženo celých 600 Kč. Není bez zajímavosti, že tehdejší nejbližší soused kříže, Jan Sedláček z čp. 29, sám daroval na zhotovení kříže 1 000 Kč, „*nechtěje však býti prozrazen*“. Světitelem kříže byl děkan Hlobil a kázání vedl P. Jan Dubský.¹⁹³ O slavnostním svěcení se zmínil i dobový tisk a v krátké zprávě se tak můžeme dočíst, že P. Dubský ve svém kázání vzpomněl „*zneuctění kříže po převratě zfanatisovanými živly nevěreckými*“. Také je ve zprávě potvrzeno to, co uvádí i farní pamětní kniha, tedy že „*dosavadní starý kříž ze 17. století byl dodán do musea v Uh. Brodě*“.¹⁹⁴

V **Těšově** u hlavní silnice stojí Gregorův kříž datovaný rokem 1937. Tvoří ho jednoduchá čtyřboká základna, která nese dvoudílný sokl, z něhož vychází vysoký podstavec. Ten je na čelní straně zdoben basreliéfem Matky Boží - hlava krytá šatem, tvář otočena vlevo, pohled mírně vzhůru, ruce sepjaty v bolestném gestu. Na zadní straně podstavce se nachází nápis KE CTI A CHVÁLE BOŽÍ/ VĚNOVAL/ FRANTIŠEK ZAJÍC/ Z TĚŠOVA Č. 57./ 1937. Podstavec je završen vyloženou štítovou římsou, na ni dosedá členěný nízký dřík, který přímo vynáší vlastní kříž. Kristovo tělo je výrazně svěšeno, hlava nakloněna k pravému rameni, bederní rouška svázána u levého boku, její dlouhý spodní cíp pak prochází za nohy Ukřižovaného a značně přesahuje přibitá chodidla. Litery na kamenné nápisové destičce jsou nečitelné. Kříž je chráněn kovovou ohrádkou. Farní újezdecká pamětní kniha ke kříži uvádí, že byl svěcen 4. července 1937, a to „*za velké účasti farníků a asistence p. rady Dvořáčka a P. Josefa Veselého*“.¹⁹⁵ Náklady, které hradil donátor kříže, měly dosáhnout celkové výše 3 000Kč.

Jen o necelý kilometr dál, v lokalitě Močidla v **Uherském Brodě** pod židovským hřbitovem najdeme další Gregorův kříž. Kříž tvaroslovně odpovídá jeho rukopisu, tvořen je členěným soklem, který vynáší vysoký podstavec završený štítovou římsou. Na podstavci chybí reliéf Matky Boží, místo toho je na čelní podstavcové ploše nápis CHCE-LI KDO ZA MNOU PŘIJÍTI/ ZAPŘI SEBE SÁM, VEZMI KŘÍŽ SVŮJ/ A NÁSLEDUJ

¹⁹³ Pamětní kniha farnosti Uh. Brodské 1898–1961, str. 244.

¹⁹⁴ Havřice. In: Slovácké noviny, 12. 11. 1937, ročník 54, číslo 45, str. 4.

¹⁹⁵ Pamětní kniha farnosti Újezdec, str. 226.

MNE./ MAT. 16.24. Na římsu dosedá členěný nízký dřík, který přímo vynáší vlastní kříž. Kristovo tělo pojednáno stejně jako u kříže v Těšově. Litery na kamenné nápisové destičce jsou v podobě I.N.R.I. Z uherskobrodské farní pamětní knihy se dočítáme, že při obnově silnice z Uh. Brodu do Luhačovice se původní kamenný kříž ocitl hluboko pod úrovní povrchu cesty, proto bylo rozhodnuto nákladem okresního úřadu postavit kříž nový, přičemž objednávka byla učiněna u Gregora. Ten kříž zhotovil za 1 800Kč a k jeho svěcení děkanem Hlobilem došlo 23. května 1938.¹⁹⁶ Při pohledu na je mírně zarážející jednoduchá podoba soklu a podstavce. To má však zřejmě vysvětlení v událostech z roku 1945. Kříž na Močidlech byl totiž „*automobilovou nehodou, při které přišli o život 2 němečtí vojáci, úplně vyvrácen a rozbit. Dal jej však brzy potom na svůj náklad postavit obchodník Kučík. Stálo to 7 500Kč. Kříž posvětil P. Josef Šimoník, kaplan, při průvodu křížových dnů v roce 1946.*“¹⁹⁷

Další dílo, které tvaroslovně odpovídá Gregorově dílně, nacházíme na katastru obce **Haluzice** v trati „Na Rovňovské“. Jedná se o kamenný kříž, který je druhotně posazen na vyvýšenou čtyřbokou základnu. Kříž sestává z dvoudílného soklu, vysokého podstavce s charakteristickým reliéfem Matky Boží a s vloženou nápisovou deskou s vročením L.P./ 1941 na zadním poli,¹⁹⁸ podstavec je završen vyloženou štítovou římsou, na ni dosedá členěný nízký dřík, který přímo vynáší vlastní kříž. Korpus je zde kovový, zlacený, nápisová destička chybí, litery I.N.R.I. jsou vytesány přímo do vertikálního břevna. Kříž byl zbudován na místě sešlého kříže dřevěného a posvěcen 2. září roku 1941.¹⁹⁹ Poslední obnovou prošel kříž roku 2010.

Rokem 1941 je datována i socha Panny Marie v **Biskupicích**. Na dvou základnových stupních stojí členěný čtyřboký sokl, na jehož čelní straně nalézáme v pravém horním rohu signaturu V. GREGOR UH. BROD. Ze soklu vychází vysoký podstavec, na jehož

¹⁹⁶ Pamětní kniha farnosti Uh. Brodské 1898–1961, str. 246. Uherskobrodská farní pamětní kniha zachycuje v zápise ze stejného roku (str. 249-250) i drobnou událost, která má poměrně důležitou roli co do památkových hodnot mobiliáře tamější fary. Děkan Hlobil nechal v roce 1938 umístit do předsíně fary dvě kamenné sochy – Panny Marie a sv. Kateřiny. Tyto sochy zachránil z výklenků ve fasádě domu čp. 136 na Masarykově náměstí, který byl určen k demolici. O sochách se minilo, že jsou sádrové či terakotové a až po přemístění na faru se ukázalo, že jsou z kamene, přičemž z pátrání děkana Hlobila po jejich historii vyplynulo, že obě díla by mohla pocházet z konce 18. století. Vincenc Gregor zhotovil podstavce pro nové umístění soch. Obě sochy jsou chráněny jako movité kulturní památky, přičemž socha sv. Kateřiny byla na evidenční kartu památky zanesena jako socha sv. Markéty.

¹⁹⁷ Tamtéž, str. 286.

¹⁹⁸ Do pravého spodního roku desky je druhotně vyryt rok 1989.

¹⁹⁹ MATÝSEK, František.: Náboženské památky jižního Valaška/Valaškokloboucka/: Farnost Vlachovice. Svazek I., strojopis, orig. z let 1965, přepsal B. Havlíček, 1987, kopie uložena u autora.

čelní straně je vysekán a pozlacen nápis: O MARIA ŽEHNEJ,/ OPATRUJ A CHRAŇ/
TUTO OBEC! Zadní strana podstavce pak nese text: ČINNOSTÍ SVAZU KATOL. ŽEN
A DÍVEK/ V BISKUPICÍCH, POSTAVENA TATO SOCHA/ L. 1941 P. Podstavec
zakončuje obloučkový vlys, na nějž pohledově navazuje štítová římsa. Na ni dosedá nízký
čtyřboký dřík nesoucí tvarované podnoží s vegetabilními zdobnými prvky. Na podnoží
socha Bohorodičky v podživotní velikosti. Panna Maria je zpodobněna v dlouhém bohatě
zřaseném šatu, obě ruce sepnuté v pokorném gestu modlitby a lásky. Z pravé paže visí
růženec. Vlasy kryje dlouhý závoj. Socha byla zakoupena v r. 1941, avšak k postavení
došlo až r. 1947 a slavnostní svěcení proběhlo 7. září 1947. Kázal při něm biskupský
rodák P. František Gavlas.²⁰⁰

V **Křekově** v trati „Za Humny“ stojí kříž, u něhož lze rovněž rozpoznat Gregorovo
autorství. Trístupňová základna kříže přístupná kamennými schody nese soklový stupeň
z čelní strany opatřený nápisem: SVATÝ KŘÍŽI POD TVÝM STÍNEM/ SLADCE
SOBĚ ODPOČINEM. Vysoký podstavec je na pohledové ploše opatřen mělkou nikou
s reliéfem Matky Boží a ukončen je vyloženou štítovou římsou. Ta nese členitý nízký
dřík, na kterém spočívá vlastní kříž s mohutným litinovým korpusem. Nápisová tabulka
chybí, litery I.N.R.I. jsou vysekána přímo do vertikálního břevna. Vrcholový kříž je od
povětrnostních podmínek chráněn dřevěnou stříškou ve tvaru kosočtverce. Kříž byl
zbudován na místě sešlého kříže dřevěného a posvěcen 16. června 1942. To provedl
vlachovský kooperátor Jaroslav Kašpar. Kříž sloužil jako zastavení při „odprovázce“, kdy
se u něj zemřelý „loučil“ s domovskou obcí.²⁰¹

Další dílo s obdobným výtvarným pojednáním, které můžeme přiřadit k výčtu
Gregorových prací, najdeme na návsi v **Záhorovicích**. Kříž tvaroslovně odpovídá výše
popsaným. Sokl je opatřen textem PLAČÍCÍ POJĎTE K SPASITELI/ ON SDÍLÍ VAŠE
SLZY, TRPÍCÍ POJĎTE K JEŽÍŠOVI/ ON ZHOJÍ RÁNY BRZY./ POCESTNÍ
POJĎTE/ PÁN ODPOČINKU KYNE,/ HŘÍŠNÍCI POJĎTE, ON NA/ SRDCE VÁS
VINE.// L.P. 1943. Reliéf Matky Boží je zde netradičně otočen vpravo, korpus je
kamenný, litery I.N.R.I. sekány přímo do břevna.

²⁰⁰ Farní úřad Luhačovice, archiv, pamětní kniha „LUHAČOVSKÁ FARNOST 1785-1955“, autor P. Josef
Nátr – spolupracovník luhačovického muzea.

²⁰¹ MATÝSEK, František.: Náboženské památky jižního Valašska/Valašskokloboucka/: Farnost Vlachovice.
Svazek I., strojopis, orig. z let 1965, přepsal B. Havlíček, 1987, kopie uložena u autora.

Zvláštní situaci nacházíme v kopcích na katastru obce **Lopeník**. Zde stojí dokonce čtyři kříže, které odpovídají Gregorovu rukopisu a všechny tyto kříže byly vztyčeny v roce 1943. Jeden najdeme přímo u chaty Lopeník: na základně členěný sokl, na jeho čelní straně nápis POZORUJ LÁSKU JEŽÍŠE KRISTA NA KŘÍŽI/ HLAVA NAKLONĚNA BY TĚ POLIBÍLA/ RUCI ROZEPJATÉ BYTĚ OBJALY/ SRDCE OTEVŘENO BY TĚ SKRYLO. Na sokl navazuje podstavec s reliéfem Matky Boží, zde natočen vlevo a umístěn v mělké nice. Na zadní straně podstavce je vysekáno prosté sdělení, že kříž ZBUDOVALI OBČANÉ/ 1943. Podstavec je završen vyloženou štítovou římsou, na ní dosedá členěný dřív vynášející vlastní kříž. Korpus kamenný, stejně tak nápisová destička I.N.R.I. Další kříž s obdobným tvaroslovím avšak odlišnými proporcemi stojí v trati „Mechnáč“. Na výrazné soklové části nacházíme nápis Ó VY VŠICHNI, KTERÍ KOLEM JDETE/ POZORUJTE A VIZTE,/ JEST-LI BOLEST JAKO BOLEST MÁ. Na podstavci z pohledové strany opět reliéf Matky Boží, tentokrát však je nika pouze jemně naznačena. Na zadním podstavcovém poli taktéž vysekáno prosté ZBUDOVALI OBČANÉ/ 1943. Podstavec završen vyloženou štítovou římsou, ta nese jednoduchou patku vlastního kříže. Ten je nízký, korpus kamenný, subtilní ale výtvarně pojednán shodně s předešlými Gregorovými pracemi. Nápisová destička I.N.R.I. rovněž kamenná. Třetí kříž stojí v trati „Dlouhé“. Tady sokl kříže čtyřstupňový a na mohutném posledním stupni nacházíme verše POUTNÍČE ZDE MÁLO STŮJ/ RÁNY MOJE ROZVAŽUJ,/ RÁNY MOJE KYNOU/ LÉTA TVOJE HYNOUT/ PŘIJDE SMRT, SOUD NASTANE/ KAM SE TVOJE DUŠE DOSTANE. Na podstavci reliéf Matky Boží v naznačené nice, na zadní ploše opět text ZBUDOVALI OBČANÉ/ 1943. Podstavec završen vyloženou štítovou římsou, z ní vychází nízký dřív nesoucí v tomto případě litinový vrcholový kříž s kartuší. Čtvrtý kříž stojí na pozemku parc. č. 1105 v k.ú. Lopeník. Tvořen je mohutným členěným soklem, na jehož horní části z čela nacházíme text V TOM SE UKÁZALA LÁSKA BOŽÍ/ K NÁM, ŽE SYNA SVÉHO JEDNOROZENÉHO/ POSLAL BŮH NA SVĚT,/ ABYCHOM ŽIVI BYLI SKRZE NĚHO. Na sokl navazuje podstavec s reliéfem Matky Boží, natočen vlevo a umístěn v mělké pravoúhlé nice. Na zadní straně podstavce je vysekána informace o donátorech: ZBUDOVALI MANŽELÉ/ JOSEF a KATEŘINA/ MACHALOVÍ// 1943. Podstavec je završen vyloženou štítovou římsou, na ní dosedá členěný dřív vynášející vlastní kříž. Korpus kamenný, stejně tak nápisová destička I.N.R.I. Uvedené kříže byly pořízeny a vztyčeny v roce 1943, jak o tom krom vřechení na nich samých svědčí i doklady o narovnání majetkoprávních vztahů k pozemkům, na

nichž stojí a zajištění přístupu k nim.²⁰² K jejich posvěcení však došlo až v neděli 22. září 1946. Světil je děkan Hlobil, kazatelem byl prof. Boh. Hrubý z Uherského Brodu.²⁰³

Z let těsně po 2. světové válce se v krajině mnoho děl z Gregorova závodu nerozpoznáváme. Doba už zcela nepřála vztyčování nových objektů drobné sakrální architektury do městských ani vesnických sídel, Gregor se tak více zaměřoval na výrobu, prodej a osazení náhrobků. K jeho realizacím však patří i zhotovení pamětních desek P. Františka Vlka TJ. a partyzána Zdeňka Šuránského, které nechal pořídit v roce 1946 farní úřad v Prakšicích.²⁰⁴

Sledujeme-li osud Gregorovy kamenosochařské dílny, nelze nezmínit, že Gregor k roku 1921 zahájil provoz svého závodu jako nástupce Petříkovy (dříve Zajícovy) dílny, která spolu se skladem nabízených náhrobků a jiných kamenosochařských děl sídlila na pozemku v těsné blízkosti tzv. Dolního kostela. Provoz dílny zde však nebyl jednoduchý, neboť poté co kostel k užívání získala Církev československá, sílily hlasy volající po přemístění Gregorova závodu. Jak se dozvídáme z kroniky města Uherský Brod v roce 1923, Gregor požádal město o prodloužení nájmu na dalších šest let. Jelikož provoz na místě zůstal, jeho žádosti bylo vyhověno. V roce 1928 se však otázka případného přemístění znovu otevřela. Tentokrát je v zápise pamětní knihy uvedeno, že *„církev československá a veřejnost v novinách žádala městskou radu, aby přeložila kamenickou dílnu a skladiště náhrobků u starého kostela, nyní Mistra Jana Husa. (...) Na žádost mistra Vincence Gregora prodloužila jemu obec nájem na dalších šest let, z důvodu, že přestěhování by bylo nákladné, desky a trámy dřevěného skladiště jsou zpráchnivělé.“*²⁰⁵ V Zájmech Slovače se uvedený apel na městskou radu v březnu roku 1928 skutečně objevil, ovšem ve zprávě je pojat jako předmět politického boje.²⁰⁶ V článku stejného periodika z podzimu 1928 jsou pak uvedeny některé záležitosti, které projednávalo uherskobrodské městské zastupitelstvo na schůzi 10. listopadu. Jedním z bodů bylo schválení odprodání, respektive pronajetí potřebné části obecního pozemku (naproti stolaři p. Žabskému) p. Gregorovi k přenesení sochařské dílny od československého kostela.²⁰⁷ K přemístění však nedošlo, protože roku 1938 církev československá žádala

²⁰² MZA Brno, SOkA UH, fond Farní úřad Březová, Kříže 1867-1943, ref. číslo 1/3//3, ukl. č. 16/12.

²⁰³ Farní úřad Březová, archiv, Pamětní kniha farnosti od roku 1894 doposud.

²⁰⁴ Pamětní kniha farnosti Prakšické, str. 193.

²⁰⁵ Kronika města Uherský Brod I., str. 193.

²⁰⁶ Volební demagogie čl. ocialistů. In: Zájmy Slovače, 09.03.1928, ročník 23, číslo 11, str. 5.

²⁰⁷ Ve schůzi měst. zastupitelstva v Uh. Brodě...In: Zájmy Slovače, 23.11.1928, ročník 23, číslo 48, str. 7.

znovu, aby byla Gregorova dílna od jejího kostela přemístěna, jelikož „*dílna sama velikou ostudou pro starý kostelík, který stojí zde na velmi krásném místě. Trapná tato záležitost byla v městské radě i zastupitelstvu několikrát probírána. Mistr Gregor prosil a dosáhl toho u svých lidí (lidovec), že se mu místo dále ponechalo, až najde pro svůj závod vhodnější např. u hřbitova. Později mu slíbeno místo u nově přeložené silnice z Vlčnova k mostu u Riesenfelda vedoucí, což se dosud nestalo*“.²⁰⁸ Už o rok později však bylo definitivně rozhodnuto, že Gregorova dílna musí být přestěhována. Byla mu dána tříměsíční výpověď končící 30. června 1939 a nově mu bylo na 20 let pronajato místo o výměře 782m² u hřbitova v sousedství dílny sochaře Jaroslava Lužného. Bylo mu rovněž povoleno vystavovat pomníky po levé straně vstupu na hřbitov.²⁰⁹

Na novém místě tedy Gregorova dílna přečkala dobu nacistické okupace a zde Gregor plánoval své profesní kroky v letech znovunabyté svobody. Ovšem jeho podnikání, tak jako u dalších živnostníků, nabralo netušených změn. Kamenosochařský závod Vincence Gregora se vlivem celospolečenských změn stal součástí Sdruženého komunálního podniku města Uherského Brodu a Gregor byl ustanoven vedoucím kamenické provozovny č. 65 v Uherském Brodě. Zdraví kamenického mistra Vincence Gregora se počátkem 50. let 20. století začalo prudce zhoršovat, a tak ke dni 10. listopadu 1952 „*v důsledku provedení operace předává vedení provozovny a veškeré zodpovědnosti s vedením spojené na svého syna Gregora Karla*“²¹⁰ Předání nebylo provedeno inventurně, neboť bylo realizováno mezi rodinnými příslušníky. Karel Gregor se zavázal, že po dobu nemoci svého otce bude jemu svěřenou provozovnu vésti s péčí řádného hospodáře, a vzal na vědomí, že případné nesrovnalosti, které by jím byly zaviněny, půjdou k tíži otce.

Gregorův závod neměl v meziválečné době starosti jen s udržením zakázek či se zachováním dílny na původním místě. Jedna dochovaná zpráva nám přibližuje to, s jakými obtížemi se Gregor potkal jako zaměstnavatel. Roku 1933 ve svém podniku nabídl práci jistému malířskému pomocníku Arnoštu Chybovi z Vel. Bystřice u Olomouce. Ten se svému zaměstnavateli odvděčil tak, že ho připravil o nové kolo a mimo to mu odcizil aktovku, sto kusů vzorků na pomníky a razítka. Na Františce Gregorové vylákal objednací knihu a svému spoludělníku K. Šrámkovi odcizil různé

²⁰⁸ Kronika města Uherský Brod I., str. 337-338.

²⁰⁹ Tamtéž, str. 399.

²¹⁰ Archiv rodiny Gregorovy, Protokol ze dne 10.11.1952.

šatstvo. S pomocí objednávací knihy a razítek Chyba uzavíral neoprávněně objednávky na pomníky a vybíral zálohy na zakázky. V Koryčanech se mu povedl podvod většího rázu, poté se přesunul na severní Moravu.²¹¹ Nad nekalou činností Arnošta Chyby spadla klec 18. listopadu 1933, kdy byl zadržen na Masarykově náměstí v Brně.²¹²

Kamenosochařský mistr Vincenc Gregor zemřel „*po dlouhém a těžkém utrpení*“ ve čtvrtek 1. října 1953, pohřben byl o dva dny později na uherskobrodském hřbitově.²¹³

Že mělo jméno Gregor v rámci regionální kamenosochařské profese svoji nespornou roli, dokládá situace, k níž došlo krátce po smrti zakladatele dílny. V průběhu roku 1952 došlo při bouřce k poškození barokního kamenného kříže v Těšově. V rámci obnovy „*bez vědomí faráře*“²¹⁴ došlo k instalaci litinového kříže na stávající torzo kamenného podstavce. Tato podoba kříže však vyvolala nelibost jak u místní duchovní správy, tak i památkového úřadu. Ten doporučil, aby památkově chráněný objekt byl uveden řádnou odbornou úpravou do původního stavu. Úřadem pověřený odborný pracovník v roce 1954 vyžadoval, aby rozpočet pro opravu kříže byl vyhotoven právě v kamenosochařské dílně rodiny Gregorů. V Gregorově dílně (respektive dílně Sdruženého komunálního podniku města Uherského Brodu pod vedením Karla Gregora) tak došlo k vysekání nového korpusu, ke zhotovení chybějících dílů, úpravě římsy, provedení nápisu, odstranění olejových nátěrů, upevnění kamene a osazení na místě. Pracovník památkové péče, který podle svých vlastních slov denně docházel do kamenosochařské dílny, byl s postupující prací zcela spokojen. Sochař je podle jeho soudu dobrý a „*dobře vystihl barokovou podobu Krista z původního kříže*“.²¹⁵ Tím chváleným sochařem už byl Karel Gregor, a jak dodává újezdecká farní pamětní kniha, pracoval za „*účinné pomoci sochaře Brázdila z Kroměříže*“.

Závěrem lze uvést, že odkaz dílny Vincence Gregora je v regionu jednoznačně čitelný, jeho práce kamenosochařské i kamenické jsou spolehlivě rozpoznatelné, a to díky poměrně konzistentnímu tvarosloví, které zejména v podobě nízkého reliéfu Matky Boží odkazuje na autorova předchůdce Františka Zajíce. V rámci kamenické práce je Gregor

²¹¹ Pozor na Chybu! In: Moravský deník, 18.07.1933, ročník 28, číslo 165, str. 3.

²¹² Zlodějské řemeslo kvete. In: Moravský deník, 19.11.1933, ročník 28, číslo 271, str. 2.

²¹³ Archiv rodiny Gregorovy, Úmrtní oznámení.

²¹⁴ Farní úřad Uherský Brod – Újezdec, archiv, Pamětní kniha farnosti Újezdec 1884-1962, bez uvedení strany.

²¹⁵ MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Újezdec, oprava barokového kříže v Těšově 1953-1954, inv. č. 79, kart. 12.

po celou dobu své profesní kariéry zásadním dodavatelem hřbitovní architektury na Uherskobrodsku, jeho práce jsou zde stále ještě hojně dochovány. S ohledem na vše uvedené je z pohledu památkové péče nezbytné, aby při restaurování kamenosochařských děl z předmětné produkce byl v plné šíři respektován tvaroslovný autorský rejstřík, neboť je dostupný a bez větších problémů přiřaditelný. Autoři restaurátorských záměrů by neměli rezignovat na terénní průzkum a v případě potřeby domodelace degradovaných částí památky by měli nejen u Gregorových prací (ale zde obzvláště) sáhnout po analogiích z podobných objektů, nikoliv k svévolné interpretaci díla.

2.8 KAMENOSOCHAŘ VÁCLAV BECK Z UHERSKÉHO HRADIŠTĚ

Václav Beck se narodil 29. května 1839 v Holicích v Čechách. Jeho otcem byl malíř a sochař Antonín Beck, matkou pak Františka, roz. Sršňová.²¹⁶ Dne 27. června 1864 uzavřel Václav, již jako sochař, sňatek s Terezií, dcerou hostinského Josefa Lorence z Kněžpole.²¹⁷ Manželé se následně usadili v Uherském Hradišti na čp. 153, kde se jim roku 1865 narodila dcera Anna, roku 1867 syn Václav, roku 1868 syn Bohumil a roku 1870 dcera Terezie.²¹⁸ V roce 1869 pracoval Beck ve své dílně jako sochař, spolu s ním tam působili František Beck, Alois Lorenc a Marek Willinger.²¹⁹ V Uherském Hradišti však Beck nezůstal. K roku 1873 už je psán jako „řezbář“ v Prostějově (při narození dcery Žofie)²²⁰ a k roku 1876 měl tamtéž na čp. 158 v Žešovské ulici zavedenou firmu jako „řezbář, kamenník a okrašlovač“, přičemž vyhotovoval „z dřeva a kamene oltáře, sochy, kazatelny, křtitelny, kříže a pomníky“, v létě se pak zaměřoval na sochařskou práci, zejména „hlavní a polní kříže, sochy a pomníky“.²²¹ Dodejme, že Václav Beck zemřel v Prostějově dne 17. září 1921, to už dávno na samostatnou kamenosochařskou dráhu nastoupili jeho synové Václav (v Prostějově) a Bohumil (ve Strážnici).

Jeho dochované dílo stojí u kostela sv. Petra a Pavla v **Kunovicích** a jedná se o sochu sv. Jana Nepomuckého. Tu tvoří čtyřboký základnový stupeň s nízkým soklem, z jehož profilovaného náběhu vychází vysoký podstavec. Ten je po stranách opatřen mělkou vpadlinou s horním obloukovým závěrem. Z čelní strany je vpadlina doplněna nápisem: *Pomocí Boží/ postaven od manželů/ Jiřího a Barbory// Rychlík/ 1866*. Pod nápisem je v pravém dolním rohu vpadliny umístěna signatura autora sochy: *Václav Bek/ Řezbář a Kameník*. Podstavec je završen profilovanou římsou. Na ni dosedá nízká podnož nesoucí sochu světce v podživotní velikosti. Svatý Jan Nepomucký je zpodobněn v typickém ikonografickém pojednání, v kněžském rouchu s bohatým řasením a mnohými propracovanými detaily, pravou ruku má přitisknutou k hrudi, levou pak podél těla, s otevřenou dlaní. Hlavu kryje biret, gloriola (svatozář) s hvězdami je kovová. Socha sv. Jana Nepomuckého nestojí na svém původním místě. Její dřívější umístění bylo v sousedství školy, konkrétněji „na jihovýchodní straně obecné dívčí školy; proti radnici“,

²¹⁶ Státní oblastní archiv v Zámrsku, Sběrka matrik Východočeského kraje, fond Farní úřad Holice, sign. 453, fol. 49.

²¹⁷ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 11280, str. 204.

²¹⁸ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 12061, nestránkováno.

²¹⁹ MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Sčítání lidu 1869, inv. č. 870, karton 545.

²²⁰ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 9516, str. 219.

²²¹ Inzerce Václav Beck. In: Našinec, 11.06.1876, ročník 8, číslo 67, str. 6.

jak uvádí *Seznam křížů a soch v kunovické farnosti*. Tentýž zdroj uvádí pozměněné příjmení manželů, nazývá je „*Jiří a Barbara Rybníkár*“.²²²

Dalším Beckovým dílem v **Kunovicích** je sousoší svatých Cyrila a Metoděje. To sestává ze základnového obdélného stupně, z něhož vychází profilovaný náběh soklu, který je na čelní straně zdoben dekorovým vzorem. Sokl završuje profilovaná římsa, na níž navazuje trojice podstavců. Levý nese na přední straně nápis: *Sv. Methoděj.*, prostřední vyšší podstavec komolého tvaru (se zkosenými hranami horní části) je doplněn informací o dárcích sousoší: *Pomocí Boží/ postaveno/ nákladem/ manželů/ Antonína/ Františky/ Toboly./ 1867*, pravý podstavec nese jméno druhého ze soluňských bratrů: *Sv. Cyrill*, na boku podstavce je signatura autora díla: *Václav Bek/ sochař a pozlatitel/ v Hradišti*. Na levém podstavci stojí socha sv. Metoděje. Je znázorněn v dlouhém zřaseném rouchu s pravou rukou v žehnajícím gestu, levou ruku opírá o desku s nápisem: *V den soudný/ Vysvobod' nás/ Pane!* Tento text nahrazuje obyčejně užívaný výjev Posledního soudu. Prostřední podstavec nese vysoký litinový kříž se zlaceným korpusem Krista a písmeny INRI. Postava sv. Cyrila na třetím podstavci je oděna v mnišském hábitu, pravou rukou drží kovovou hůl s vrcholovým dvojitým křížem. Levou ruku má přitisknutou k tělu a svírá v ní knihu (Písmo). Postavy světců jsou v podživotní velikosti. K historii sousoší poznamenejme, že jak farní pamětní kniha, tak i již soupis sakrálních památek v Kunovicích shodně uvádějí, že sousoší je od svého pořízení umístěno „*u kostela*“.²²³

²²² MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Kunovice, Kříže a sochy, seznamy, stavba... (1777-1933,1949), inv. č. 149, karton 33.

²²³ MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Kunovice, Pamětní kniha farnosti 1898-1911, karton 24; MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Kunovice, Kříže a sochy, seznamy, stavba... (1777-1933,1949), inv. č. 149, karton 33.

2.9. KAMENOSOCHAŘSKÝ ZÁVOD FRANTIŠKA ZBOŘILA Z UHERSKÉHO HRADIŠTĚ²²⁴

František Zbořil se narodil 21. srpna 1856 v Kroměříži²²⁵ jako syn Josefa Zbořila, kroměřížského „musikuse“,²²⁶ a jeho ženy Anny rozené Derkové.

Jako pětadvacetiletý vstupuje 17. října 1881 František Zbořil ve svazek manželský s Františkou Darebníčkovou, dcerou Vincence Darebníčka, domkáře v Bílanech, a jeho ženy Františky rozené Kvapilové. Zbořil je při sňatku psán jako řezbář a hudebník z Kroměříže.²²⁷ Dne 28. září 1882 se jim v Kroměříži na čp. 58 narodí syn František Václav, přičemž otec už je v matrice zanesen pouze jako kroměřížský řezbář,²²⁸ z čehož lze odvodit, že v Kroměříži sochařinu určitou formou provozoval, nicméně k roku 1889 se objevuje ve Starém Městě u Uherského Hradiště, kde je mu (stále ještě jako do Kroměříže příslušnému) v druhé polovině října úředně zapsána „*koncese k provozování živnosti kamenické spojené se sochařstvím*“, přičemž dílna sídlila na čp. 66.²²⁹ Provoz „*řezbářského a kamenického závodu*“ pak Zbořil v dobovém tisku oznámil k 1. lednu 1890, přičemž jeho podnik měl zhotovovat „*za cenu mírnou a v provedení co nejsolidnějším a uměleckém všechny práce do oboru tohoto patřící jako kříže polní, náhrobní, pomníky z mramoru, žuly, pískovce, sochy, oltáře, křtitelnice a veškeré okrasy kostelní ze dřeva, kamene a sádry*“. Zbořil rovněž nabízel dodání železných křížů, kterými svou dílnu zazásobil.²³⁰

Na konci roku 1890 již pobýval Zbořil ve Starém Městě s celou rodinou. Podle údajů ze sčítání lidu k tomuto rok byl zapsán na čp. 11, přičemž sčítací komisař zde zachytil majetníka bytu Zbořila, mistra sochařské a kamenické živnosti, jeho ženu a hospodyni Františku, syna Františka, tchýni Františku Darebníčkovou a dále dva řemeslné

²²⁴ Tato část práce vychází z článku: NAŇÁK, Aleš: Kamenosochařský závod Františka Zbořila ve Starém Městě u Uherského Hradiště. ACTA MUSEALIA Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Muzea regionu Valašsko, Vsetín, XX, 1–2, 2022, 138–162.

²²⁵ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 7900, 25.

²²⁶ Josef Zbořil je při zápise sňatku 9. listopadu 1852 ve Zborovicích psán jako „*musiklehrer*“, při zápise úmrtí 30. dubna 1879 je pak psán jako hostinský. Srovnej MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 8503, 117; inv. č. 7930, 535.

²²⁷ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 8002, 29.

²²⁸ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 7901, 244.

²²⁹ MZA Brno, Státní SOKA UH, Okresní úřad Uh.Hradiště, Živnostenský rejstřík Staré Město, inv.č. 50, karton 22.

²³⁰ Inzerce František Zbořil. In: Slovácké noviny, ročník 7, 25.1.1890, číslo 8, 4.

pomocníky: Jan Řezníček z Kroměříže se učil řezbařině, František Lahola z Babic zase kamenictví.²³¹

Nejstarší známá Zbořilova práce se nachází v **Kunovicích**. Nedaleko vstupu na hřbitov stojí u cestičky mezi hroby kamenný kříž nazývaný „Tobolův“. Je tvořen třemi základnovými stupni, na které dosedá členěný čtyřboký sokl. Jeho prostřední část je na čelní straně v pravém horním rohu opatřena signaturou *F. Zbořil Uh. Hr.* Sokl je zakončen profilovaným náběhem, z něhož vychází vysoký podstavec se spodní rozšířenou částí. Podstavec je na přední straně doplněn mělkou vpadlinou s půlkruhovým závěrem. V ní je vysekán nápis: *Já jsem vzkříšení i/ život, kdo věří ve Mne,/ byť i umřel, ožije a/ každý kdo žije a věří/ ve Mne, neumře na věky/ Jan 11. 25=26.* Na zadní straně podstavce nacházíme text: *Nákladem/ Antonína a Františky/ TOBOLOVÝCH/ z Kunovic./ r. 1890.* Na spodní podstavcové části pak bylo zřejmě druhotně dosekáno: *TENTO HŘBITOV JE ZALOŽEN/ r. 1832.* Podstavec je završen vyloženou profilovanou římsou s bočními volutami zdobenými rostlinným motivem. Na římsu je osazen nízký dřík, ten na čelní straně nese reliéf s eucharistickými symboly: kalichem s hostií, obilnými klasy a vinnou révou. Z každé strany patky kříže jsou umístěny sochy těch, kdo byli účastni okamžiku smrti Božího Syna. Z pohledu diváka po levé straně stojí Maria, Matka Boží, po pravé straně pak apoštol Jan. Dřík zakončuje profilovaná římsa, vlastní kříž je kamenný, stejně tak korpus a nápisová destička I.N.R.I. Jak nás informuje nápis na zadní straně kříže, zbudovat ho nechali manželé Antonín a Františka Tobolovi. Dostupné prameny jako *Pamětní kniha kunovické farnosti z let 1898–1911* nebo *Seznam křížů a soch v kunovické farnosti* (sepsán zřejmě roku 1932) shodně zmiňují, že kříž neměl založenu nadaci k zajištění finančního obnosu na budoucí údržbu, ani k němu nebyl znám žádný revers, ovšem *Seznam křížů a soch v kunovické farnosti* dodává, že i přes to byl v době zápisu, tedy zřejmě počátkem 30. let minulého století, „ve velmi dobrém stavu“.²³²

K dalším raným dílům, které se ze Zbořilovy dílny dochovaly, patří celokamenný kříž v **Újezdci** nedaleko Osvětiman. Kříž stojí na počátku vesnice ve směru od Medlovic a tvořen je čtyřbokou základnou, na niž dosedá členěný sokl, jehož horní část má ujmuté

²³¹ MZA Brno, SOKA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Sčítání lidu 1890, inv. č. 1105, karton 2230.

²³² Srov. MZA Brno, SOKA UH, fond Farní úřad Kunovice, Kříže a sochy, seznamy, stavba... (1777-1933,1949), inv. č. 149, karton 33; MZA Brno, SOKA UH, fond Farní úřad Kunovice, Pamětní kniha farnosti 1898-1911, karton 24.

rohy. Na soklu se nachází i neumělá signatura: *Fr. Zbořil St./ Město*. Ze soklu vychází vysoký osmiboký podstavec, jehož čelní strana je opatřena mělkou vpadlinou s novogotickým závěrem, ten je doplněn kovovou růžicí (relikt závěsu na lucernu?). Na čelní straně se nachází také nápis: *Chceli kdo za mnou/ přijíti zapříž sebe/ sám, vezmi kříž/ svůj a následuj mne.// Mat. 16.24*. Zadní hladká podstavcová strana nese text: *Postaveno nákladem/ Matěje/ HROMADY/ jeho manželky/ Karoliny/ roz. Naplavova./ 1893*. Podstavec je završen zalamovanou římsou, na ni navazuje patka vlastního kříže. Korpus je kamenný, bederní rouška detailně zřasena a výrazně sesunuta k pravému boku. Břevna kříže jsou zakončena zkosením, nápisová tabulka s písmeny J.N.R.J. je rovněž vyvedena z kamene.

V trati Na Bělince v **Kunovicích** stojí kamenný kříž, který je z téhož roku. Je tvořen základnovým stupněm, na který dosedá členěný čtyřboký podstavec zakončený profilovaným náběhem. Z něho vychází vysoký podstavec na čelní straně doplněný pravoúhlou vpadlinou, v níž je vysekán nápis: *Ó, vy všichni, kteří jdete/ cestou, pozorujte a/ vizte, jeli bolest,/ jako bolest moje.// Jerem. 1.12*. U spodního pravého rohu přední podstavcové strany je pak umístěna signatura: *F. Zbořil/ Hradiště*. Na zadní straně podstavce čteme: *Postaveno nákladem manželů/ Šimona a Kateřiny/ CHRÁSTKOVÝCH./ 1893*. Podstavec zakončuje vyložená profilovaná římsa (pod ní ještě probíhá pás listovce – ornamentu složeného ze stylizovaných listů řazených za sebe) vynášející nízký dřík s hranolovitou patkou, tělo dříku je mírně komolé, hrany jsou zkosené. Přední stranu dříku zdobí reliéf kalicha, vinné révy a obilných klasů. Vlastní kříž je kamenný, hladký. Drobný korpus je kovový se zlacením. Kříž byl posvěcen v roce svého zbudování a byla k němu složena nadace v částce 25 zlatých, tedy 50 korun.

Ještě téhož roku realizoval František Zbořil práci na uherské straně hranic, v dnešním západoslovenském městě **Gbely**. V areálu kostela sv. Michaela Archanděla tu nacházíme sochu Panny Marie Lurdské. Ta je posazena na čtyřbokou základnu, z níž vychází čtyřstupňový mohutný sokl, který je na čelní straně druhého stupně označen signaturou *F. Zbořil Uh. Hradišť*. Na soklovou část navazuje vysoký podstavec s rozšířenou spodní částí a jemně zkosenými hranami, který je na čelní straně doplněn nápisem: *Ó, MARIA!/ bez poškrvny hrichu počatá/ pros za nás, ktorí sa/ k Tebe utikame*. Pod tímto textem je zdobné podtržení (dvě od sebe odvrácené horizontální šipky s tečkou uprostřed)

a následuje informace o donátorech: *Imrich ČAHA a Rosalia KOCÁK/ nabožni²³³ manžele./ 1893.* Nad nápisem je reliéfně vyvedený bohatý feston. Podstavec je završen profilovanou římsou půlkruhově vytlačenou, kdy vždy v rohu římsy jsou umístěny okřídlené andílčí hlavičky. Z římsy vychází nízká čtyřboká patka, která nese podnož sochy Panny Marie. Ta je zobrazena v bohatě zřaseném šatu, ruce sepjaté na hrudi, na předloktí pravé ruky má zavěšen výrazný růženec.

Mariánská socha není jediným Zbořilovým dílem v Gbelech. Uprostřed obce stojí pozoruhodný sloup Nejsvětější Trojice. Na členěném mohutném soklu nalézáme signaturu *F. Zbořil Uh. Hradiště* a na čelní stěně nízkého podstavce pak v jednoduchém rámování čteme: *Na Čest' a Chválu/ Troj-jediného Boha/ Otce Syna a Ducha svateho/ postavil / Josef RUŽIČKA starší./ 1893.* Podstavec završuje vyložená římsa s navazující nízkou patkou. Ta vynáší mohutný sloup, jehož vrchol zdobí korintská hlavice doplněná andílčími hlavami. Plastika Nejsvětější Trojice je tvořena kamennými postavami Boha Otce a Syna, kdy Otec v levé ruce drží zlacené panovnické žezlo, Syn pravou rukou přidržuje zlacený kříž a levou rukou žehná. Holubice jako symbol Ducha svatého se vznáší nad postavami ve zlacených paprscích.

A na Slovensku ještě zůstaneme. V obci **Kúty** se v areálu kostela sv. Josefa Pěstouna nachází křížová cesta, která je doplněna výjevem Kalvárie. Robustní celokamenný kříž je zde tvořen soklovým stupněm, na který dosedá podstavec s rozšířenou spodní částí. Na ní nacházíme signaturu *Zbořil/ Uh. Hradiště*. Čelní podstavcová stěna je opatřena mělkou nikou obloukovým završením, v níže pak čteme nápis: *Z lásky k umučenému/ Spasitel'ovi/ dala postavit' EVA/ VALACHOVIČ/ rod. Slováček./ 1893.* Podstavec je zakončen jednoduchou římsou, která uvozuje mohutnou patku zdobenou na čele výrazným reliéfem s eucharistickými symboly. Vrchol patky je vyveden v podobě skládaného lámaného kamene. Korpus na kříži je kamenný, stejně tak nápisová destička s písmeny J.N.R.U. (sic!), ramena kříže zakončena jehlancovitě zakončena. Po stranách kříže stojí sochy Panny Marie a sv. Jana Evangelisty. Obě jsou umístěny na členěný čtyřboký sokl a lze se domnívat, že byly pořízeny spolu se středovým křížem.

Ve stejném roce se František Zbořil aktivně zúčastnil průmyslové, hospodářské a národopisné výstavy spojené s uměleckou, konané v Přerově ve dnech od 12. do 28. srpna. Jeho práce byla zařazena do sekce výrobků kamenných, hliněných, cementových

²³³ Původně „nabožný“, „ý“ na konci slova je potlačeno a druhotně změněno na „í“.

a skleněných, přičemž Zbořil prezentoval sádrové poprsí a sochy P. Ježíše a P. Marie v životní velikosti. Dodejme, že spolu s ním ve stejné sekci vystavovali například Jan Havlásek z Olomouce či František Pour a Alois Amort z Přerova. Hodonínský František Štábla se svou prací zařadil mezi řezbáře dřeva.²³⁴

V roce 1894 Zbořilova dílna zhotovila kamenný kříž pro obec **Drslavice**. Stojí u silnice do Havřic vkusně osázen stromovím. Tvořen je čtyřbokou základnou, která nese členěný sokl opatřený signaturou *F. Zbořil/ Uh. Hradišť*. Soklová část je zakončena profilovaným náběhem, z něhož vychází vysoký čtyřboký podstavec s jemně zkosenými hranami, jehož čelní strana je opatřena nápisem v mělké vpadlině: *Pojďte ke mně, kteří/ v světě v slzích těžce/ pracujete, poďte já/ Vás občerstvím*. Zádňá strana nese dedikační nápis: *Postaveno nákladem/ obce/ Drslavic/ r. 1894*. Písmo u obou nápisů i u signatury značí mnohem jistější ruku než u kříže z Újezdce. Podstavec je zakončen vyloženou římsou, ta vynáší mohutnou patku vlastního kříže zdobenou na pohledové straně reliéfem s eucharistickými symboly – kalichem, vinnou révou a klasy. Vrchol patky je vyveden v podobě skládaného lámaného kamene. Korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička J.N.R.J.

V **Bílovicích** při silnici do Včelar stojí před čp. 508 kříž z roku 1895, při jehož tvorbě si František Zbořil předchozí tvarosloví zopakoval. Členěný mohutný sokl nese signaturu *F. Zbořil uh. Hradišť*. A ukončen je profilovaným náběhem pro vysoký podstavec s jemně zkosenými hranami. Na jeho čelní straně se nachází mělká vpadlina s obloukovým závěrem, v ní je vysekán nápis: *Pojďte ke mně, kteříž/ v světě v slzích těžce/pracujete, poďte, já Vás občerstvím!* Zadní hladká podstavcová stěna nese informaci o donátorech: *Zbožní manželé/ Antonín a Anna/ ŠIMČÁK/ věnovali ke cti a chvále Boží/ a spasení duší./ L.P. 1895*. Podstavec zakončuje vyložená římsa nesoucí mohutnou patku kříže. Patka je zdobena reliéfem s eucharistickými symboly, u tohoto kříže jsou kalich, réva i klasy pozlaceny. Vrchol patky je totožný jako u kříže v Drslavicích. Korpus je kamenný, rovněž nápisová destička zde s písmeny I.N.R.I.

V témže roce zhotovila Zbořilova dílna kříž do **Veletin**. Najdeme ho v blízkosti kaple sv. Cyrila a Metoděje a od předchozích se liší tvaroslovím i nezvyklou subtilitou. Kříž sestává z čtyřstupňového výrazně členěného soklu, kdy na druhém stupni na čelní straně nacházíme signaturu *F. Zbořil uh. Hradišť*. Třetí stupeň soklu je na čele doplněn

²³⁴ Katalog výstavy průmyslové, hospodářské a národopisné spojené s uměleckou v Přerově v době od 12. do 28. srpna 1893. Přerov 1893.

čtvercovou vpadlinou v horních rozích zdobenu. Ve vpadlině je vysekán stále se opakující text: *Pojďte ke mně kteříž/ v světě v slzích těžce/pracujete, pojdte,/ já Vás občerstvím.* Na sokl navazuje úzký a vysoký podstavec, který je na čelní straně opatřen nikou završenou lomeným obloukem a doplněnou reliéfem Matky Boží na podnoží. Na zadní straně podstavce je vysekán dedikační nápis: *Postaveno nákladem/ Antonína a Barbory/ HAVELOVÝCH/ 1895.* Podstavec není završen profilovanou římsou, ale přímo na něj dosedá patka kříže, členěná na stranách horizontálně na tři stupně a ve spodním náběhu uprostřed zdobená reliéfem květu. Korpus na kříži kamenný, stejně tak nápisová destička s písmeny I.N.R.I.

Ve Veletinách pak Zbořil pracoval i o rok později. Vztyčil tu sochu sv. Antonína Paduánského. Ta stojí před domem čp. 31 a tvořena je dvoustupňovou základnou, na kterou dosedá členěný čtyřboký sokl nesoucí signaturu *F. Zbořil.* Na sokl navazuje vysoký podstavec s obloukovým záběrem stěn. Čelní stranu zdobí nápis *Svatý/ ANTONÍNE/ oroduj za nás.*²³⁵ Dedikační nápis na zadní straně podstavce informuje o tom, že donátory sochy je stejná dvojice jako u předchozího kříže: *Postaveno nákladem/ Antonína a Barbory/ HAVELOVÝCH/ 1896.* Z oblouků podstavce vystupuje tvarovaná patka vynášející sochu světce na nízkém podnoží. Svatý Antonín je ztvárněn v přepásaném mnišském rouchu, v pravé ruce s Děťátkem, levou rukou na hrudi přidržuje lilii. Socha je chráněna zdobenou kovanou mříží.

Další sochu datovanou rokem 1896 nacházíme ve slovenském **Šaštíně**. Skulptura je tvořena členěným soklem se signaturou *Zbořil. Uh. Hradiště.*, na podstavci je z čelní strany mělká vpadlina s obloukovým závěrem, po stranách oblouku jsou vloženy reliéfní květy. Vpadlina je doplněna nápisem: *Ku cti a chvále/ sv. Rocha/ dali vystaviť: Michal/ MATULA/ i s manželkou Mariou rode./BORDÁČ./ Šaštínski občania./ 1895.* Podstavec je zakončen vyloženou profilovanou římsou, ta nese čtyřbokou patku (na čelní straně se značí relikt kovového prvku, snad závěsu pro lucernu), na niž stojí socha světce. Ten je znázorněn jako poutník v dlouhém šatu a s kloboukem, kdy si oděv vykasává a na levé noze se značí vřed. Poutnická hůl je kovová, u pravé nohy je v kameni vyveden další ze světcových atributů - pes s chlebem v tlamě. Socha je druhotně polychromovaná a chráněna kovanou ohrádkou.

²³⁵ Litery slova „svatý“ jsou sekána do oblouku.

V roce 1897 došlo k významnému momentu v rámci Zbořilovy podnikatelské kariéry. Ve Slováckých novinách vyšlo 10. července 1897 oznámení, v němž František Zbořil „*p.t. obecenstvu v Uh. Hradišti a okolí*“ sděloval, že „*1. červencem t.r. otevřel sochařský a kamenický závod v Brně na Křenové (dříve J. Friedenthal)*“. V oznámení dál Zbořil uvádí: „*rozšířením závodu v oboru tomto jest mně umožněno, bych práce v provedení uměleckém a za levných cen, zákaznky své obsloužil a vždy a ze všech druhů tu i cizozemských kamenů výrobky své v hojném výběru na skladě měl. Závod v Uh. Hradišti – St. Městě podržím i nadále. Doporučuje se přízni ct. obecenstvu a veleb. duchovenstvu zvláště, ku provedení prací sochařských ze všech druhů kamenů, dřeva a sádry, prosím o hojně zakázky. Četná vyznamenání a vysvědčení jsou ku volnému nahlédnutí.*“²³⁶ Toto oznámení pak Slovácké noviny otiskovaly minimálně do počátku září téhož roku. A ve stejném čase stručné oznámení o Zbořilově převzetí závodu Jacoba Friedenthala přinášely také Lidové noviny a Moravská orlice.²³⁷ Nicméně skutečností je, že Zbořilova anonce byla mírně zavádějící. Zbořil totiž nebyl přímým nástupcem Jacoba Friedenthala. Tento mnohaletý a úspěšný kamenický závod, který se zaměřoval převážně na drobnou funerální architekturu („*Grab-Monumente*“), byl od 15. února 1893 psán na Felixe Liebische, obchodníka v Komárově, a na Evu Ascherovou (roz. Friedenthalovou) ve Vídni, přičemž nesl nově název „*Felix Liebisch & Co*“.²³⁸ V adresáři města Brna se pak tato společnost sama označovala jako nástupce J. Friedenthala, a když později tento podnik převzal František Zbořil, s ohledem na někdejší dobré jméno firmy i on se nazval Friedenthalovým nástupcem. Tato nemalá investice byla jistě alespoň z části sanována výnosem z prodeje domu čp. 58 v Kroměříži, který do té doby držel se svou ženou ve vlastnictví.²³⁹ Zbořilovo působení v Brně však nemělo dlouhého trvání. V roce 1898 se v brněnském adresáři jeho podnik objevuje, o rok později už však jeho jméno mezi tamějšími kameníky či sochaři hledáme marně. A zaniká zřejmě i samotná provozovna na adrese, kde původně sídlila. Je pak pravděpodobné, že část strojního vybavení Zbořil převezl do Starého Města. Friedenthal před koncem své činnosti prezentoval svou firmu

²³⁶ Inzerce František Zbořil. In: Slovácké noviny, ročník 14, 10.7.1897, číslo 54, 4.

²³⁷ Inzerce František Zbořil. In: Lidové noviny, ročník 5, 1.8.1897, číslo 172, 6 a Moravská orlice, ročník 35, 26.8.1897, 4.

²³⁸ Úřední oznámení Felix Liebisch & Co. In: Brüner Zeitung, ročník 1893, 11.07.1893, číslo 155, 1.

²³⁹ PEŘINKA, František Václav.: Dějiny města Kroměříže. Díl 3. Místopis. Kroměříž 1940, s. 442.

jako „*der ersten schles. Marmor- u. Granit-Industrie*“.²⁴⁰ V roce 1901 už Zbořil ve svých prezentacích také uváděl, že jeho závod je „*první brusírna mramoru na Slovácku*“.²⁴¹

Z roku 1899 se nám dochovala Zbořilova práce v **Javorovci**. Opět se jedná o celokamenný kříž, který svým tvaroslovím odpovídá křížů v Bílovicích. Na soklu je znatelná signatura *F. Zbořil Uh. Hradiště* a v mělké nise na čelní straně se opakuje citát *Pojďte ke mně/ kteříž v světě/ v slzích těžce/pracujete, pojd'te,/ já vás občerstvím*. Na zadní hladké podstavcové straně je pak prosté sdělení: *Postaveno/ L.P.1899*.

V roce 1900 se Zbořilova práce konečně objevuje tam, kde by ji člověk hledal nejdříve: nedaleko jeho bydliště a především jen pár kroků od jeho dílny, na hřbitově u kostela sv. Michala ve **Starém Městě**. Jedná se o centrální kříž, který je tvořen členěným soklem se špatně čitelnou signaturou *F. Zbořil*, na sokl navazuje vysoký podstavec. Na čelní podstavcové straně není vpadlina, ale profilované rámování, do něhož je vsazena deska s nápisem: *Ježíš Kristus,/ Bůh člověk/ žije, kraluje/ a vládne./ 1900*. Litery nápisu jsou vytaženy zlacením, stejně tak symbol kříže nad nápisem, kvítky v rozích rámování a kapky na spodní vnější části rámu. Na zadní hladké straně podstavce nacházíme dedikační nápis: *Na památku/ sv. roku jubilejního/ a zakončení století/ postaviti dal/ JAN NĚMEC/ čís. 300./ 1900*.²⁴² Podstavec završuje podřímsový dekorový pás se zlacením, na bocích jsou umístěny zdobené voluty vynášející profilovanou římsu. Patka je opatřena zlaceným reliéfem s eucharistickými symboly a ukončena motivem skládaného lánaného kamene. Korpus je opatřen zlacenými detaily – lem bederní roušky, hřeby na rukou i na nohou, krev vytékající z rány na boku. Na hlavu Krista je druhotně vsazena kovová trnová koruna. Nápisová destička je rovněž z kamene, litery J.N.K.Ž. jsou opatřeny zlacením. Na vyložené profilované římsce jsou osazeny sochy Matky Boží a sv. Jana Evangelisty. Lem šatů obou postav je pozlacen. U tohoto staroměstského kříže můžeme spatřit návrat ke tvarosloví použitým při práci na Tobolově křížů v Kunovicích a lze vyslovit domněnku, že na jeho zhotovování se již podílel i František Zbořil mladší, který v otcově dílně toho roku dle sčítacího operátu pracoval jako sochařský pomocník.²⁴³

Ve Starém Městě vztyčil František Zbořil kříž také roku 1902. Jedná se dílo sestávající ze čtyřbokého soklu, jehož spodní část má ujmuté rohy a horní osmiboký díl je zdoben

²⁴⁰ Adressbuch von Brünn, ročník 3, 1892, Brno: Vinkler, LXXXX.

²⁴¹ Inzerce František Zbořil. In: Slovácké noviny, ročník 18, 05.10.1901, číslo 78, 4.

²⁴² Farní pamětní kniha ke křížů uvádí, že ho na místě kříže staršího, přemístěného „*za Kopanku*“, nechal postavit Jan Němec z čp. 96. Srovnej: Farní úřad Staré Město, Farní kronika 1939–1976.

²⁴³ MZA Brno, SOKA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Sčítání lidu 1900, inv. č. 1188, karton 2318.

novogotickým rámováním. Na soklu též nacházíme signaturu *F. Zbořil*. Vysoký podstavec je rovněž osmiboký a všechny strany jsou zdobeny novogotickým dekorem: závěrem či kružbou. Čelní strana je doplněna reliéfem Matky Boží, zadní strana nese sekaný nápis *Postaveno/ L.P. 1902*. Završení podstavce je provedeno ostře lomenou římsou s kraby. Patka kříže je členěná, korpus kamenný, stejně tak nápisová destička. Litery na destičce jsou jen stěží rozeznatelné.²⁴⁴

V roce 1903 se Zbořilova práce objevuje na Zlínsku, a to u kostela Všech svatých ve **Hvozdné**. Zde si kamenosochař zopakoval tvarosloví hřbitovního kříže ve Starém Městě, jen na čelní straně podstavce nacházíme signaturu ve znění *F. Zbořil - Uh. Hradiště* a na podstavci je v rámování použito slov Písma: *Já jsem vzkříšení/ i život/ kdo věří ve mne/ byť také umřel živ bude/ a každý kdo jest živ/ a věří ve mne/ neumře na věky./ Sv. Jan XI 25 26*. Zadní podstavcové pole je pak doplněno textem: *Zbudováno/ nákladem manželů/ Františka a Marie/ KRAJČOVÝCH/ R. 1903*. Architektura kříže je v tomto bez jakéhokoli zlacení.

Následující rok se staroměstská dílna vrátila do **Veletin**. Tam u cesty v trati Hrabůvky nacházíme kříž tvořený mohutnou čtyřbokou základnou, která nese členěný sokl, na kterém nacházíme signaturu *F. Zbořil. Uh. Hradiště*. Na sokl dosedá vysoký podstavec doplněný na čelní straně mělkou vpadlinou s nápisem, jenž je oproti předchozím rozšířen: *Pojďte ke mně/ kteříž v světě/ v slzách těžce/ pracujete, pojd'te,/ já vás občerstvím./ Takto drahý Pán/ nás volá, jeho hlasu/ kdože zdolá?/ pojd'me k němu/ s křížem svým!* Na zadní straně podstavce je stručný nápis: *ZBUDOVÁNO/ L.P./1904*. Podstavec je zakončen profilovanou římsou, ta nese členěnou patku opatřenou na čelní straně zlaceným reliéfem na oblaku umístěného kalicha s hostií. Vrcholový kříž je litinový, korpus je zlacený, stejně tak postava sv. Jana Evangelisty ve spodní části vertikálního břevna.

V **Sulimově** na Kroměřížsku stojí Zbořilův kříž taktéž datovaný rokem 1904. Zopakováno je tu novogotické tvarosloví jako u kříže ve Starém Městě, na soklu je použita signatura *F. Zbořil. Uh. Hradiště*. a čelní soklová strana je ve vpadlině doplněna špatně čitelným textem: *Kdo chce za mnou přijíti/ (z)apři se(b)e sam(?) / (v)ezmi kříž svůj/*

²⁴⁴ Farní pamětní kniha ke kříži uvádí, že „na ulici vedoucí k sev. nádraží stával kříž, u něhož se zastavovaly pohřební průvody kostelanské, a kam jim přicházeli kněží vstříc. Tento kříž byl hodně starý. Byl odstraněn a na jeho místo byl postaven kříž nový r. 1902. Bylo mnoho domlouvání o místo pro něho, neboť všem jaksí překážel. Konečně byl postaven před nynějším domem p. Omelky-Koláře. Je to z nových křížů, které jsou ve St. Městě, kříž nejkrásnější. Jest postaven ve slohu gotickém. (...) Kříž tento byl postaven nákladem občanů“. Srovnej: Farní úřad Staré Město, Farní kronika 1939–1976.

a následuj mne. Podstavec je na čele zdoben reliéfem Matky Boží, lem jejího šatu je pozlacen. Na zadní straně podstavce nacházíme text: *Ku cti/ a chvále Boží,/ dali postaviti/ tento kříž/ manželé: František a Františka/ KUSALOVÍ./ r. 1904.* Korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička J.N.K.Ž.

Mezi zajímavé památky **Kunovic** patří sousoší svaté Anny s Pannou Marií. Sousoší stojí před tzv. Panským dvorem a čelně je otočeno ke kostelu sv. Petra a Pavla. Toto dílo tvoří dva základnové stupně, které nesou členěný čtyřboký sokl zdobený na čelní straně festonem a okřídlenou andílčí hlavou. Na soklu nacházíme již jen část signatury autora. Na sokl navazuje vysoký podstavec, jehož hrany jsou výtvarně pojednány jako pilíře s patkami, kanelováním a hlavicemi. Na čelní straně podstavce je vyveden zlacený nápis: *SVATÁ/ ANNO/ ORODUJ/ ZA NÁS!* Na zadní straně podstavce čteme: *POSTAVITI DALA/ ANNA GÁLOVÁ/ L. P. 1904.* Podstavec je završen profilovanou římsou, na osu obloukově vytačenou. Navazující nízký dřík je opět doplněn festonem a dekorativním pásem. Postavy jsou v podživotní velikosti, obě v bohatě zřaseném šatu. Levá ruka svaté Anny spočívá na ramenech Panny Marie, pravou ruku má lehce pozdviženou. Panna Maria v ruce drží knihu.²⁴⁵

V roce 1905 realizovala Zbořilova dílna práci pro **Bílovice**, kde byl vztyčen centrální hřbitovní kříž. Mohutný celokamenný kříž je na soklu opatřen signaturou *F. Zbořil./ Uh. Hradiště.* Vysoký podstavec je zdoben mělkými vpadlinami opět s novogotickými závěry, spodní část podstavce je zdobena pásem s trojlístkovým dekorem. Na čele podstavce nacházíme slova Písma: *Já jsem vskříšení/ i život:/ kdo věří ve Mně,/ byt' také umřel,/ živ bude!// Jan 11.25.* Na zadní straně podstavce je uvedeno: *Postaven nákladem/ farníků/ L.P. 1905.* Podstavec je zakončen vyloženou profilovanou římsou, patka kříže je zdobena čtyřlístkovou kružbou a završena římsičkou. Korpus je kamenný, rovněž nápisová destička, litery J.N.K.Ž. jsou vytaženy zlacením.

Se stejným letopočtem se setkáváme i u kříže, který Zbořilova dílna zhotovila pro donátory ze slovenského města **Gbely**. Nachází se v ulici směřující k Petrově vsi a stojí na čtyřboké základně, která nese třístupňový sokl, na jehož vrchním díle spatříme signaturu *F. Zbořil.* Podstavec s rozšířeným nástupem je na čele opatřen mělkou nikou s obloukovým závěrem, v níž je umístěna nápisová deska s textem: *Na čest'*

²⁴⁵ Více k zajímavé historii památky: NAŇÁK, Aleš: Svědkové z kamene VI, in: KUNOVJAN, městský zpravodaj. Ročník 28, č. 4/2019, 14-15.

ukřížovanému/ Spasiteli/ dali postaviť manželía: Jmrich Čaha/ a Rozália rod. Kocák./ 1905 (jedná se o totožné donátory jako v případě sochy Panny Marie Lurdské z roku 1893). Nad nápisem je vyveden ornament s ústředním motivem kříže. Podstavec je završen jednoduchou profilovanou římsou, na ni dosedá patka kříže, kterou doplňuje reliéf kalicha s hostií v jednoduchém rytém rámování. Patka je zakončena vrcholem stylizovaným do podoby skladby lámaného kamene. Vlastní kříž je kamenný, stejně tak korpus i nápisová destička s písmeny J.N.K.Ž.

Následujícího roku plnil Zbořil objednávku pro zadavatele ze **Sulimova**. Tam v trati Na Větráku stojí kříž, jehož podoba vychází z tvarosloví užitého u kříže ve Veletinách u kaple. Sokl kříže nese signaturu *F. Zbořil Uh. Hradiště*, zdoben je vpadlinou z novogotickým závěrem, v níž je vysekán text: *Pojďte ke mně, kteříž v světě/ v slzách těžce pracujete,/ pojdte, já vás občerstvím./ Takto drahý Pán nás volá,/ jeho hlasu/ kdože zdolá?/ pojdme k němu s křížem svým!* Zadní strana soklu pak nese nápis: *Postaven nákladem manželů/ ZAPLETALOVÝCH/ ze SILIMOVA čís. 26/ L.P. 1906*. Vysoký podstavec je na čele zdoben nikou, která je po bocích opatřena kanelovanými pilastry a novogotickým závěrem s kraby, v nice je umístěna postava Matky Boží. Podstavec není završen profilovanou římsou, ale přímo na něj dosedá patka kříže, členěná na stranách horizontálně na tři stupně a ve spodním náběhu uprostřed zdobená reliéfem květu. Korpus na kříži kamenný, stejně tak nápisová destička s písmeny I.N.R.I.

Zbořil se v roce 1906 vrátil do slovenského **Šaštína**. Tady na Náměstí Svobody najdeme dvojici soch – stojí tu těsně u sebe svatý Florián spolu se sv. Vendelínem. Druhá ze soch je dílem z roku 1924 a dle signatury ji zhotovil P. Lucký ze Šaštína. Ochránce před nebezpečím ohně pak zhotovila Zbořilova dílna. Socha je tvořena několika stupňovou základnou nesoucí čtyřboký sokl se signaturou. Na čelní straně vysokého podstavce je usazena nápisová deska s nápisem *ST FLORIANE// ORA PRO NOBIS* a rytým zdobným ornamentem v horní části. Na zadní straně podstavce je pak vysekáno: *Vystavený milodarmi farníkov Šaštinských R. P. 1906*. Podstavec je završen profilovanou římsou, na niž dosedá nízká podnož se sochou světce. Ten je zpodobněn jako římský voják v nezvykle bohatě zřaseném šatu, levou rukou třímající praporec, v pravé vědro s vodou, jímž hasí požár miniaturní kostela u pravé nohy. V souvislosti se sochou se dochovalo dobrozdání, které Zbořil následně použil co referenci uváděnou v tisku: *„Již častěji měli jsme příležitost projevití svoji radost a spokojenost nad zdařilými sochami, jež v našem městě Jste provedl (sv. Rocha, sv. Trojice atd.) Proto s bezpečnou důvěrou obrátili jsme*

se k Vám znova se žádostí, abyste provedl v našem městě na náměstí kamennou soch sv. Floriána. S povděkem Vám sděluji, že dílo Vaše je velmi zdařilé a s oduševnělou věrností provedeno, tak že s vřelým doporučením uslechtilé Vaší práci hojného zdaru přejeme a Vás všude co dokonalého odborníka doporučíme. Šaštín, v červenu 1906.²⁴⁶ Autorem těchto řádků byl Jozef Maria Škarda, probošt, děkan a farář v Šaštíně.

Rokem 1907 je datován kamenný kříž ve **Zlechově**. Zde Zbořil opět užil charakteristické novogotické tvarosloví a na zadní podstavcové straně je možno nalézt nápis: *Postaven nákladem/manželů:/ Františka a Františky/ ZÁBRANSKÝCH/ ze Zlechova./ L.P. 1907.* Uvedení donátoři nechali u Františka Zbořila vyhotovit i sochu Panny Marie Lurdské, ta byla ve Zlechově instalována roku 1908 a obě díla byla slavnostně posvěcena 12. července 1908.²⁴⁷

V roce 1908 zhotovil Zbořilův závod také sochu sv. Jana Nepomuckého do **Huštěnovic**. Ta je umístěna na návsi a tvořena je trojstupňovou čtyřbokou základnou, která nese dvoustupňový sokl opatřený profilovanou římsičkou po stranách vždy uprostřed obloukově vytlačenou. Na čelní straně je sokl zdoben reliéfem s vegetabilním motivem. Vysoký podstavec býval na čele opatřen nápisovou deskou, dnes po ní zbyl pouze otisk. Boky podstavce jsou doplněny plastickým hladkým rámováním, zadní podstavcová strana nese donátorský nápis: *ZBUDOVÁNA NÁKLADEM/ TOMÁŠE HASTÍKA/ ROLNÍKA Z HUŠTĚNOVIC/ A DOBRODINCŮ. (V) JUBILEJNÍM ROCE 1908.* Podstavec je zakončen profilovanou římsou opět s obloukovým vytlačením. Na ni navazuje patka a nízká podnož se sochou světce. Ten je ztvárněn v běžném ikonografickém pojednání. Na soše chybí Zbořilova signatura – to zřejmě souvisí s několikerou obnovou sochy. Ta byla obnovena roku 1995, o čemž svědčí i poněkud necitlivá signatura na boční stěně podstavce: *REST. 1995 FIR. KÁMEN.* Následně došlo k restaurování sochy po autohavárii roku 1998 a zatím posledních restaurátorských prací se dílo dočkalo v roce 2011.

²⁴⁶ Inzerce František Zbořil. In: Slovácké noviny, ročník 24, 17.04.1907, číslo 30, str. 4. K soše se váže úsměvná vzpomínka: vzorem pro zhotovení světcovy sochy měla být menší soška zapůjčená Antonem Macháčkem, který ji vlastnil. Když byla kamenná socha vztyčena na náměstí, bylo dohodnuto, že její předloha zůstane ponechána vedle. Ovšem tato myšlenka se ukázala jako nešťastná. Macháček se dozvěděl, že návštěvníci z nedalekého šenku si v těsné blízkosti sošky ulevují, proto se rozhodl ji přímo na místě zakopat. Srov.: SUCHÁ, Silvia: Svätý Florián patrón hasičov a záchranárov, in: Hlásnik 1/2016, s. 27.

²⁴⁷ Z Boršické farnosti. In: Slovácké noviny, ročník 25, 18.07.1908, číslo 56, str. 2.

Stejně vročení nese socha Panny Marie ve **Starém Městě** na Velehradské ulici. Socha stojí na dvoustupňové základně a tvořena je členěným soklem, jehož spodní díl je na čelní straně opatřen signaturou v nezvyklé podobě: *F. ZBOŘIL*. Horní soklový díl zdobí na čelní straně vegetabilní reliéf. Vysoký podstavec je opatřen rámovanou nápisovou deskou s textem: *O MARIA/ bez poskvrny/ hříchu/ prvotního počatá,/ pros za nás,/ kteří se k Tobě/ utíkáme!* Litery jsou vytaženy zlacením. Boky podstavce zdobí pravoúhlé hladké rámování, v jehož rozích jsou v kameni vyvedeny hlavičky šroubů s drážkou. Zadní hladká podstavcová strana pak nese nápis: *POSTAVENA/ V JUBILEJNÍM ROCE// 1908*. Podstavec zakončuje profilovaná římsa nesoucí podnož se sochou Panny Marie Lurdské.²⁴⁸ Růženec, květy růže i lem šatu kolem krku jsou zlacené. Kolem sochy je na římsě druhotně umístěna kovová zábrana, zřejmě pro květinovou výzdobu.

V roce 1909 byl vztyčen kříž v **Tučapech**. Tvaroslovně odpovídá sérii novogotických křížů Zbořilovy dílny, tudíž jeho určení je spolehlivé i přes to, že signatura zde chybí. Na zadní straně podstavce čteme: *Postaven na památku:/60letého jubilea/ panování císaře/ Františka Josefa I./ 50letého jubilea/ kněžství Jeho svatosti/ sv. Otce Pia X.// Věnováno dobrodinci/ a obci Tučapskou/ L.P.1909*.

Rokem 1910 je datován kříž ve **Vážanech**. Přestože na něm dnes již nenacházíme autorskou signaturu, charakteristické novogotické tvarosloví nedává prostor pro pochyby. Kříž je ze Zbořilovy dílny. Na čelní straně soklu se nalézá špatně čitelný nápis: *Já jsem vzkříšení i život/ kdo věří ve Mne/ byť i umřel, živ bude. / Jan 11. 25,26*. Na zadní straně pak čteme: *Ku cti chvále Boží/ věnovali/ Františka Zabloudilová/a/ Anna Vaculíková/ z Vážan/ L.P. 1910*.

Ve slovenské obci **Mokrý Háj** nacházíme kříž se stejným vročením. Jedná se o tvaroslovně jednoduché dílo sestávající ze členěného soklu, na němž bylo možné ještě v roce 2010 nalézt pod nátěry špatně čitelnou signaturu *F. Zbořil Uh. Hradiště*. Pohledová strana prostředního dílu je z pohledové strany opatřena rámem s nápisem: *Klaniame sa Tebe/ Pane Ježiši Kriste/ a dobrořečíme Tebe/ lebo si skrz Svätý/ kříž celý svet vykúpil.*²⁴⁹ Na vrchním díle podstavce pak čteme informaci o donátorech - *Ku cti a chvále božej/*

²⁴⁸ Farní pamětní kniha k soše uvádí, že socha „na památku 50. výročí zjevení P. Marie v Lúrdach byla od občanů staroměstských zbudována“. Srovnej: Farní úřad Staré Město, Farní kronika 1939–1976.

²⁴⁹ Při poslední opravě byl nápis nesmyslně upraven: *Klaniame sa Tebe/ Pane Ježiši Kriste/ a dobrořečíme Tebe/ lebo si skrze celý/ svet vykúpil*.

*postavili manželía/ Školnikovič Michal/a/ Macek Alžbeta./ Roku 1910.*²⁵⁰ Sokl završuje jednoduchá římsa, podstavec je na čele doplněn reliéfem Matky Boží a zakončen je na střed lomenou římsou. Patka kříže je členěná a rovněž ukončena římsou na střed lomenou. Z čelní strany patku zdobí reliéf kalicha s hostií. Kříž s korpusem je jednoduchý, korpus, kalich i reliéf Bohorodičky je natřen zlacenkou.

Stejně tvarosloví jako ve Vážanech nacházíme ve **Strání** u kříže z roku 1911, kdy toto dílo stojí před kostelem Povýšení sv. Kříže. Na soklu je hůře čitelná signatura *F. Zbořil Uh. Hradiště*. Na zadní straně podstavce je vysekáno: *Zhotoven/ nákladem obce/ Strání/ L.P. 1911/ restaurován/ L.P. 2004*.

Ve stejném roce Zbořilova dílna zavítala i do **Mistřic**, kde byl vztyčen kříž u čp. 269. Kříž je tvořen členěným soklem, na kterém je možné najít signaturu *F. Zbořil St. Město*. Na sokl navazuje vysoký podstavec, jehož rozšířená spodní část je na čelní straně opatřena sekaným rámem a nápisem: *Jakmile budu pozdvižen od země/ všecko potáhnu k sobě// Pláč Jeremiáše*. Podstavec je dále doplněn pravoúhlou vpadlinou, v níž je umístěn reliéf Matky Boží. Horní pole čelní podstavcové strany je zdobeno festonem s okřídlenou andílčí hlavou. Na zadní straně podstavce čteme: *Nákladem/ Mistřických občanů/ L.P. 1911*. Podstavec završuje na střed lomená římsa, patka kříže je členěná a z pohledové strany doplněná reliéfem s eucharistickými symboly. Vlastní kříž je kamenný, rovněž korpus i nápisová destička, tvaroslovně však neodpovídá sledované dílně, jedná se zřejmě o druhotnou úpravu památky. Dodejme, že tvaroslovně obdobný kříž z téhož roku nacházíme v Mistřicích i u čp. 239.²⁵¹

Tvarosloví kříže z Mistřic pak Zbořil částečně zopakoval o rok později u kříže, který stojí u kostela Narození Panny Marie v **Sadech u Uherského Hradiště**. Na soklu kříže je vysekána signatura *F. ZBOŘIL* a v pravoúhlé vpadlině na podstavci čteme na nápisové desce: *„Ježíši, jako obět'/ smíření našeho/ na kříži umírající,/ smiluj se nad námi!“* V horním poli desky je vyveden ornament s ústředním motivem kříže. Podstavec pod římsou zdobí feston s okřídlenou andílčí hlavou. Na zadní podstavcové straně je odkaz

²⁵⁰ Při poslední opravě bylo sekané písmo ztraceno a nápis je pouze neuměle přepsán na vrstvu nátěru. Chybí tečky z původního textu a rovněž spojka „a“ mezi jmény donátorů.

²⁵¹ Přestože se u kříže nepodařilo najít signaturu, lze zde odkázat na Zbořilovu dílnu, a to i s ohledem na skutečnost, že v nápisu na zadní podstavcové straně: *Postaveno nákladem/ manželů/ MARTINA a FILOMENY/ ROMANOVÝCH/ z Mistřic/ L.P. 1911*. je použito podtržené „O“. Pro úplnost dodejme, že první písmeno „O“ v příjmení donátorů je autorskou opravou, původně bylo vysekáno písmeno „A“.

na donátora: *Věnoval/ dp.P./ JAN ŽÁČEK/ 1912*. Na vyloženou římsu dosedá mohutná patka a nízký kamenný kříž s korpusem.

V roce 1912 realizovala Zbořilova dílna kvalitní sochařskou práci pro **Sazovice**. Jedná se o sochu Panny Marie Hostýnské stojící na okraji obce před čp. 126. Skulptura stojí na čtyřboké základně a tvořena je členěným soklem, který je v horní části zdoben římsou obloukově vytlačenou, přičemž pohledová strana je v oblouku doplněna reliéfem s vegetabilním motivem. Zde se nachází i signatura *F. Zbořil. Uh. Hradiště*. Na čelní podstavcové straně se nachází nápisová deska s textem *Zdávas/ Vítězná ochrano Moravy,/ zůstaň Matkou/ lidu Svému!* Pod i nad textem se nachází volutové dekory. Na zadní straně podstavce je vysekáno: *K úctě/ P. Marie Hostýnské/ a v upomínku na zemřelého/ Josefa Hradila/ postaveno/ L.P. 1912*. Podstavec ukončen římsou s obloukovým vytlačením, v oblouku na čele je umístěna okřídlená andílčí hlavička. Na členěné podnoži je umístěna socha korunované Panny Marie Hostýnské s Ježíškem, ikonograficky je pojednána tradičně. Stojí na půlměsíci v oblaku, v levé ruce má sedícího Ježíška metajícího blesky. Božské dítě má na hlavě korunku a kolem krku růženec. Pravice Matky Boží je mírně odtažena od těla, dlaň se zvedá k divákovi. Hlavu Bohorodičky krom závoje zdobí koruna. Reliéf na soklu, andílčí křídla na podstavci, půlměsíc, blesky, růženec i korunky jsou opatřeny zlacením. Okolo sochy je umístěna kovaná ohrádka.

V **Gbelech** na Slovensku je dochována Zbořilova práce, která v podstatě opakuje tvarosloví z nedalekého Mokrého Háje, ovšem rukopis je zde přece jen čistší. Členící prvky, jako náběhy či římsy mají jemnější profilaci, římsa je zdobena kraby, reliéf na patce je vyveden s větší pečlivostí i estetickou úrovní. Na čele podstavce je v mělké vpadlině s novogotickým závěrem vysekán nápis: *Ku cti a chvále/ Ukřižovaného Spasitele/ Ježíše Krista/ venovali manželja/ Štefan a Anna/ KRALL./ L. P. 1912*. Za jménem Anny je dodatečně vyryté: *ROD. VAVRÍK*.

V roce 1913 se Zbořil vrátil do **Tučap** a zhotovil zde kříž se zaběhnutým novogotickým tvaroslovím. Na soklu kříže se pod nevhodným bílým nátěrem značí autorská signatura, ovšem její podobu nelze bez zásahu do nátěru bezpečně určit. Na zadní podstavcové straně pak čteme nápis, který je rovněž nešťastně potlačen nátěrem: *Postaven/ tento sv. kříž/ nákladem manželů/ JANA a ANNY/ FRIŠTÁKOVÝCH/ z Tučap/ L.P. 1913*. Vrcholový kříž je v tomto případě jistě druhotný.

Donátoři ze slovenského **Mokrého Hájce** zjevně neměli zájem o změnu podoby u nově zadávaných křížů, proto když zde pohlédneme na kříž při polní cestě do Prietržky, najdeme zde dílo tvaroslovně odpovídající kříži na kraji téže obce, v tomto případě však kvalitněji provedené. Důraz je zde kladen na detaily, zjevně i péče o kříž byla řádnější. Na kříži bylo možné v minulosti (2010) dohledat signaturu v podobě *F. Zbořil Uh. Hradiště*. Spodní díl soklu je opatřen rytým rámem s textem: *Postavili: Ján Bojanovský/ a manželka jeho rod./ Maria Dufek./ 1913*. Na horním soklovém dílu čteme v mělké obdélné vpadlině: *Človeče keď ideš okolo/ vzdychni si a povedz:/ Najsladšie meno JEŽIŠ!* Nad lomenou římsou je na pohledové straně zřejmě druhotně zvýrazněn rytý dekor vlnkování. Kříž je jednoduchý, korpus druhotný. Kříž byl při poslední opravě opatřen jemnou polychromií.

Poměrně jednoduché tvarosloví použil Zbořil i při realizaci kříže pro hřbitov ve **Zlámanci**. Kříž je posazen na čtyřboké základně, tvořen je členěným soklem se signaturou *F. Zbořil Uh. Hradiště*. Na zadní straně soklu je pak druhotně vyveden nápis: *NÁKLADY NA RESTAUROVÁNÍ/ V ROCE 2000 VĚNUJE/ SINGULÁRNÍ SPOL. ZLÁMANEC*. Vysoký podstavec je opatřen pravoúhrou nikou s reliéfem Matky Boží, na zadní hladké straně je vysekán text odkazující na pořizovatele: *Věnuje/ FRANTIŠKA/ TALÁŠKOVÁ/ ze Zlámance,/ z č. 14/ L.P. 1914*. Podstavec zakončuje štítová římsa s christogramem JHS. Patka kříže je členěná, na čele zdobená reliéfem eucharistických symbolů. Korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička s písmeny J.N.K.Ž.

Ve slovenské **Prietržke** stojí před kostelem sv. Rozálie Zbořilův kříž z roku 1915. Posazen je na mohutnou základnu a tvořen je trojdílným soklem, jehož prostřední část nese signaturu, která byla při některé z posledních obnov díla zkomolena do podoby: *F. ZBORIL/ R. HRAZDIL*. Horní soklový díl je zdoben rytým ornamentem středového kruhu s bočními obdélnými křídly. Sokl je zakončen římsou, z níž vystupuje náběh vysokého podstavce, jehož spodní rozšířená část je na čele opatřena rámováním s nápisem: *KU CTI A CHVÁLE BOŽEJ POSTAVILI/ PAVEL ŠKROVÁNEK A JEHO MANŽELKA/ ROD. MARIA SALČÍK*. Zádň strana téhož tvaroslovného dílu je pak opatřena vročením R. P. 1915. Podstavec je dále doplněn pravoúhrou vpadlinou doplněnou reliéfem Bolestné Matky Boží a horní pole podstavce zdobí feston s okřídlenou andělčí hlavou. Jednoduchá římsa vynáší patku kříže, ta je opatřena reliéfem s eucharistickými symboly, zde kalichem, knihou, klasy a vinnou révou. Patka je zakončena stříškovitou římsou. Vlastní kříž je kamenný, stejně tak korpus a nápisová destička s písmeny J.N.K.Ž.

František Zbořil svoji pozemskou pouť ukončil na samém počátku roku 1918. Zemřel na tuberkulózu 9. ledna toho roku.²⁵² Svůj kamenosochařský závod držel a vedl až do své smrti, ovšem jak si ukážeme, nezanedbatelným činitelem se v rámci podniku stal i syn František. Ten je k roku 1900 psán jako sochařský pomocník v otcově závodě,²⁵³ a když si 25. února 1908 bral za manželku Filomenu Gabrielovou, v matrice je již zapsán jako akademický sochař a kameník s působením ve Starém Městě.²⁵⁴ Je zřejmé, že v době sňatku již byl v závodě činný a do jisté míry se na jeho vedení podílel, zároveň ovlivňoval i podobu děl, které směřovaly k donátorům. Svědčí o tom změna signatury, kdy se začíná objevovat podoba F. ZBOŘIL, vše psáno velkými písmeny, zároveň se v sekaných textech objevuje podtržené písmeno „O“ a později je signatura vsazena do obdélného rámu. Působení Františka Zbořila mladšího v závodě však ovlivnila vojna a poté válečná léta. Základní vojenskou službu si odbyl v letech 1903 až 1905. Následně absolvoval několik vojenských cvičení, a když vypukla vřava Velké války, 14. srpna 1914 byl mobilizován. Ve vojenské uniformě pak setrval po celou dobu trvání konfliktu.²⁵⁵ O tom, jak vedení dílny fungovalo, svědčí pozůstalostní spis Františka Zbořila staršího. Ten po sobě nezanechal žádnou závěť a věci poslední se snažil vyřídit, ještě když byl při síle, tudíž se zdálo, že dědické řízení proběhne hladce. S pohledávkou se však ozvala Úrazová pojišťovna dělnická pro Moravu a Slezsko v Brně. Zbořil měl na příspěvcích dlužit 411 korun a 64 haléřů. Na tuto skutečnost reagoval Zbořil mladší do protokolu, který byl pořízený 25. března 1919 přímo v prostorách kamenosochařského závodu. Čteme zde: *„Po smrti svého otce dostal jsem dovolenou k pohřbu, sem do St. Města a zůstal jsem 9 dní doma. Při této příležitosti jsem převzal zařízení dílny. Hotové pomníky a materiál (surovina) mně již patřily ještě za života otce před válkou, jelikož jsem do závodu otci půjčil z věna mé choti 20000 K. Dobytek patřil matce a mojí choti. Otec mně dal směnky na 20000 K, které však mně nebyly uhrazeny, pročez jsem sobě zařízení dílny a hotové pomníky a surovinu ponechal, aniž by matka proti tomu něco byla měla. Jsem jediný syn, a proto nebylo žádných formalit zapotřebí. (...) Po mém otci nezůstal žádný majetek a já jako začátečník a vůbec po vojně poněkud churav nemohu zbytek na příspěvcích per 411*

²⁵² MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 12145, 105. Zprávu o jeho smrti přinesly i Slovácké noviny, ročník 35, 13.02.1918, číslo 12, str. 2.

²⁵³ Spolu se Zbořilem je v podniku jako kamenický pomocník veden i Leopold Šošola z Kroměříže.

²⁵⁴ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 11218, 169.

²⁵⁵ Vojenský ústřední archiv-Vojenský historický archiv Praha, Sběrka kmenových vojenských listů, Kmenový list Františka Zbořila, nar. 1882.

*K 64 h zapraviti.*²⁵⁶ Z uvedeného je zřejmé, že podnik zůstával formálně stále ve vlastnictví Zbořila staršího, nicméně finančním vkladem si Zbořil mladší zajistil jistou formu podílnictví. Tomu odpovídá i to, že při sčítání lidu v roce 1910 byl psán, stejně jako otec, jako sochařský mistr. O tom, že v rámci dílny postupně začal přebírat vedení i fyzicky, svědčí také drobná zpráva, kterou v roce 1915 přinesly Slovácké noviny. Píše se v ní, že „*v nemocnici v Kašavě v Uhrách dlí nemocen úplavicí p. Frant. Zbořil ml., majitel sochařského závodu ve St. Městě*“. Ovšem právně byla situace složitější a živnost Zbořil mladší úředně převzal až po válce. K tomu zase protokol ze zmiňovaného pozůstalostního spisu: „*Byl jsem vojákem a vrátil jsem se z vojny 14. listopadu 1918. Živnost kamenickou (výroba náhrob. pomníků) jsem teprve dne 3. března 1919 tak provozovati započal (3 dělníky), jak ji můj zesnulý otec svého času provozoval. Ohlašuji tudíž podnik k úrazovému pojištění k 3. 3. 1919. Motorické síly neb kamenolomy neupotřebím potažmo neprovozují.*“ Živnost sochařskou pak Zbořil mladší formálně zapsal až k roku 1922.²⁵⁷

Zakladatel staroměstského kamenosochařského závodu František Zbořil byl osobností, která měla své pevné místo i ve společenském životě regionu. Byl předsedou Společenstva koncesovaných a svobodných živností ve Starém Městě,²⁵⁸ byl členem výboru zpěváckého spolku Svatopluk²⁵⁹ a jeho vliv byl znatelný i ve sféře komunální politiky. Roku 1907 byl v rámci lokálních půtek v tisku označen jako „*nejtvrďší a nejzatvrzelejší klerikál*“,²⁶⁰ a v roce 1909 se v témže plátku přetrásalo nařčení, že Zbořil coby „*katolický předák*“ na hodinu propustil jistého Stánu Bardonka, a to jen proto, že tento jeho zaměstnanec „*hlásil se – jak u mladého a rozumného člověka ani jinak býti nemůže – ke straně pokrokové a účastnil se činně organisace staroměstské mládeže a zejména založení spolku „Horymír*“.²⁶¹ V únoru 1908 zase stálo za to kterémusi z redaktorů Zájmu Slovače přinést čtenářům postřeh, že „*hlavní vůdce klerikálů ve St. Městě a okrašlovatel Templu*“ zajel si koupit nábytek, výbavu, ošacení a mnoho dalšího

²⁵⁶ MZA Brno, SOKA UH, Okresní soud Uherské Hradiště, Pozůstalostní spis A74/18, inv. č. 624, karton 677.

²⁵⁷ MZA Brno, SOKA UH, fond Okresní úřad Uh. Hradiště, Živnostenský rejstřík Staré Město, inv. č. 50, karton 22.

²⁵⁸ Všem členům živnostenským okresu uh.-hradištského! In: Slovácké noviny, 01.10.1904, ročník 21, číslo 77, str. 3.

²⁵⁹ Z Uherského hradiště (Zpěvácký spolek Svatopluk) In: Moravská orlice, 08.12.1894, ročník 32, číslo 280, str. 2.

²⁶⁰ Ze Starého Města. In: Zájmy Slovače, 28.12.1907, ročník 2, číslo 13, str. 3.

²⁶¹ Křesťansko-sociální spravedlnost. In: Zájmy Slovače, 01.10.1909, ročník 4, číslo 39, str. 2.

za nemálo peněz do Vídně! K tomu bylo přidáno varování, aby si živnostníci i rolníci dávali pozor na takové pány, kteří chtějí za svou práci doma vydělat, ale jinde utratit...²⁶²

Doposud jsme zmiňovali pouze dochované práce drobné sakrální architektury, je však logické, že při terénním průzkumu je možno dohledat i příklady funerální architektury. Náhrobky signované Zbořilovou dílnou tak lze spatřit na hřbitově v Bílovicích, Popovicích, Strání, Babicích, Slavkově, Kunovicích, Ostrožské Nové Vsi, Valašských Kloboukách, Štítné nad Vlárí či ve slovenských Gbelech.

František Zbořil mladší vedl dílnu až do své smrti. Zemřel náhle na tuberkulózu 18. května 1927.²⁶³ Z jeho prací zmiňme například kříž u kostela v Popovicích (1918), Pietu v Boršicích u Blatnice (1919), kříž v Bílovicích (1919), kříž v Kněžpoli (1925), hřbitovní kříž v Babicích (1926) či sochu sv. Antonína u kaple Nejsvětější Trojice v Mistřicích (1927). Velmi pružně zareagoval Zbořil mladší na nově vzniklou poptávku po památnicích obětem válečné vřavy. Jeho kvalitní práce tohoto druhu nacházíme kupříkladu ve Starém Městě (1923), v Kněžpoli (1925), Tučapech (1926) či v Sadech u Uherského Hradiště (bez datace).

Třetím pokračovatelem v rodinné živnosti byl František Zbořil nejmladší (narozen 10. prosince 1909, zemřel 3. května 1966). Z období jeho správy se ze sledované dílny dochovaly práce: kříže ve Spytihněvi (1931, 1939), socha sv. Josefa v Ostrožské Nové Vsi (1931), kříž na hřbitově ve Stříbrnicích (1949).

František Zbořil nejstarší dokázal ve Starém Městě zbudovat kamenosochařský závod, jehož věhlas přesáhl hranice regionu. Jeho díla jsou ukázkou kvalitní kamenosochařské práce přelomu 19. a 20. století a díky množině zaužívaného tvarosloví jsou v krajině dobře rozeznatelná. Na základě terénního průzkumu a komparace archivních pramenů dokážeme spolehlivě určit, která práce vychází z rukou zakladatele dílny a která je již navazujícím dílem jeho syna a vnuka. Spolehlivým vodítkem je zde podoba signatur. Sekundárně pak na novou krev v dílně odkazují i čistší sochařské linie.

²⁶² Ze St. Města. In: *Zájmy Slovače*, 15.12.1908, ročník 3, číslo 13, str. 2.

²⁶³ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 12145, str. 308.

2.10 KAMENOSOCHAŘSKÁ DÍLNA JOSEFA TOPENČÍKA Z UHERSKÉHO HRADIŠTĚ

Josef Topenčík se narodil 13. srpna 1881 v Dolních Bojanovicích na čp. 95 jako syn podruha Matouše Topenčíka jeho ženy Anny, roz. Kabelkové.²⁶⁴ Josef Topenčík se roku 1907 stává absolventem C. a k. odborné školy sochařsko-kamenické v Hořicích, kde studoval na oddělení pro sochaře a třídním učitelem mu byl Václav Suchomel. A o Topenčíkovi se také mluvilo jako o „vyučenci hodonínského Štáble“.²⁶⁵ V březnu 1914 Topenčík úředně oznamuje založení živnosti v Uherském Hradišti, přičemž hodlá provozovat sochařství v dílně „na staré poště“. V témže roce, přesněji 6. října 1914, si Josef Topenčík v Uherském Hradišti bere za ženu Ludmilu Hornovou, dceru Františka Horny, krejčího ve Střebčicích na Kroměřížsku. Při zápise sňatku je Topenčík veden jako sochař v Uherském Hradišti.²⁶⁶ Topenčík se se ženou usadil v bytě na domě čp. 118, kde se mu 24. dubna 1915 narodil syn Jaroslav Jirí a 13. září 1916 dcera Ludmila Růžena. V zápise obou narození je psán jako uherskohradištský sochař.²⁶⁷ Živnost si Josef Topenčík podržel do roku 1936, kdy ji předal synu Jaroslavovi.²⁶⁸

Pro **Kunovice** zhotovil Topenčík sochu Panny Marie Lurdské. Je tvořena základnovým stupněm, na nějž dosedá hladký čtyřboký podstavec, jehož čelní strana je v pravém dolním rohu opatřena signaturou *TOPENČÍK*. Na sokl navazuje vysoký podstavec s mírně rozšířenou spodní částí. Čelní podstavcová strana je doplněna mělkou vpadlinou s obloukovým závěrem. Ve vpadlině čteme text: *Lurdská/ Panno/ Maria// oroduj za nás!* Na zadní podstavcové straně se pak nachází nápis: *Věnují ke cti/ a chvále Boží/ manželé/ Jan a Marie/ Habartovi/ LP 1932*. Podstavec završuje vyložená jednoduše profilovaná římsa, na ni navazuje nízký hranolovitý dřík nesoucí sochu Panny Marie. Ta je ztvárněna v typické podobě. Oděna je v bohatě zřaseném šatu, ruce sepjaté na hrudi v gestu modlitby, pravou ruku doplňuje dlouhý růženec.

K historii sochy je možno uvést, že dne 23. května 1932 napsal kunovický duchovní Alois Šilhavý žádost na arcibiskupskou konzistoř do Olomouce, v níž uvedl, že Marie Habartová dala vlastním nákladem postavit novou sochu Panny Marie Lurdské, a to na

²⁶⁴ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 5224, str. 408.

²⁶⁵ Uherské Hradiště, město a okres. [Brno]: Národohospodářská propagace Československa, 1934, Národohospodářská propagace Československa, Řada A, sv. 11, str. 72.

²⁶⁶ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 12080, 177.

²⁶⁷ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 12063, str. 333 a 353.

²⁶⁸ MZA Brno, Státní SOKA UH, fond OÚ UH, Živnostenský rejstřík Staré Město, inv.č. 50, karton 22.

památku své jediné a zemřelé dcery Anny. Dále doplnil poznámku, že na daném místě se koná zastavení v křížové dny. Zdůraznil také, že co do vlastnických vztahů k pozemku, na němž socha stojí, místo je knihovně zajištěno a udržovací fond v hodnotě 200Kč bude složen v nejbližších dnech v záložně.²⁶⁹ Jak se dozvídáme z Pamětní knihy farnosti z let 1912–1981, samotné svěcení sochy bylo vykonáno 29. května 1932 a tím, kdo sochu posvětil, byl kunovický rodák a příbuzný zakladatelky P. František Bartýs, katecheta v Uh. Hradišti. Kronikářův zápis zachycuje i to, že průvod k soše byl velkolepý, provázen byl hudbou a čítal údajně na dvě tisícovky účastníků.²⁷⁰

Další Topenčíkovo dílo se nachází na hřbitově v **Boršicích u Blatnice**. Jedná se o centrální kříž. Tvořen je dvoustupňovou čtyřbokou základnou, ta vynáší členěný sokl, jehož spodní stupeň je na čelní straně signován *TOPENČÍK UH. HRADIŠTĚ*.²⁷¹ Střední soklový stupeň je druhotně opatřen nápisovou deskou s textem: *VZPOMÍNKA/ OD FARNÍKŮ NA/ P. REMICIA RUDOLFA JANČU/ KTERÝ ZDE PŮSOBIL OD r. 1967 DO r. 2001/ *14.10.1919 GUNTRAMS DORF/ o 29.6.1944 PRAHA/ + 17.3.2001 BORŠICE U BLATNICE/ VZPOMÍNKA I NA OSTATNÍ KNĚZE/ KTEŘÍ VE FARNOSTI SLOUŽILI*. Na sokl navazuje vysoký podstavec, jehož čelní strana je doplněna obdélnou mělkou vpadlinou, v níž je vysekáno: *Člověče zde málo stuj/ rány moje rozvažuj,/ rány moje kynou,/ léta tvoje plynou,/ přijde čas, smrt nastane/ kam se duše tvoje dostane*. Zadní podstavcová strana nese informaci o donátorech: *POSTAVENO NÁKLADEM/ DOBRODINCŮ Z BORŠIC/ L.P. 1936*. Podstavec je završen jednoduchou vyloženou římsou, která nese patku kříže stylizovanou do podoby štípaného kamene. Kříž, korpus i nápisová destička I.N.R.I. jsou kamenné.

Produkce Josefa Topenčíka se zaměřovala z větší části na hřbitovní architekturu. Náhrobky signované jeho jménem lze nalézt například v Bílovicích, Huštěnovicích, Ostrožské Nové Vsi, Jalubí, Starém Městě či Ostrožské Lhotě. Z jejich množství i kvality lze konstatovat, že Topenčík byl zdatným konkurentem Františka Zbořila.

²⁶⁹ ZA Opava–Olomouc, ACO, G6, farnost Kunovice 1867–1946, karton 4924.

²⁷⁰ MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Kunovice, Pamětní kniha farnosti 1912-1981, karton 24.

²⁷¹ Litery signatury jsou nevhodně vytaženy černou barvou, která přesahuje hrany písma a působí tak neuměle a nedůstojně.

2.11 KAMENICKÁ DÍLNA JINDŘICHA NÁPLAVY Z BUCHLOVIC²⁷²

Jindřich Náplava se narodil 15. července 1845 na čp 74 v Buchlovicích jako syn čtvrtníka Josefa Náplavy a jeho ženy Anny, roz. Zapletalové.²⁷³ V sedmi letech přišel o otce²⁷⁴ a roku 1857 udává sčítací arch,²⁷⁵ že jejich domácnost vedla matka, které byly k ruce krom Jindřicha další tři děti: Anna, narozená 10. září 1835, Antonie, narozená 3. června 1838, a Josef, narozený 3. dubna 1843.²⁷⁶ Zřejmě v souvislosti s vojenskou službou odešel Jindřich Náplava do okolí Olomouce, kde 16. října 1869 uzavírá v chrámu Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku sňatek s Marianou Dokoupilovou, sedmadvacetiletou vdovou po Janu Dokoupilovi, majiteli hospody v Droždíně.²⁷⁷ V době sňatku je Náplava psán jako „*rezervník a kameník*“ a on i nevěsta jsou uváděni na čp. 16, což napovídá, že Náplava se již nějaký čas před sňatkem v Droždíně zdržoval. Nicméně krátce nato se Náplava se svou ženou a nevlastním synem Adolfem přemístil do domovských Buchlovic, kde jsou v rámci sčítání lidu k 31.12.1869 zapsáni na usedlosti čp. 53 a Náplava je uváděn jako „*kamenický pomocník*“ s poznámkou „*dovolena od Genie Olmütz*“.²⁷⁸

Z poznámky, že na přelomu let 1869 a 1870 je Náplava psán jako kamenický pomocník, je zřejmé, že v tuto dobu nepracoval samostatně, nýbrž pod některým z již zaběhnutých kameníků. Dle záznamů sčítacích operátů byl v danou dobu v Buchlovicích činný jediný kamenický mistr, a to František Cupák, dále zde pobývala pětice kamenických pomocníků: František Valenta z čp. 199, František Dvořák z čp. 317, Jan Cencinger z čp. 351, Ludvík Kozák z čp. 374 a právě Jindřich Náplava.²⁷⁹

Kdy přesně začal Jindřich Náplava provozovat kamenickou a kamenosochařskou živnost samostatně, nevím, nicméně k roku 1880 už ho sčítací komisař na čp. 228 v Buchlovicích

²⁷² Tato část práce vychází z článku: NAŇÁK, Aleš: Kamenosochař Jindřich Náplava z Buchlovic a jeho dílo. ACTA MUSEALIA Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Muzea regionu Valašsko, Vsetín, XIX, 1–2, 2021, str. 92–121.

²⁷³ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 11447, str. 117.

²⁷⁴ Josef Náplava zemřel 24. prosince 1852. MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 11463, str. 279.

²⁷⁵ MZA Brno, SOKA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Sčítání lidu 1857, inv. č. 898, karton 2035.

²⁷⁶ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 11447, 7, str. 34 a 88.

²⁷⁷ Zemský archiv Opava, Sběrka matrik, inv. č. 8276, str. 199.

²⁷⁸ MZA Brno, SOKA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Sčítání lidu 1869, inv. č. 935, karton 2084. V zápise je chybně uvedeno „*Naprava Jindřich*“.

²⁷⁹ Tamtéž. Dodejme, že do roku 1860 v Buchlovicích působil kamenický mistr František Uherek. Zemřel 3. prosince 1860. MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 11463, str. 323. Uherek je autorem sochy sv. Barbory z roku 1858, která stávala v polích mezi tratěmi Slepčiny a Staré Hory a dnes je přemístěna k památné lípě v trati Chrástí.

zapsal jako kameníka a kamenictví bylo jeho hlavní obživou.²⁸⁰ V roce 1884 pak vzniklo jeho dosud nejstarší rozpoznané a signované dílo v krajině. Jedná se o kamenný kříž stojící uprostřed křižovatky ulic Na Návsí, Před Branou a Za Humny v **Jarošově**. Na čtyřboké základně je osazen trojstupňový sokl, jehož prostřední část nese signaturu *JINDŘICH NÁPLAVA/ Kamenický Mistr/ z Buchlovic*. Horní soklový stupeň je opatřen na všech stranách obdélnou vpadlinou. Na sokl navazuje vysoký podstavec se zkosenými hranami, všechny strany jsou opatřeny mělkou vpadlinou s ujmутými rohy, čelní strana je doplněna uprostřed drobným reliéfem okřídlené andílčí hlavy. Zadní podstavcová strana nese ve vpadlině vysekaný nápis: *VISTAVĚN/ Z NÁKLADU/ OBCE/ JAROŠOVSKÉ/ 1884*. Na podstavec navazuje vyložená osmiboká zalamovaná římsa, jejíž čtyři hlavní části vytvářejí podnože pro čtyři podživotní sochy světic a světců (bez jednoznačného určení). Tyto podnože jsou z čelní strany opatřeny motivem trojkruží. Na členěný dřík nasedá patka vlastního kříže, výrazný korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička se zlacením vytaženými literami I.N.R.I. Kříž je chráněn kovovou ohrádkou.

O rok mladší Náplavova práce stojí ve **Vážanech**. Opět se jedná o mohutný kamenný kříž, jenž je osazen na čtyřboké třístupňové základně. Na hladký sokl dosedá patka vysokého podstavce, která je po obvodu zdobená pásovým dekorem. Na zadní straně spodní členěné části podstavce se nachází dnes již téměř nečitelná signatura *Jin. Náplava k.m./ v Buchlovicích*. Čelní podstavcová strana je opatřena nápisem: *Tisícileté/ památce umrtí/ sv. Metoděje/ občané/ Vážanští/ 1885*. Podstavec je završen lomeným obloukem, který je opatřen reliéfním zdobením a po bocích konzolkami, které opticky vynášejí lomenou profilovanou římsu. Na ni dosedá nízký dřík, z něj vychází patka vlastního kříže. Korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička I.N.R.I.

V **Buchlovicích** na křižovatce nynějších ulic Hradištské a Sportovní se nachází kříž zbudovaný v roce 1886. Tvaroslovně odpovídá vážanskému kříži, ovšem čelní podstavcová strana nese reliéf Matky Boží a zadní strana pak dedikační nápis: *NÁKLADEM/ manželů/ JINDŘICHA MARIE/ NÁPLAVA./v / ROKU./ 1886*. Pod nápisem je na levé straně plochy druhotně doplněno: *RE - 91*. Důvod, proč Jindřich Náplava se svou ženou na svůj náklad kříž zbudovali, neznáme. Ke kříži se nedochoval revers ani žádost o povolení svěcení, pouze z dodatečného vpisu do soupisu kaplí, křížů, soch

²⁸⁰ MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Sčítání lidu 1880, inv. č. 1008, karton 2148.

a božích muk v buchlovické farnosti z roku 1883 vyplývá, že kříž nahradil zchátralý kříž dřevěný.²⁸¹

Ve **Zlámanci** na návsi stojí kamenný kříž datovaný rokem 1886. Čtyřboká základna nese dvoustupňový sokl, který je na čelní straně opatřen signaturou *Jindřich Náplava M. K./ v Buchlovicích*. Na sokl dosedá profilovaná patka vysokého podstavce, z ní vychází členěné podstavcové tělo. To je zdobeno obdélnými vpadlinami (mimo zadní pole s nápisem), na čelní stranu podstavce je osazena deska s reliéfem Svaté Trojice. Zadní strana nese dedikační nápis *Nákladem/ Obce/ 1886*. Podstavec je završen vyloženou profilovanou římsou, která je nezvykle zdobná. Opatřena je pásem listovce a perlovce. Čelní hrana římsy je doplněna podnožím pro sošku Matky Boží. Římsa vynáší členěný nízký dřík, který je rovněž završen drobnou profilovanou římsou. Na dřík navazuje vlastní kříž, korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička s literami JNKŽ. Kříž je chráněn kovovou ohrádkou a v současné době (2021) je nevhodně zastíněn okolní zelení.

Další dílo z Náplavovy dílny dnes nalezneme u kostela sv. Josefa v **Lukově** na Zlínsku. Na dvoustupňové základně je osazen čtyřboký sokl se zkosenými rohy. Na zadní straně soklu nacházíme signaturu *JIND. NAPLAVA/ Buchlovic*. Na něj dosedá osmiboká patka vysokého podstavce, ta je pak v každém poli opatřena mělkou čtyřbokou vpadlinou. Tělo podstavce je rovněž zdobeno čtyřbokými vpadlinami, vyjma zadní strany. Ta je hladká a uprostřed opatřena vřetením *1889*. Podstavec je završen vyloženou profilovanou římsou, ta vynáší patku nízkého dříku, který tvaroslovně opakuje výraz soklu i podstavce. Na dřík dosedá vlastní kříž s korpusem a nápisovou destičkou *I.N.K.Ž*. Kříž původně nestál u lukovského kostela. Sem byl přemístěn až roku 1979 v době působení duchovního správce P. Antonína Urbana. Původ a původní umístění díla jsou nejasné. Pravděpodobně se jedná o jednu z památek z okolí Rymic, která byla likvidována jako mnoho dalších v 70. letech na Holešovsku. Kříž byl v roce 2021 zrestaurován, obnovu provedl kamenosochař Jiří Rejda z Brumova-Bylnice.

Na hřbitově v **Částkově** objevíme Náplavův kříž z roku 1890, který v mnohém opakuje tvarosloví kříže ze Zlámance. Čtyřboká základna nese dvoustupňový sokl, který je na straně opatřen signaturou *JIN. NAPLAVA/ Buchlovic*. Na sokl dosedá profilovaná patka vysokého podstavce, z ní vychází členěné podstavcové tělo. To je zdobeno obdélnými

²⁸¹ MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Buchlovic, Seznam kaplí, křížů, soch a božích muk ve farnosti (1852–1883), inv. č. 134, karton 28.

vpadlinami (mimo zadní pole s nápisem), na čelní stranu podstavce je osazena deska s reliéfem Svaté Trojice. Zadní strana nese dedikační nápis *Tento kriz svaty/ Ke cti a chvale/ Bozi/ vzdelati dali/manzele/ JAN a ANNA/JURAK/r.o. 1890*. Pod textem následuje zdobné podtržení (dvě od sebe odvrácené horizontální šipky s kruhem uprostřed). Podstavec je završen vyloženou profilovanou římsou, její čelní hrana je doplněna podnožím pro sošku Matky Boží. Římsa vynáší členěný nízký dřík, který je rovněž završen drobnou profilovanou římsou. Na dřík navazuje vlastní kříž, jehož ramena jsou jehlancovitě zakončena. Korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička.

Krátce po roce 1890 se Náplava zaměřil na práci pro obec **Prakšice** nedaleko Uherského Brodu. V obou případech se jedná o celokamenné kříže. První z nich je z roku 1891 a dnes stojí na travnatém prostranství pod hřbitovem. Na čtyřboké základně je osazen trojstupňový sokl, na jehož zadní straně nacházíme signaturu *Jindřich Náplava./ Kamenický Mistr./z Buchlovic*. Na sokl navazuje členěná patka vysokého podstavce, která je po stranách zdobena čtyřbokými mělkými vpadlinami. Tělo podstavce je hladké se zkosenými hranami. Na čelní straně je vysekán nápis: *DOKONÁNO/ JEST*, litery jsou opatřeny zlacením. Zadní pole podstavcového těla nese dedikační nápis: *NÁKLADEM/ MANZELU/ JOSEFA A FRANTIŠKY/ VLK/ 1891*, následuje zdobné podtržení. Podstavec je završen profilovanou římsou, ta vynáší nízký dřík opět s římsovým závěrem. Vlastní kříž je kamenný, stejně tak korpus i nápisová destička JNKŽ. Břevna kříže mají zkosené hrany. Korpus je vyveden se zvláštním detailem: bederní rouška je mírně shrnuta a obnažuje Kristův levý bok; zřetelný je provaz, kterým je rouška podvázána. Tento kříž původně stával u staré školy a farní pamětní kniha k němu uvádí, že ho svým nákladem „*dala postaviti Vlkova Františka č. 9 z Prakšic r. 1891*“ a „*složila také potřebný kapitál*“. Ve stejném zápise je také doplněno, že „*kříž posvětil farář z Uh. Brodu Jan Parobek. Slavnostní kázání měl vp. Cyrill Stojan, katecheta z měšť. škol z Uh. Brodu*“.²⁸² Ke kříži se také uvádí, že „*při významných církevních slavnostech zde byly občany vítány významné osobnosti, shromažďovaly se zde průvody ke kostelu a začínaly pohřební průvody občanů z Grefťů a Vinohradů v dobách, kdy se rakve s mrtvými nosily na márách a cesta z uvedených osad byla dlouhá a obtížná. O velikonočních svátcích zde kluci končili klepání. Při rekonstrukci silnice v roce 1990 byl kříž přemístěn pod hřbitov*“.

²⁸² Pamětní kniha farnosti Prakšické.

Ze stejného období pochází kříž, který nalzáme těsně za hranicemi Moravy, a to u slovenského města Gbely při silnici ve směru k obci **Smolinské**. Tvarosloví kříže vychází opět z podoby, kterou jsme zachytili u Náplavova díla dnes stojícího v Lukově, blíží se mu i proporčně. Na soklové části nacházíme signaturu *Jindřich Náplava/ z Buchlovic*. Čelní podstavcová stěna je pak opatřena dedikačním nápisem *Ku cti a/ chvále/ Boha/ Spasitele/ postavili/ nábožni/ Manželia/Bartolomej a/ julianna/ VALLA./ 1891*. Vlastní kříž i korpus jsou osazeny druhotně po roce 2006. Tělo Krista se snaží držet původního ztvárnění včetně detailu bederní roušky, nicméně celkový výraz je spíše neumělý.²⁸³

Druhý z Náplavových křížů v **Prakšicích** je z roku 1892, který stojí v obci poblíž domu čp. 49. Tvarosloví kříže je obdobné jako u kříže v Lukově. Na zadní straně soklu je zřetelná signatura *Jindřich Náplava/ K.M. Buchlovice*. Na čelním poli podstavce je vysekán dedikační nápis: *Nákladem/ Manželů/ Františka/ aAnny/ Vlka/ L.P./ 1892*,²⁸⁴ následuje zdobné podtržení s totožným motivem jako u předchozích dvou křížů. Korpus vlastního kříže je totožný s korpusem užitým na kříži předchozím, opět s netypickým detailem u bederní roušky. Farní pamětní kniha potvrzuje oba donátory uvedené na podstavci kříže a doplňuje, že „*kříž posvětil dne 23. října 1892 vp. Cyrill Stojan, katecheta z Uh. Brodu, kázání měl vp. Aug. Chmelař, koop.*“.²⁸⁵ Kříž původně stával na starém hřbitově. Po jeho zrušení v 70. letech 20. století byl kříž rozebrán a ponechán na místě. Až po nějaké době ho František Vlka z čp. 9 převezl a postavil v trati u Trnovského žlebu. V roce 2018 byl kříž nákladem obce zrestaurován a přemístěn na nynější místo.

Nad obcí **Kelníky** ve směru na Paseky stojí další z Náplavových prací datovaných rokem 1892. Na čtyřbokou základnu dosedá sokl se zkosenými rohy. Jeho zadní strana je opatřena neobvyklou signaturou *JNB*, přičemž N je psáno zrcadlově. Na sokl dosedá osmiboká patka vysokého podstavce zdobená čtyřlístkovým vlysem. Stěny podstavce jsou opatřeny mělkými vpadlinami s novogotickým rámováním. Čelní podstavcová strana nese reliéf Matky Boží, zadní strana je doplněna dedikačním textem *Nákladem/ M/*

²⁸³ V Gbelech se nacházejí další čtyři kamenosochařské práce původem z Moravy. Všechny zhotovila dílna Františka Zbořila ze Starého Města a jedná se o sloup Nejsvětější Trojice (1893), sochu Panny Marie Růžencové (1893) a dva celokamenné kříže (1905 a 1912).

²⁸⁴ František (nar. 1853) a Anna (nar. 1857) Vlka jsou ve farní pamětní knize rovněž uváděni jako donátoři sochy sv. Floriána umístěné v Prakšicích u staré školy roku 1900, ovšem v žádosti o povolení svěcení sochy, kterou sepsal dne 14. srpna 1900 farář Jan Fidler, je jako donátor sochy sv. Floriána uveden Josef Vlka, rolník v Prakšicích, který měl také „*za tou příčinou*“ u farního úřadu složit 20 zl. Srovnej Zemský archiv Opava-Olomouc, ACO, G6, farnost Prakšice, karton 4934.

²⁸⁵ Pamětní kniha farnosti Prakšické.

Janna a/ Františky/ Gregůrek/ Čís. 26/ LP/ 1892. Podstavec je završen vyloženou profilovanou římsou, která vynáší zdobenou patku nízkého dříku. Tělo dříku je konvexně vytlačené a rovněž zdobené. Dřík nese patku vlastního kříže, korpus je kamenný, nápisová destička chybí, písmena INRI jsou vysekána do vertikálního břevna. Vlastní kříž je na dříku osazen druhotně, ve druhé polovině 80. let 20. století byl kříž poničen při automobilové havárii. K jeho poslední celkové obnově došlo během roku 2016 a požehnání obnoveného kříže se konalo 28. května 2017.²⁸⁶

Roku 1892 se Náplava vrátil do **Částkova**. Jeho jméno nalézáme na podstavci sochy sv. Jana Nepomuckého. Ten je tvořen dvoustupňovou čtyřbokou základnou, která nese rovněž dvoustupňový sokl. Horní soklová část má zkosené rohy a zadní plocha je opatřena signaturou *Jindřich Náplava/ K.M. v Buchlovicích*. Na sokl navazuje profilovaná patka vysokého osmibokého podstavce. Všechny jeho strany jsou zdobeny pravoúhlou vpadlinou doplněnou ve spodní ploše trojicí trojúhelníků sestavených vrcholy k sobě, v horní ploše pak rozetou. Na zadní podstavcové straně se nachází dedikační nápis *Nákladem/ Manželů/ Jana a/ Anny/ Jurák/ Čís. 2./ L.P./ 1892.* Podstavec je završen vyloženou profilovanou římsou, ta nese podnož světce. Jan Nepomucký je ztvárněn v tradiční podobě v kanovnickém rouchu: spodní kleriku doplňuje rocheta sahající ke kolenům (lemy rochety nesou zbytky zlacení), přes ramena je přehozena almuce sepnutá pod krkem. Hlavu kryje biret, gloriola nese pětici hvězd. V rukou světec drží mučednickou palmu a krucifix. U sochy nelze uvažovat o Náplavově autorství. Odkazuje na to jak zcela odlišný styl práce, který se vyznačuje jemnějšími a propracovanějšími detaily. Podstavec sochy je chráněn kovovou ohrádkou. V žádosti o povolení svěcení uvedené sochy, kterou na arcibiskupskou konzistoř v Olomouci poslal dne 7. května 1892 velkoořečovský farář Chudáček, je jako donátor uveden pouze výměnkář Jan Jurák. Ten také složil obnos 20 zlatých na údržbu sochy.²⁸⁷

V roce 1893 realizoval Náplava kříž v **Doubravách**. Ten stojí na návsi poblíž dřevěné zvoničky. Tvořen je dvoustupňovou čtyřbokou základnou, na kterou dosedá rovněž dvoustupňový sokl, jehož horní část je zdobena čtyřlístkovým vlysem a završena jednoduchou římsou. Na sokl navazuje patka vysokého podstavce s pro Náplavu typickými zkosenými rohy. Na čelní straně patky je nápis „*DOKONÁNO/JEST!*“ (uvozovky jsou ztvárněny jako dvě svislé jednoduché šipky otočené hrotem dolů), na

²⁸⁶ Za poskytnuté informace děkuji místostarostce obce Kelníky Anně Bartošíkové.

²⁸⁷ Zemský archiv Opava-Olomouc, ACO, G6, farnost Velký Ořechov, karton 4935.

zadní straně patky pak nalézáme vročení *L.P. 1893*²⁸⁸ a signaturu *Jindřich Náplava/ Kamenický mistr/ v Buchlovicích*. Vročení i signatura jsou vytaženy zlacením. Osmiboké tělo podstavce je zdobeno mělkými vpadlinami se zdobným rámováním. Podstavec je završen vyloženou profilovanou římsou, která vynáší dřík s konvexně vytlačenou patkou, ta je opatřena čtyřlístkovým vlysem. Tělo dříku je doplněno čtyřbokými vpadlinami a završeno římsou. Vlastní kříž je kamenný, stejně tak korpus a nápisová destička INRI. Litery nápisové destičky a Kristova trnová koruna jsou zlaceny. Kříž byl restaurován v roce 1998. Doplníme, že v *Kronice obecné školy v Důbravách* je možno pro školní rok 1892/93 nalézt zápis, kde se uvádí, že „škole darován byl dne 16. července nový kříž, a sice manželé Emilii a Františkem Kolaříkem, rodákem Důbravským, nyní však stolářským mistrem v Javoří ve Slezsku. Kříž tento slavnostně posvěcen při posvěcení kříže na návsi a důstojným způsobem p. farářem Chudáčkem škole odevzdán“.²⁸⁹

Ve stejném roce zhotovil Náplava celokamenný kříž i pro **Mistřice**. Kříž je situován na travnaté ploše po levé straně silnice směrem na Včelary, naproti domu čp. 167. Osazen je na trojstupňové čtyřboké základně a tvarosloví kříže zde opakuje to, co nalézáme u křížů ve Vážanech či Buchlovicích. Signatura v podobě *J. NAPIAVA/ K. M. v Buchlovicích* se nachází na zadní soklové části. Na čelní straně podstavcové patky je vysekán nápis *DOKONÁNO JEST!*, nad nápisem je na čelní podstavcové stěně pravoúhlá vpadlina, která je obílená a druhotně doplněna drobným reliéfem Matky Boží s Děťátkem. Zadní podstavcová plocha je doplněna vročením *L. P. 1893*.

V **Drslavicích** u kaple Panny Marie Hostýnské stojí kříž z roku 1894. Je osazen na dvoustupňové základně a tentokrát tvaroslovím odpovídá kříži doubravskému. Na čelní straně podstavcové patky je vysekán nápis *ODSTUPTE ODE MNE,/ ABYCH SE CHLUBIL/ JEDINĚ V KŘÍŽI PÁNA/ NAŠEHO/ JEŽÍŠE KRISTA* a menším písmem na témže řádku *GAL 6.14*. Na boční straně patky pak nacházíme signaturu *Jindřich Náplava/ kamenický mistr/ v Buchlovicích*. Zadní strana patky zase nese informaci o donátorce: *NÁKLADEM/ MARIE BURÁŇOVÉ/ 1894*. Na vyloženou profilovanou římsu je potom umístěna soška Matky Boží.

Ve stejném roce Náplava zhotovil kříž také pro **Tupesy** v trati Rákoš. Zde zopakoval tvarosloví známé z Vážan, Buchlovic či Mistřic. Na čelní straně podstavcové patky je

²⁸⁸ Písmeno L bylo zřejmě původně vysekáno zrcadlově.

²⁸⁹ MZA Brno, SOkA Zlín, Národní škola, Kronika obecné školy v Důbravách, inv. č. 73.

vysekán nápis *Pochválen Buď Ježíš Kristus./ v tomto Znamení Zvítězíš.* Na levé straně se nachází signatura *Jindřich Náplava/ v Buchlovicích.* Zadní podstavcová strana nese nápis: *KE CTI/ A/ CHVÁLE BOŽÍ!! VĚNOVAL/ MLÁDENEC/ JAN. VÁVRA./ na památku. 1894.*²⁹⁰

Roku 1899 zhotovil Náplava kříž, který najdeme v trati Paseky v **Kelníkách**. Tady zopakoval tvarosloví, které známe z křížů v Prakšicích či Lukově. Na zadní soklové straně je vysekána signatura *Jindřich Náplava/ z Buchlovic,* zadní podstavcová stěna pak nese nápis *NADACE/ ANNY/ MIKLOVE/ S KELNIKU/ 1899,* následuje typické zdobné podtržení. Čelní hrana vyložené profilované římsy nese podnož pro sošku. Vrcholový kříž je litinový. Jeho patka je zdobená a doplněna reliéfem sv. Jana Evangelisty, příčné břevno je opatřeno kartuší, z průsečíku břevnen vychází paprscitá gloriola.

Ve stejném roce zhotovil Náplava kříž pro **Maršov**, dnes část Uherského Brodu. U tohoto kříže je tvarosloví totožné s křížem předchozím včetně podnože vycházející z čelní hrany vyložené profilované římsy završující podstavec. Na soklu čteme signaturu *Jindřich Náplava. K.M. Buchlovic.,* čelní podstavcová strana je opatřena nápisem *P. B./ JEŽIS KRIS,/TUS,* zadní plocha podstavce je pak doplněna dedikačním nápisem *Nákladem/ Manželů Tomáše/ a Fran. Zajicovi/ 17/8/ 1899.,* následuje typické podtržení. Kříž je chráněn kovovou ohrádkou.

Náplavovy signované práce nám pomohly vymezit charakteristické prvky jeho rukopisu. Jak je zřejmé z výše popsaných příkladů, Náplavova dílna se držela několika podob kamenných křížů, které spolehlivě ukazují na autorství buchlovického kameníka. A právě zaužívané tvarosloví napovídá, že Náplava spolupracoval s jedním ze svých vrstevníků a sousedů, konkrétně Ludvíkem Kozákem. V Buchlovicích v dnešní ulici Helštýn stojí kamenný kříž z roku 1872 a jeho provedení odpovídá Náplavově dílně s jeho charakteristickými zdobnými prvky včetně konvexně vytlačeného dříku, na zadní podstavcové straně se nachází vysekáný nápis se jmény donátorů: *František a/ Maria/ Belant/ 1872.* Skutečné autorství kříže však odhaluje revers donátorů datovaný 18. července 1872, který byl přílohou žádosti o posvěcení zaslané na arcibiskupskou konzistoř v Olomouci. V reversu se dočítáme: „*My dolupsaní manželé František a Maria Belant, majetníci mlýna tak zvaného Helštýna v Buchlovicích, ustanovili jsme se na tom k rozmnožení cti a chvále Boží postaviti na své vlastní útraty na prostoře, ku kteréž se tak*

²⁹⁰ Kříž v roce 2021 restauroval Tomáš Kopčil.

zvanou řemeslnickou uličkou přichází, as dvě sáhy ode mlýna našeho Helštýna, po levém boku vchodu do melnice kamenný kříž, kterýžto úminek náš velebným pánem farářem Jozefem Dvořákem schválen a pak kameníkem pánem Ludvíkem Kozákem v skutek uveden jest byl.²⁹¹ Ludvík Kozák je stejně jako Jindřich Náplava při sčítání lidu k roku 1869 psán mezi kamenickými pomocníky, při narození dětí v letech 1870, 1872, 1875 a 1878 je v matrice zanesen pouze jako domkář,²⁹² ovšem k roku 1880 je při sčítání lidu v Buchlovicích už zapsán jako „rolník a kameník“,²⁹³ a při úmrtí své první ženy Magdaleny 21. října 1881 je uveden přímo jako „kamenický mistr“.²⁹⁴ Na základě těchto poznatků, zejména pak na základě reversu u kříže na Helštýnu, se můžeme domnívat, že Kozák se nebránil příležitostným zakázkám ještě před složením mistrovské zkoušky. Zdá se však, že velmi záhy začal spolupracovat právě s Jindřichem Náplavou. Ten totiž později bez úprav využívá tvarosloví kříže z Helštýna a signuje ho. Jen těžko by stejný produkt mohli užívat a prodávat dva řemeslníci z téže lokality. Tvarosloví bylo chápáno jako svého druhu podpis, byť se samozřejmě v určité míře kopírovalo dle požadavků objednavatele. Převzít však v plném rozsahu rukopis souseda (bez jeho vědomí), to je nepravděpodobné. Doplňme, že tytéž tvaroslovné prvky nacházíme u kříže z roku 1876 v Buchlovicích a z roku 1883 ve Svárově, právě absence signatury nám ale znemožňuje určit autorství: mohl to být jak Kozák, tak i Náplava, případně oba. Na vzájemnou spolupráci obou kamenických mistrů pak jednoznačně ukazuje kamenný kříž v Nedachlebicích. Stojí před nynějším obecním úřadem, nese vročení 1884 a jeho podoba odpovídá kříži, který Jindřich Náplava téhož roku zhotovil pro Jarošov. V Nedachlebicích je však sokl kříže na zadní straně opatřen signaturou *L: Kozák./ Buchlovic*. Úzkou spolupráci potvrzuje i dobový tisk. V obsáhlém článku uveřejněném na počátku února 1890 ve dvou výtiscích Slováckých novin popisuje farář Karel Kráčmar aktuální situaci okolo buchlovického záloženského spolku. V článku je několikrát zmiňováno jméno obou kameníků. Nejprve figurují jako členové „*družstva rolníků k dodávání štěrku a kamene*“, následně k roku 1885 jako členové záloženského výboru.²⁹⁵

²⁹¹ MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Buchlovice, Zřízení kříže u mlýna Helštýna v Buchlovicích (1872), inv. č. 145, karton 28.

²⁹² MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 11449, str. 34, 102, 170 a 223.

²⁹³ MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Sčítání lidu 1880, inv. č. 1008, karton 2148.

²⁹⁴ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 11465, str. 12.

²⁹⁵ Slovácké noviny, 1. 2. 1890 a 5. 2. 1890, ročník 7, čís. 10 a 11, u obou strana 2. Není bez zajímavosti, že situaci v buchlovické záložně (spíše při poslední valné hromadě) se věnoval anonymní článek uveřejněný ve Slováckých novinách 11. 12. 1889. Článek se vyhýbá osobním útokům, nicméně Jindřich Náplava jako člen záloženského výboru byl vyprovokován k reakci, když odpověděl: „*Slavná redakce*

V Náplavově rodišti je jeho jméno spojováno s událostí, která vešla do širšího povědomí a s jistou pravidelností je připomínána. Jedná se o vylomení základního kamene pro Národní divadlo v Praze na jaře roku 1868. Uvádí se, že „na popud tehdejšího buchlovického faráře Josefa Dvořáka byl ve skále vytěžen jeden z devatenácti základních kamenů Národního divadla, opatřený nápisem „Z Buchlova“. Práci se ujal místní kamenický mistr Jindřich Náplava s dvanácti pomocníky. Odvoz hotového kamene z Buchlovic na staroměstské železniční nádraží byl proveden honosným způsobem. Několikastupý průvod v čele s P. Dvořákem, šesti ministranty a za hojné účasti občanů všech okolních vesnic, krojovaných družiček, mládenců a školní mládeže se vydal směrem ke Zlechovu. Kámen na voze obklopovaly květiny a věnce se stuhami v národních barvách. Vůz táhlo trojspřeží nazdobených koní. Slavnost se odehrávala za provolávání plamenných hesel a zpěvu národních písní“.²⁹⁶ Toto tvrzení má pravděpodobně původ ve strojopisném textu buchlovického písmáka Leopolda Kučíka s názvem *Vzpomínky z dávných dob podle vyprávění svých rodičů*, který byl vyhotoven roku 1968.²⁹⁷ Už v roce 1987 však upozornil Václav Rybařík, že tím, kdo základní kámen v Buchlovicích pro Národní divadlo vylomil, nemusel být Náplava.²⁹⁸ Rybařík správně poukázal na skutečnost, že jedinou známou původní informací o historii tohoto kamene je dopis nejmenovaného pisatele, otištěný v Moravské Orlici 12. května 1868. V něm je uvedeno: „Z hory Buchlovské do základů národního divadla. Píše se nám: „Sotva že jsem v „Mor. Orl.“ ode 30. dubna četl, že z Hostýna i z Radhoště kameny do základův národního divadla v Praze se připravují, odebral jsem se ku Buchlovickému kamenickému mistru p. Fr. Cupákovi, bych s ním o shotovení do kostky vytesaného kamene z hory Buchlovické, (a na něm vyrytým „z Buchlova) vyjednával, který by z té třetí nejpamátelnější hory na

Moravské slovače račíž láskavje nalživý dopis proti Buchlovské záložně lháři odpovjeděti aby lhal dal. A lidu mílnost a potpora jest světů známa v článku podanému.“ Redakce novin jeho řádky zveřejnila v rámci kritického komentáře, kde je mu mimo jiné vytykáno: „napíšete-li však pouze, že dopisovatel je lhář, že lhal v časopisu, jehož název již sám nepravdivě udáváte, tož je to sice velmi pohodlné ale ani oprava ani obhájení, naopak u čtenářů vzejde z toho náhled, že obsah onoho dopisu z Buchlovic nemůžete ničím vyvrátiti.“ Srovnej Slovácké noviny, ročník 6, 21. 12. 1889, čís. 100, 3.

²⁹⁶ Shodně je událost popsána i v článku Bořka Žižlavského z roku 2013 s názvem Tajemná místa Slovácka: Divoký park, dostupné na: https://slovacky.denik.cz/tydenik_slovacko/tajemna-mista-slovacka-divoky-park-20130706.html, citováno 23. 9. 2021. To samé se pak dočítáme i v publikaci *Z minulosti myslivny U Tří křížů a obory pod Buchlovem*. Buchlovice; Trenčín: Lesy České republiky, s.p., 2019. 111 s. Náplavovo autorství vylomeného kamene pro Národní divadlo je zmíněno i v článku *Buchlovjané na oslavě 140. výročí založení Národního divadla v Praze*. Srovnej *Buchlovský zpravodaj*, ročník 14., čís. 6, červen 2008, str. 20–21.

²⁹⁷ MZA Brno, SOkA UH, Pozůstalost Leopolda a Aloise Kučíkových z Buchlovic, nezpracovaný fond.

²⁹⁸ RYBAŘÍK, Václav: Moravské kameny v základech Národního divadla v Praze. In: *Vlastivědný věstník moravský*, ročník 39, číslo 1, 1987, str. 47–60.

Moravě také do základů národního divadla Pražského odeslán býti měl. Pan Fr. Cupák ale, jak o tomto úmyslu jen doslechl, vyjádřil se hned sám, že na své Outraty takový kámen nejen shotoví, ale i také o jeho odvezení v prvních dnech tohoto týdne z nádraží Hradištského se postará.“²⁹⁹ Rybařík tedy ve svém článku poprvé přichází s poznatkem, že lamačem pověstného buchlovského kamene byl František Cupák. Jak je zřejmé z poznámky číslo 31 u daného článku, Rybaříkovi je znám text Leopolda Kučíka a odkazuje i na text V. Hány z Buchlovic čp. 13, kdy za lamače kamene je označen Náplava, Rybařík sám se však snaží s odkazem na sčítací operáty a živnostenské rejstříky dokázat, že Náplava v dané době, tedy podle něj k 31. prosinci 1869, v Buchlovicích nežil a nemohl se tak věhlasné akce zúčastnit.³⁰⁰ Tady se Rybařík dopouští nepřesnosti. Náplava v Buchlovicích v době sčítání lidu na konci prosince 1869 byl, a to i se svou rodinou, zapsán je však chybně jako „*Naprava Jindřich*“. Nicméně teorie, že on byl hlavní postavou při zhotovení buchlovského kamene, je skutečně nepravděpodobná a zavádějící. Už samotná autentická novinová zpráva (jejímž pisatelem byl jistě buchlovický kaplan a vlastenec P. Josef Dvořák) označuje za lamače kamene tehdejšího jediného kamenického mistra v Buchlovicích Františka Cupáka. Je zřejmé, že událost tohoto významu by kamenický mistr nesvěřil někomu z podřízených. Jindřichu Náplavovi bylo navíc na jaře 1868 necelých 23 let a je vysoce pravděpodobné, že v dané době absolvoval vojenskou službu (zřejmě mezi léty 1865 - 1868), snad v Olomouci či okolí, kde se poté už jako rezervník v druhé půli roku 1869 ožení. Z poznámky na sčítacím operátu u jeho jména, kde je napsáno „*dovolena od Genie Olmütz*“, vyplývá, že Náplava na samém konci roku 1869 pracoval u olomouckého ženíjního ředitelství a své řemeslo provozoval u některé z rozběhnutých staveb vojenského charakteru, což napovídá, že v Olomouci pobýval soustavně po dobu vojenské služby. Sláva související s vylomením a odesláním buchlovského základního kamene pro Národní divadlo tedy byla Náplavovi přiřknuta neprávem.

Pravdou však je, že Náplava se v Buchlovicích těšil vážností. Napovídá tomu několik poznatků, z nichž lze dovozovat jeho zájem o veřejný život v obci. Už výše jsem uvedl, že se angažoval v záloženském výboru či v družstvu rolníků k dodávání šterku a kamene. V roce 1882 se v Buchlovicích konala „*oslava vánočního stromku*“, kterou pod záštitou

²⁹⁹ Z hory Buchlovské do základů národního divadla. In: Moravská orlice, 12. 5. 1868, ročník 6, číslo 110, str. 3.

³⁰⁰ Rybařík uvádí, že Náplava si v Buchlovicích přihlásil živnost k roku 1873, tuto informaci se však nepodařilo ověřit.

školské rady uspořádal učitelský sbor. Aby bylo možno akci uskutečnit, byla uspořádána sbírka, kdy mezi dárci nechybí Jindřich Náplava.³⁰¹

Když se na počátku ledna 1886 postavili Velehradčané za „*velezasloužilého a slovatného dra. Františka rytíře Šroma*“, k jehož obraně napsali „*Osvědčení ze Slovácka!*“, které otiskla Moravská orlice,³⁰² neváhali ani buchlovičtí a přidali se se svým dobrozdáním. To bylo o pár dní později spolu s dalšími otištěno ve stejných novinách a podepsal ho mimo jiné Jindřich Náplava, toho času jako „*předseda čtenářského spolku a druhý radní*“.³⁰³ Pro doplnění uveďme, že Náplava je jako předseda čtenářského spolku psán i o rok později, když na konci června 1887 vítal zástupce uherskohradištského Sokola při jejich výletu do Buchlovic.³⁰⁴

V roce 1892 je Jindřich Náplava veden jako jeden z vylosovaných hlavních porotců pro třetí období porotního zasedání u c. k. krajského soudu v Uherském Hradišti.³⁰⁵ Další ze společenských aktivit Jindřicha Náplavy lze zachytit k roku 1894. Tehdy se na přelomu července a srpna konal v Brně I. sjezd katolíků česko-slovanských a mezi jeho účastníky najdeme právě i jméno buchlovického kamenického mistra.

Pozoruhodné je také to, že Náplava se krom své kamenosochařské živnosti a dalších aktivit rozhodl provozovat i hostinec. Při sčítání lidu ke konci roku 1890 je sčítacím komisařem zapsán na vrchnostenském hostinci čp. 228, přičemž jako „*obor povolání hlavního*“ je stále uváděno kamenictví a „*hostinství*“ je vedeno jako vedlejší výdělek.³⁰⁶ Náplava byl jako pachtýř předmětného vrchnostenského hostince řešen k 1. říjnu 1888, k 1. říjnu 1892 už jsou v úředních aktech v souvislosti s hostincem skloňována jiná jména, a to manželů Betti a Sigmunda Kulkových, tudíž tato epizoda Náplavova života trvala zřejmě rovné čtyři roky.³⁰⁷

³⁰¹ Z Buchlovic (Vánoční stromek pro školní děti) In: Moravská orlice, ročník 21, 23. 1. 1883, čís. 18, str. 3.

³⁰² Osvědčení ze Slovácka! In: Moravská orlice, 21. 1. 1886, ročník 24, číslo 16, str. 1.

³⁰³ Osvědčení. In: Moravská orlice, 26. 1. 1886, ročník 24, číslo 20, str. 2.

³⁰⁴ Výlet Sokola uh-hradištského na Buchlov. In: Moravská Slovač, 2. 7. 1887, ročník 4, číslo 52, str. 3.

³⁰⁵ Vylosovaní porotci. In: Slovácké noviny, 23. 7. 1892, ročník 9, číslo 57, str. 3.

³⁰⁶ MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Sčítání lidu 1890, inv. č. 1086, karton 2210. Spolu s Jindřichem Náplavou je na hostinci zapsána jeho žena Marie, dále chovanka Anežka Zedníková z Droždína, služebný Vojtěch Jurča z Buchlovic, služebná Františka Slezáková ze Stříbrnic a jako „*host*“ Amálie Zedníková z Droždína.

³⁰⁷ MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Hostinec Buchlovice čís. 283, inv. č. 804, karton 1853.

Život Jindřicha Náplavy se naplnil 4. prosince 1899, pohřben byl o tři dny později a v matričním zápise je zapsán jako kamenický mistr.³⁰⁸ Na úvodních listech pozůstalostního spisu je ovšem veden jako obchodník, a přestože je při samotném projednávání pozůstalosti zmiňován jako kameník či kamenický mistr, dílna či kamenosochařský sortiment součást pozůstalostního inventáře netvoří.³⁰⁹ Z toho lze vyvodit, že Náplava před smrtí stačil svou živnost ukončit či předat, ve druhém případě pak ještě mohl působit jako jakýsi jednatel či obchodník.

V případě Jindřicha Náplavy se díky archivním pramenům podařilo vytvořit určitou sondu do sociokulturního kontextu řemeslníka na samém sklonku 19. století. Terénní práce pomohla určit typické rysy jeho tvarosloví, rozpoznali jsme i jakousi formu jeho spolupráce s Ludvíkem Kozákem. Dodejme, že nejmladší určená díla v krajině (a tato práce nepočítá s tím, že by výčet popsanych děl byl úplný) odpovídají době těsně před Náplavovou smrtí. Zdá se tedy, že pokud měl následovníka, ten už se vydal vlastní cestou.³¹⁰ K celkovému zhodnocení díla je nutno konstatovat, že práce Náplavy i Kozáka lze ve srovnání s jinými kamenosochaři, jejichž tvorbu ze srovnatelného období nacházíme na jihovýchodní Moravě (Záhořík, Neumann, Beck, Krejčířík a další) označit za práci kvalitní, leč nikoli výjimečná. Náplava (spolu s Kozákem) se omezil na úzký rejstřík tvaroslovných prvků, které opakoval a jen s malými rozdíly v detailech nabízel zákazníkům.

³⁰⁸ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 11465, str. 174.

³⁰⁹ MZA Brno, SOkA UH, Okresní soud Uherské Hradiště, Pozůstalostní spis Jindřich Náplava, inv. č. 624, karta 663. Pozůstalost tvořilo několik nemovitostí, které na základě poslední vůle zesnulého zdědila vdova Marie Náplavová. Testament obsahoval jistou podmínku, kterou dědička nerespektovala, tudíž po její smrti 27. listopadu 1914 bylo usilováno o obnovu dědického řízení.

³¹⁰ Řemeslo po svém nevlastním otci zcela jistě nepřevzal syn Adolf. Ten je při sčítání lidu k roku 1880 zapsán jako řeznický učedník a když 4. června 1906 v Buchlovicích zemřel, uveden byl jako dělník. MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 11465, str. 123.

2.12 KAMENOSOCHAŘ FRANTIŠEK EKART ZE ŠTÍPY

František Ekart se narodil 16. října 1840 na čp. 45 ve Štípě jako syn Jakuba Ekarta a jeho ženy Rozalie, roz. Svobodové.³¹¹ Už jeho otec působil ve Štípě jako kameník a tak je i zapsán při svém úmrtí 14. ledna 1859.³¹² Františkova matka pak umírá 3. srpna 1860.³¹³

Nejstarším známým kamenickým mistrem z rodu Ekartů ve Štípě byl Františkův strýc a kmotr Jiří, který je takto k 20. srpnu 1831 uveden v Knize mistrů smíšeného cechu v Napajedlích.³¹⁴ Jiří Ekart zemřel 26. ledna 1848,³¹⁵ přičemž dílnu po otci přebírá syn Josef, Františkův bratranec.³¹⁶ Je tedy velmi pravděpodobné, že řemeslné vzdělání získal František právě v dílně svého bratrance Josefa.

František Ekart je zhotovitelem kamenné kašny z roku 1868 na náměstí v Brumově.³¹⁷ Zde je pozoruhodné sledovat, že uvedená časově náročná zakázka znamenala pro řemeslníka přesun na místo zhotovení díla, v daném případě i s rodinou. Už 3. ledna 1869 se mu v Brumově narodil syn Josef,³¹⁸ přičemž ze záznamů sčítacího archu z konce téhož roku je zřejmé, že František tak v Brumově žil se svou ženou Josefou, roz. Jílkovou ze Sehradice, a staršími dětmi: dcerou Josefou (nar. 1864) a synem Františkem (nar. 1866).³¹⁹ František Ekart v Brumově pobýval nejméně do počátku ledna 1873, kdy se mu zde 3. ledna narodil (a bohužel i zemřel) syn Jan.³²⁰ Tehdy Ekartova stopa v Brumově končí a zachycujeme ji následujícího roku ve Francově Lhotě, kde se mu 28. března 1874 narodil syn Josef.³²¹ Na samém konci zimy roku 1876 přebýval Ekart v Lidečku. Totiž

³¹¹ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 4711, str. 174.

³¹² MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 4712, str. 24.

³¹³ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 4711, str. 24.

³¹⁴ MZA Brno, SOkA Zlín, Cechy Napajedla, kniha 21. Kniha mistrů smíšeného cechu v Napajedlích.

³¹⁵ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 4712, str. 149.

³¹⁶ Josef (nar. 15. prosince 1825, zemř. 3. března 1901) je jako kamenický mistr zapsán už při svém sňatku 3. února 1847. MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 4711, str. 85, 120 a inv. 4723. Josef svou dílnu zase předal svému synu Josefovi (nar. 21. listopadu 1858, zemř. 24. ledna 1938), který je jako kamenický mistr psán při sňatku 4. února 1889. MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 4712, str. 47 a inv. č. 7480, str. 68.

³¹⁷ Historii spojené se vznikem brumovské kašny se mimo jiné věnuje Petr Odehnal ve svém článku z roku 2012. ODEHNAL, Petr: Kloboucká cisterna z roku 1889. Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka 12, str. 32–36.

³¹⁸ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 4015, str. 169.

³¹⁹ MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Brod, Sčítání lidu 1869, inv. č. 841, karton 1098. Přestože obě starší děti mají uvedeno jako místo narození Sehradice, matriční záznam jejich narození se v příslušné knize pro obec Sehradice nenachází.

³²⁰ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 4015, str. 196.

³²¹ Zemský archiv Opava, Sběrka matrik, inv. č. 2498, str. 271. Ekart je v zápise uváděn jako „*kamenář z Brumova*“.

14. března 1876 se mu tu narodil syn Karel.³²² Z Lidečka pak Ekart zamířil do Valašských Klobouk, kde mu 9. května 1877 umírá syn Josef.³²³ Ve Valašských Kloboukách prokazatelně přebývá téměř dva roky, neboť zde na svět přivede tři děti: Jana (nar. 23. června 1878 a zemř. 29. června 1878) a dvojčata Aloise a Františku (nar. 24. března 1879, Alois zemřel téhož dne, Františka o den později).³²⁴ Poslední stopou na Valašsku je Ekartův pobyt v Lidečku, kdy mu zde 9. dubna 1880 žena porodila dceru Františku.³²⁵ František Ekart umírá 11. března 1897 v Budapešti.³²⁶

Na základě uvedených bibliografických údajů lze určit díla, která na jednotlivých místech zůstala. Jelikož Ekart v daných letech ve výše uvedených a poměrně malých sídlech pobýval (jistě za účelem pracovním), lze mu dnes již anonymní kamenosochařské práce z daného období připsat.

Ve **Francově Lhotě** stojí před domem čp. 305 kamenný kříž s vročením 1873. Jedná se tvaroslovně o jednoduchý kříž se čtyřbokým soklem, vysokým mírně konickým podstavcem, vyloženou profilovanou římsou, která nese opět konický dřík, z něhož vychází vlastní kříž. Korpus je kovový. Dále se zde nachází opět tvaroslovně jednoduchý kříž s vročením 1874, a to před domem čp. 284. Na soklovou část zde navazuje hladký čtyřboký podstavec, završený vyloženou profilovanou římsou, ta vynáší vysoký konický dřík zdobený rámováním a na čelní straně doplněný reliéfem kalicha s hostií. Dřík je završen římsičkou, na ni dosedá členitá patka vlastního kamenného kříže, korpus je kovový, zlacený.

V sousední **Valašské Senici** stojí na počátku obce kamenný kříž s velmi rustikálním rukopisem. Na čtyřboké základně je posazen sokl, který na čelní straně doplňuje reliéf lidské lebky se zkříženými kostmi. Na sokl navazuje podstavec s konvexním vytlačěním spodní části. Podstavec je zdoben na čele rámováním a lidovým reliéfem Matky Boží v dlouhém šatu a pažemi sepnutými v pasu. Pod reliéfem je nápisové pole s textem: *PATŘTE A LITU/ JTE HRICHU SVICH// ROKU 1875*. Boky podstavce jsou doplněny rytými píšťalami. Podstavec je završen profilovanou římsou, ta nese nízký konický dřík zdobený po stranách trojúhelníkovým rámováním – na čele s reliéfem kalicha, po

³²² Zemský archiv Opava, Sběrka matrik, inv. č. 2517, str. 72. Není bez zajímavosti, že Ekart je v zápise uváděn jako „*kamenářský tovaryš v Lidečku*“.

³²³ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 4867, str. 136.

³²⁴ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 4823, str. 374 a inv. č. 4867, str. 176.

³²⁵ Zemský archiv Opava, Sběrka matrik, inv. č. 2517, fol. 114.

³²⁶ Přípis u data narození. Viz MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 4711, str. 174.

stranách s rádlovaným dekorem. Vlastní kříž je kamenný, korpus opět v rustikálním pojednání. Kamenná je i nápisová destička s literami INRI.

V době, kdy Ekart pobýval ve Valašských Kloboukách, byl pořízen kamenný kříž v **Nedašově**. Stojí na křižovatce nedaleko někdejšího vrchnostenského hostince čp. 1. Na dvou základnových stupních je posazen čtyřboký sokl se zkosenými horními hranami. Z něj vychází osmiboký podstavec, přičemž každé z osmi polí je opatřeno mělkou nikou ukončenou novogotickým závěrem. Na čelním poli je v nice psací latinkou vyveden nápis: *Chceli kdo/ za mnou/ přijíti ve/ zmi kříž / svůj a/ následuj/ mne/ Mat. 16k./ anno/ 1878*. Na poli protilehlém je pak stejným typem písma vyveden nápis: *Ke cti / a chvá/ le Boží/ věnová/ n od/ obce/ NEDAŠO/ VA*. Podstavec je ukončen římsou, z ní vychází členěný dřík. Ten je ve své spodní části rozšířen a zdoben motivem čtyřlístku. Horní kónická osmiboká část dříku je doplněna na každém poli mělkou nikou ukončenou lomeným obloukem a završena je profilovanou římsou. Ta pak nese samotný kříž s korpusem a tabulkou INRI.

Slavnostní svěcení kříže proběhlo na slavnost Nanebevzetí Páně roku 1878. V knize ohlášek brumovské farnosti pak nalezneme zápis, který průběh svěcení uvedeného kříže přibližuje. Dočítáme se, že po požehnání o půl druhé odpoledne se měl seřadit průvod věřících u návojského zámku a odtud vyjít k nově vztyčenému kříži. Tam mělo být proneseno kázání, následně svěcení a líbání kříže. Poté měli věřící zazpívat „*Tě Boha chválíme*“ a následně modlitbou celou slavnost ukončit.³²⁷

V samotných **Valašských Kloboukách** stojí východně od kostela Povýšení sv. Kříže dílo, jehož tvarosloví je obdobné, jako u kříže nedašovského. Na dvou stupních je posazen čtyřboký sokl s ujmutými horními rohy, který nese signaturu: *Zhotovitel/ F. Ekart*. Ze soklu vychází osmiboký podstavec. Na každém poli podstavce je mělká nika s novogotickým závěrem. Podstavec zakončuje profilovaná římsa, která nese širokou patku nízkého dříku, opět s osmibokou základnou. Patka je zdobena ornamenty – ovál se čtyřmi rohy, pole dříku nesou opět mělké niky s novogotickým vzorem. Čelní pole je v nice doplněno o reliéf kalicha. Dřík je završen profilovanou římsou. Na tu dosedá samotný kříž s korpusem a tabulkou J.N.R.J. Korpus je pozlacený, tabulka je z kamene. Původně byl na zadní straně kříže umístěn více řádkový nápis, který se však

³²⁷ Farní úřad Brumov, archiv, Kniha ohlášení služeb Božích 1871-1881.

nedochoval.³²⁸ Vzhledem k jednoznačné signatuře lze odvodit, že kříž byl pořízen mezi léty 1877 a 1879, s ohledem na tvarosloví i shodnou dataci lze Ekartovo autorství přiřadit i ke kříži v Nedašově.

František Ekart je v dané skupině kamenosochařů výjimečný tím, že nemá stálé sídlo a putuje za prací. Tento princip již v závěru 19. století nebyl zcela běžný. V rámci práce si používá novogotické tvarosloví a jeho rukopis je spíše rustikální.

³²⁸ ODEHNAL, Petr: Sochy světců v exteriérech jižního Valašska. Vlastivědné kapitoly 11, 2010, str. 4-24; Poznamenání svatých křížů v kloboucké farnosti. Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka 12, 2011, str. 4-20

2.13 KAMENOSOCHAŘSKÁ DÍLNA FRANTIŠKA LANGA Z ŽELECHOVIC³²⁹

Kameníkem byl již Langův děd, rovněž František, který na Moravu přišel ze severozápadních Čech, z obce Milá (Millay)³³⁰, dnes části obce Bečov na Mostecku, a zemřel 19. března 1812 v Cetechovicích.³³¹ Lze se domnívat, že okolí Cetechovic bylo pro kameníky příhodným prostředím. Zdejší lomy nabízely množství materiálu a tradice zpracování kamene tu měla své pevné místo i dobrý zvuk.³³² Lang své řemeslo předal třem synům – Karlovi (nar. 3. listopadu 1802, zem. 22. února 1858), Vincenci (nar. 10. ledna 1805, zem. 13. října 1851) a Josefu (nar. 6. března 1809, zem. 19. ledna 1857).³³³ Všichni tři bratři se usadili v sousedním Roštíně a všichni zůstali kamenictví věrni. První se osamostatnil Vincenc, který si 1. června roku 1841 bere za manželku Annu, dceru Jakuba Šťastného, a v době sňatku je psán jako kamenický tovaryš; stejně tak jeho bratři, kdy Karel v roce 13. září 1842 uzavírá sňatek s Juliánou Sochorovou, a nejmladší Josef pojme 6. února 1844 za ženu Marianu Šťastnou.³³⁴

Je pravděpodobné, že Vincenc Lang se v Roštíně zdržoval již dříve, jelikož v den sňatku se přihlásil k otcovství šesti dětí své ženy Anny.³³⁵ Byli to Vincenc (nar. 22. září 1827), František (nar. 8. července 1831), Juliána (nar. 14. ledna 1834), Augustin (nar. 13. ledna 1836, zem. 1. srpna 1841³³⁶) a dvojčata Tekla (nar. 23. září 1839, zem. 13. června 1841³³⁷) a Anna (nar. 23. září 1839). K nim ještě po čase přibyl syn Augustin (nar. 6. října 1844)³³⁸.

Druhorozený Vincencův syn František se stal dalším pokračovatelem v rodovém řemesle. Nevíme přesně, kdy opouští Roštín, ani kdy vstoupil do svazku manželského, ale před rokem 1863 se s ženou Terezií, roz. Nádeníčkovou ze Střílek, usazuje na čp. 121 v Želechovicích. Do nového domova s nimi přichází i syn Pavel. Zde se jim pak 29. května 1863³³⁹ narodí dcera Mariana a František Lang je psán jako domkář, stejně je

³²⁹ Tento text vychází z článku: NAŇÁK, Aleš: Kamenická dílna Františka Langa z Želechovic. ACTA MUSEALIA Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Muzea regionu Valašsko, Vsetín, XV,1–2, 2017, str. 72–84.

³³⁰ Tak je F. Lang zapsán při sňatku 23. května 1802. MZA Brno, E 67, Sbírnka matrik, inv. č. 8403, str. 14.

³³¹ MZA Brno, E 67, Sbírnka matrik, inv. č. 8409, str. 79.

³³² Srovnej například SEGETH, Alois: Okresní hejtmanství kroměřížské. Kroměříž 1888.

³³³ MZA Brno, E 67, Sbírnka matrik, inv. č. 8393 (narození, str. 71, 82 a 100) a inv. č. 8354 (úmrť, str. 55, 79 a 87)

³³⁴ MZA Brno, E 67, Sbírnka matrik, opis 41, nestránkováno (opis obsahuje zápis všech tří zmiňovaných sňatků).

³³⁵ MZA Brno, E 67, Sbírnka matrik, inv. č. 8346, str. 80.

³³⁶ MZA Brno, E 67, Sbírnka matrik, inv. č. 8354, str. 21.

³³⁷ Tamtéž.

³³⁸ MZA Brno, E 67, Sbírnka matrik, inv. č. 8346, str. 98.

³³⁹ MZA Brno, E 67, Sbírnka matrik, inv. č. 4989, str. 41.

zapsán i při narození syna Františka 15. července 1865³⁴⁰. Když však Mariana 17. listopadu 1869³⁴¹ umírá na záškrť, František Lang je již v zápise uveden jako kamenář. Ve stejnou dobu v Želechovicích pobýval i Františkův mladší bratr Augustin, který si zde v srpnu 1869³⁴² jako kamenický tovaryš bere za manželku Marianu Kotkovou z Hvozdné. Augustinova stopa v Želechovicích tímto zápisem mizí.

Z výše uvedeného vyplývá, že k roku 1869 můžeme spolehlivě uvažovat o provozu želechovické kamenické dílny, v níž František a zřejmě nějaký čas i jeho bratr Augustin působili. Za nejstarší dílo kameníka tohoto příjmení pak lze označit kříž stojící v zástavbě dnešní ulice Přílucké v **Želechovicích**. Na čtyřbokém odstupňovaném soklu je posazen podstavec, jenž je na čelní straně i po bocích opatřen mělkou obloučkovou vpadlinou. Na čelní straně je středová partie vpadliny doplněna pravoúhlou nápisovou deskou s textem: *Poutníku, zde málo stůj./ Rány moje rozvažuj!/ Rány moje kynou,/ Léta tvoje hynou,/ Přijde smrt soud nasta-ne./ Kam se duše tvoje dosta-ne?* Pod textem se nachází vročení: 1872. Podstavec je završen nízkou profilovanou římsou, z níž vychází segmentovitě členěná patka nesoucí vysoký prostý kovový kříž s korpusem. Přestože na kříži nenacházíme signaturu, místní tradice o něm mluví jako o tzv. Langově kříži a František Lang nebyl jen autorem díla, ale spolu se ženou byli i jeho hlavními donátory. Dle žádosti o posvěcení kříže, kterou dne 5. května 1872 napsal želechovický farář Martin Michna, to byli právě F. Lang a jeho žena Terezie, kdo se rozhodli vztyčit ve své domovině památku tohoto charakteru. A jak farář Michna dodává, „zbožní manželé postarali se také o to, by částice pozemku, na němž kříž stojí, v gruntovní knihu pro tento vtažena byla“.³⁴³

Kříž stejného typu a tvarosloví se nachází při silnici z **Provodova směrem na Pradlisko**. Tento kříž nese na čelní straně i totožné verše, které se však ve čtvrtém řádku drobně liší slovesem „*plynou*“ namísto „*hynou*“ a celý text je rozveden pokračováním: *Bud' naděje tvá,/ Že skrze svatý kříž/ Budeš spasena*. Zadní strana podstavce potom nese sdělení: *NÁKLADEM/ MANŽELŮ/ ALOJSIA A MARYANY/ KOLARIK/ S PROVODOVA./ 1876*. Kříž je opatřen dobovou litinovou ohrádkou.

Ve Zlíně-Příluku na samém počátku dnešní ulice Štefánikovy stojí kamenný kříž, který i bez znalosti písemných pramenů můžeme spolehlivě přisoudit Františku Langovi a jeho

³⁴⁰ Tamtéž, s. 55.

³⁴¹ MZA Brno, E 67, Sbírká matrik, inv. č. 5025, str. 7.

³⁴² MZA Brno, E 67, Sbírká matrik, inv. č. 5007, str. 111.

³⁴³ MZA Brno, SOKA Zlín, Farní úřad Želechovice, Seznam kaplí, křížů, soch a božích muk, inv. č. 78.

dílně. Je totiž signován. Na odstupňovaný čtyřboký sokl nesoucí autorovu signaturu: *F. Lang/ v Želechovicích*. dosedá vysoký podstavec opatřený na všech stranách mělkou vpadlinou, kterou ve vrchní části zdobí závěr tvořený lomeným obloukem. Vertikální hrany podstavce jsou zkosené. Čelní strana podstavce je doplněna o reliéfní postavu Matky Boží s rukama překříženými na hrudi, zadní strana pak nese dedikační nápis: *Nákladem/ manželů/ Jana a Františky/ STRNADELA/ z Želechovic čís.18/ a/ Jana a Veroniky/ ŽALUDKA/ z Příluku Čís. 33/ Roku/ 1881*. Podstavec zakončuje pás s hvězdicovým dekorem, hvězdice jsou osmicípé a opatřené stejným rytým jednoduchým ornamentem. Na dekor plynule navazuje vyložená profilovaná římsa, která vynáší mohutný třikrát odstupňovaný dřík, z něhož vychází vlastní nízký kříž s kovovým korpusem a nápisovou destičkou INRI. Část s dříkem a vlastním křížem je na podstavci osazena druhotně.³⁴⁴

U **slušovického kostela Narození sv. Jana Křtitele** nalézáme další celokamenný kříž, který nese tvarosloví Langovy dílny.³⁴⁵ Na dvou soklových stupních je posazen vysoký podstavec tvořený širokou čtyřbokou patkou se zkosenými rohy, z níž vychází osmiboké tělo vysokého podstavce. Všechny podstavcové strany jsou opatřeny mělkou vpadlinou v horním závěru zdobenou sdruženým zdobným lomeným obloukem. Čelní podstavcová strana je doplněna charakteristickou reliéfní postavou Matky Boží s rukama překříženými na hrudi, zadní strana má ve středu pole vysekán nápis: *Tento s. Kříž/ byl věnován/ od Kateřiny/ DUJKOVE/ z Březové/ 1883*. Podstavec završuje pás s květovým dekorem, kdy květy jsou šestilisté, na pás pak přímo navazuje profilovaná římsa. Z ní vychází patka pylonového dříku, jehož čtyři strany nesou čtyřbokou vpadlinu, vertikální rohy jsou zkosené. Čelní strana dříku je ve spodní části doplněna o drobný, ale s důrazem

³⁴⁴ Revers na udržování kříže sepsali představení obce Příluku dne 2. března 1882. Zavázali sebe i své nástupce, že budou kříž, „*vyobrazení Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista*“, v dobrém stavu udržovat, a kdyby sešel věkem, zas na tom samém místě nový vystaví. Kříž doznal první opravy v roce 1925, když víchr zlomil horní část kříže a byla nutná jeho oprava a nové posvěcení. K tomu došlo 30. srpna 1925 a svěcení provedl farář Alois Kopecký. K další zásadní opravě kříže došlo až na samém počátku 50. let 20. století. Po poměrně dlouhém vyjednávání provedl obnovu kříže, která si vyžádala druhotné osazení dříku a vlastního kříže, kameník z Prstného Metoděj Daněk. Obnova byla provedena k 30. březnu 1950 a k posvěcení obnoveného kříže došlo 30. dubna 1950. Není bez zajímavosti, že želechovický duchovní správce při komunikaci k obnově kříže uplatnil i původní revers, a to směrem k Jednotnému národnímu výboru Gottwaldov, který v odpovědi ze dne 27. prosince 1949 uvedl, že zjistil, že „*neexistuje závazek k udržování kamenného kříže*“, přesto ze svých prostředků uvolnil částku 3000,-Kčs, což při celkových nákladech 9450,-Kčs nebyla částka zanedbatelná. MZA Brno, SOkA Zlín, Farní úřad Želechovice, Seznam kaplí, křížů, soch a božích muk, inv. č. 78.

³⁴⁵ Kříž je kulturní památkou s rejstříkovým číslem Ústředního seznamu kulturních památek ČR 22313/7-2079

na detail provedený reliéf svatého Jana Evangelisty s kalichem. Dřík je ukončen jednoduchou římsičkou, na ni dosedá patka vlastního kříže, korpus je kovový, zlacený, stejně tak nápisová destička INRI. U korpusu je pozoruhodný detail výrazné bederní roušky a způsob přibití nohou. Objevuje se zde starší a dnes již netypické užití dvou hřebů, kdy končetiny jsou přibity každá zvlášť. Tuto podobu korpusu bude Lang používat i u dalších děl. Dodejme, že kovové doplňky si Lang (a spolu s ním i jiní kamenosochaři) nechával dodávat z některého ze specializovaných závodů, preferoval však konkrétní typy tohoto zboží, což činí jeho tvarosloví čitelnějším.

Vročení 1883 nese i kříž, který stojí v **Jaroslavicích** v ulici Na Vrše. I na něm nacházíme tvarosloví, které odkazuje k Langově dílně. Na dvou stupních je posazen vysoký podstavec, který je na čelní straně a po bocích opatřen mělkou nikou. Ta prochází až do stříškového závěru, který je doplněn reliéfním ornamentálním (novogotickým) zdobením. Na čele je podstavec doplněn reliéfem Matky Boží s rukama překříženými na hrudi, hladká zadní strana nese nápis: *Tento sv. Kříž byl postaven nákladem manželů/ Františky a Martina/ PIVODY/ z Jaroslavice Čís. 69./ 1883.*³⁴⁶ Podstavec je v horní části opatřen jednoduchou profilovanou římsou, která je vždy na osu stěny lomená. Z římsy vychází pravoúhlý závěr podstavce nesoucí nízký dřík a vlastní kříž s kovovým korpusem a nápisovou destičkou INRI. Ramena kříže jsou krátká, jednoduše zakončená. Kříž je na podstavec pravděpodobně osazen druhotně.

O rok později František Lang kříž s obdobnými tvaroslovnými prvky jako ve Slušovicích zhotovuje pro obec **Poteč** na Valašskokloboucku. Na jednom stupni, který je dnes již hranou na úrovni dlažby chodníku, je postaven čtyřboký sokl nesoucí členěný podstavec. Ten je tvořen širokou čtvercovou patkou se zkosenými rohy – patka je opatřena vročením 1884, osmibokým tělem a páskem s květovým dekorem. Jednotlivá pole podstavcové části jsou opět doplněna mělkou vpadlinou s horním závěrem v podobě lomeného oblouku, čelní pole nese nám již známý reliéf Matky Boží, květový dekor je šestilístkový. Z profilované římsy vychází pylonový dřík, strany opět s pravoúhrou vpadlinou, tentokrát je však jejich závěr opatřen sdruženým lomeným obloukem. Na přední straně dříku nalézáme reliéf svatého Jana Evangelisty s kalichem. Dřík je završen římsou, nesoucí samotný kříž opatřený odstupňovanou patkou. Břevna kříže jsou tvarovaná a na koncích

³⁴⁶ Revers na udržování kříže podepsali zastupitelé obce Jaroslavice už 17. října 1882. MZA Brno, SOKA Zlín, Farní úřad Želechovice, Seznam kaplí, křížů, soch a božích muk, inv. č. 78.

jehlancovitě zakončená. Korpus kovový, opět s dvěma hřeby u nohou, kamenná nápisová tabulka nese zkratku J.N.K.Ž.

Ve stejném roce František Lang dodal kamenný kříž do **Valašských Klobouk**.³⁴⁷ Ten je tvořen čtyřbokým členěným soklem, na levé straně soklu je umístěna signatura *F. LANG/v Želechovicích*.³⁴⁸ Na sokl dosedá vysoký podstavec s širší patkou, stěny podstavce jsou zdobeny mělkou nikou s cibulovitým závěrem. Čelní strana podstavce nese vročení 1884. Závěr podstavce je proveden jednoduchou profilovanou římsou, která je vždy na osu stěny lomená. Z římsy vychází nízký dřík, ten je ve střední části stěn doplněn vertikálním zdobným prvkem opticky navazujícím na hroty lomené římsy. Vlastní kříž nese kovový korpus, nápisová destička chybí. Tento Langův kříž ještě koncem 50. let 20. století stával u křižovatky pod tzv. Červeným domem ve Valašských Kloboukách, následně byl přemístěn ke kapli sv. Cyrila a Metoděje při silnici na Poteč, aby byl v roce 2009 přemístěn na hřbitov do obce Študlov.

Do **Poteče** se František Lang vrátil ještě v roce 1885.³⁴⁹ Kříž s tímto vročením v podstatě kopíruje tvarosloví kříže vztyčeného ve Valašských Kloboukách, jen ho zejména v přechodových částech zjednodušuje. Čtyřboký sokl nemá členění, patka vysokého podstavce postrádá jemnou profilaci, cibulovitý závěr mělkých vpadlin po stranách podstavce je nedokonalý, ovšem zde se může jednat o důsledek pozdějších zásahů do hmoty podstavce. Na rozdíl od klobouckého kříže nese podstavec na čelní straně známý reliéf Matky Boží a nacházíme zde i textové prvky. Levá podstavcová strana je opatřena nápisem: *Jubilejní rok/ 1885./ úmrtí sv. Methoda*, na pravé straně potom čteme: *V tomto/ znamení/ zvítězí!* Jednoduchá profilovaná římsa je opět na osu podstavce lomená, navazující dřík je po stěnách zdoben vertikálním středovým výstupkem. Kříž s korpusem je na podstavec osazen druhotně.³⁵⁰

³⁴⁷ Tento kříž nahradil sešlý kříž dřevěný. Kloboučtí zastupitelé se 13. července 1884 usnesli, aby radní Šuchma, který byl toho času ve Zlíně na jarmarku, „u kamenáře v Želechovicích kříž slušný objednal“. Stalo se tak a kříž byl požehnán 21. září 1884. Srovnej ODEHNAL, Petr: Tři drobnosti ke klobouckým křížům. Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka 15, 2014, str. 52-53. Povšimněme si krátké doby mezi objednáním kříže a jeho vztyčením a požehnáním, která dokládá, že Lang svá kamenosochařská díla tvořil „na sklad“ a dle přání zákazníka je dokázal upravit a dodat na požadované místo. Tomu odpovídá i poměrně omezený tvaroslovný rejstřík.

³⁴⁸ Zde je potřeba dodat, že v roce 2009 byla signatura překryta nevhodně zvoleným nátěrem.

³⁴⁹ Krom charakteristického tvarosloví určuje Langovo autorství u potečských křížů z roku 1884 a 1885 i záznam v pamětní knize obce. Srov. MZA Brno, SOKA Zlín, Archiv obce Poteč, Pamětní kniha obce Poteč, inv. č. 7, str. 70 – 73.

³⁵⁰ Původní kříž byl z podstavce stržen při velkém větru v roce 1919. O rok později byl podstavec doplněn litinovým křížem „ze závodu sochařského Petřík v Uher. Brodě“. Srovnej ODEHNAL, Petr: Poteč. Kapitoly

Kříž z roku 1886 želechovická dílna zhotovila pro náves sousedních **Lužkovic**.³⁵¹ Na soklový stupeň je posazen vysoký podstavec tvořený širokou čtyřbokou patkou se zkosenými rohy. Patka nese signaturu *F.LANG/ v Želechovicích*. Tělo vysokého podstavce je osmiboké, čelní a rohové strany jsou opatřeny mělkou vpadlinou v horním závěru zdobenou sdruženým zdobným lomeným obloukem. Úzké rohové stěny nesou subtilní vpadlinu se závěrem ze zdobného lomeného oblouku, kdy tento dekor připomíná vysokou hořící svíci. Zádňi podstavcová strana je hladká. Na čele podstavce je vpadlina doplněna oblíbenými verši: *Poutníku, zde/ málo stůj./ Rány moje/ rozvažuj./ Rány moje kynou./ Léta tvoje hynou./ Přijde soud/ soud nastane./ Kam se tvoje/ duše dostane*³⁵². Podstavec završuje pás s květovým dekorem, kdy květy jsou osmilisté, na pás pak přímo navazuje vyložená profilovaná římsa. Z ní vychází široká patka pylonového dříku. Dřík je ukončen jednoduchou římsičkou, na ni dosedá patka vlastního kříže, korpus je kovový, zlacený, nápisová destička s písmeny J.N.K.Ž. kamenná, ramena kříže jsou jehlancovitě zakončena. Korpus je odlit ve stejné dílně jako korpus kříže slušovického.

Další dílo z Langovy dílny nalezneme ve **Zlíně-Prštném**. Stojí v ulici Přímé poblíž odbočky na ulici Odboje. Na jednom soklovém stupni je posazena mohutná čtyřboká patka vysokého podstavce, horní rohy patky jsou zkosené. Tělo podstavce je provedeno a zdobeno totožně jako u kříže v Lužkovicích, čelní strana však místo nápisu nese reliéf Matky Boží s pažemi zkříženými na hrudi. Zadní podstavcová strana pak obsahuje dedikační nápis informující o třech donátorkách kříže: *K oslavě Boží věnuji./ TEREZYA KRAJČOVA/ rozená Hutkova/ FRANTIŠ. BALAJKOVA/ rozená Kozlova./ ANNA*

z historie obce. Poteč 2003, s. 150. Kdy došlo k osazení nynějšího kamenného kříže na Langův podstavec, známo není.

³⁵¹ Posvěcení kříže se konalo v „neděli II. po Velikonoci v oktávě Nalezení sv. Kříže dne 9. května 1886“. Revers na udržování podepsali „volení zástupcové obce Lužkovic“ dne 16. dubna 1888. MZA Brno, SOkA Zlín, Farní úřad Želechovice, Seznam kaplí, křížů, soch a božích muk, inv. č. 78,. Kříž stál původně u mostu přes řeku Dřevnici, ovšem při stavbě nynějšího celokovového mostu v 90. letech 20. století byl přemístěn na náves, kde stojí nyní. Při výbuchu starého mostu na konci 2. světové války došlo i k poškození dříku kříže. Když se kříž demontoval pro přemístění, dříková část vykazovala takovou míru degradace, že kříž byl vztyčen bez ní, respektive bez její zásadní části. V roce 2010 proběhlo restaurování kříže, během něhož mělo dojít i k vyhotovení nového dříku. V průběhu prací se podařilo dohledat část původního dříku, který byl po úpravě navrácen na kříž. Srov.: JANČÍK, Miroslav: Oprava kříže v Lužkovicích, In: Lužkovický zpravodaj, Informační magazín obyvatel místní části Zlín-Lužkovice, číslo 10, prosinec 2010, str. 7; další info zde: <http://www.luzkovice.cz/clanek.php?id=931>, zveřejněno 05.10.2012, citováno 13.10.2017.

³⁵² Lužkovický text je příkladem neprofesionální a nevhodné obnovy nápisu na památce. Litery jsou sice barevně vytaženy, aby zůstal text čitelný, nicméně autor zásahu svévolně změnil slova i smysl poselství. V pátém řádku je chybně obnoveno sloveso „hynou“ namísto „kynou“, u slova „soud“ na sedmém řádku se jedná o chybný a zcela nelogický zásah, který je o to horší, že kontury původního slova „smrt“, jež mělo být obnoveno, jsou v kameni dosud čitelné. Poslední řádek byl původně ukončen otazníkem.

MIČKOVÁ/ rozená Lapčikova./ 1886. Podstavec i u tohoto kříže završuje pás s květovým dekorem, kdy květy jsou tentokrát sedmilisté. Na pás navazuje jednoduchá profilovaná římsa. Z ní vychází patka dříku, ten je hladký a zakončený římsičkou, na niž dosedá tvarovaná patka vlastního kříže. Ramena kříže jsou jehlancovitě zakončena, korpus kovový, dříve polychromovaný (2013), dnes zlacený. Vzhled kříže doplňuje zjevně původní litinové zábradlí.

Při pátrání po křížích s rukopisem Langovy dílny nelze minout centrální hřbitovní kříž v **Jaroslavicích**. Tamější hřbitov byl zřízen v roce 1933³⁵³ a o rok později byl doplněn o kamennou dominantu. Kříž nese všechny výrazové prvky odkazující k želechovické dílně. Na jednoduchém základnovém stupni je osazen čtyřboký sokl. Ten nese mohutnou patku podstavce, jejíž horní rohy jsou zkosené. Tělo podstavce je provedeno a zdobeno totožně jako u kříže v Prštém či Lužkovicích, čelní strana opět opatřena reliéfem Matky Boží s pažemi zkříženými na hrudi. Zadní strana je pak druhotně opatřena dedikačním nápisem: *Darován/ Dr. Theodorem/ VAVRUŠOU/ Farářem Zlínským/ L. P. 1934.* Podstavec završuje pás s květovým dekorem, kdy květy jsou šestilisté. Na typickou jednoduchou profilovanou římsu navazuje patka pylonového dříku. Ten je vysoký, po stěnách opatřený vpadlinami s tvarovaným závěrem, vrchol dříku je poněkud překvapivě doplněn drobným pásovým dekorem s šestilistými květy a navázanou jednoduchou římsičkou. Z ní už vychází hranolová patka vlastního kříže. Horizontální ramena kříže jsou ukončena jehlancem, vertikální rameno je bez jehlance. Nápisová destička kamenná, korpus kovový, zlacený, v charakteristickém ikonografickém pojednání. Doba zbudování jaroslavického hřbitova i vročení na kříži odkazují na jeho nepůvodnost a druhotné užití. Kříž byl s největší pravděpodobností postaven u tzv. kontribučenské sýpky ve Zlíně, při cestě k Malenovicím. Kamenný kříž je v těchto místech zachycen na seznamu křížů ve zlínské farnosti k roku 1905, který je sestaven v Pamětní knize zlínské farnosti. Zde se dozvídáme i to, že pro zachování kříže a jeho další údržbu je složen „*úpis ze dne 26. září 1890 Čís. 803*“.³⁵⁴ Dochovaný datovaný fotografický snímek zlínské kontribučenské sýpky z roku 1903³⁵⁵ zachycuje poblíž sýpky kříž se známým tvaroslovím – není pochyb, že pochází z Langovy dílny. K roku 1927 se v Pamětní knize zlínské farnosti dočítáme, že došlo ke svěcení „*kamenného kříže na Letné u Malenovské silnice, porízeného*

³⁵³ NEČASOVÁ, Kamila, VALŮŠEK, David: Historie zlínských hřbitovů. Vyd. 1. Zlín: Pohřebnictví Zlín, 2006. 173 s.

³⁵⁴ MZA Brno, SOka Zlín, Farní úřad Zlín, inv. č. 16, ev.č.25/2009, Pamětní kniha fary Zlínské1860-1973.

³⁵⁵ MZA Brno, SOka Zlín, Sbírka fotografií Zlín, č. 5931, poř. č. 2.

*nákladem zaměstnanců fy T. a A. Baťa jako náhrada za kříž, který stál u staré panské sýpky a následkem prodeje pozemku, na němž tento kříž byl postaven, byl pojat do objektů, na nichž zbudovány tovární budovy velkozávodu fy. T. a A. Baťa.*³⁵⁶ Kříž byl tedy po odstranění deponován na provizorní místo a o sedm let později pro něj zlínský farář Vavruša vyhlédl vhodné místo na novém jaroslavickém hřbitově, což nechal on či vděční farníci vsekát do zapravené zadní strany podstavce.

Je nesporné, že želechovická dílna kamenosochařské práce v krajině nejen tvořila, ale obnovovala i památky starší. Lze se domnívat, že doklad takového zásahu nalezneme před **Kvítkovicemi** ve směru od Malenovic, kde stojí kamenný kříž s datací 1761 a s určením doby obnovy k roku 1893. Kříž je jednoduchý tvaroslovím, tvoří jej čtyřboký sokl nesoucí vysoký konický podstavec s patkou, která je na zadní straně opatřena nápisem: *Ke cti a chvále Boží dali obnoviti/ Občani z Kvítkovic/ 1893.* Čelní podstavcová strana je (druhotně) doplněna pro Langovu dílnu charakteristickým reliéfem Matky Boží s rukama zkříženýma na hrudi, pod ní je vysekáno starší vročení 1761. Podstavec není završen římsou a přímo vynáší vlastní kříž se zlaceným korpusem. Podoba korpusu s výraznou bederní rouškou, reliéf Matky Boží, doba obnovy – to vše napovídá tomu, že práce při renovaci v roce 1893 provedl právě Lang či někdo z okruhu jeho dílny.

Kamenické zakázky samozřejmě netvořily jen celokamenné kříže, podstavce pro kříže litinové či jiné zakázky více či méně výtvarného charakteru. Kameník byl oslovován i na práce prostší povahy – do jeho sortimentu tak patřily schodišťové stupně, prahy, ostění, mlecí kameny a mnoho dalšího. Samostatnou oblastí pak jsou náhrobní kameny a kříže a obecně funerální architektura. Ta tvořila významnou část kamenické práce, bohužel však právě ona podléhá „módním“ vlnám, mění se a zaniká. Prokazatelně Langovo dílo z této oblasti se doposud nalézt nepodařilo.

Opusťme rozpoznané Langovy práce a vraťme se k jeho životopisným datům. Soukromý život Františka Langa byl poznamenán brzkými úmrtími jeho dětí. Jak jsme si již výše uvedli, dcera Mariana mu zemřela roku 1869 v šesti letech, a to na záškrť. Nejmladší syn František se nedožil pěti let a zemřel 25. května 1870.³⁵⁷ Syn Pavel, který s rodiči přišel do Želechovic, se jako jediný dožil dospělosti. Ani jemu však nebylo dopřáno dlouhého života. Zemřel ve věku 24 let dne 29. září 1882.³⁵⁸ Jako příčina smrti jsou v zápise úmrtí

³⁵⁶ MZA Brno, SOkA Zlín, Farní úřad Zlín, inv. č. 16, ev.č.25/2009, Pamětní kniha fary Zlínské 1860-1973.

³⁵⁷ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 5025, str. 10.

³⁵⁸ Tamtéž, str. 69.

zaneseny souchotiny, častá a smrtelná nemoc právě kameníků. Sám František Lang umírá 28. dubna 1896³⁵⁹ na čp. 1. Jeho žena ho přežila o pět let, zemřela 3. května 1901.³⁶⁰

Není zřejmé, zda vdova Terezie po manželově smrti alespoň formálně vedla kamenickou dílnu, jak to známe například u dílny Jana Záhořika z Uherského Brodu, kdy po smrti mistra roku 1898 dílnu odvážně přebírá jeho žena Julie. Každopádně na Langovo tvarosloví navazuje a v mnohém ho čitelně přebírá kameník Jan Svoboda.

Závěrem dodejme, že František Lang patřil ke kvalitním kameníkům konce 19. století na Zlínsku. Ve svých dílech se sice vyhýbal figurálním motivům (jeho kříže nesou typický kovový korpus, kdy bederní rouška výrazně přesahuje na pravou stranu, nohy jsou přibité dvěma hřeby a povrchová úprava korpusu je buď polychromovaná, nebo zlacená), nicméně jeho tvarosloví je čisté, jasné a bez zbytečných odklonů od zaběhnutého rukopisu. Lang používal poměrně jednoduchý rejstřík tvarových prvků a díky tomu ho dokážeme rozpoznat i po století. Jeho dílna tvořila mezník mezi stále ještě více či méně lidovými kameníky a nastupujícími generacemi kamenosochařů, kteří již svoji výrobu povedou jinými (nikoli snad horšími) cestami.

³⁵⁹ Tamtéž, str. 138.

³⁶⁰ Tamtéž, str. 163.

2.14 KAMENOSOCHAŘ JAN SVOBODA V ŽELECHOVICÍCH

Jan Svoboda se narodil 4. července 1856 ve Štípě jako syn Josefa Svobody, podruha, a Karolíny, roz. Kovářové.³⁶¹ Dne 1. října 1878 uzavírá Jan Svoboda sňatek s Antonií Javoříkovou a již 28. listopadu se manželům ve Štípě na čp. 92 narodí syn František.³⁶² Druhorozený syn Ferdinand se narodil 29. září 1882 již v Želechovicích na čp. 119³⁶³ a Jan Svoboda je při jeho narození psán jako místní kameník. Tak je potom psán u narození dalších pěti dětí: Julia (nar. 11. ledna 1887), Aloisie (nar. 20. června 1888, zem. 24. srpna 1888), Františky (nar. 28. května 1889, zem. 4. května 1890), Emila (nar. 8. listopadu 1893, zem. 13. srpna 1894) a Emila (nar. 7. března 1900).³⁶⁴

Od roku 1882 již tedy Svoboda v Želechovicích jako kameník působil, nicméně neznáme žádné jeho dílo, které by bylo možno mu připsat za života Františka Langa. Je proto pravděpodobné, že spíše v Langově dílně pracoval a sbíral zkušenosti, čemuž odpovídá i podrobnější zápis při úmrtí syna Emila v roce 1894, kdy je Svoboda zapsán jako „*kamenický pomocník*“. Získané vědomosti, zkušenosti a v neposlední řadě jistě i kontakty pak zúročil po Langově smrti.

Rokem 1897 je datován kříž u školy v **Lačnově** a z roku 1900 je datován kříž na návsi v **Haluzicích**. Oba nesou rukopis odpovídající želechovické dílně. Stejně tak hřbitovní kříž ve **Lhotě** u Zlína, ten je datován k roku 1902. V roce 1906 pak byl vztyčen kříž ve **Študlově** a ten je dokonce Svobodou signován. Inspiraci zaběhnutým a žádaným stylem nepopře želechovický kříž (původně situovaný rovněž u školní budovy) u kostela z roku 1908.³⁶⁵

Jan Svoboda zemřel 12. dubna 1914.³⁶⁶ Kamenosochařskou dílnu po něm nakrátko převzal syn František, z jehož zásadních děl je potřeba uvést kvalitně pojednaný památník padlým v Želechovicích z roku 1920.

³⁶¹MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 4712, str. 35.

³⁶²MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 4713, str. 20.

³⁶³MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 4990, str. 22.

³⁶⁴MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 4990 (narození, str. 45, 53, 59, 85 a 130), inv. č. 5025 (úmrtí, str. 96, 106 a 129)

³⁶⁵ Takzvaný kříž Polepilův. V seznamu kaplí, křížů, soch a božích muk pro želechovickou farnost je k roku 1923 jeho stav uváděn jako dobrý. Věnovací listina ke kapitálu na udržování kříže je datována 29. září 1908 a podepsána je Josefem Polepilem a dvěma svědky. MZA Brno, SOKA Zlín, Farní úřad Želechovice, Seznam kaplí, křížů, soch a božích muk, inv. č. 78,.

³⁶⁶MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 5025, str. 212.

2.15 KAMENOSOCHAŘ JOSEF GREGOR Z VELKÉHO OŘECHOVA

Josef Gregor se narodil 12. května 1870 jako syn velkoořechovského čtvrtníka Josefa Gregora a jeho ženy Anny roz. Zábojníkové.³⁶⁷ Jako mládenec Gregor opouští rodný dům a zamíří do Valašského Meziříčí, kde se stane žákem řezbářského oddělení C. k. odborné školy pro zpracování dřeva ve Valašském Meziříčí, kterou dokončil roku 1889. Není bez zajímavosti, že spolu s ním se toho roku stal absolventem stejného oddělení i Alois Jaroněk, který se později podílel na založení Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.³⁶⁸

Ve Valašském Meziříčí Gregor uzavřel sňatek s jen o málo starší řeznickou dcerou Marií Villíkovou. Svatba se konala 10. června 1893 ve valašskomeziříčském farním kostele, ale oddávajícím byl František Klímek, kooperátor z Velkého Ořechova.³⁶⁹

Ve své domovině Gregor nepožíval pouze pověsti umělce a zdatného řezbářského mistra. Gregor se aktivně zapojoval i do života obce jako takové. Pamětní kniha velkoořechovského dobrovolného hasičského sboru kupříkladu uvádí, že sbor byl roku 1894 založen zejména díky Gregorovu přičinění. Ten byl též zvolen prvním náčelníkem sboru. Gregor je také zachycen například při zásahu v létě roku 1908, kdy v noci vypukl po úderu blesku požár stodoly při čp 69. Požár pohltil celou stodolu i se zásobami obilí a hasičský sbor s ním pod Gregorovým velením bojoval téměř dvě hodiny.³⁷⁰

Můžeme se jen domnívat, co stálo za změnou primární Gregory obživy, ale u popsaného požáru je osmatřicetiletý Gregor psán již nikoli jako sochař, nýbrž jako poštovník. Úřadovna pošty byla v rámci jeho funkce umístěna přímo do jeho domu a zdá se, že u poštovního razítka Gregor vydržel až do výslužby.

V roce 1924 byl Gregor členem obecního zastupitelstva a také nájemcem místní honitby. Právě při její obhlídce byl ve druhé půli listopadu pytlákem zastřelen. Pohřeb se konal 21. listopadu, čestný doprovod rakvi dělal celý hasičský sbor. O události referoval

³⁶⁷ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 4884, str. 16.

³⁶⁸ ALMANACH 2004, Státní průmyslová škola stavební Valašské Meziříčí 1874 – 2004, Seznam absolventů školy, řezbářské oddělení, 1889.

³⁶⁹ Zemský archiv Opava, Sběrka matrik, inv. č. 8778, str. 60.

³⁷⁰ MZA Brno, SOkA Zlín, Kronika SDH Velký Ořechov (1894) 1925-1952, neinv., nestr.

dobový tisk,³⁷¹ píše o ní všechny velkoořečovské pamětní knihy. Farní, obecní, hasičská i školní.³⁷²

Získanou praxi v řemesle záhy Gregor prokazuje přímo ve **Velkém Ořechově**, neboť již roku 1892 jsou v tamějším farním kostele svatého Václava instalovány čtyři dřevěné sochy z jeho dílny. Jedná se o postavy sv. Petra a Pavla, a to po stranách hlavního oltáře, nebo sv. Františka a Dominika na pilířích v lodi kostela. První dvojici soch věnovali manželé Zábojníkovi z Hřivínova Újezda, druhá dvojice byla pořízena z milodarů III. řádu sv. Františka (tzv. Terciářů).³⁷³

Není pochyb o tom, že další Gregorova díla lze najít i v jiných sakrálních stavbách regionu. Gregor však nepůsobil jen na poli sakrálního umění. Svůj um zúročoval i v rámci zakázek, jež se týkaly zdobných prvků nábytku či předmětů běžné denní potřeby. V domě s čp. 81, kde se svou ženou žil, se zachovalo například zrcadlo s kvalitně řezbářsky pojednaným dřevěným rámem, zřejmě jedno z posledních dostupných děl tohoto charakteru z Gregorových rukou.

Gregor se nevyhýbal ani dílům kamenosochařským. To dokládá socha sv. Františka Saleského stojící při silnici **mezi obcemi Pradlisko a Provodov**. Na mohutné čtyřboké základně je posazen členěný sokl, jehož třetí stupeň je zdoben obdélnou mělkou vpadlinou s ujmутými rohy. Na sokl navazuje vysoký podstavec členěný prostou římsou. Ve spodní části je v obdélné vpadlině uvedeno vročení *L.P./1895*, na zadní straně se pak nachází signatura *J. GREFOR/ sochař a řezb./ VELKÝ OŘECHOV*. Horní podstavcové plochy jsou opatřeny mělkou vpadlinou s novogotickým závěrem. Na čelní straně je nika doplněna textem: *CO NEMÁ CENY/ PRO VĚČNOSTĚ/ NEMŮŽE BÝTI/ NEŽ MARNOSTĚ!/ (Výrok Sv. Fr. Sal.)*. Na levém boku pak v nice čteme: *Zde/ zastřelen byl/ neopatrností střelce/ při honu 29/1.1895/ v den Sv. Fr. Sal./ Fr. KALÁČ/ rolník a starosta/ obce Kaňovic./ 26 l. stár.* Na pravém boku je k tomu vysekáno: *Na/ památku této/ události věnuje/ ke cti a / chvále Boží,/ ANNA KALÁČ/ trůchlící manželka*. Podstavec je završen profilovanou vyloženou římsou. Ta nese nízký dřík na čelní straně s nápisem *Sv. Fr. SALESKÝ/ biskup a vyzíon*. Dřík nese podnož se sochou samotného světce. Ten je

³⁷¹ Ku vraždě Josefa Gregora. In: *Zájmy Slovače*, 22.01.1925, ročník 20, číslo 4, str. 7.

³⁷² Farní úřad Velký Ořechov, archiv, Pamětní kniha farnosti od r. 1898; MZA Brno, SOKA Zlín, fond Obecní úřad Velký Ořechov, kronika 1925 – 1940, inv. č. 1; MZA Brno, SOKA Zlín, Kronika SDH Velký Ořechov (1894) 1925-1952, neiniv., nestr.; MZA Brno, SOKA Zlín, fond Národní škola Velký Ořechov, kronika 1878 – 1943, inv. č. 114.

³⁷³ Farní úřad Velký Ořechov, archiv, Pamětní kniha farnosti od r. 1898.

oděn v biskupském rouchu s mitrou, v pravé ruce svírá knihu: své dílo Filothea, zde s českým názvem Bohumila; v levé ruce drží biskupskou berlu. Dílo je v prostoru chráněno kovovou ohrádkou.³⁷⁴

Ve stejném roce Josef Gregor pracoval i na kříži v rodném **Velkém Ořechově**. Ten stojí u silnice mezi domy čp. 144 a 78. Tvořen je mohutnou čtyřbokou základnou, ta nese členěný sokl, z něhož vychází vysoký podstavec. Jeho čelní strana je doplněna mělkou vpadlinou s novogotickým závěrem, uvnitř vpadliny se nachází text: *Kdo/ chce býti/ mým/ učeníkem/ vezmi kříž/ svůj na sebe/ a následuj/ mne/ Sv. Mat. 16.24.*³⁷⁵ Na zadní podstavcové straně je pak uvedeno: *Obnoveno* (litery jsou sekány do oblouku)/ *nákladem/ zbožných manželů/ JOSEFA a ANTONIE/ KOLARŤÍKOVÝCH/ na/ Vel. Ořechovem/ č. 19/ L.P. 1895/ Zal. T. Kol. 1873.* Na podstavci se též nachází signatura *J. GREGOR/ V. Ořechov.* Podstavec je završen vyloženou profilovanou římsou, ta nese nízký dřík se čtyřbokou vpadlinou na čelní straně. Vrcholový kříž je kovový, běžné provenience s figurou sv. Jana u paty a kartuší (s již nečitelným nápisem) ve spodní půli vertikálního břevna.

Další Gregorovo dílo nalezneme v **Kelníkách**, a to přímo před kaplí sv. Zdislavy. Jedná se o celokamenný kříž, který je posazen na mohutnou čtyřbokou základnu. Na ni dosedá dvoustupňový hladký sokl, z něhož vybíhá vysoký podstavec. Ten je na čelní straně doplněn nikou s reliéfem Matky Boží. Boky podstavce zdobí voluty a na zadním poli je v mělké nise vysekán nápis: *NÁKLADEM* (litery jsou sekány do oblouku)/ *ZBOŽNÝCH/ MANŽELŮ/ JOSEFA a ANNY/ MIKLOVÝCH/ čís. 17; L.P. / 1898.* Pod nápisem je v pravém rohu umístěna signatura *J. GREGOR./ V. OŘECHOV.* Podstavec je završen mohutnou vyloženou profilovanou římsou. Ta nese vysoký dřík, který je na pohledové straně doplněn reliéfem kalicha s hostií, v ní je umístěn monogram IHS; z hostie vychází paprsky. Po bocích dříku jsou umístěny postavy světců, zřejmě patronů donátoru, tedy sv. Josefa a sv. Anny. Kříž, korpus i nápisová destička INRI jsou kamenné. Dílo je

³⁷⁴ Popsaná socha odkazuje na tragickou událost, při níž zahynul kaňovický starosta František Kaláč. Ten se narodil první prosincový den roku 1868 v Kaňovicích na čísle popisném 18, a to do rodiny Jana Kaláče a jeho ženy Marie rozené Valeriánové. Otec je při jeho narození psán jako čtvrtník, matka byla z mlynářské rodiny. Krátce před dvaadvacátými narozeninami vstoupil František Kaláč do svazku manželského, když si 10. listopadu roku 1890 vzal za ženu Annu Skovajsovou z Biskupic. V květnu roku 1892 se jim narodil syn František, v dubnu roku 1894 pak do rodiny přibyl druhý syn Miloslav.

³⁷⁵ Litery nápisu jsou nevhodně vytaženy černou barvou. Vytažení chybí u závěrečného odkazu na biblický verš.

chráněno kovovou ohrádkou, reliéf kalicha, vegetabilní dekor na volutách, trnová koruna Ukřižovaného, litery INRI a litery nápisu na zadní straně jsou opatřeny zlacením.

Díla Josefa Gregora patří ke kvalitním ukázkám lokálního sochařství ze samého záměru 19. století. Přestože Gregor prokázal řemeslný um, svou tvůrčí práci poměrně brzy opustil a dal přednost stálému zaměstnání.

2.16. KAMENOSOCHAŘ JOSEF LUKAŠÍK V NAPAJEDLÍCH

Josef Lukašík se narodil 10. března 1886 ve Svárově na čp. 24 jako syn čtvrtníka Jana Lukašíka a jeho ženy Františky.³⁷⁶ Josef Lukašík v Olomouci vstupuje 16. července 1905 do Svazu kamenodělníků v Rakousku, přičemž z jeho svazového průkazu vidíme, že příspěvky řádně platil v roce 1905 a 1906 a mezi léty 1907 a 1910 absolvoval vojenskou službu. V lednu 1911 byl přihlášen v Olomouci, a to až do 25. dubna 1912. O pár týdnů později, přesně 12. května se přihlásil v polském Lvově. Zde pobyl pouze do 19. května, aby se o den později opět přihlásil v Olomouci. Zde pobýval ještě 14. srpna 1913, jelikož mu tu byla vyplacena podpora 12 korun. V Olomouci se Josefu Lukašíkovi a jeho ženě Aloisii (rodačce z Potštátu) narodily dvě dcery: Adéla (2. června 1911) a Anna (nar. 29. července 1912).³⁷⁷ Za Velké války vstoupil k 1. únoru 1918 v italské Padule k legionářům, kde sloužil u 39. pluku, IV. roty.

Po Velké válce se Josef Lukašík od července 1919 s rodinou usazuje v Napajedlích. Při sčítání lidu je k roku 1921 zachycen na čp. 467 v ul. Podzámčí v Napajedlích, přičemž psán je jako samostatný mistr kamenický a kamenosochařský ve své dílně s názvem „J. Lukašík, závod sochařsko-kamenický Napajedla“. Dále se dočítáme, že k 16. červenci 1914 pracoval Lukašík jako vrchní kamenický montér, avšak bez bližšího určení místa (Olomouc?).³⁷⁸

Josef Lukašík zemřel v Napajedlích roku 1954.

Z Lukašíkových děl v terénu nacházíme kamenný kříž na hřbitově v **Pohořelicích**. Jedná se o celokamennou práci, která je tvořena trojstupňovým soklem, který je na spodní části doplněn signaturou *J. LUKAŠÍK NAPAJEDLA*. Prostřední část z čela pak nese vysekaná jména padlých vojáků v 1. světové válce z Pohořelic, pohledově napravo z Komárova, nalevo z Oldřichovic. Vysoký podstavec je na čele opatřen mělkou nikou s reliéfem anděla, který se sklání nad umírajícím vojákem. Podstavec nese prožlabený dřík, který vynáší patku vlastního kříže. Korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička s literami J.N.K.Ž.

U kostela sv. Mikuláše v **Malenovicích** stojí kamenný kříž tvořený trojstupňovým soklem, který je na spodní části doplněn signaturou *J. LUKAŠÍK/ NAPAJEDLA*.

³⁷⁶ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 11403, str. 135.

³⁷⁷ MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Sčítání lidu 1921, inv. č. 1375, karton 2511.

³⁷⁸ Tamtéž.

Prostřední část z čela pak nese nápisovou desku s podobenkami a jmény padlých vojáků v 1. světové válce z Malenovic, pohledově napravo z Tečovic, nalevo z Luk a Malé Lhotky. Vysoký podstavec je na čele opatřen mělkou nikou s reliéfem Krista, který se podpírá umírajícího vojáka. Na zadní straně podstavce je vysekáno: *NA ČESTNOU PAMĚŤ/ OBĚTEM SVĚTOVÉ VÁLKY/ POSTAVEN 1924*. Podstavec nese prožlabený dřív, který vynáší patku vlastního kříže. Korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička s literami I.N.R.I.

Ke vztyčení kříže se dochovala zajímavá zpráva v tisku: „*Krásna slavnost konala se u nás v neděli 6. července, totiž svěcení kříže, který zároveň jest pomníkem vojínův z Malenovské farnosti, kteří padli ve světové válce. Před hrubou mší sv. měl krásné kázání ndp. praelát Ledóchowski z Olomouce, který také kříž posvětil a sloužil mši svatou za přísluhy dp. p. rady Mléčky z Napajedel a faráře Ošťádala z Otrokovic a místních kněží. V průvodu šla řada družiček, Orli z Malenovic a z Tečovic a hasiči z Malenovic, jichž mužné vystoupení bylo obecenstvem zvláště sympaticky uvítáno. U kříže dp. místoděkan Čech vysvětlil vznik toho pomníku a myšlenku, jež znázorňuje na reliéfu Samaritán-Kristus objímající klesajícího vojína. Zvláště dojemné byly okamžiky, když při čtení jmen padlých a nezvěstných obětí války družičky z dotyčných rodin kladly na rov ke stupním kříže kytice, jakožto pozdrav lásky rodinné. Kříž je z hořického pískovce velmi pěkně provedený, zvláště socha ukřižovaného a reliéf milosrdného Samaritána-Krista Pána jsou práce umělecké, pietně provedené. Pomník zhotovil sochař a kameník J. Lukašík z Napajedel. Prostředky na úhradu nákladu složili farníci dary a sbírkami, k čemuž přispěli: Záložna 500 Kč, Orel 411 Kč, a sdružení invalidů 200 Kč. Slavnost se za krásného počasí vydařila dokonale za ohromné účasti lidu a budou na ni lidé dlouho vzpomínati“.*³⁷⁹

U **Komárova** stojí při silnici socha Panny Marie s Ježíškem. Na dvou stupních základny je posazen rovněž dvoustupňový sokl, který nese signaturu *J. LUKAŠÍK/ NAPAJEDLA*. Na sokl navazuje vysoký podstavec, který je z čela doplněn reliéfem vavřínového věnce se stuhou a nápisovou deskou s textem: *MARIA/ MATKO/ MILOSRDENSTVÍ/ ORODUJ ZA NÁS!* Na zadní straně podstavce je vysekáno: *VĚNOVAL KE CTI/ A CHVÁLE BOŽÍ/ JAN STOLARŽÍK/ A RODINA DOHNALOVA/ 1927*. Podstavec završuje profilovaná římsa, která nese sochu Panny Marie v podživotní velikosti. Korunovaná Panna Maria

³⁷⁹ Z Malenovic. In: Slovácké noviny, 11.07.1924, ročník 41, číslo 28, str. 3.

v dlouhém zřaseném šatu stojí na pŕlměsíci, pravá ruka od těla, v levé svírá dítě Ježíše rovněž s korunou na hlavě.

V **Karlovicích** se nachází kříž, který je tvořen trojstupňovým soklem, který je na spodní části doplněn signaturou *J. LUKAŠÍK NAPAJEDLA*. Prostřední část z čela pak nese svítilnu. Vysoký podstavec je na čele nápisovou deskou se jmény a podobenkami padlých vojáků. Na zadní straně podstavce je vysekáno: *K UCTĚNÍ PAMÁTKY/ SVÝCH DRAHÝCH SYNŮ/ VĚNOVALY JEJICH MATKY/ 1928*. Podstavec nese prožlabený dřík, který vynáší patku vlastního kříže. Korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička s literami I.N.R.I.

Josef Lukašík patřil ke zdatným kamenosochařům své doby. Dokázal se prosadit v konkurenci Gregorova i Zbořilova závodu. Svou klientelu hledal zejména v okolí Napajedel a blízkého okolí, což se ukázalo jako vhodná strategie.

2.17 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA TVŮRCŮ DROBNÝCH SAKRÁLNÍCH PAMÁTEK SÍDLÍCÍCH NA JIHOVÝCHODNÍ MORAVĚ NA ZÁKLADĚ ZJIŠTĚNÝCH POZNATKŮ

Výše uvedená zjištění nám dovolují vyslovit skutečnost, že na zkoumaném území vymezeném k roku 1930 hranicemi soudních okresů Uherské Hradiště, Uherský Brod, Bojkovice, Valašské Klobouky, Vizovice, Zlín a Napajedla, mezi léty 1850 až 1930 prokazatelně působilo osmnáct místních kamenosochařských dílen. To znamená provozů, jejichž dílna sídlila na daném území, známe jejich vlastníka, dokážeme rozpoznat jejich díla (charakteru drobné sakrální architektury) v krajině, a to na základě signatur či jednoznačného tvarosloví.

Osm těchto dílen bylo provozováno mezi léty 1850 – 1900. Jedná se o dílny Václava Minaříka (1849/50 – 1876), Štěpána Minaříka (1856 – 1877), Václava Becka (1865 – 1873), Františka Ekarta (1868? – 1880?), Františka Langa (1869 – 1896), Jana Trňáka (1874 – 1895), Jindřicha Náplavy (1880? – 1899) a Jana Záhoříka (1883 – 1898).

Tři dílny zahájily svůj provoz před rokem 1900 a ukončily ho před či k roku 1918. Zde jde o dílny Josefa Gregora, Julie Záhoříkové a Jana Svobody.³⁸⁰

Jedna dílna, a to závod Františka Zbořila, zahájila svůj provoz za Rakouska-Uherska, překlenula léta Velké války a podržela (avšak pod vedením navazujících generací) si produkci až do celospolečenských změn v polovině 20. století.

Dva kamenosochaři uvedli své dílny do provozu po roce 1900, zemřeli však před rokem 1918. Jsou to František Zajíc a Ludvík Petřík.

Jedna dílna, a to závod Josefa Topenčíka, zahájila provoz roku 1914 a podržela ho do roku 1936. Na jeho práci pak navázal syn Jaroslav Topenčík, a to do roku 1953.

Jaroslav Lužný zahájil provoz svého závodu ještě za Rakouska-Uherska, v půli roku 1918, a vešel s ním do podmínek nové republiky.

Josef Lukašík a Vincenc Gregor provozovali svou živnost už v prostředí Československa.

Devět dílen sídlilo na Uherskobrodsku, a to přímo v Uherském Brodě. Čtyři dílny sídlily na Uherskohradištsku. Dvě přímo v Uherském Hradišti, jedna ve Starém Městě a jedna v Buchlovicích. Pět dílen působilo na Zlínsku – dvě v Želechovicích, jedna

³⁸⁰ Po Janu Svobodovi ještě krátce provoz držel syn František. Bohužel o jeho provozu se mnoho informací nedochovalo.

v Napajedlích, jedna ve Velkém Ořechově a počítám sem i provoz štípského Františka Ekarta, byť ten stálé sídlo v podstatě nadržel.

Co do vzdělání či vyučení, akademické úrovně z identifikovaných autorů nedosáhl nikdo. Štěpán Minařík získal tovaryšský list u svého bratra Václava. V rodinné dílně byl vyučen i František Ekart. U Jindřicha Náplavy předpokládám vyučení v buchlovické dílně F. Cupáka. František Zajíc získal sochařské vzdělání v brněnském provozu J. E. Tomoly. Vincenc Gregor se vyučil u svého bratra na severní Moravě. Josef Gregor z Velké Ořechova byl absolventem rezbářského oddělení C. k. odborné školy pro zpracování dřeva ve Valašském Meziříčí. Josef Topenčík byl absolventem C. a k. odborné školy sochařsko-kamenické v Hořicích. Kde svůj um získali ostatní sledovaní kameničtí mistři, nevím.

Mimo hranice Moravy se podařilo nalézt dochovaná díla pouze u dvou zkoumaných dílen, a to u Jindřicha Náplavy (slovenská obec Smolinské) a Františka Zbořila (slovenská města a obce Gbely, Šaštín, Prietržka, Kúty, Kuklov, Mokry Háj). V rámci práce byl proveden i průzkum rakouského příhraničí s cílem prokázat či vyvrátit předpoklad přesahu moravský dílen do rakouského prostředí (severní hranice okresů Gänserndorf a Mistelbach). Žádné dochované dílo z uvedených dílen však dohledáno nebylo.

Všichni identifikovaní kamenosochaři byli pokřtěni jako římskokatolíci. Jaroslav Lužný se svou rodinou k roku 1921 z římskokatolické církve vystoupil a v Uherském Brodě se přihlásil k nově vznikající církvi Československé. Všichni tvůrci užívali v rámci drobné sakrální architektury konzervativní křesťanské motivy a zažitou ikonografii. To bezesporu vycházelo z tradičního prostředí dotčeného území Moravy.

3. PŘEHLED DÍLEN NA DANÉM ÚZEMÍ PŮSOBÍCÍCH, SE SÍDLEM JINDE

Pro širší kontext považuji za potřebné v této práci představit přehled kamenosochařských mistrů a jejich provozů, které mezi léty 1850 – 1930 svou produkcí do oblasti jihovýchodní Moravy zasáhly. Jednalo se v podstatě o konkurenci, která jednak ovlivňovala ekonomiku v dané oblasti a jednak kvalitou a rozmanitostí určovala poptávku a požadavky u zadavatelů. Zároveň je možné vysledovat, že provozy v městském prostředí byly znatelně popředu co do technického vybavení, tím pádem i co do nabízené produkce a její ceny. Bezsporu byly pro výše popsané kamenosochaře inspirací i zdrojem zkušeností. Proto je důležité si tyto činitele představit.

3.1 KAMENOSOCHAŘSKÝ ZÁVOD ADOLFA LOOSE STARŠÍHO (A JEHO ŽENY MARIE) V BRNĚ

Adolf Loos starší (nar. 17. srpna 1829, zem. 31. března 1879) se narodil v Jihlavě, v domě čp. 437, do rodiny učitele Františka a jeho ženy Františky.³⁸¹ Adolf Loos částečně získal své vzdělání na Akademii výtvarných umění ve Vídni, kde studium započal k roku 1850.³⁸²

Okolo roku 1860 založil Loos v Brně vlastní kamenickou firmu, přičemž se jednalo o provoz, který významně konkuroval podobným závodům v Brně i na celé Moravě. Přestože se o jeho dílně hovoří převážně v souvislosti s produkcí velmi kvalitní hřbitovní architektury, jeho současníci Loose vnímali i jako významného sochaře, jehož díla byla součástí (nejen) brněnského veřejného prostoru.³⁸³

Adolf Loos starší zemřel náhle 31. března 1879 v Brně na infarkt ve věku 49 let. Pohřeb se konal 2. dubna 1879 v kostele sv. Tomáše. Tělo zesnulého bylo uloženo v rodinné hrobce na starém městském hřbitově v Brně.³⁸⁴

³⁸¹ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 6412, str. 220.

³⁸² Universitätsarchiv der Akademie der bildenden Künste Wien, Alphabetisches Generalregister 1726-1900, reg.nr. 452.

³⁸³ Při jeho úmrtí v *Brünner Zeitung* čteme, že zhotovoval jak náhrobky, tak válečné pomníky nebo sochařské výzdoby významných městských veřejných budov. Srov.: *Bildhauer Loos*+ In: *Brünner Zeitung*, příloha čísla ze dne 01.04.1879, číslo 75, str. 3.

³⁸⁴ Begräbniss. In: *Brünner Zeitung*, 01.04.1879, číslo 75, str. 3.

Krátce po Loosově smrti vyšlo v tisku prohlášení, že v důsledku úmrtí Adolfa Loose nedochází v sochařském ateliéru a kamenickém závodu firmy Loos & Tomola k žádným změnám a bude dál provozován ve spolupráci Janem Eduardem Tomolou.³⁸⁵ Ten se však záhy osamostatnil a někdejší Loosův provoz zůstává pod vedením vdovy Marie Loosové. Sochařský a kamenický závod, v jehož čele Loosová stála, nejprve užíval signatury v podobě Adolf Loos' W(it)we (Brünn) či Adolf Loos-W(it)we (Brünn), mladší díla jsou však signována osvědčenou značkou: A(dolf) Loos (Brünn/Brno), a to i když jde o díla, která vznikla mnoho let po smrti zakladatele firmy Adolfa Loose st.³⁸⁶ Po smrti Marie Loosové v říjnu roku 1921 podnik přechází do vlastnictví jejího vnuka Valtra Loose.

Kříž z produkce závodu Marie Loosové stojí u obce **Řetechov**. Na mohutné kamenné základně, která vyrovnává svažitost terénu, stojí trojdílný čtyřboký sokl, na jehož spodní části nalézáme signaturu A. LOOS/ BRNO. Horní část soklu je na čelní straně opatřena nápisem: *Odpočivej libě v boluprázdném snění/ v blaženém svých věrných čekání,/ čím bolestnější bylo rozloučení,/ tím sladší bude naše shledání!* Na sokl navazuje vysoký podstavec. Ten je zdoben mělkou vpadlinou s lomeným závěrem. Uvnitř vpadliny text: *Pochválen buď Ježíš Kristus!/ Ke cti a chvále Boží/ a k uctění památky svého padlého syna/ ALOISE TVARŮŽKA/ z Řetechova// jenž byl raněn 11. 9. 1915 v boji/ u vesnice Pělavi za Bučovem v Rusku/ a zemřel v nemocnici v Marmarozsiget/ v Uhrách dne 1.11.1915 v 19. roce věku svého/ postaviti dali jeho rodičové/ JOSEF a FRANTIŠKA/ L. P. 1918.* Nad textem je umístěna fotografie padlého Aloise Tvarůžka. Podstavec je stupňovitě završen a přímo na něj navazuje patka vertikálního břevna kříže, na níž je osazen drobný kovový reliéf busty Panny Marie. Vlastní kříž nese kovový korpus a nápisovou destičku s písmeny INRI.

3.2 KAMENOSOCHAŘSKÝ ZÁVOD ALBERTA MÜLLERA V BRNĚ

Ve **Štítné nad Vlárí** se po levé straně silnice ve směru na Jestřabí nachází litinový kříž na kamenném podstavci, zjevně původně produkt určený jako náhrobek. Na čtvercové základně je osazen dvoustupňový sokl, z něhož vychází čtyřboký podstavec opatřený mělkou nikou s nápisem: *Chceli kdo za mnu/ jíti,/ vezmi kříž svůj/ a následuj mne./ 1886.*

³⁸⁵ Zum Todesfalle Loos. In: Brünnner Zeitung, příloha čísla z 02.04.1879, číslo 76, str. 3.

³⁸⁶ Více k osobě Adolfa Loose st. a jeho následovníkům viz CENKOVÁ, Pavla: „Vkusné & solidní“. Měšťanské sochařství v Brně 1800–1880, disertační práce obhájená na Filozofické fakultě Masarykovy university v Brně v roce 2014 (dále „CENKOVÁ, Pavla: „Vkusné & solidní““).

Pod nápisem je v pravém dolním rohu niky signatura: *V. Müller v Brně*. Podstavec je završen vyloženou profilovanou římsou, na níž je ukotven litinový kříž s rozšířenou patkou s reliéfem Matky Boží. Korpus, reliéf Matky Boží i paprsky vycházející z průsečíků břeven kříže jsou opatřeny zlacenkou.

Přestože byla v minulosti signatura obnovena v podobě *V. Müller*, domnívám se, že dílo lze přiřadit k produkci kamenosochařské dílny Alberta Müllera v Brně, která v dané období působila pod názvem Grabmonumenten-Atelier von Albert Müller, Brünn. Podnik měl sídlo (kamenickou dílnu) na tehdejší Friedhofgasse čp. 14 a 16 a pobočku přímo naproti Centrálnímu hřbitovu. V rámci své propagace deklaroval, že skladem má zásoby náhrobků z žuly, břidlice, porfyru, syenitu, mramoru a pískovce; dodával také náhrobní a polní kříže z litiny, buď samostatně či s příslušnými podstavci v rozličných druzích kamene. K nabízenému sortimentu patřily i hřbitovní lampy ve všech tvarech, bronzové i zlacené, s kandelábry z litiny a kamene; rovněž hřbitovní mříže z kovaného a litinového železa. Neopomíjel sochy z kamene, litiny a umělého mramoru, které nabízel buď jako skladové zboží, nebo jako zhotovené na základě požadavků a výkresů. Nabízel též práce na renovaci děl v dané oblasti.³⁸⁷

Není bez zajímavosti, že Albert Müller je k roku 1884 uváděn jako „*der städtische Todtengräber und Steinmetzmeister*“.³⁸⁸

3.3 KAMENOSOCHAŘSKÝ ZÁVOD JANA EDUARDA TOMOLY V BRNĚ

Sochař a kameník Johann Eduard Tomola se narodil 25. prosince 1845 na čp. 9 v Rousínově, jako syn Eduarda Tomoly a jeho ženy Marie, roz. Růžičkové.³⁸⁹ V Brně se seznámil s Adolfem Loosem starším, k němuž roku 1866 nastoupil do firmy. Postupně pracoval jako praktikant, vedoucí obchodu a prokurista, až se nakonec v roce 1877 stal společníkem firmy. Po Loosově smrti se osamostatnil a založil si vlastní kamenictví.³⁹⁰

J. E. Tomola mimo jiné vystavěl hlavní oltář v chrámu svatého Jakuba, realizoval nespočet řemeslně velmi kvalitních náhrobků a pomníků v Brně a okolí. Tomola pracoval

³⁸⁷ Handelsadressbuch und Gewerbeadressbuch der Markgrafschaft Mähren und des Herzogthumes Schlesien. Brünn: C. Winkler, 1887, str. XLVII.

³⁸⁸ Ueberstedlung. In: Brünnner Morgenpost, 06.02.1884, číslo 30, str. 3.

³⁸⁹ MZA Brno, E 67, Sbírnka matrik, inv. č. 13058, str. 388.

³⁹⁰ K osobnosti J.E. Tomoly více CENKOVÁ, Pavla: „Vkusné & solidní“.

na výzdobě průčelí paláce nadace fondu Valentina Gerstbauera na náměstí Svobody v Brně, které opatřil monumentální čtveřicí atlantů. Podílel se také na realizaci pomníku Louise Raduita de Souches na jihovýchodním bastionu Špilberku z roku 1902.³⁹¹ K Tomolovým pracím náleží i dnes již neexistující pomník Friedricha Schillera (původně na brněnském Kolišti, po roce byl 1945 odstraněn, přičemž zachráněná busta je uložena v depozitáři Moravské galerie).³⁹²

Johan Eduard Tomola zemřel 16. dubna 1907 a jeho pohřeb se konal v kostele sv. Jakuba v Brně.³⁹³

Na sledovaném území se nachází dvě Tomolova díla. Prvním z nich je kříž v **Kaňovicích** situovaný při staré cestě k Velkému Ořechovu. Jedná se o celokamenné dílo tvořené čtyřbokou základnou, která vynáší dvoustupňový sokl, který na horním stupni nese pravoúhlé rámování a něm nápis: *Ó vy všickni, kteří jdete cestou,/ pozorujte, a vizte,/ jest-li bolest jako bolest má!/ Pláč Jeremiášův 1.12.* Na soklu se též nachází signatura *TOMOLA/ Brno.* Ze soklu vychází podstavec, který je na čelní straně opatřen mělkou nikou s lomeným závěrem, v nice se nachází reliéf Matky Boží. Na boku podstavce je ve spodní části jednořádkový nečitelný nápis *Jan Ma..... 1894.* Podstavec završuje vyložená profilovaná římsa, ta nese nízký dřík, na nějž dosedá patka vlastního kříže. Korpus je kovový (?), stejně tak nápisová destička INRI.

Druhý kříž stojí v obci **Hřivinův Újezd** u kaple sv. Cyrila a Metoděje a tvořen je čtyřbokou základnou, které nese třídlílný sokl. Na spodním soklovém stupni je vysekána signatura *Tomola/ Brno.* Na sokl navazuje osmiboký podstavec, který je na čele zdoben rytým rámcem s novogotickým závěrem, v něm je umístěn drobný reliéf hlavy Matky Boží a pod ním se nachází text: *Pojďtež/ ke mně všickni/ kteří pracujete/ a obtíženi jste,/ a já vás občestvím/ Mat. XI.28.* Na zadní straně podstavce pak čteme: *Kříž tento/ postaven nákladem/ nejmenovaných dobrodinců/ z Velkého Ořechova a z Hřivného Újezda/ L.P. 1897.* Podstavec je završen vyloženou profilovanou římsou, ta nese patku kříže. Korpus je kovový, stejně tak nápisová destička INRI.

³⁹¹ Die Enthüllung der Büste... In: Brünnner Morgenpost, 17.08.1902, číslo 188, str. 4.

³⁹² Zprávu o památníku přinesl tisk: Enthüllung der Schiler-Büste In: Brünnner Zeitung, 19.05.1888, číslo 116, str. 3.

³⁹³ Johann E. Tomola + In: Brünnner Zeitung, 16.04.1907, číslo 87, str. 3.

3.4 KAMENOSOCHAŘSKÝ ZÁVOD JANA HAVLÁSKA V OLOMOUCI

Jan Havlásek se narodil 4. října 1854 na čp. 24 v Jehnicích (dnes část Brna) jako syn Františka Havlásk a jeho ženy Mariany.³⁹⁴ V Holicích u Olomouce jako úředně oprávněný kameník a sochař založil roku 1889 jeden z největších kamenosochařských závodů, přičemž při jeho otevření uváděl, že v jeho skladě jsou k dostání umělecky provedené náhrobky ze žuly, z kararského, slezského, modrého i černého mramoru, cistu, pískovce a podobně. Dále nabízel zhotovení hrobek dle nejnovějších soustav, či jakékoliv práce z oblasti „*kostelního sochařství*“ (oltáře, sochy, křtitelnice, kazatelny, polní kříže a další).³⁹⁵

V roce 1907 Havlásek v rámci inzerce uváděl, že je soudním znalcem v oboru, sídlo jeho firmy je v Olomouci před starým hřbitovem, přičemž deklaroval, že jeho podnik je jedinou firmou na Moravě, „*kteřá odebírá cizozemský materiál ve vagónech ze Švédska. Norvéžska. Belgie a Kararska. který jakož i domácí český a moravský doma ve svých dílnách se stroji elektrickým pohonem spracuje, pročez co nejlevněji každému díla sochařská a kamenická dodatí může. O čemž se každý přesvědčiti může. Do dílny, kde se stroji pracuje, jest obecnstvu volný přístup k nahlédnutí*“.³⁹⁶

Majitel velkozávodu sochařského a kamenického v Olomouci, předseda dozorčí „*České tržnice a výstavy řemesl. výrobků v Olomouci*“ a místostarosta Občanské záložny Jan Havlásek zemřel 5. května 1914. Pohřeb se konal odpoledne 7. května.³⁹⁷ Po jeho smrti byla dílna převzata jeho manželkou.³⁹⁸

Jan Havlásek je autorem kříže u kaple Panny Marie Svatohostýnské v obci **Jestřabí**. Co do podoby kříže - na čtyřboké základně je posazen trojstupňový sokl, jehož horní díl nese na čele nápisovou desku s textem: *VĚNOVÁNO KU CTI A CHWÁLE BOŽÍ/ OD ZBOŽNÝCH OBCANŮ/ L. P. 1906*. Na sokl navazuje mírně kónický podstavec, jehož čelní strana je opět doplněna nápisovou deskou, tentokrát nepravidelného tvaru. Ta nese

³⁹⁴ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 17690, str. 13.

³⁹⁵ Inzerce J. Havlásek. In: Hlasy z Hané, 07.04.1889, ročník 8, číslo 14, str.4.

³⁹⁶ Inzerce J. Havlásek. In: Nová Malá Haná, 20.07.1907, ročník 1, číslo 25, str. 8.

³⁹⁷ Úmrtní oznámení J. Havlásek. In: Zpravodaj, orgán okresní jednoty živnostenských společenstev v Prostějově, hájící zájmy živnostnictva a středních vrstev vůbec, 06.05.1914, ročník 10, číslo 34, str. 4.

³⁹⁸ Protokolování firem. In: Moravské noviny, příloha Brněnských novin, 14.06.1915, ročník 36, číslo 164, str. 4.

text: *Pochválen buď/ PÁN/ JEŽÍŠ/ KRISTUS!* Nad nápisovou deskou je umístěn drobný reliéf Panny Marie. Podstavec je ukončen výraznou profilovanou římsou. Na ni navazuje nízký dřík zdobený kamenným reliéfem eucharistických symbolů – kalich s hostií, vinný hrozen a obilný klas. Kříž nese kamenný korpus a nápisovou destičku INRI.

Z produkce Jana Havláka se na sledovaném území dochoval také mohutný náhrobek rodiny Šuchmovy na hřbitově ve **Valašských Kloboukách**.

3.5 KAMENOSOCHAŘSKÝ ZÁVOD ERNSTA MELNITZKÉHO V OLOMOUCI

Akademický sochař a kameník Ernest Melnitzký se narodil 4. listopadu 1838 v Olomouci. Jeho jméno se objevuje mezi studenty Akademie výtvarného umění ve Vídni.³⁹⁹ V Olomouci působil od roku 1862 a živnost mu byla u C. k. krajského a obchodního soudu v Olomouci úředně zapsána pod názvem *E. Melnitzky kamenická a sochařská živnost*. Není však bez zajímavosti, že v rámci své propagace k roku 1887 uváděl, že tradice jeho závodu sahá k roku 1825.⁴⁰⁰ Inzeroval, že jeho závod provádí všechny do oboru stavitelského sahající sochařské a kamenické práce ze všech druhů kamene, cementu a sádry. V duchu tehdejší podnikatelské rétoriky zdůrazňoval, že jeho sklad je plný „*veškerých v nejmodernějším slohu provedených náhrobních pomníků a hrobových příkryvek z pískovce, tuzemského i cizozemského mramoru a žuly*“. Výjimečné pak je, že krom kostelních prací typu oltářů, kazatelen, křtitelnic, sošek atd. nabízel i hotové kamenné žlaby a další užitkové kamenické práce.

Melnitzký v rámci komunikace se zákazníky používal listy s kresebnými návrhy křížů či jiných poptávaných děl, přičemž už tyto kresby lze považovat za v zásadě umělecká díla. Ve fondu farního úřadu v Uherském Brodě se dochovala série dvanácti typů polních křížů. Kolorované kresby jsou velmi realistické a propracované do detailů.⁴⁰¹

Ernst Melnitzky st. je například autorem sochy Ježíše Krista v Hranicích z roku 1864, mezi léty 1874 a 1886 se podílel na restaurování kostela sv. Mořice v Olomouci; tamtéž roku 1879 pracoval na restaurování sloupu Nejsvětější Trojice. Zemřel 6. dubna 1889

³⁹⁹ Universitätsarchiv der Akademie der bildenden Künste Wien, Alphabetisches Generalregister 1726-1900, reg.nr. 758.

⁴⁰⁰ Handelsadressbuch und Gewerbeadressbuch der Markgrafschaft Mähren und des Herzogthumes Schlesien. Brünn: C. Winkler, 1887, s. 224.

⁴⁰¹ MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Uherský Brod, Návrhy křížů – E. Melitzký z Olomouce, inv. č. 503, kart. 66.

v Olomouci a po jeho smrti byla živnost přepsána 9. května 1890 na manželku Hermínu Melnitzkou. V dílně také pracoval syn Ernst Melnitzky (1873-1901). Konec podniku můžeme spojit s okamžikem, kdy byla firma úředně vymazána z rejstříku, k čemuž došlo 27. června 1901.⁴⁰²

Z Melnitzkého produkce na sledovaném území: ve **Spytihněvi** u kostela Nanebevzetí Panny Marie stojí celokamenný kříž, který je tvořen dvoustupňovou základnou, na niž navazuje trojstupňový sokl, který vynáší vysoký podstavec. Na jeho čelní straně je v mělké nise vsazena nápisová deska s textem: *Nákladem/ farníků/ Spitinovs/ kých./ 1864.* Podstavec završuje výrazně vyložená profilovaná římsa, z níž vychází členěný dřík. Ten je na čele doplněn reliéfem monogramu IHS s vegetabilním dekorem. Na boku dříku je umístěna signatura s počestěnou podobou autora jména: *A. Melnický/ v Olomouci.* Dřík je završen vyloženou římsičkou, na ni dosedá patka kříže ve spodní části stylizovaná do podoby štípaného kamene. Korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička INRI.⁴⁰³ Pokud srovnáme podobu kříže s dochovanými kresebnými návrhy, jednoznačně vychází z návrhu s číslem 33.

Další Melnitzkého práci najdeme na hřbitově ve **Valašských Kloboukách**. Jedná se o poměrně jednoduchý náhrobek rodiny Malcherové.

3.6 KAMENOSOCHAŘSKÝ ZÁVOD VOJTĚCHA SEMERÁKA V OLOMOUCI

Vojtěch Semerák se narodil 28. dubna 1876, místo však neznám. V Olomouci založil k roku 1898 závod na zpracování přírodního a umělého kamene, k němuž připojil později i kamenolom.⁴⁰⁴ V roce 1908 byla do rejstříku u C. k. krajského a obchodního rejstříku v Olomouci (po formálních komplikacích ohledně sídla společnost) zapsána veřejná obchodní společnost používající název V. Semerák & spol. / V. Semerák a Comp. Majiteli firmy byli společně Vojtěch Semerák a Jindřich Koblíha.⁴⁰⁵ Druhý jmenovaný

⁴⁰² SKŘEBSKÁ, Renata: Sepulkrální památky okresu Přerov, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě, Ostrava 2019, 255 s (Dále „SKŘEBSKÁ, 2019“).

⁴⁰³ Kříž obdobného tvarosloví se nachází i na hřbitově v Hluku.

⁴⁰⁴ Vojtěch Semerák zemřel. In: Moravský večerník, 12.12.1944, ročník 23, číslo 149, str. 3.

⁴⁰⁵ SKŘEBSKÁ, 2019.

však k roku 1913 z firmy vystupuje a jediným majitelem a jednatelem se stává Vojtěch Semerák.⁴⁰⁶

Semerák se v rámci své produkce zaměřil na průmyslové obrábění mramoru a žuly, což bylo po letech hodnoceno jako „úspěšná průkopnická práce“, která „založila věhlas firmy, již byly svěřovány obklady velkých staveb a jež byla příčinou jejího vzrůstu na největší kamenoprůmyslový podnik Hané“.⁴⁰⁷ O odborné zdatnosti firmy svědčí i prestižní zakázka, kterou bylo v roce 1936 zhotovení trojice sarkofágů z českého syenitu a modré žuly pro hrobku českých králů ve Svatovítském chrámu na Pražském Hradě. Do všech tří sarkofágů byly uloženy pozůstatky českých králů a členů jejich rodů. V jednom byly uloženy pozůstatky syna krále Karla IV. krále Václava IV., ve druhém pozůstatky čtyř manželek krále Karla IV. a v posledním pozůstatky členů rodu krále Jana Lucemburského.⁴⁰⁸

V roce 1934 do firmy vstupuje jako spolumajitel syn Jaroslav, nar. 27. listopadu 1907,⁴⁰⁹ absolvent Státní průmyslové školy sochařské a kamenické v Hořicích (oddělení kamenické, 1928).⁴¹⁰

Vojtěch Semerák zemřel 10. prosince 1944, pohřeb se konal o tři dny později v chrámu Páně v Olomouci-Hodolanech a tělo zesnulého bylo uloženo do rodinné hrobky tamtéž.⁴¹¹ Semerákův podnik fakticky zanikl roku 1951.

Z produkce Semerákova závodu na sledovaném území uveďme kříž v obci **Podhradí** u Luhačovic. Na dvou základnových stupních je posazen čtyřboký sokl zdobený bohatým pemrlováním. Na něj dosedá trojdílný vysoký podstavec. Jeho spodní část nese na přední straně signaturu: *V. SEMERÁK SPOL. OLOMOUC*. Horní část je opatřena mělkou pravoúhlou vpadlinou s textem: *POZDRAVEN BUĎ SVATÝ KŘÍŽ/ NA NĚMŽ UMŘEL PÁN JEŽÍŠ/ POZDRAVUJ HO DUŠE MÁ/ ABYS BYLA SPASENA*. Na zadní hladké straně potom: *POSTAVEN OBCÍ PODHRADSKOU/ ZA SVĚTOVÉ VÁLKY/ L. P. 1917*. Podstavec je završen vyloženou profilovanou římsou. Na ni navazuje kónický

⁴⁰⁶ Protokolování firem. In: Moravské noviny: příloha Brněnských novin, 08.07.1914, ročník 35, číslo 153, str. 3.

⁴⁰⁷ Vojtěch Semerák zemřel. In: Moravský večerník, 12.12.1944, ročník 23, číslo 149, str. 3.

⁴⁰⁸ Sarkofágy pro hrobku... In: Moravský deník, 21.07.1936, ročník 31, číslo 168, str. 4.

⁴⁰⁹ Zemský archiv Opava, Sběrka matrik, inv. č. 12518. str. 92.

⁴¹⁰ ALMANACH 2004, Státní průmyslová škola stavební Valašské Meziříčí 1874 – 2004, Seznam absolventů školy, kamenické oddělení, 1928.

⁴¹¹ Úmrtní oznámení V. Semerák. In: Svoboda, moravskoslovenský deník, 14.12.1944, ročník 26, číslo 50, str. 8.

nízký dřík, který je zdoben v mělké vpadlině vysekaným monogramem IHS. Z dříku vychází patka vertikálního břevna kříže. Korpus je kamenný (?), nápisová tabulka chybí.

V roce 1918 dodal Semerák kříž a hlavně zastavení křížové cesty do **Provodova**. Ona křížová cesta je unikátním dílem, které na sledovaném území nemá analogii, proto si k ní uvedme více. Křížová cesta vznikala v letech 1. světové války a nahradila starší již dožilou křížovou cestu dřevěnou. Iniciátorem zbudování nové a trvanlivější památky Kristova putování na Golgotu byl tehdejší provodovský duchovní správce P. Václav Strmiska.⁴¹² A jak nám dokládají dochované písemné prameny, tento počín mu přinesl mnoho nečekaných a zřejmě ne zcela příjemných zkušeností. V listě datovaném 10. dubna 1916 odeslal provodovský kněz arcibiskupské konzistoři dotaz ohledně uvažovaného pořízení nového bočního oltáře a rovněž nové křížové cesty na pahrbku „Brdo“, kdy tato by měla nahradit stávající křížovou cestu, která se již jevila jako dožilá. Navíc Strmiska přišel s originální myšlenkou, že nová křížová cesta by se mohla pojmout jako pomník vojínům padlým ve světové válce. Konzistoř ve své odpovědi ze dne 26. dubna 1916 sdělila, že tuto ideu „nelze leč schváliti, když nynější křížová cesta, již na místě slušném bude schovati, svému účelu více nevyhovuje. Farní úřad může za tím účelem zařídit sbírku, bude však sem svého času zúčtování a nákresy s rozpočty ke schválení podati. O příspěvek z kostelního jmění bylo by zvlášť předepsaným způsobem za svolení podpisy povolaných činitelů a u přiložení výkazu účetního požádati. Z pískovce tesaná křížová cesta na sloupech ovšem by se zamlouvala a doporučovala. Leč k tomu bude potřeba modelování a teprve dle modelů kamenického tesání. Sochař Alois Martinů ve Val. Meziříčí dal by v tom směru příslušnou radu. Náklad by byl značný. Menšího nákladu vyžadovaly by podstavce na způsob Božích muk zděné s výklenkem pro obraz zastavení malovaného na plechu, jenž by se v zimě uschovati mohl, aby nepohodou nebo rukou zločinnou netrpěl. Pod obraz bylo by napsati, jaké tu tajemství a teprve pod tím nápisem umístiti jméno padlého vojína s příslušnou invokací, např.: „Ježíši k smrti odsouzený, přijmi v radost věčnou jeho duši“, nebo podobně. Malíř Fr. Šenar, Novosady u Olomouce, vojenské služby nekoná, i mohl by býti v té věci potázán.“⁴¹³

⁴¹² P. Václav Strmiska se narodil 28. února 1882 v Malínkách u Bučovic, ordinován byl r. 1905 v Brně. Působil jako kooperátor v Bedřichově u Lysic a v Lomnici u Tišnova. Z Provodova odešel do Luhačovic, kde 27. června 1945 (v Pozlovicích) zemřel. V Provodově byl od 1. října 1910 do 8. srpna 1923.

⁴¹³ MZA Brno, SOkA Zlín, Farní úřad Provodov, inv.č. 40, Křížová cesta v lese.

V navazující korespondenci ze 17. května 1916 pak konzistoř dodává, že „nejdůst. pan prelát arcijáhen jest ochoten svým nákladem postaviti první zastavení křížové cesty na způsob Boží muky s výklenkem pro reliéf v pískovci tesaný, jenž by dvojkřídlými dvířkami před nepohodou chráněn byl. Sloh bylo by přizpůsobiti slohu chrámovému, tudíž renaissance (sic!). Dole bylo by umístiti kamenný stupeň. Návrh bude ke schválení předložiti. K provedení doporučí se zdejší kamenická a sochařská firma V. Semerák, poněvadž lze se sní snáze dorozuměti.“⁴¹⁴

P. Václav Strmiska na základě uvedených pokynů vstoupil do jednání s firmou Vojtěcha Semeráka (a krom zastavení křížové cesty s ním ujednal i dodání nového kamenného misionářského kříže před kostel) a počátkem června tak mohl do Slováckých novin zaslat emotivní provolání: „Poutníkům putujícím ze Slovácka a Valašska k Panně Marii Provodovské. Světový zápas vzrostlý v ohromné zápolení národů, vryje se každému dojista v paměť písmem nesmazatelným. Vojny, v níž sešikovány jsou milionové armády, opatřené nejmodernější technickou výzbrojí, vojny, jež toliké nároky klade na osobní oběti jednotlivcův, ještě nebylo. Vojevůdcům, jimž štěstí válečné přálo vyniknouti, jsou udíleny všemožné pocty, náměstí i ulice měst ponosou v dalekou budoucnost jména jejich, aby potomkům připomněla se povinnost vděčnosti, že geniem svým pomáhali zachrániti vlast. Těch prostých ale přec věrně povinnost plnicích voj nemělo by se vzpomenouti? Kolik chrabrých junáků postavilo se pod císařské prapory z přelidněného Slovácka a Valašska. Kolik již jich zaplatilo daň krve! Není snad již vesnice, v níž by obrana vlasti oběti životů si nevyžádala. Netušili, když tedy při loučení ruku Vám tiskli, že to již naposledy ... v tomto životě že již se neshledáte. Slavno a čestno za vlast umřítí. Má veliká jich oběť přijítí v zapomnění? Má se říci i o jejich světlé památce „sejde z očí, sejde z mysli“? Či nežádá cit vděčnosti, aby paměť jejich uctěna byla netoliko v úzkých mezích rodiště, ale i v širší známost aby vešla? Není to pro citlivou duši nejbolestnější, že nikdy nebude moci na hrobě v cizině pokleknouti, pomodliti se, poplakati... Vedle pamětních desek v chrámech rodiště zasazených dojista velmi se doporučuje, by i širší kraj čest padlých zvěstoval. Farní úřad v Provodově hodlá postaviti důstojnou křížovou cestu venku na památku hrdinů našeho Slovácka a Valašska. Projekt snadno by se uskutečnil, kdyby z těch farností, jež putují k Matce Boží Provodovské, po jednom zastavení zbožní pozůstalí věnovali. Zastavení nesla by jména všech padlých z farnosti, nebude-li jmen příliš mnoho, neb označení všeobecné: Na památku padlých vojinů z farnosti obce N. N.

⁴¹⁴ Tamtéž.

*Křížová cesta na krajinském poutním místě bude jistě důstojným pomníkem velké, ale těžké doby dnešní, bude důstojným uctěním i padlých vojáků, bude i jakousi fundací za spásu duší padlých, za něž se poutníci modliti budou. Vojáci ubírali se cestou křížovou jako Spasitel, i oni snášeli zimu, hlad, nepohodlí, opuštěnost, i oni našli na ruských pláních neb v zasněžených Alpách svou Golgathu. Práce zadána dovedné firmě V. Semerák v Olomouci, jež ještě letos 2 zastavení postaví. Cena jednoho zastavení z hořického pískovce krásně polychromovaného určena na 600 K, z tvrdšího kamene na 800 K.*⁴¹⁵

Záhy došlo k definitivnímu odsouhlasení záměru ordinariátem. V dokumentu ze dne 12. července 1916 čteme nejen to, že k návrhu V. Semeráka nebylo připomínek (vyjma upřesnění co do detailů na zastaveních), ale nacházíme zde i jména prvních donátorů a dokonce výsledek jedné z proběhlých sbírek: „*Schvalujíc projekt farního úřadu na zbudování křížové cesty na pahrbku „Brda“ u poutního chrámu Páně na památku padlých hrdinů Slovácka a Valašska dle předloženého nákresu firmy V. Semerák v Olomouci běře kníž. arcib. konsistoř s povděkem na vědomost provolání farního úřadu ke sbírkám tak i zprávu, že první zastavení věnuje svým nákladem nejdůstojnější pan prelát arcijáhen svobodný pán Maxim. z Mayerů a Ahrdorfu a další zastavení urozený pan patron kostela Jeho Excellence hrabě Otto Serényi se vznešenou chotí, jakož i že na třetí zastavení z farnosti a ze sousedních Březůvek sebráno již bylo 457 K 02 h, takže i třetí zastavení z kamene tesané a polychromovanou vypuklinou tajemství opatřené jeví se zajištěno.*“⁴¹⁶ V listě se dále objevují konkrétní požadavky na podobu zastavení. Jména padlých vojáků mají být do sloupů vytesána na zadní straně a nad prvním řádkem uprostřed má být vsazen malý tesaný křížek. Následuje apel na dodržení všech náležitostí ke zřízení křížové cesty dle církevního práva: místo musí být slušné a v pořádku udržované. Také je třeba dbát na to, že zřizuje-li se křížová cesta pod širým nebem, aby při kostele nebo i jiném posvátném místě první zastavení začínalo a podobně i poslední končilo. Křížky nad stříškami zastavení bude potřeba zhotovit z tvrdého dřeva bez korpusu Spasitele. Až bude všech čtrnáct zastavení hotovo, bude potřeba zajistit světitele, jenž je k benedikaci křížových cest oprávněn a zažádat písemně o kanonické zřízení křížové cesty u arcibiskupské konsistoře. Posledním požadavkem bylo, aby jednotlivá

⁴¹⁵ Provolání. In: Slovácké noviny, 17.06.1916, ročník 33, číslo 43, str. 2-3 .

⁴¹⁶ MZA Brno, SOkA Zlín, Farní úřad Provodov, inv. č. 40, Křížová cesta v lese.

zastavení byla buď na dřevěném křížku, nebo pod „vypuklinou“ označena pořadovými římskými číslicemi.

Myšlenka zbudovat na Provodově ojedinělou připomínku padlých vojínů se setkala s ohlasem, a to po celém regionu. Mezi přispěvateli se objevila i firma Baťa. Svědčí o tom krátké díkůvzdání v regionálním tisku, které vyšlo v půli července 1916: „*Farní úřad v Provodově srdečné díky vzdává p. továrníkovi Fr. Baťovi ve Zlíně za dar 100 K na zřízení křížové cesty na památku padlých vojínů.*“⁴¹⁷

První zastavení křížové cesty bylo postaveno již počátkem srpna 1916. Dokládá to list Vojtěcha Semeráka, který 3. srpna 1916 adresoval P. Strmiskovi. „*Posílám dělníka na postavení jednoho zastavení křížové cesty, kříž (misionářský) a druhé zastavení máme rozdělány, ale nejsme s tím úplně hotovi, chci, aby na tu velkou pouť Jste měl aspoň to jedno zastavení hotové, jak jsem Vám byl slíbil. Račte dáti mému dělníkovi k dispozici ještě asi 2 - 3 lidi, aby mu pomohli, pokud možno taky toho zedníka; to co jim zaplatíte, Vám budu hraditi, já jsem chtěl taky jeti, ale není mně nyní možné, přijedu tam až s křížem a druhými zastaveními. Pakli račte míti fotograf. aparát, račte to ofotografovati, jakmile to bude plně hotové a pošlete mně pak asi 3 obrázky; pakli nemáte aparát, račte to nechati na moje útraty ofotografovati, a sice v tom případě již na větší formát bych to mohl dáti vld. panu prelátovi. Jakmile to bude hotové, račte dopsati též vld. panu prelátovi, by věděl, že to bylo na tu pouť již postavené; měl se nato k nám přijíti podívati, ale nezbývalo nám již času neb jsme museli hleděti, aby to bylo již raději na dráze. Doufám, že se Vám to bude líbiti, jakož i všem lidem neb jsme to polychromovali tak, aby to trochu hrálo slovácké barvy, a trochu to slunko vytáhne, na co jsme brali již taky zřetel. Našemu dělníkovi račte po postavení dáti list, že jest vše v pořádku postavené. Dále Vás uctivě prosím, by Jste dělníkovi dal něco k jídlu, aby nemusel od práce nikam choditi, potom to spolu vyúčtujeme.*“⁴¹⁸ Zde v textu je cenná jak zmínka o způsobu dopravy díla na místo, tak i skutečnost, že původně byla zastavení skutečně opatřena barevným nátěrem.

Dne 23. července 1917 oznamuje farní úřad v Provodově konzistoři, že dle sdělení firmy V. Semeráka v Olomouci je křížová cesta kompletně odeslána. P. Strmiska tudíž žádá o povolení ke svěcení, jež by se vykonalo 4. srpna toho roku (sic! Hlavní pouť měla být

⁴¹⁷ Farní úřad v Provodově srdečné díky... In: Slovácké noviny, 15.07.1916, ročník 33, číslo 49, str. 3.

⁴¹⁸ MZA Brno, SOkA Zlín, FÚ Provodov, inv. č. 40, Křížová cesta v lese.

o den později). P. Strmiska též dodává, že sedm zastavení bylo darováno resp. slíbeno dobrodinci a sedm se hradí z obnosu získaném sbírkami od poutníků a farníků.⁴¹⁹ Na konci července odeslala arcibiskupská konzistoř odpověď s tím, že žádá informace o tom, zda bylo vyhověno všem náležitostem nezbytným pro zbudování křížové cesty. Též byl kladen důraz na to, aby byl uhrazen celý náklad na pořízení jednotlivých zastavení. P. Václav Strmiska obratem sdělil, že všem podmínkám při zřízení křížové cesty, zvláště co do dřevěných křížků, bylo vyhověno, navíc veledůstojný pán referent Dr. Kachník před odesláním jednotlivá zastavení prohlédl. Zdůraznil také, že ke svěcení je pozván vdp. Václav Mizera, guardian z Uh. Hradiště, a finanční náklad, až na zastavení věnované od jejich Excelencí manželů Serényiových, je již plně uhrazen (nicméně i ona poslední úhrada je řádně ošetřena). Olomoucká konzistoř na základě těchto skutečností svěcení dokumentem z 2. srpna povolila. Pozoruhodné však je, že konečná podoba zastavení se lišila od toho, jak ji konzistoř požadovala v dopise z července 1916. Texty se jmény padlých (či obecné dedikace) jsou sekány na čelní strany podstavců, ze zadní strany jsou pak u většiny zastavení uvedeni donátoři a nenajdeme zde ani požadované malé tesané křížky uprostřed nad prvním řádkem textu. Pokud vyloučíme úpravy při dodatečných opravách (ty se však jeví jako nepravděpodobné), zdá se, že konečná podoba zastavení ještě byla diskutována v průběhu prací.

Ke svěcení křížové cesty, přesněji k jejímu žehnání došlo v neděli 5. srpna 1917 na slavnost Panny Marie Sněžné, tedy o provodovské hlavní pouti. O průběhu tohoto úkonu poslal P. Václav Strmiska obsírnou zprávu do Slováckých novin. Jejich čtenáři se tak mohli dozvědět, že letos na poutní místo „*přilákala as poutníky nová křížová cesta, jejíž svěcení na hlavní svátek Panny Marie určeno. Večer 4. srpna uvítal poutníky vzletným kázáním dp. Frant. Dempír, katecheta ze Šlapanic, jenž i zapěním 2 krásných vložek o velké, k oslavě svátku přispěl. Kázání o ranní i velké mši sv. měl dp. V. Mizera, guardian z Uher. Hradiště, světitel křížové cesty. Velkou mši sv. s assistencí sloužil dp. Filip Novák, farář ve Vel. Ořechově. Odpoledne před svěcením objasnil místní farář V. Strmiska vznik křížové cesty, uvedl, kdo a kolik na novou křížovou cestu přispěl, poděkoval farníkům a sousedním osadníkům za oběti a služby při budování pomníků, jakož i přítomnému p. sochaři V. Semerákovi. Přál si, by nová důstojná křížová cesta sloužila 1. ke cti a slávě Boží, 2. ku blahu poutníků, 3. k spáse duší padlých vojinů z našich*

⁴¹⁹ ZA Opava-Olomouc, ACO, sign. B18-Provodov.

krajů jako fundace. Po kázání rozvinul se velkolepý průvod na kopec „Brda“, kam křížová cesta vede, jehož se všichni kněží v rochetách zúčastnili a pobožnost křížové cesty za padlé obětovali. Stála pak křížová cesta 9200 K, polovici štací darovali soukromí dobrodinci resp. farnosti, polovice uhradila se sbírkami. Myšlenka za 2 roky krásně se uskutečnila a krajinské poutní místo bude mít důstojnou a trvalou památku na světovou válku. První a poslední zastavení opatřeno jest erbem, na svědectví šlechtických dárců. Posledního zastavení již neuzřela ta, jež je věnovala - šlechtná paní hraběnka Leopoldyna Serenyiová. Bůh jí poslední dobrý skutek tam na hoře odplatí! Jako poutník přišel tentokrát vzácný host Jeho Excellence Leopold hr. z Berchtoldů s chotí, synem, komtessou a průvodem. Ve zpovídání ochotně vypomáhali vedle shora jmenovaných dp. spolubratři sousedé: Frant. Špička, farář v Pozlovicích, Vincenc Černocho, farář v Hor. Lhotě, Ignác Kunc, farář v Želechovicích. Jako poutníci připutovali dp. Frt. Kamenný, farář na Viskách, Jan Juřena, c. k. polní kurát, J. Valenta farář v Březolupech a Josef Bobal, katecheta z Ostravy. Ke sv. přijímání přistoupilo přes 1500 lidí.“⁴²⁰

Kamenná křížová cesta se stala nevšedním a v zásadě jedním z prvních pomníků obětem světové války, přičemž její unikátnost lze spatřit i v tom, že je zde vzpomínáno padlé nejen z nejbližšího okolí, ale i z míst vzdálených, včetně těch na slovenské straně hranice. Zaměříme-li se na konkrétní donátory zastavení, zjistíme následující: první zastavení dal postavit J. E. prelát Maxmilián Mayer, jehož erb je reliéfně pojednán na čelní straně podstavce. Druhé zastavení je věnováno vzpomínce na padlé vojáky z Provodova, konkrétně Aloise Pavlačky, nar. 3. října 1873, zemř. 1. května 1915, a Josefa Čižmáře, nar. 14. ledna 1878, zemř. 28. srpna 1915. Jejich jména jsou vysekána na čelní straně podstavce, včetně invokace *Ježíši, oslav jejich duše!* Jako donátorky jsou uvedeny pozůstalé manželky. Třetí zastavení je věnováno zbožné vzpomínce padlých vojáků z Březůvek: Tomáši Čelůstkovi, nar. 23. listopadu 1893, zemř. 26. května r. 1915, Janu Strnadeli, nar. 24. června 1877, zemř. 25. listopadu 1915, a Aloisi Miklovi, nar. 18. listopadu 1892, zemř. r. 1915. Invokace: *Ježíši, buď jim milostiv!* Donátory byli rodiče a přízeň. Čtvrté zastavení nese pouze informaci o donátorech, kterými byli manželé Josef a Anna Štěpáníkovi z Kelník (dnes je nápis téměř nečitelný). Páté zastavení je věnováno zbožné vzpomínce všech ve světové válce padlých vojáků – poutníků na Provodov. Bez invokace. Donátorem byl farář provodovský P. Václav Strmiska, text na zadní straně je

⁴²⁰ Z Provodova. In: Slovácké noviny, 16.08.1917, ročník 34, číslo 50, str. 3.

již bohužel nečitelný. Šesté zastavení je věnováno zbožné vzpomínce padlých z Provodova: Josefu Čadovi, zemř. 22. července 1915 ve 28 letech, Františku Slovákovi, zemř. 26. května 1915 ve 20 letech, Janu Mališkovi, zemř. 2..... 1916 (?) ve .. letech, Josefu Kuchaři, zemř. 9. .. 1916 ve 30(?) letech, Janu Matulíkovi, zemř. 1916 ve ... letech, Klementu Víceníkovi, zemř. 1917 v 18 letech, Aloisi Buršovi, zemř. 27. května 1917 ve 33 letech. Invokace: *Dobry P. Ježiši bud' jim milostiv!* Donátory byli provodovští farníci ze sbírek. Sedmé zastavení je věnováno zbožné vzpomínce padlých vojáků z Horní Súče v Uhrách. Invokace: *Ježiši, oslav duše jejich!* Donátory byli vděční farníci z Horní Súče L.P. 1917. Osmé zastavení nese pouze informaci o donátorech: věnovala ho rodina Navrátilova na Maleniskách. Deváté zastavení je věnováno zbožné vzpomínce padlých reků z farnosti bojkovské. Invokace: *Dobry Ježiši, prijmi je v radost věčnou!* Donátorský text zní: *Na památku všech padlých vojínů ve světové válce farníci bojkovští L.P. 1917.* Desáté zastavení nese opět pouze informaci o donátorech. Věnovali ho manželé Jan a Marie Příkrylovi z Biskupic. Jedenácté zastavení je věnováno vzpomínce na Josefa Straňáka z Nivnice a donátorem byla jeho manželka Marie Straňáková z Nivnice. Zastavení nenese invokaci. Dvanácté zastavení je věnováno padlým vojákům z Řetechova a z Pradliska: Kuchař František, zemř. 3. května 1915 ve 42 letech, Divoký Tomáš, zemř. 3. listopadu 1915 ve 42 letech, Zábójník Alois, zemř. 16. června 1915 ve 29 letech, Slabý Ludvík, zemř. 22(?) července 1915 ve 25 letech, Martinec Josef, zemř. 16. července 1915 ve 20 letech, Tvarůžek Alois, zemř. 11. července 1915 v 19 letech, Stolařík Josef, zemř. 11. listopadu 1915 ve 20 letech, Máčalík František, zemř. 26 července 1916 v 51 letech. Invokace: *Ježiši, oslav duše jejich!* Donátorský nápis zní: *Padlým hrdinům věnují vděční občané L.P. 1917.* Na třináctém zastavení můžeme číst, že je postaveno na zbožnou (vzpomínku) padlých (vojínů) (z) fa(rmosti) Vel. Oře(chodovské). Invokace (...) *duše jejich!* Donátoři uvedeni nejsou. Čtrnácté zastavení věnovali hraběcí manželé Otto a Leopoldyna Serenyiovi L.P. 1917, kteří mají také na čelní straně podstavce vyryt svůj erb. Na boční straně soklu se pak nachází signatura. V. SEMERÁK A SP. OLOMOUC.⁴²¹

⁴²¹ P. František Müller uvádí ve svém díle Mariánské poutní místo v Provodově popis jednotlivých zastavení, a to včetně textových částí, ovšem jeho prepis se místy liší od skutečnosti a kupříkladu invokace zcela vynechává. I tak je však jeho práce přínosná, zejména v těch případech, kdy jsou texty v současnosti hůře čitelné, nebo zcela zanikly.

Další Semerákovo dílo stojí u obce **Rokytnice**, a to silnice směrem na obec Hrádek. Na betonové základně je osazen dvoustupňový čtyřboký sokl. Na jeho horní části nalézáme signaturu: *V. SEMERÁK SP. OLOMOUC*. Ze soklu vychází dvoudílný podstavec. Jeho rozšířená spodní část nese nápisovou desku s textem: *PLAČICI POJĎTE K SPASITELI,/ ON SDÍLÍ VAŠE SLZY,/ TRPÍCI POJĎTE K JEŽÍŠOVI,/ ON ZHOJÍ RÁNY BRZY/ POCESTNÍ POJĎTE, PÁN K ODPOČINKU KYNE./ HŘÍŠNÍCI POJĎTE, ON NA SRDCE VÁS VINE*. Horní část podstavce je z čelní strany opatřena nikou s reliéfem Panny Marie. Na zadní straně je potom vysekán nápis: *SVATÝ KŘÍŽ TENTO/ POSTAVEN NÁKLADEM DOBRODINCŮ/ Z OBCE ROKETNICE/ L. P. 1923* Podstavec je završen profilovanou římsou. Na ni dosedá nízký dřík zdobený reliéfem eucharistických symbolů – kalicha s hostií, vinného hroznu, obilného klasu. Patka příčného trámu vlastního kříže, která na dřík dosedá, je doplněna vysekaným motivem ložených kamenů. Korpus na kříži kamenný, stejně tak nápisová destička s písmeny I.N.R.I.

V roce 1943 dodal Semerákův závod sochu sv. Josefa do obce **Nedašov**. Ta je umístěna stranou života obce při polní cestě na vrch Babí hora. Na dvou základnových stupních je osazen dvoustupňový sokl. Z něj vychází podstavec, na jehož čelní straně je umístěna deska z černého mramoru s obloukovým závěrem s nápisem: „*SV. JOSEFE/ PĚSTOUNE PÁNĚ/ A OCHRÁNČE/ NAŠÍ FARNOSTI/ ORODUJ ZA NÁS !*“ Nad deskou ozdobný reliéf pletence trnitých růží. Na zadní straně horní části podstavce vysekán nápis: „*Z LÁSKY A VDĚČNOSTI/ K MOCNÉMU PŘÍMLUVCI/ VĚNOVALI ZDEJŠÍ FARNÍCI*“/ *L.P. 1943*. Podstavec ukončen vyloženou profilovanou římsou. Na ní dosedá podnoží nesoucí sochu světce v životní velikosti. Světec je oděn v dlouhý šat a s pláštěm sepnutým přes levé rameno. Postoj má mírně rozkročen, v pravé ruce pokrčené v lokti a přitisknuté k tělu drží rozkvetlou lilii – symbol čistoty. V levé ruce drží sedícího malého Ježíše, který si levou rukou na koleni přidržuje královské jablko, pravou zdviženou rukou žehná.

Na místě nynější sochy měla původně stát kaple.⁴²² Byly navrženy plány, přípravné práce se rozeběhly, ovšem celá akce ztroskotala na relativně slabém finančním zajištění. Od úmyslu vybudovat kapli nakonec farníci museli upustit a volba padla na méně náročný

⁴²²MZA Brno, SOkA Zlín, Farní úřad Nedašov, Povolení a zprávy o svěcení: kostela, zvonů, soch, korouhví v Nedašově, kaple a soch v Nedašově Lhotě, sign. 32.

projekt, výstavbu sochy světce – sv. Josefa. V polovině července 1943 začal hrobník Jakubík kopat základ pro podstavec sochy. Na konci měsíce byl formany z Nedašova a z Návojně dovezen štěrk do základu a chystán také říční kámen do betonu.

Žádost o svěcení napsal P. Půček arcibiskupské konsistoři v Olomouci v polovině července 1943. Konsistoř odpovídá, že k zúřadování žádosti požaduje prohlášení starosty obce, z něhož bude zřejmý jeho souhlas s postavením sochy sv. Josefa na obecním pozemku, a že obec Nedašov bude navždy sochu na svém pozemku trpět a též umožní volný příchod a odchod k ní. Zároveň konsistoř vznáší dotaz, jak bude postaráno o údržbu. Na základě tohoto dokumentu vydávají 23. července nedašovští představitelé stanovisko, v němž deklarují, že obec dala své svolení ke stavbě sochy na obecním pozemku svým usnesením zastupitelstva i finanční komise ze dne 18. července 1943. Obec se dále zavázala, že natrvalo umožní volný přístup k soše. P. Půček stanovisko obce doplnil svým vyjádřením k finančnímu zajištění údržby. Píše, že „*socha je zpracována z hořického pískovce u fy Semerák v Olomouci a dle zkušeností sochařů nebude socha potřebovat opravy ani za 100 let. Kromě toho je ve zdejší farnosti tolik Josefů – jmenovců a ctitelů sv. Josefa a zároveň tesařů, kteří se postarali o složení kapitálu 12 000 K – že není obavy pro budoucnost o udržování sochy tak milovaného a ctěného Ochránce a Protektora chudých zbožných valašských tesařů a Josefů.*“⁴²³ I přes toto ujištění konzistoř ve své odpovědi konstatuje, že žádá vklad alespoň 300 K na knížku na jméno Fond udržování sv. Josefa v Nedašově a její vinkulaci. Na počátku srpna P. Půček požadovanou vkladní knížku k vinkulaci konzistoři skutečně posílá.

Na počátku srpna bylo též přistoupeno ke stavbě základu pod sochu. Zdarma na ní pracovali Jarolím Kolínek, Karel Surý, Holba č. 5, Góla a Jakubík. Dne 4. srpna sděluje firma Semerák z Olomouce, že socha sv. Josefa z hořického pískovce je dána na dráhu. O den později přichází avízo z brumovského nádraží, že socha světce dorazila. P. Půček měl za úkol telefonicky kontaktovat zástupce olomouckých kameníků o přebrání a stavu díla, ovšem telefonické spojení nebylo možné. Spolu s uvedenými informacemi chtěl také požádat o odbornou pomoc při osazování. I přestože spojení selhalo, rozhodl se spolu s Josefem Holbou čp. 13, Josefem Fojtíkem čp. 3 z Nedašovy Lhoty a Josefem Novákem č. 45, že sochu společně dovezou. Do Olomouce pak poslal telegram. P. Půček měl velkou

⁴²³ ZA Opava-Olomouc, ACO, G6, farnost Nedašov 1943-46, karton 4928.

starost o bezpečný převoz sochy, proto na radu brumovského přednosty nechal své pomocníky na nádraží a odešel do Brumova obstarat tzv. platoňák, na němž by sv. Josefa snad bez úhony dopravili do Nedašova. Mezitím však formani podporováni dalšími příchozími (Góla, Jakubík, Přítěžský, Krahulec a Jan Novák čp. 45) šestimetrákovou sochu sami položili na vůz, který předtím vycpali slámou. Následně bez Půčkova vědomí odjeli k Nedašovu. Ostatní formani na své vozy naložili osm kusů podstavce, které složili před sedmou hodinou večerní u základů v Babí hoře. Ráno 6. srpna přijíždí dva sochaři od Semeráka z Olomouce a hned začínají s výstavbou podstavce. Hotovo bylo do oběda. O půl třetí odpoledne již sv. Josef stojí a „do večera byl celý pomník přeleštěn a přebroušen a svítí se jak z cukru zvláště při západu slunce“. Sám nedašovský kněz si dílo pochvaluje a je spokojen i s výběrem místa, které zvolil záměrně dále od silnice, aby pobožnosti zde konané probíhaly nerušeně. Ke svěcení sochy došlo 15. srpna 1943. Farní kronika k němu uvádí: „...po obědě začalo pršet k žalosti všech. Ale sv. Josef dal s Matičkou nebes po 15 h zasvítit sluníčku a tu od 15⁴⁵ začala hudba koncertovat u kostela až do 16¹⁰ h kdy se začal řadit pestrý a velmi dlouhý průvod: všichni 4 kněží (P. František Půček, P. Prokop Švach, P. Lukáš Mikulčík, P. Josef Fojtů), družičky a krojované dcery, 10 korouhevníků, 2 prapory (se vydali) směrem k pomníku sv. Josefa do Babí hory. Papežský prapor (ne)vlál na kostele a sic na Novákové hrušce pod pomníkem. Sluníčko hrálo. U pomníku seskupeny družičky i korouhve po stranách s prapory. P. Josef krásně kázal o sv. Josefu – Pěstounu Páně, pak 3 dcerušky Naňákoj přednesly básničky, na to fanfáry z Libuše a při nich svěcení vykonal Prokop Švach OP. Pak byla zpívána litanie k sv. Josefu a po ní ofěra s uctěním sochy políbením – vše trvalo až do 18 h.“⁴²⁴

Z další Semerákovy produkce uvedme náhrobky ve **Valašských Kloboukách** či **Bystřici pod Lopeníkem**, dále válečné pomníky ve **Spytihněvi** nebo v **Nivnici**.

3.7 KAMENOSOCHAŘSKÝ ZÁVOD JOSEFA SOSNY V HRANICÍCH

Josef Sosna se narodil 5. února 1898 na čp. 14 v Černovíře (dnes část Olomouce) jako syn Karla Sosny, dělníka v cukrovaru, a jeho ženy Albertiny, roz. Potučkové.⁴²⁵ Dne 21. září 1920 uzavřel Sosna ve farním kostele v Přerově sňatek s Marií Dohnalovou, vdovou po sochaři Františku Dohnalovi, sochaři z Hranic. Při zápisu sňatku je Sosna psán jako

⁴²⁴ Pamětní kniha farnosti Nedašov 1907 – 1974.

⁴²⁵ Zemský archiv Opava, Sběrka matrik, inv. č. 10081, str. 191.

sochař rovněž v Hranicích.⁴²⁶ Dne 4. července 1923 uzavřel Sosna jako vdovec a mistr sochařský v Hranicích sňatek s kontoáristkou Antonií Rýparovou. Není bez zajímavosti, že Sosna k 18. dubnu 1921 vystoupil z církve římskokatolické a zůstal bez vyznání.⁴²⁷ V rámci podnikání Sosna spojil své síly s Raimundem Hendrychem a společně v Hranicích na Wilsonově třídě čp. 16 provozovali sochařství. Mírné pousmání dnes může vyvolat, že když se v roce 1927 prezentovali v Almanachu krajinské výstavy Pobečví v Hranicích, ze své produkce uvedli: „*náhrobní pomníky a zahradní sošky (trpaslíky, žáby atd.)*“.⁴²⁸

Josef Sosna je autorem kamenného kříže u kostela v **Nedašově**. Kříž stojí po levé straně hlavního vstupu do kostela Nanebevzetí Panny Marie v Nedašově. Jeho zhotovení souvisí s nadšením, které zdejší lid provázelo v letech po výstavbě a posvěcení kostela. Tento kříž a obdobný kříž na hřbitově byly pořízeny současně. K posvěcení došlo 8. září 1919. Na jednoduché čtyřboké základně stojí dvoustupňový sokl, na jehož horní části byl původně vysekán nápis: *Pozoruj lásku Ježíše Krista na kříži. Hlava nakloněná by Tě políbila, a ruce rozpjaté by Tě objaly, srdce otevřené by Tě k sobě zakrylo.*⁴²⁹ Sokl vynáší čtyřboký podstavec, na jehož přední straně se v mělké nice nachází nápis doplněný ornamenty: *Kdož věří ve mne/ byť i zemřel/ živ bude. Na zadní straně podstavce pak čteme nápis: Ku cti a chvále Boží/ věnovali zbožní občané/ zdejší farnosti./ L. P. 1919.* Podstavec je ukončen profilovanou římsou. Ta nese trojúhelníkový štít, v němž se nachází reliéf kalicha, hostie a knihy v oblacích. Ze štítu pokračuje odstupňovaný nízký dřík a kříž s korpusem a tabulkou J.N.R.I. Korpus je kamenný.

Hlavní hřbitovní kříž v **Nedašově** je posazen na čtyřboké základně, z níž vychází trojstupňový sokl. V horní části soklu jsou nalepeny fotografie arcibiskupa A. C. Stojana, P. Jakuba Jelínka, P. Jana Janýšky, P. Františka Půčka a P. Marka Martišky. Původně zde byla i fotografie P. Eduarda Čmejka, prvního exposity nedašovského. Na sokl navazuje čtyřboký podstavec, na jehož čelní straně v mělké nice čteme: *Na nás mrtvé/ pamatujte.* Dnes již nečitelný text pokračoval: *S modlitbou vždy při nás stůjte!*⁴³⁰ Na zadní straně podstavce se pak nachází nápis: *Ku cti a chvále Boží/ zbudováno od zbožných/ občanů/*

⁴²⁶ Zemský archiv Opava, Sběrka matrik, inv. č. 9924, str. 137.

⁴²⁷ Zemský archiv Opava, Sběrka matrik, inv. č. 10615, str. 356.

⁴²⁸ Almanach krajinské výstavy Pobečví v Hranicích 17.7.-15.8.1927, uspořádal Čeněk Kramoliš, Knihtiskárna Snaha v Hranicích.

⁴²⁹ Farní úřad Nedašov, archiv, Anonymní rukopis k dějinám farnosti, 1965-1969(?).

⁴³⁰ Tamtéž.

zdejší FARNOSTI/ ve dnech světové války/ 1914-1918. Podstavec je ukončen profilovanou římsou. Z římsy vychází nízký dřík s reliéfem obilného klasu a vinné révy. Dřík je završen opět římsou po bocích doplněnou volutami. Z římsy pokračuje samotný kříž s kamenným korpusem a tabulkou J.N.R.I.

K Josefu Sosnovi se váže i drobný, ale zajímavý detail. Byl to právě on, kdo zařizoval a 21. října 1937 přivezl výše uvedené fotografie A. C. Stojana, P. Jakuba Jelínka i P. Eduarda Čmejra k osazení na hlavní hřbitovní kříž.⁴³¹

Josef Sosna je také autorem památníku obětem 1. světové války v Nedašově Lhotě. Obdobný pomník padlým zbudoval Sosna roku 1932 v Rudimově. Jak se dočítáme v rudimovské kronice sboru dobrovolných hasičů, kde je uváděn opis smlouvy o dílo, pomník stál 7 300 korun, přičemž v ceně bylo zahrnuto provedení sochy, její dovoz a postavení i základ včetně materiálu. Zvlášť pak bylo hrazeno vysekání jmen padlých, kdy za jedno písmeno bylo účtováno padesát haléřů. Sosna na pomník dával záruku 10 let.⁴³²

3.8 KAMENOSOCHAŘSKÝ ZÁVOD JAKUBA ZAPLETALA V PŘEROVĚ

Jakub Zapletal se narodil 1. května 1868 na čp. 183 v Roštíně, jako syn domkáře Antonína Zapletala a Antonie, roz. Kubáčkové.⁴³³ Rodina přesídlila do Přerova, kde Antonín založil kamenickou provozovnu, jejíž součástí měl být sklad „úhledných pomníků, soch a křížů z domácího i cizozemského kamene, slezského, českého i pruského mramoru i pískovce“. Antonín Zapletal nabízel zhotovení polních křížů, „přesně dle slohu gotického“, k tomu kříže litinové s kamennými podstavci. V jeho sortimentu byly i náhrobní sošky, andělé, dlažby na chodby pro kostely, schody a jiné kamenické zboží. Zhotovoval také „desky památní z čistého italského mramoru s rytými nápisy a čistě zlacenými“. V rámci své propagace uváděl, že své výrobky rozesílá po celé Moravě i do Uher a krom realizace prací nových je schopen provádět i opravy pomníků, soch

⁴³¹ Pamětní kniha farnosti Nedašov 1907 – 1974.

⁴³² Srovnej: Archiv obce Rudimov, Kronika SDH Rudimov 1907 až 1988, digitalizovaná kopie uložená na Obecním úřadě v Rudimově.

⁴³³ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 8347, str. 35.

a křížů.⁴³⁴ Antonín Zapletal zemřel 28. září 1899⁴³⁵ a dílnu po něm vedla jeho žena Antonie.

Jakub Zapletal v roce 1893 v Přerově uzavřel sňatek s Klementinou Schwargerovou a psán je jako kameník v Přerově.⁴³⁶ Stejně je zapsán i při narození dcery Jiřinky roku 1895.⁴³⁷ Zřejmě v tu dobu se osamostatnil a k roku 1897 již provozoval vlastní kamenosochařskou dílnu, a to v Přerově na Komenského třídě (blíže nádraží). Zhotovoval pomníky, sochy a kříže ze syenitu, žuly, rozličného mramoru a jemného hořického pískovce. Jako kamenický mistr udával, že každou zakázku osobně dozoruje a jeho sklad náhrobků a soch je vždy k nahlédnutí přístupný.⁴³⁸ Kariéra Jakuba Zapletala však neměla mít dlouhého trvání. Zemřel 31. července 1909.⁴³⁹

Z dochovaných děl na sledovaném území nacházíme sochu sv. Vendelína v **Prakšicích**. Stojí u silnice směrem k Uherskému Brodu. Posazena je na mohutnou čtyřbokou základnu, která nese dvojstupňový sokl, na jehož horním stupni je uvedena signatura *J. Zapletal ml. Přerov*. Na sokl navazuje vysoký podstavec, který je na čelní straně doplněn o nápisové pole s textem: *SVATÝ/ VENDELÍNE/ oroduj/ za nás*. Na zadní straně podstavce je pak vysekáno *Nákladem/ Františka a/ Barbory/ Jurákových/ 1899*. Podstavec je zakončen obloučkově vytlačovanou římsou, z ní vychází dřík, který nese sochu světce.

O rok později dodal Jakub Zapletal do Prakšic sochu sv. Floriána, která dnes stojí u kostela. Stojí na čtyřboké základně, sokl je trojstupňový a na prostředním stupni je z čelní strany uvedena signatura *J. Zapletal/ Přerov*. Na vysokém podstavci je umístěna nápisová deska se zlaceným nápisem: *Svatý/ FLORIÁNE/ oroduj/ za nás*. Na zadní straně je pak vysekáno: *Věnovali/ manželé/ františek/ a Anna/ Vlkovi./ 1900*. Podstavec je završen štítovou římsou, která nese dřík doplněný z čela reliéfem věnce. Na dříku je osazena socha světce v podživotní velikosti.

V **Šumicích** u kostela nacházíme na jednoduchém vysokém podstavci sochu sv. Jana Nepomuckého. Ta je na podnoži signována *Jak. Zapletal ml./ v Přerově*. Socha byla pořízena roku 1903, její cena byla 220 korun. Původně stála na podstavci, který byl

⁴³⁴ Inzerce A. Zapletal. In: Staroslavský Velehrad, kalendář na občanský rok, 1897, str. 215.

⁴³⁵ Zemský archiv Opava, Sběrka matrik, inv. č. 9926, str. 165.

⁴³⁶ Zemský archiv Opava, Sběrka matrik, inv. č. 9921, str. 65.

⁴³⁷ Zemský archiv Opava, Sběrka matrik, inv. č. 7201, str. 515.

⁴³⁸ Inzerce J. Zapletal. In: Staroslavský Velehrad, kalendář na občanský rok, 1897, str. 220.

⁴³⁹ Zemský archiv Opava, Sběrka matrik, inv. č. 9926, str. 863.

opatřen nápisem: „*Dal mi pán jazyk za mzdu mou, a jím chváliti Ho budu*“. Podstavec pocházel ze starší sochy téhož světce, nesl letopočet 1764, který byl doplněn o vročení obnovy, tedy 1903. K posvěcení došlo 16. května 1903.⁴⁴⁰

3.9 KAMENOSOCHAŘSKÝ ZÁVOD FRANTIŠKA ŠTÁBLA V HODONÍNĚ

František Štábla se narodil 4. května 1868 na čp. 37 ve Věžkách u Kroměříže, jako syn Matěje Štábla a jeho ženy Mariany, roz. Kopečkové.⁴⁴¹ Štábla v Hodoníně založil kamenosochařský závod, který nesl jeho jméno a prezentoval se jako „*první moravská brusárna a pila k řezání a broušení syenitu, žuly, labradoru a mramoru*“. Nabízel umělecké zhotovování oltářů, kazatelen, křtitelnic, křížových cest, soch svatých a kostelních ozdob ze dřeva, kamene a sádry. Dále zajišťoval tovární výrobu polních a náhrobních křížů, pomníků a všech do oboru kamenického spadajících prací z kararských, tyrolských a slezských mramorů, švédské žuly, norvěžského labradoru, syenitu a pískovce. Štábla se také hlásil ke svým úspěchům: udával, že byl za svou práci vyznamenán stříbrnou medailí v Přerově 1893, v Hradci Králové 1894, v Místku 1894, v Uher. Brodu 1895, stříbrnou státní medailí ve Vyškově 1902, zlatou medailí v Kloboučích u Brna 1903 a stříbrnou státní medailí v Hodoníně 1905.⁴⁴² František Štábla zemřel v Hodoníně 18. prosince 1933.⁴⁴³

Na sledovaném území se Štáblovo dílo dochovalo v **Napajedlích**. Jedná se o kříž, který stojí u silnice k Topolné, a to v trati Kamenec. Kříž je posazen na čtyřboké základně, která vynáší trojstupňový sokl, který je na prostřední části z čela doplněn signaturou *F. ŠTÁBLA/HODONÍN*. Na sokl navazuje vysoký podstavec, který je na čelní straně opatřen mělkou nikou s lomeným závěrem. V nice je vysekán špatně čitelný nápis. Boky podstavce jsou zkosené a opatřeny dekorem. Na zadní podstavcové straně je též nečitelný nápis. Podstavec je završen vyloženou profilovanou římsou, na ni dosedá nízký dřík,

⁴⁴⁰ Farní úřad Šumice, archiv, Pamětní kniha farnosti šumické 1857–1906.

⁴⁴¹ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 8322, str. 77.

⁴⁴² DOLEŽAL, Jan. Jubilejní všeobecná hospodářsko-průmyslová výstava v Kroměříži od 28. června do 1. září 1908 ve květné zahradě. Kroměříž: Výkonný výstavní výbor, 1908, str. CLXXXII.

⁴⁴³ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 5333, str. 149.

z kterého vychází patka vlastního kříže. Korpus je kovový, stejně tak nápisová destička INRI.

Další Štáblovu produkci nacházíme mezi náhrobky na hřbitově ve **Valašských Kloboukách**.

3.10 KAMENOSOCHAŘSKÝ ZÁVOD BOHUMILA BECKA VE STRÁŽNICI

Bohumil Beck se narodil 23. října 1868 v Uherském Hradišti jako syn sochaře Václava Becka a jeho ženy Terezie.⁴⁴⁴ Při sčítání lidu roku 1900 byl Beck zapsán ve Strážnici na čp. 465, kde je uveden jako sochař,⁴⁴⁵ což znamená, že dílnu musel ve Strážnici založit před tímto rokem. Roku 1906 se narodila dcera Květoslava Olga a Bohumil Beck je psán jako kamenický mistr ve Strážnici.⁴⁴⁶ Produkci Bohumila Becka lze nalézt na Strážnicku a také na slovenské straně hranic. Bohumil Beck zemřel 27. ledna 1933.

Na sledovaném území se nachází práce z Beckovy dílny na starém hřbitově v **Horním Němčí**. Jedná se o celokamenný kříž, který je posazen na čtyřboké základně. Ta vynáší trojstupňový sokl opatřený signaturou v podobě *Beck-Soják/ Strážnice*. Na sokl navazuje vysoký podstavec, který je na čelní straně opatřen mělkou nikou s reliéfem Matky Boží. Podstavec je završen štítovou římsou, která nese patku vlastního kříže. Korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička INRI.

3.11 KAMENOSOCHAŘSKÝ ZÁVOD PETR A NAVRÁTIL V KYJOVĚ

Firma Petr a Navrátil, sochařství a výroba pomníků vznikla v roce 1920. V jejím čele stáli Rudolf Petr, sochař z Kyjova, a František Navrátil, kameník z Němčic u Kyjova. Zpráva o zápisu firmy vyšla v Brněnských novinách (Úředním listě) počátkem prosince roku 1920.⁴⁴⁷

⁴⁴⁴ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 12061, str. 79.

⁴⁴⁵ MZA Brno, SOkA Hodonín, Okresní úřad Hodonín, Sčítání lidu 1900, inv. č. 1716, karton 1716.

⁴⁴⁶ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 5776, str. 806.

⁴⁴⁷ Zápis firmy. In: Brněnské noviny (Úřední list), 3. 12. 1920, číslo 274, str. 1.

Rudolf Petr se narodil 2. února 1887 na čp. 41 ve Veverské Bítýšce jako syn kamenického mistra Jana Petra a jeho ženy Anny Klečkové.⁴⁴⁸ Kolem roku 1890 se Jan Petr s rodinou dostává do Kyjova. Rudolf Petr získal řemeslné vzdělání v C. k. odborné škole sochařsko-kamenické v Hořicích, jejímž absolventem se stal roku 1906.⁴⁴⁹ Jak uvádí Blanka Pokorná po studiích Petr „pracuje nějaký čas v Německu, aby zde načerpal zkušenosti pro samostatnou práci. Po návratu do Kyjova převzal podnik po svém otci. Zřejmě první sochařské dílo pro Kyjov vzniká v roce 1912. Je to návrh na pomník Svatopluka Čecha v parku. Kdy přesně došlo k realizaci návrhu, není zachyceno ani v kyjovské kronice, ani v pamětech Rudolfa Petra. Protože by ho jenom sochařství v tak malém městě, jako byl Kyjov, neuživilo, produkuje i kamenické výrobky: koryta pro dobytek, korytka pod okapní svody, schody, dlaždice, betonové roury a skruže. I jeho postihne za I. světové války mobilizace, je povolán do armády a procestuje kus Evropy. Dostává se do Bosny, Hercegoviny i polského Krakova. Válka pro něho naštěstí skončila dobře.“⁴⁵⁰ Po návratu na Moravu byl jako sochař v Kyjově Rudolf Petr 28. prosince 1921 sezdán s Vlastou Vašíčkovou.⁴⁵¹ Rudolf Petr zemřel v Kyjově 3. září 1956.⁴⁵²

František Navrátil se podle údajů na sčítacím archu z roku 1921 narodil 4. srpna 1890 v Nětčicích u Kyjova. V rámci sčítání lidu byl v roce 1921 zapsán na domě čp. 47 v Nětčicích, byl svobodný a pracoval jako kamenický mistr ve firmě Petr a Navrátil kamenoprůmysl.⁴⁵³

Dílna Petr a Navrátil roku 1928 dodala památník obětem 1. světové války do **Brumova**.⁴⁵⁴ V témže roce dodala firma válečný památník i do Bohuslavic nad Vláří.⁴⁵⁵ Na hřbitově u kostela sv. Josefa ve **Štítné nad Vláří** nalezneme náhrobek rodiny Konečných (1927?) signovaný *Petr a Navrátil*. Náhrobky z dílen obou kamenosochařů samostatně pak najdeme také na hřbitově u kostela sv. Klimenta ve **Stupavě** u Uherského

⁴⁴⁸ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 2040, str. 240.

⁴⁴⁹ ALMANACH 2004, Státní průmyslová škola stavební Valašské Meziříčí 1874 – 2004, Seznam absolventů školy, oddělení pro sochaře, 1906.

⁴⁵⁰ POKORNÁ, Blanka: Kameník Rudolf Petr, Kyjovské noviny, 2/2007, str. 6 (dále jen „POKORNÁ, 2007“).

⁴⁵¹ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 5523, str. 151.

⁴⁵² POKORNÁ, 2007.

⁴⁵³ MZA Brno, SOkA Hodonín, Okresní úřad Kyjov, Sčítání lidu 1921, inv. č. 531.

⁴⁵⁴ NAŇÁK, Aleš: Válečné památníky na Závřší a v Brumově. Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka 21, 2020, str. 45–55.

⁴⁵⁵ Srovnej ODEHNAL, Petr: Čest jejich památce! Pietní místa zasvěcená obětem druhé světové války na Valašskokloboucku, Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka, 2014, 14, str. 4-32.

Hradiště. Kamenný kříž (1890) z dílny Jana Petra (1854-1927), otce Rudolfa Petra, stojí v **Pašovicích** u Uh. Brodu.

3.12 KAMENOSOCHAŘ FERDINAND NEUMANN V KROMĚŘÍŽI

Ferdinand Neumann se narodil 30. ledna 1858 na čp. 280 v Lednici na Moravě jako syn Vavřince Neumanna a jeho ženy Josefy.⁴⁵⁶ Vystudoval Akademii výtvarných umění ve Vídni (ve jmenném rejstříku absolventů však uveden není) a v rámci svého sňatku v Bzenci 7. srpna 1882 s Arnoštinkou Zihovou je psán jako sochař z Vídně.⁴⁵⁷ Živnost si v Kroměříži Ferdinand Neumann zapsal k 21.12.1882 a složena byla k 1.4.1921.⁴⁵⁸ V rámci sčítání lidu je k roku 1890 Ferdinand Neumann zapsán v Kroměříži na Oskole čp. 158. Psán je jako sochařský mistr, byt obýval se svou druhou manželkou Anežkou, syny Rudolfem a Janem a služebnou.⁴⁵⁹ O deset let později je ve sčítacím archu psán na domě čp. 124 na ulici Pavlovského. Rodina se rozrostla o dcery Josefu, Annu a Marii. Dále na je zde psána tchýně Marie Hanáková, sochařští učni František Valášek a Josef Mišolář, jako poslední pak služka Františka Polešovská.⁴⁶⁰ V roce 1910 je Neumann psán na domě čp. 34 v Pavlovského ulici, s rodinou zde pobývala kuchařka Štěpánka Michalíková.⁴⁶¹

Ferdinand Neumann vystavoval v Římě a ve Spojených státech Amerických, kde získal zlaté medaile. Zhotovil mramorové sousoší sv. Petra a Pavla a sv. Cyrila a Metoděje do baziliky ve Velehradě, hlavní oltář pro kapli na Radhošti, boční oltář z karrarského mramoru pro svatohostýnskou baziliku. Pro arcibiskupský zámek v Kroměříži vytvořil sochy archanděla Gabriela a Anděla strážce u balkonu na nádvoří, podílel se také na vybavení (židle, stoly) pro sněmovní stál zámku.

Ferdinand Neumann zemřel v Kroměříži 28. prosince 1920.⁴⁶²

Neumannovo dílo z roku 1900 stojí na hřbitově v **Jalubí**. Jedná se o kříž s výrazným kvalitně provedeným tvaroslovím. Tvořen je čtyřstupňovým soklem, na jehož třetím

⁴⁵⁶ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 2889, str. 517.

⁴⁵⁷ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 5160, str. 245.

⁴⁵⁸ MZA Brno, SOkA Kroměříž, fond A-9, inv. č. 41.

⁴⁵⁹ MZA Brno, SOkA Kroměříž, Archiv města Kroměříže, Sčítání lidu 1890, inv. č. 2412b, karton 284.

⁴⁶⁰ MZA Brno, SOkA Kroměříž, Archiv města Kroměříže, Sčítání lidu 1900, inv. č. 2426b, karton 309.

⁴⁶¹ MZA Brno, SOkA Kroměříž, Archiv města Kroměříže, Sčítání lidu 1910, inv. č. 2437a, karton 330.

⁴⁶² MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 8020, str. 567.

stupni se nachází signatura *F. NEUMANN/ akad. Sochař/ V KROMĚŘÍŽI*. Čtvrtý stupeň je na čele doplněn nápisovou deskou, která nese text: *Já jsem vzkříšení/ i život, kdo věří ve/ mne, byť také umřel/ živ bude. Jan 11.25*. Na boční straně se na témže stupni nachází nápis: *Zde v Pánu odpočívá/ Sigmund/ OBDRŽÁLEK/ zemř. 2. července 1900/ 64. roce věku svého*. Na zadní straně soklu je pak nápisové pole s textem: *V jubilejním roce 1900/ postavili manželé/ Sigmund a Kateřina/ Obdržádkovi z Jalubí*. Na sokl navazuje vysoký podstavec, který je opatřen nikou, v níž je na podnoži umístěna soška Matky Boží. Podstavec je završen cimbuřovitě stylizovanou římsou, tu na čele zdobí monogram IHS. Na římsu dosedá vlastní kříž, jeho ramena jsou výrazně trojlístkově zakončena. Korpus je kamenný, stejně tak tabulka INRI.

Zřejmě ve stejném období Ferdinand Neumann dodal kříž i na hřbitov do **Valašských Klobouk**. Ten je tvořen trojstupňovým soklem, z něhož vychází podstavec, který je na čelní straně opatřen mělkou nikou, v níž je reliéf Panny Marie. Podstavec je završen vyloženou profilovanou římsou, přičemž těsně pod ní se na čelní straně nachází nápis: *„Blahoslavení, kteří v Pánu umírají!“* Z profilované římsy vychází nízký dřík, jenž je zdoben reliéfem kalicha s hostií, vinnou révou a obilným klasem. Reliéf je vsazen do mělké čtyřboké vpadliny. Dřík je ukončen profilovanou římsou, uprostřed segmentovitě zaklenutou. Samotný kříž je opatřen širokou patkou a nese korpus i tabulku INRI, obojí stejného materiálu jako břevna. Neznáme datum postavení ani svěcení kříže. Víme však, že roku 1900 už na hřbitově stál.⁴⁶³

Roku 1911 dodal Neumann dva tvaroslovně identické kříže do **Doubrav**. První z nich stojí při silnici k Velkému Ořechovu. Na základnový stupeň navazují čtyři stupně soklové, přičemž na nejvyšším se z čela nachází nápisové pole s textem: *O vy všichni, kteří kolem jdete,/ pozorujte a vizte/ jest-li bolest, jako bolest má. Ze soklu vychází podstavec, ten je na pohledové straně při dolním okraji opatřen signaturou F. NEUMANN KROMĚŘÍŽ*. Dále je podstavec doplněn mělkou nikou s reliéfem Matky Boží. Po stranách podstavec zdobí voluty a na zadní straně je vysekáno: *Ke cti a chvále Boží/ postavili manželé/ Tomáš a Františka/ Chmelovi,/ z Důbrav, L.P. 1911*. Podstavec je završen vyloženou profilovanou římsou, na ni dosedá nízký dřík zdobený reliéfem eucharistických symbolů: kalichem s hostií, vinnou révou a obilnými klasy. Dřík je

⁴⁶³ MZA Brno, SOkA Zlín, Farní úřad Val. Klobouky, Seznam kaplí, křížů, soch a božích muk ve farním obvodu Val. Klobouckém roku 1900, inv. č. 12.

ukončen římsou, ta nese patku vlastního kříže. Korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička I.N.R.I.

Identický kříž stojí při silnici k Bohuslavicím u Zlína. Na jeho zadní straně čteme: : *Ke cti a chvále Boží/ postavili manželé/ Jan a Františka/ Gajdůškovi,/ z Důbrav, L.P. 1911.*

3.13 KAMENOSOCHAŘSKÝ ZÁVOD KARLA SOMMERA V KROMĚŘÍŽI

Karel Sommer se narodil 27. října 1843 na čp. 227 v Lošticích, jako syn stolaře Františka Sommera a jeho ženy Magdaleny.⁴⁶⁴ Nevíme přesně, kdy se objevuje v Kroměříži, ale v rámci oslav svěcení praporu pěveckého spolku Moravan v Kroměříži roku 1865 je již Sommer jako řezbář v městě uveden.⁴⁶⁵ K roku 1874 zakládá Karel Sommer v Kroměříži dvě živnosti. Jednalo se o živnost sochařskou a kamenickou.⁴⁶⁶ Při zápise sňatku 23. srpna 1879 s Marií Dobrovolnou z Hovorán je psán jako řezbář a kameník z Kroměříže.⁴⁶⁷ Jako sochař v Kroměříži je psán při narození syna Emila 17. června 1891.⁴⁶⁸ Roku 1896 v Kroměříži zakládá novou živnost, a to pohřební ústav Pietas.⁴⁶⁹ A jako majitel pohřebního ústavu je zapsán při sčítání lidu roku 1910.⁴⁷⁰ Jako soukromník je zapsán při sčítání lidu o deset let později.⁴⁷¹ Marie Sommerová zemřela v Kroměříži 15. března 1921.⁴⁷² Kdy zemřel Karel Sommer, nevím. Předpokládám však, že po smrti své ženy se uchýlil k synu Emilovi do Olomouce.

Ze Sommerovy produkce se na sledovaném území setkáváme s reliktem kamenného kříže v **Kvítkovicích**. Ten stával do úprav lokality v souvislosti s výstavbou dálnice u křižovatky na Napajedla. Jednalo se o čtyřboký sokl završený vyloženou římsou. Na ní je vysekána signatura *K. Somer Kroměříž*. Římsa vynášela podstavec opatřený na čelní straně nikou s reliéfem Matky Boží. Zadní podstavcová strana nesla nápis: *Ku cti a chvále Boží/ postaven nákladem/ JANA HLOŽKA/ z Kvítkovic/ 1885*. Zbytek kříže se k době dokumentace (2017) nedochoval.

⁴⁶⁴ Zemský archiv Opava, Sběrka matrik, inv. č. 7054, str. 62.

⁴⁶⁵ LAŽANSKÝ, Svatopluk: Upomínka na Kroměříž dne 19. a 20. srpna 1865. Praha 1865, str. 22.

⁴⁶⁶ MZA Brno, SOkA Kroměříž, fond A-9, inv. č. 39.

⁴⁶⁷ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 5348, str. 173.

⁴⁶⁸ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 7952, str. 81.

⁴⁶⁹ MZA Brno, SOkA Kroměříž, fond A-9, inv. č. 39.

⁴⁷⁰ MZA Brno, SOkA Kroměříž, Archiv města Kroměříže, Sčítání lidu 1910, inv. č. 2437c, karton 332.

⁴⁷¹ MZA Brno, SOkA Kroměříž, Archiv města Kroměříže, Sčítání lidu 1921, bez inv. č., karton 362.

⁴⁷² MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 8020, str. 571.

Kříž z roku 1898 stojí na hřbitově ve **Vizovicích**. Posazen je na dvoustupňové základně, která nese dva soklové stupně, přičemž horní je zdoben poli s obloučkovým vlysem. Na čelní straně pak v ploše pole čteme: *Ježíš Kristus praví:/ Já jsem vzkříšení a život: Kdo/ věří ve mne, byť také umřel, živ/ bude a každý, kdo je živ a věří ve/ mne, neumře na věky. Jan XI.25.26.* Na soklu se též nachází signatura *K. Somer Kroměříž*. Nad písmenem „m“ je čárka. Sokl je završen vyloženou římsou, ta nese vysoký podstavec opatřený na čele reliéfem Matky Boží. Na zadní podstavcové části pak čteme: *Ke cti a chvále Boží a na/ oslavu 50. letého panování/ jeho Veličenstva císaře a krále/ FRANTIŠKA JOSEFA I./ věnovali manželé/ JOSEF a MARIE PŠENČÍKOVÍ/ z Vizovic L. P. 1898.* Podstavec je završen obloukově vytlačovanou profilovanou římsou. Na ni dosedá dřík na pohledové straně s reliéfem kalicha s hostií a knihou. Z dříku vychází patka vlastního kříže. Korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička s literami J.N.K.Ž.

Další kříž signovaný Sommerem stojí v **Březnici**. Je tvořen trojstupňovým soklem na čtyřboké základně. Na druhém stupni se nachází signatura *Somer-Beck./ Kroměříž*. Nad písmenkem „m“ v příjmení Somer je opět čárka. Horní soklový stupeň zdobí obloučkový vlys. Soklovou část završuje vyložená římsa, ta nese vysoký podstavec s mělkými vpadlinami s obloučkovým závěrem a s reliéfem Matky Boží na čelní straně. Na zadním podstavcovém poli je pak vysekáno: *Ku cti a chvále Boží,/ k upomínce všem farníkům/ Březnickým/ věnoval J. H. mlynář/ v Březnici/ 1905.* Podstavec je završen lomenou profilovanou římsou. Ta vynáší mírně konický dřík zdobený čtyřbokými vpadlinami a na čele reliéfem eucharistických symbolů – kalicha s hostií, knihou, vinnou révou a klasy. Na dřík dosedá patka vlastního kříže. Výrazný korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička s literami J.N.K.Ž. Signatura kříže ukazuje na jistou formu spolupráce dvojice kroměřížských kamenosochařských dílen.

Ze Sommerovy produkce na sledovaném území nacházíme ještě náhrobek ve **Valašských Kloboukách**.

3.14 KAMENOSOCHAŘSKÁ DÍLNA ANTONÍNA BECKA A JEHO SYNA JANA V KROMĚŘÍŽI

Sochař, řezbář a kameník Antonín Tomáš Beck se narodil 20. prosince 1835 na čp. 103 v Rychnově nad Kněžnou jako syn Antonína Becka a jeho ženy Františky.⁴⁷³ Zkušenosti získával u sochařů ve východních Čechách, ale také v Německu a Vídni. V roce 1862 se natrvalo usadil v Kroměříži, kde si zřídil sochařskou dílnu, v roce 1867 vstoupil do korporace kroměřížských stavitelů, která se o dva roky později (1869) reorganizovala v jednotu pracovníků oboru stavebního.⁴⁷⁴ Mezi jeho nejstarší známé realizace patří sochy sv. Cyrila a Metoděje před bazilikou Nanebevzetí Panny Marie na Hostýně z roku 1864, je rovněž autorem soch moravských věrozvěstů před kostelem Nanebevzetí Panny Marie v Kroměříži.⁴⁷⁵ V roce 1885 vstoupil do živnostenského společenstva oboru stavebního, kde působil jako kamenický a řezbářský mistr.⁴⁷⁶ V rámci rodinného života vstoupil Antonín Beck 2. června 1863 ve svazek manželský s Kateřinou, roz. Heidenreichovou z Loštic,⁴⁷⁷ s níž potom roku 1873 koupil dům na kroměřížském Velkém náspu č. 98.⁴⁷⁸ Kateřina Becková zemřela 17. října 1890⁴⁷⁹ a dle sčítacího operátu z roku 1890 žil Antonín Beck v tomto domě se svými šesti dětmi:⁴⁸⁰ Janem (akademický sochař, nar. 19. dubna 1864),⁴⁸¹ Stanislavem (řezbářem, nar. 11. října 1871 – zem. 24. února 1896), Boženou (nar. 28. července 1873 – zem. 16. září 1895), Antonínem (nar. 16. ledna 1879), Annou (nar. 30. května 1880) a Josefem (nar. 24. února 1883 – zem. 2. května 1955).⁴⁸² Antonín Beck se 7. července 1891 se v Rychnově nad Kněžnou znovu oženil, přičemž za ženu pojal Josefou Holubovou, vdovu po účetním Janu

⁴⁷³ Státní oblastní archiv v Hradci Králové; Sběrka matrik Východočeského kraje, sign. 142-11, karton 8407, str. 846.

⁴⁷⁴ SOBEK, David: Cechovní a živnostenské korporace na Moravě: Kroměříž v letech 1500-1914. Olomouc, 2021. Rigorózní práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Dále jen „SOBEK, 2021“.

⁴⁷⁵ PÁLENÍČEK, Ludvík. Za pochodní krásy: výtvarný místopis Kroměřížska a Zdounecka. Varietas. Kroměříž: Karel Kryl, 1945.

⁴⁷⁶ SOBEK, 2021.

⁴⁷⁷ Zemský archiv Opava, Sběrka matrik, inv. č. 7058, str. 163.

⁴⁷⁸ SOBEK, 2021.

⁴⁷⁹ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 8019, str. 155.

⁴⁸⁰ MZA Brno, SOkA Kroměříž, Archiv města Kroměříže, Sčítání lidu 1890, inv. č. 2416b, karton 290.

⁴⁸¹ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 7950, str. 122.

⁴⁸² MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 7951, str. 55, 84, 176, 197 s 238.

Holubovi.⁴⁸³ Antonín Beck zemřel v roce 1908, jeho manželka Josefa Becková poté v Kroměříži vedla obchod s pletením a nitěmi.⁴⁸⁴

Z prací Antonína Becka na sledovaném území nalézáme kříž v **Napajedlich**. Stojí při silnici ke Kvítkovicím. Tvoří ho trojstupňový sokl, který nese signaturu *A. Beck v Kroměříži*. Ze soklu vychází vysoký podstavec doplněný mělkými nikami s novogotickým závěrem. Na čelním poli podstavce se nachází netypická druhotná čtyřboká nika. Na zadním podstavcovém poli je vysekáno *TOMÁŠ/ HRDINA/ 1869*. Podstavec je završen vyloženou profilovanou římsou, na ni dosedá vysoký dřík doplněný rámováním s novogotickým závěrem. Dřík ukončuje římsička, ta vynáší patku vlastního kříže. Korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička INRI.

Další kříž signovaný A. Beckem nacházíme v **Tečovicích**. Tvořen je dvoustupňovým soklem, který vynáší podstavec opatřený ve spodní straně zadního pole signaturou *A. Beck Kroměříž*. Na čele podstavce je mělká nika doplněná reliéfem Matky Boží. Na zadní straně podstavce čteme: *Památku sv. kříže/ zanechal/ FRANTIŠEK NAVRATIL/ z Lehotic/ 1878*. Podstavec je ukončen výraznou vyloženou profilovanou římsou, na ni dosedá členěný dřík zdobený z čela reliéfem kalicha s hostií a vegetabilním motivem (palmové listy?). Patka kříže je stylizovaná do podoby loženého kamene, na čele s lebkou a zkríženými kostmi, korpus kovový (?), nápisová destička s literami J.N.K.Ž. kamenná.

V **Jalubí** u kostela sv. Jana Křtitele stojí kříž tvořený trojstupňovým soklem opatřeným na boku signaturou *A. Beck/ Kroměříž* a na posledním stupni pod vyloženou římsou pásem čtyřlístového dekoru. Podstavec je osmiboký s mělkými nikami s novogotickým závěrem. Na čelním podstavcovém poli je umístěna soška Bolestné Matky Boží na podnoží. Na zadním podstavcovém poli čteme: *k tisícileté/ památce sva.,/ tých apoštolů/ CYRILLA a/ METHODĚJE/ věnovali/ Antonín a/ Františka/ CHYBÍKOVI./ L.P. 1885./ Obnoven nákladem/ Marie/ CHYBÍKOVÉ čís.9/LP 1922*. Podstavec je završen mohutnou na každém poli zalomenou římsou se zdobným spodním pásem rovnoramenných křížů. Na římsu dosedá nízký osmiboký kříž s reliéfem kalicha s hostií a knihou na oblaku. Dřík ukončuje profilovaná římsa, patka kříže je rovněž doplněna členící římsou. Korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička s literami J.N.K.Ž.

⁴⁸³ Státní oblastní archiv v Hradci Králové; Sběrka matrik Východočeského kraje, sign. 142-6062, karton 8430, str. 13.

⁴⁸⁴ SOBEK, 2021.

V **Kunovicích** stojí socha Panny Marie Hostýnské, a to v areálu před kulturním zařízením. Na dvou základnových stupních je osazen členěný sokl, který je tvořen spodní čtyřbokou částí se zkosenými rohy, která přechází do osmibokého těla se zdobným pásem s geometrickým motivem. Na zadní soklové stěně nacházíme signaturu: *A. Beck/ v Kroměříži*. Sokl zakončuje drobná profilovaná římsa, na ni navazuje vysoký podstavec ve spodní části zdobený obloučkovým vlysem, výše potom s pravoúhlými mělkými vpadlinami s bohatě dekorovaným závěrem. Čelní podstavcová stěna nese nápis: *Sv. Maria/ Hostýnská/ oroduj za nás*. Na zadní podstavcové straně pak čteme: *Ke cti a chvále Boží/ postavili/ KLEMENT a MALVINA/ ZUCKER/ majitelé mlýna/ 1887*. Podstavec je zakončen vyloženou profilovanou římsou, na niž dosedá podnož sochy Panny Marie Hostýnské. Znázorněna je v bohatě zřaseném šatu, s pravou rukou volně podél těla, dlaň má otevřenou ve vstřícném gestu. V levé ruce drží Ježíška. Obě postavy zdobí koruna.

Nejstarší syn Antonína Becka Jan (Antonín) Beck studoval v letech 1884–1885 na Akademii výtvarných umění ve Vídni.⁴⁸⁵ V roce 1899 vstoupil do společenstva oboru stavebního jako sochař, řezbář a okrašlovač. V Kroměříži pracoval zejména pro olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna. Vytvořil pro něj například arcibiskupský znak na nádvoří jednoho z křídel kroměřížského zámku, čtyři sochy faunů v Květné zahradě.⁴⁸⁶ Dne 25. srpna 1896 se Jan Antonín Beck v Kroměříži oženil s Leopoldinou Nádeníčkovou z Vizovic, za svědka mu šel sochař Karel Sommer.⁴⁸⁷ V roce 1910 žil v domě čp. 51 na náměstí Františka Josefa s manželkou Leopoldinou, dětmi Vladimírem (nar. 25. července 1897), Marií (nar. 26. září 1899),⁴⁸⁸ Leopoldinou a svým bratrem sochařem Josefem Beckem.⁴⁸⁹ Z obchodního adresáře města Kroměříže vyplývá, že v rámci rodinné tradice byl jediným samostatným živnostníkem provozujícím své řemeslo v roce 1911 právě Jan Beck, nejstarší syn původního sochaře a kameníka.⁴⁹⁰ Jan Antonín Beck zemřel 9. dubna 1937 v Kroměříži.

Z Janovi produkce na sledovaném území nacházíme kříž v **Pohořelicích při silnici na Komárov**. Kříž je tvořen trojstupňovým soklem, který je na horním stupni doplněn

⁴⁸⁵ Universitätsarchiv der Akademie der bildenden Künste Wien, Alphabetisches Generalregister 1726-1900, reg.nr. 1065.

⁴⁸⁶ JONOVÁ, Jitka: Restaurátoři ve službách olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna (1892-1904). Olomouc, 2013. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.

⁴⁸⁷ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 7917, str. 320.

⁴⁸⁸ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 7902, str. 163, 197.

⁴⁸⁹ MZA Brno, SOkA Kroměříž, Archiv města Kroměříže, Sčítání lidu 1910, inv. č. 2432b, karton 320.

⁴⁹⁰ SOBEK, 2021.

čtyřbokým rámováním s reliéfem kružby s květem. Sokl završuje vyložená římsa, na ni dosedá vysoký podstavec s pravoúhle zalamanými vpadlinami. Na čele na podnoží reliéf Matky Boží. Spodní podstavcová část nese nápisy. Na pohledově levé straně je to: *Kříž Krista Ježíše/ budiž útočiště naše*. Na Pravé straně pak čteme: *Důvěřuj v Boha! Zadní strana je opatřena nápisem: Ku cti a chvále Boží postaven nákladem/ manželů Františka a Magdaleny Z./ L.P. 1903*. Podstavec je završen na osu lomenou římsou, na čele je pod jejím vrcholem reliéf okřídlené andělčí hlavy. Na římsu navazuje nízký dřík, z čela zdoben reliéfem eucharistických symbolů: kalicha s hostií, vinné révy a klasů. Na dřík dosedá patka vlastního kříže, korpus je kamenný, stejně tak nápisová destička.

V **Pohořelicích u tzv. Letiště** stojí tvaroslovně identický kříž, který je na soklu opatřen signaturou *J. Beck Kroměříž* a na bocích podstavce opatřen nápisy. Na pohledové straně je to: *Svatý kříži ve Tvém stínu potěšení, posila/ v Tobě spása, věčný mír*. Na zadním podstavcovém poli je pak nápis: *Ke cti a chvále Boží/ dali postaviti manželé/ František a Anna/ KADLECOVI/ z Pohořelic./ L.P. 1908*. Na levé straně podstavce pak *Ó vy všichni, kteří jdete cestou vizte/ zdali vaše bolest jako bolest moje*.

Ve zlínské místní části **Kudlov** stojí při silnici směrem do centra Zlína kříž, který je tvaroslovně obdobný. Sokl je zdoben obloučkovým vlysem a doplněn signaturou *J. Beck Kroměříž*. Pod nikou s chybějícím reliéfem Matky Boží je špatně čitelný nápis: *Matko Páně, matko lidu/.... Vyžádej nám klidu/.... úctu svého lidu*. Na zadní podstavcové straně čteme: *Kříž nový byl postaven/ z fondu/ FRANTIŠKA VAJE/ Léta Páně 1909*. Na dříku je pak vysekáno: *Na kříž vzhledni k svému Pánu/ uvaž ... jeho ránu/ kaj se hříchu svého .../ pro nějž Pán se v....*

V obci **Racková** nacházíme kamenný kříž, který je tvořen trojstupňovým soklem, který na prostřední části z čela nese nápis *J. Beck Kroměříž* a na horní části ve čtyřbokém rámování text: *Ó vy všickni, kteří jdete cestou svou/ pohlédněte na přetěžkou bolest mou*. Na sokl navazuje vysoký podstavec, který je zdoben vpadlinami s obloučkovým závěrem, na čelní straně je doplněn reliéf Matky Boží. Na zadní podstavcové straně čteme: *Ku cti a chvále Boží/ věnovala/ VERONIKA ŘIHÁKOVÁ/ z Rackové/ L.P. 1913*. Podstavec je završen obloučkově vytlačovanou římsou, ta nese dřík s reliéfem kalicha s hostií a knihou na oblaku. Na dřík dosedá patka vlastního kříže, korpus kamenný, stejně tak nápisová destička s literami *J.N.K.Ž.*

3.15 KAMENOSOCHAŘSKÝ ZÁVOD FRANTIŠKA KREJČIŘÍKA V KROMĚŘÍŽI

František Krejčířík se narodil na čp. 17 v Lovčicích 18. října 1830 jako syn kameníka Václava Krejčíříka a jeho ženy Apoleny.⁴⁹¹ Roku 1862 je již zmiňován jako jeden z kamenických mistrů v Kroměříži.⁴⁹² O pět let později, přesněji 25. června 1867 uzavírá ve Věrovanech na Olomoucku sňatek s Františkou Dvořákovou.⁴⁹³ Psán je jako kamenický mistr z předměstí Kroměříže. Dne 24. ledna 1872 se v Kroměříži na čp. 8 Františku Krejčíříkovi a jeho ženě Anežce narodí dcera Marie, otec je již psán jako kamenický mistr z Kroměříže.⁴⁹⁴ František Krejčířík umírá 17. června 1877 v Kroměříži.⁴⁹⁵ Jeho žena Anežka zemřela 25. srpna 1910, jako majitelka domu čp. 8 v Kroměříži.⁴⁹⁶

Z produkce jednoho z nejstarších kroměřížských kamenosochařů se na sledovaném území dochoval kamenný kříž v zámeckém parku v **Pohořelicích**. Z trojstupňového soklu vychází osmiboký podstavec, jehož jednotlivé části jsou opatřeny mělkými nikami zdobenými novogotickým rámováním. V čelní nice vysekán nápis: *Am 16ten/ Jänner/ 1873*; na pravé straně v nice nápis: *Ježíš/vždycky živ/V orodování/za nás/k. Ž. 7.25.*; na zadní straně text: *Krejčířík Kroměříž/obn. SMPK Malenovice/ 1955*; v nice na levém boku podstavce pak: *Smuten=li/ kdo z Vás,/ modliž se*. Z podstavce vychází vyložená římsa nesoucí členěnou patku vlastního kříže. Ten má podobu dvou příčně ložených hrubě otesaných svázaných kmenů. Korpus v mírně podživotní velikosti, kamenný, stejně tak nápisová destička INRI.

⁴⁹¹ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 5572, str. 60.

⁴⁹² SKŘEBSKÁ, 2019.

⁴⁹³ Zemský archiv Opava, Sběrka matrik, inv. č. 6142, str. 15.

⁴⁹⁴ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 7901, str. 59.

⁴⁹⁵ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 7930, str. 487.

⁴⁹⁶ MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 7931, str. 587.

4. DONÁTOŘI A JEJICH MOTIVACE K POŘÍZENÍ KAMENOSOCHAŘSKÝCH DĚL

4.1 POSTAVME KŘÍŽ

Kdo byli ti, kteří svou energii, čas a mnohdy i nemalý finanční obnos vložili do toho, aby byl v krajině vztyčen kříž, socha světce či jiný prvek drobné sakrální architektury? A co je k tomu vedlo? A jak vlastně probíhal proces zřízení takového díla od prvotní myšlenky po okamžik slavnostního žehnání? A jak bylo pomýšleno na to, že i sebelepší stavba je věcí časnou a bude vyžadovat péči a údržbu?

Skvělou nápovědou nám může být fejeton, který se objevil v srpnu roku 1877 v novinách HLAS s názvem *Kapitola o starších bratřích*. Ambicí onoho textu bylo jednak s jemným vtípem poukázat na ne zcela šťastnou praxi, kdy tzv. starší bratři zasahují do pastorační praxe svou lidovou tvořivostí a jednak v obecné rovině poukázat na nešvary spojené s třecími plochami politické a duchovní sféry. Text výborně ilustruje situaci, kdy má dojít k pořízení kříže na základě přání laických donátorů. Vypovídající hodnotu textu považuji za velmi dobrou a užitečnou, proto onu pasáž odcituji celou a následně se pokusím o rozbor tématu:

„V N—ově žili dva obstarlí manželé na výminku. Děti měli už zaopatřeny a na stará léta zbylo jim na přilepšenou z doby hospodaření ještě něco v truhlici.

„Starý, viš co,“ pravila žena, „na hraničkách podle louky nejmladšího syna jest pusté místečko; tam by svědčil svatý kříž“

„Ano, ano, to jsem nejednou i já starostovi pravil a na něj naléhal, aby obec přece tak zámožná na tom místě bud sv. kříž anebo Boží muku dala postaviti. Na dobrou hodinu od K. k nám není kříže a ve které krajině dlouhou cestou se sv. křížem se nesetkám, vždycky si pravím, že tam obyvatelé příliš nadrží na sv. náboženství a přece díky Bohu o naší obci nedá se to říci.“

„No co budeš domlouvat,“ dí žena, „hle Pan Bůh nám požehnal, děti jsou na svém chlebě, mají se dobře, jsou s vydělením naším úplně spokojeny a tu myslím, že by nebyly zajisté proti tomu, kdybychom též z majetku nám pozůstalého a Bohem uštědřeného něco ke cti a chvále Boží učinili a sami na své útraty na onom místě pěkný kříž z kamene zbudovali.“

„Inu rád, milerád svoluji k tomu, milá Běto“ dí manžel „a abys věděla, že mi to od srdce

jde, půjdu hned na faru. "Starý Ondřej oholiv se, oblek se ve sváteční roucho, vzal hůl do ruky a šel.

Za dobrou hodinu vrátil se domů a stoje ještě na prahu plný radosti zvolal: „Stará, všechno jest v pořádku, vp. farář vzal na sebe starost objednati kříž; v neděli po sv. požehnání máme oba k další úmluvě na faru se dostaviti. Zavítá tam též pan starosta, aby jménem obce ten kříž na onom místě, které jest obecní, postaviti dovolil. A tož, víš co — vezmeme hned a sebou peníze, totiž 350 zl. dáme na sv. kříž a 50 zl. na nadací k stálému udržování sv. kříže, aby obec nižádných neměla závazků a předešlo se zbytečným vyjednáváním.“

Stařenka spokojenost svou dávala kloněním hlavy najevo. Jak umluveno, stalo se. V neděli po sv. požehnání čekal vp. farář na dobrodince před farou a jdoucí z kostela uvedl do svého pokoje. Za malou chvíli dostavil se i pan starosta.

„No jak“ tázal se vel. p. starého Ondřeje, „nezměnil-li jste úmysl svůj příteli?“

Místo odpovědi řekl Ondřej manželce: „Doruč, Běto velebnému pánovi peníze.“ Stařenka odmotala z bílounké šaty modlitební knihu a z ní vyndala 400 zl. Ondřej při odevzdávání peněz doložil: „Vel. pane, jak bylo umluveno; 350 zl. obětujeme na sv. kříž a 50 zl. na nadací.“

„Ano tak jsme ujednali, nebo bez pojištění toho kříže nedostali bychom povolení ku posvěcení. A jak pak vy, p. starosto jste pochodil s vyjednáváním u p. občanů?“

„Vel. pane, všichni jsou dorozuměni a vzdávají Ondřejovi a manželce jeho srdečné díky za obětavost jejich.“

„Nuže tedy s pomocí Boží dáme se do práce. Zítra zajedu do města, s kamenickým mistrem se domluvím a v času tom, co se na kříži bude pracovat, zaopatřím si od nejdůstojnější konsistoře povolení ku svěcení kříže.“

Potom p. farář zazvonil a služka donesla dvě lahve vína na občerstvení, při kterém asi hodinu přátelsky si pohovořili.

Večer sešla se rodina Ondřejova — tři synové s manželkami a dcera se zetěm k starým rodičům do výminku na besedu. Všichni schvalovali zbožný úmysl rodičův, jenom zet' o něco zavadil řka: „Tatíčku, v osadě říkají a já též tak myslím, že by to bylo postačilo, kdybyste byli dali zhotoviti kříž z dubového dřeva; nebyl by tolik peněz stál, a potom víte, že Pán Ježíš umřel na dřevěném a ne na kamenném kříži.“

„No vidíš Josífků“ dí mu jeho tchán, „na to ti odpovím hned. Pravda, že máš moji Lenorku rád?“

„Inu jak pak by ne. Chvála Bohu I ještě jsem jí neublížil, a do smrti slovíčkem neurazím, vždyť jest tak dobrá dušinka.“

„No tož vidíš," praví starý Ondřej, „a protože ji máš rád, z lásky koupil jsi jí zlatý kříž se zlatým řetízem na krk. Proč jsi jí raději nekoupil dřevěný, vždyť Pán Ježíš ne na zlatém ale na dřevěném umřel kříži; a dřevěný nebyl by tolik stál, a těch 65 zl. mohl jsi mít v kapsy? Tys ale koupil jí zlatý, těch 65 zl. ti nebylo líto, proto že máš Lenorku rád a tuto lásku svou k ní dal jsi najevo koupí něčeho dražšího a vzácnějšího, není-li pravda?"

„No ano, tak jest tatíčku" pravil Josífek.

„A tož vidíš, já, žena a všechny naše děti od maličkosti chováme lásku v srdcích našich k Pánu

Bohu a Spasiteli našemu, a tuto slabou, nedostatečnou lásku mou a mých milých, ku kterým

i ty přináležíš, chci jako smrtelný a velmi křehký člověk tím najevo dát, že tu oběť beztoho malou za tolikera dobrodiní přijatá, Pánu Ježíši věnuji za jeho nesmírnou oběť, kterou za nás vykonal na svatém kříži na hoře Kalvarské, a při tom nehledím na to, zdali bych něco ušetřil, vždyť nějaké oběti teprve dobrý úmysl pravou dává cenu. K tomu ještě Josífku si pamatuj, že taková řeč tebou přednesená jest řeč lakomce, jest řeč Jidášova, který též vida že Maria, sestra Lazarova, drahou mastí nardovou nohy Ježíšovy mazala, řekl: „Proč nebyla tato mast prodána za tři sta peněz, a nebylo dáno chudým?" Mluvil-li on tak z lásky k chudým? Nikoli. Chudí neleželi mu tak velice na srdci, ale lakomství krylo se v něm. A tak rovněž, komu peníze více na srdci leží, než-li čest Boží, ten pro své lakomství asi takto mluví: „Pán Ježíš na dřevěném kříži umřel - postačí, když dáme kříž za laciné peníze z dubového dřeva jednoduše zhotovit."

Takovou řečí zarazil se zeť omlouvaje se, že to zle nemyslel a že - chraň Bůh - nechtěl snad zbožný úmysl rodičů mu milých zvrátit. Za 6 neděl obdržel p. farář z města list se zprávou, že kříž jest zhotoven a že dvou vozů nejméně bude na přezení zapotřebí. Ondřej uslyšev od p. faráře zvěst tu, obešel syny a ti hned z rána vypravili tři vozy do města. K večeru byly zase zpátky doma a s nimi přijel i kamenický mistr se dvěma tovaryši.

Kříž postaven a pan farář v neděli po kázání oznámil svěcení nového kříže na příští neděli při odpoledních službách Božích. Jak to vždy a všude chvalitebným obyčejem jest, sešlo se veliké množství nábožných ctitelů sv. kříže ze všech přifařených i okolních osad. Po slavném sezvánění seřadil se nepřehledný zástup do slušného pořádku k procesí. Na pozvání přišli i sousední duchovní. Napřed za křížem kráčeli žáci dva a dva na význam, že dvojí jest přikázání lásky; po nich panny a mládenci, pak občané tři a tři v řadě ku povzbuzení, že nás vždy životem vezdejším sprovázeti mají tři božské cnosti: víra, naděje a láska. Před kněžstvem byl sbor kostelních hudebníků a za ním šli dobrodincové nového

kříže, představení obcí a pak ženské pohlaví.“⁴⁹⁷

Text předkládá charakteristickou představu donátorů: jedná se o seniory, jejichž sociokulturní zázemí je dobré, jsou zajištěni po stránce finanční i rodinné a podařilo se jim hospodářství řádně předat dětem. V daný okamžik přichází myšlenka pořídit kříž, přičemž hlavním důvodem je vděčnost za přijatá dobrodíní, vedle toho je též touha skrze kříž vsazený do krajiny demonstrovat víru vnějším způsobem. Kříž se stane viditelným znamením, že v daném místě žijí a pracují lidé věřící. Pozemek je vyhlédnut poblíž pole ve vlastnictví rodiny, vazba na donátory nebude zpřetrhána, ovšem fyzicky však kříž „zatíží“ pozemek obecní. Nutné je tedy svolení samosprávy. Ti se ale administrace záměru neujmají, nýbrž zcela typicky oslovují svého faráře. Tato skutečnost se opakuje u většiny známých případů. Místní duchovní byl tím, kdo zajišťoval vše potřebné k tomu, aby dílo v krajině vzniklo. V našem příběhu jednak nechá oba donátory stvrdit jejich úmysl postavit kříž, přijme obnos k úhradě díla (ten se dělí na část zajišťující samotné zhotovení kříže a na část pro zřízení nadace pro budoucí údržbu), jednak získá svolení starosty k postavení kříže na vybraném pozemku. Následně oslovuje kamenického mistra a přistoupí k tomu, aby získal povolení k žehnání od arcibiskupské konzistoře. Konzistoř povolení udělila, tudíž bylo potřeba řešit další praktické věci spojené se vztyčením kříže. Převoz kamenných dílů zajišťoval svými možnostmi donátor. Ten také zajistil dopravu i kamenického mistra s tovaryši. Po dokonalém vztyčení kříže kněz oznámil schválený termín žehnání. I to nebylo možno brát na lehkou váhu. Žehnání bylo vnímáno jako výjimečná slavnost, které se zpravidla zúčastňovala široká veřejnost. A pokud bylo místo pro kříž či sochu mimo intravilán obce, bylo nutno brát v potaz i počasí. Ke kříži se vydával slavnostní průvod, jehož „pořádek“ míval ctěná pravidla. Zde jdou první školní děti, následně mládež, dále vybraní občané (dle textu jejich pořadí i počet nesl zvláštní symboliku). Za nimi se řadila hudba, po nich kněží a za nimi donátoři. Po nich se do průvodu přidali představení obcí a až za nimi pak pisatel fejetonu umísťuje „*ženské pohlaví*“. Průvod po cestě zpíval vhodné duchovní písně a modlil se tajemství bolestného růžence. Na místě pak proběhlo vlastní žehnání kříže, jemuž zpravidla předcházela řeč světitele. Požehnání se pak stalo okamžikem, kdy se umělecké dílo stalo nositelem hodnoty, která přesahuje hmatatelný svět, kříž se stal předmětem úcty jako symbol nevýslovné Kristovy lásky, jeho oběti a naší (lidské) naděje ve Vzkříšení. To, co už z textu

⁴⁹⁷ Kapitola o starších bratřích. In: Hlas: časopis církevní, 15.08.1877, ročník 29, č. 64, str. 1-2.

nezaznává, je skutečnost, že okamžikem požehnání péče o kříž nekončí, nýbrž začíná. Povětrnostní podmínky, stárnutí kamene a mnohdy i lidské přičinění přispívají k poškození památky, proto je potřeba ji udržovat. Z fejetonu víme, že byl složen obnos na udržovací nadaci. Bylo však potřeba určit toho, kdo bude s obnosem nakládat a kdo bude péči zajišťovat. Zde jelikož se kříž postavil na obecním pozemku, lze tvrdit, že to byla právě samospráva, která se „na věčné časy“ zavázala kříž v dobrém stavu uchovávat.

Tolik naprosto výstižný dobový popis. A navíc: text celý záměr vsazuje ještě do jiné nezanedbatelné roviny. Roviny naprosto pragmatické a pochopitelné. Pořízení kříže bylo věci nákladnou. V daném textu je popsáno, že rodina donátorů principiálně s myšlenkou vztyčení souhlasí, dokonce ji vnímají jako chvályhodnou. Nicméně objevuje se pochybnost u toho, zda je nutné vynaložit tolik peněz a zda by se záměr nedal naplnit i levnější variantou, kupříkladu křížem dřevěným. Příklad, který pisatel použil, se ve své době jistě stal argumentací a inspirací pro nejednoho čtenáře Hlasu.

4. 2 ZÁKLADNÍ TYPOLOGIE DONÁTORŮ

Předmětem této práce není podrobná sociokulturní analýza donátorů na základě zkoumaných kamenosochařských děl, nicméně obecně lze konstatovat, že mezi typ nejběžnějšího donátora drobné sakrální architektury patří soukromé **fyzické osoby**. Často jde o rodinné příslušníky, zpravidla manželské dvojice, jejichž motivace byla vedena obecnou snahou poděkovat za přijatá dobrodíní a dedikační formulace na křížích začíná obligátním „*Ku cti a chvále Boží...*“ a následují jména donátorů. Motivace pořizovatelů je zde ryze osobní, vychází z rozhodnutí jednotlivců a je projevem jejich vůle. Při vyřizování žádostí na konzistoři příslušný duchovní uváděl pouze jméno donátora, a to zpravidla bez udání konkrétních důvodů, jimiž byli donátoři vedeni. V drtivé většině děkovných či prosebných důvodů, pokud jsou známé, se tyto uchovají spíše v paměti lidu⁴⁹⁸ či v dodatečných písemných pramenech.⁴⁹⁹ Jiná situace je v případě, že soukromé osoby kříž nepožizují pouze jako doklad osobní zbožnosti, nýbrž jako připomínku konkrétní události. Mezi charakteristické ukázky takové situace patří kupříkladu kříž ve Vlčnově z roku 1877, na jehož podstavci nacházíme zprávu o tragické smrti četníka

⁴⁹⁸ Ty mají mnohdy až legendistický charakter, jako kupříkladu třeba pověst o Diatlově kříži v Rudimově spojená s údajným nálezem pokladu donátorem a následném vztyčení kříže na onom místě.

⁴⁹⁹ Cenným pramenem zde mohou být farní pamětní knihy, kde pisatelé v rámci soupisů památek na území farnosti u objektů popsali i jejich stručnou historii, případně popsali i památky zaniklé (Uherský Brod).

Jakuba Kunderáta.

K dalším donátorům patří **obce** (Rokytnice, Nedašov, Zlámanec, Jarošov, Strání, Drslavice, Lopeník /občané/, Křekov, Hostětín). Zde je motivace zřejmá: kříž zde jednoznačně odkazoval na skutečnost, že daná obec je sídlem křesťanským a svou společnou víru tímto stvrzuje a deklaruje. Kříž zde měl i rovinu rituální v životě obce, viz již zmiňované kříže rozlučkové či prosebné. V případě, že obec pořídila sochu světce, zde již byl úmysl konkrétnější a vždy souvisel s tím, jaké přímluvná moc bývá s konkrétní postavou spojována. Buď byla vyprošována „trvalá“ ochrana před nemocí či živelnou pohromou, nebo bylo naopak vyjadřováno poděkování za odvrácená nebezpečí rozličného charakteru. Dále je nutno podotknout, že u kamenných křížů pořízených na náklady obce se mnohdy jednalo o náhrady za objekty dožilé, dřevěné.

Mezi donátory nacházíme i **farnosti**, na sledovaném území se jedná konkrétně o zhotovení kříže u kostela Nanebevzetí Panny Marie v Nedašově (1919) a na přilehlém hřbitově (1918). V obou případech je dedikace farnosti pozoruhodná, a to s ohledem na skutečnosti, které lokalita prožívala mezi léty 1909 – 1916. V tuto dobu probíhala výstavba tamějšího kostela, přičemž v průběhu prací, jež měly zajišťovat všechny tři obce budoucí farnosti (Návojná, Nedašov a Nedašova Lhota), došlo k odstoupení obce Návojná od svých závazků. Stavba se tak stala velmi problematickou, obce se dostaly do vleklého sporu, přičemž ten výrazně oddálil i formální vznik farnosti Nedašov. Spor byl ukončen až počátkem 50. let 20. století, což znamená, že v době vzniku obou křížů farnost Nedašov vlastně neexistovala.⁵⁰⁰ Dobrodinci farnosti pak věnovali kříž v obci Šumice.

Jako zvláštní typ donátorů je pak potřeba označit spolky či jiná organizovaná uskupení. V námi dokumentovaných případech se setkáváme s případem, kdy Svaz katolických žen a dívek v Biskupicích zřídil sochu Panny Marie. Pozoruhodné je, že socha byla zakoupena v r. 1941, avšak k postavení došlo až po válce roku 1947 a slavnostní svěcení proběhlo 7. září 1947.

⁵⁰⁰ Dále k tématu: NAŇÁK, Aleš. Kostel Nanebevzetí Panny Marie a farnost Nedašov: 1909-2009. Nedašov: Římskokatolická farnost, 2009.

4. 3 ADMINISTRACE SPOJENÁ S POŘÍZENÍM DÍLA

4.3.1 Žehnání objektů

Žehnání objektů je řazeno mezi svátostiny. To znamená, že patří k symbolickým liturgickým úkonům, „*kterými se na způsob svátosti naznačují účinky, zvláště duchovní, jichž se dosahuje na prosby církve*“.⁵⁰¹ Pro všechny svátostiny je společná modlitba ve jménu církve, tj. modlitba, jíž se uznává Boží vláda nad osobami i věcmi, jimiž se chválí Boží moudrost a dobrota a prosí se o jeho mnohostrannou pomoc. Pokud se do žehnání zapojují materiální věci, „*neděje se tak proto, aby se tyto věci samy v sobě proměnily nebo aby byly nadány Boží silou, nýbrž získávají novou orientaci a zprostředkovávají nový pohled na tvůrce všech věcí a Spasitele člověka. Stávají se znamením Boží přítomnosti v tomto světě. Symbolický charakter věcí, výkladové slovo a modlitba církve vytvářejí možnost nejen viditelně vyjádřit víru, ale také ji posílit.*“⁵⁰² Zde je potřeba dodat, že takovýto pohled na žehnání hmotných věcí (křížů, soch), brání pokřivené magické představě či praxi, která vychází z předpokladu, že požehnaná věc je obdařena zvláštní mocí a „*že pouhou její přítomností, dotekem nebo použitím této věci se tato její síla uvolňuje a slouží člověku k užtku*“.⁵⁰³

4.3.2 Žádosti o povolení svěcení

Dle Římského rituálu bylo slavnostní požehnání nového kříže vyhrazeno místnímu biskupu, případně delegovanému knězi.⁵⁰⁴ Partikulární církevní nařízení, která byla vztahována na zřízení sakrálních staveb včetně těch drobných, byla úzce provázána s místními zákony světskými.⁵⁰⁵ Povinnost žádat o povolení konzistoře při úmyslu zřídit kapli, sochu či kříž nacházíme v Nařízení Českého gubernia z 30. května 1835

⁵⁰¹ Sacrosanctum Concilium (Konstituce o posvátné liturgii) In: Dokumenty II. Vatikánského koncilu. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 603 s.

⁵⁰² ADAM, Adolf. Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj. Vyd. 2. Přeložil Václav KONZAL, přeložil Pavel KOUBA. Praha: Vyšehrad, 2008.

⁵⁰³ Tamtéž

⁵⁰⁴ Rituale Romanum Pauli V. Pontificis Maximi jussu editum et a Benedicto XVI. auctum at castigatum, Ratisbona, 1891, s. 244.

⁵⁰⁵ Blíže k vývoji právního rámce zřizování církevních staveb viz PAULY, Jan Křtitel: Právní rádce pro duchovní správu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku; systematický soubor církevních a státních zákonů, nařízení, rozhodnutí, norem a příslušných formulářů s praktickým návodem pro duchovní správu. Věstník katol. Duchovenstva, 1902, s. 175 (dále jen „PAULY, 1902“).

(publikované s vlastní diecézní normou),⁵⁰⁶ ovšem jisté je, že konzistoř v určitém rozsahu regulovala a schvalovala tyto činnosti již dříve. Svědčí o tom reversy, které byly konzistoři zasílány již v polovině 18. století. Ze sledovaného území jsou to například udržovací revers obce ke kamenném kříži v Rokytnici (1744), udržovací revers obce Kladná při zřízení sochy sv. Jana Nepomuckého na návsi (roku 1745), žádost o posvěcení sochy sv. Jana Nepomuckého ve Slavičíně (1747), žádost o povolení svěcení (a přiložený revers) k soše sv. Floriána v Divnicích (1754).⁵⁰⁷ Guberniální nařízení bylo v průběhu let upřesňováno a doplňováno, načež na přelomu 19. a 20. století byla praxe taková, že měla-li se na veřejném místě postavit socha světce, kříž, boží muka či křížová cesta, bylo nutné žádat o povolení ordinariátu, c. k. okresního hejtmanství, po případě c. k. místodržitelství. Povolení bylo vydáno pouze v případě, že byla prokázána skutečnost zajištění dostatečné údržby předmětného objektu v dobrém stavu (tato podmínka vycházela z *Výnosu c. k. místodržitelství ze dne 7. prosince 1864*). Zároveň bylo nutné obstarati povolení stavby od dotčené obce (zde platilo *Zřízení obecní a řád volení v obcích pro království České z dne 16. dubna 1864*). Bylo myšleno i na opravy těchto objektů. Ty měly být sanovány z jejich jmění, z právních závazků na nich váznoucích, anebo když těchto nebylo, z dobrovolných příspěvků. Nastala-li situace, že duchovní správce nedokázal žádným vhodným způsobem zajistit potřebný finanční obnos k nutné opravě, nařízení poměrně nekompromisně doporučovalo tyto objekty odstranit, a to zvláště v těch případech, kdy už zjevně nevyhovovaly požadavkům „církevního umění“ anebo pokud svým výrazem vedly k obecnému pohoršení.⁵⁰⁸

Byť se žádosti mohly mírně lišit dle územních zvyklostí, obecně se vyžadovalo, aby se konzistoř dozvěděla, odkud žádost přichází (farnost, farní obec), o co se žádá (pořízení sochy světce, kříže, boží muky), proč má být dílo pořízeno (náhrada kříže dožilého, osobní důvody donátora, „ku cti a slávě Boží“), předpokládanou podobu díla (nejlépe nákres), kdo má být donátorem (jednotlivec, obec, farnost, právnická osoba/velkostatek), kde má být umístěno (vlastník pozemku), kdo a jak zajistil budoucí údržbu (rodina donátora, vlastník pozemku či obec), zda již bylo vyřízeno povolení obce a zemských úřadů. U pořizování soch a výjimečně i u kamenných křížů bylo v žádostech uváděno

⁵⁰⁶ Metodický pokyn Ministerstva vnitra ČR č. 1/2019 k archivnímu zpracování fondů typu „farní úřad“.

⁵⁰⁷ ZA Opava - Olomouc, fond ACO, G6, farnost Slavičín, karton 4932.

⁵⁰⁸ PAULY, 1902.

i jméno zhotovitele (sochařské či kamenické dílny). Co do povinnosti složení částky na umoření nákladů na údržbu děl,

Olomoucká konzistoř rovněž neváhala doporučovat své prověřené umělce. Například v komunikaci s provodovským farářem Strmiskou ohledně uvažovaného zbudování kamenného misionářského kříže před kostelem v Provodově (1916), a zejména ohledně záměru na zbudování kamenné křížové cesty tamtéž, konzistoř odkazuje na olomouckou kamenosochařskou firmu Vojtěcha Semeráka, „*poněvadž lze se s ní snáze dorozuměti*“.⁵⁰⁹ Ve stejné věci navrhovala i sochaře Aloise Martinů z Valašského Meziříčí, v případě alternativních variant podoby zastavení byl zmiňován malíř Fr. Šenar z Novosadů u Olomouce. Nicméně přímé doporučení ověřených umělců nebylo ze strany církevních úřadů nic až tak neobvyklého. Například v Actech curiae se k roku 1933 objevila krátká zpráva, že duchovenstvo má dbát při objednávkách soch pro kostely a kaple jejich uměleckého provedení, načež hned navazovalo sdělení, že „*socha sv. Teresie Ježíškovy, kterou ve dřevě provedl akad. Sochař Emil Hlavica z Brna pro farní kostel na Vsetíně, jest okrasou kostela a chloubou Svazu katol. žen a dívek, které sochu kostelu darovaly*“.⁵¹⁰

Když se konzistoř dotazovala na podobu řešených děl, ještě koncem 19. století stačil prostý popis či vhodněji kresebný návrh.⁵¹¹ V prvních dekádách 20. století už byl standartní požadavek přiložené fotografie modelu (u žádosti) a následně i hotového díla (u potvrzení provedení/svěcení/žehnání). Ne vždy se však žadatelé zažitým nařízením řídili. Téměř komicky působí kauza, která sice byla řešena až koncem 40. let 20. století, ovšem příkladně demonstruje to, proč konzistoř chtěla mít určitou kontrolu nad tím, jaké sakrální umění se v jednotlivých farnostech pořizuje. V květnu roku 1948 farní úřad ve Slavičíně žádal konzistoř o povolení ke svěcení nové sochy sv. Jana Nepomuckého v Rokytnici. Zároveň sděloval, že původní socha stářím zvětrala a utrpěla tolik, že bylo potřeba zhotovit sochu novou. Tu nechala pořídit na své náklady obec, přičemž se dle místního faráře jednalo o „dosti přesnou kopii“ dožilého díla. Konzistoř na žádost odpověděla s tím, že chce znát podobu díla (fotografii), autora sochy, z jakého materiálu socha je, její pořizovací cenu a také to, zda na práce dohlížel diecézní konzervátor. Až

⁵⁰⁹ MZA Brno, SOkA Zlín, Farní úřad Provodov, inv. č. 40, Křížová cesta v lese.

⁵¹⁰ Acta Curiae Archiepiscopalis Olomucensis, 1933, číslo 20.856.

⁵¹¹ Viz například vzorová žádost o povolení svěcení otištěná v Právním rádci pro duchovní správu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (PAULY, 1902).

v září 1948 se jí dostalo odpovědi, že sochařem byl Rudolf Richter z Rohatce,⁵¹² socha je z hořického pískovce, cena sochy byla 6500,-Kčs a konzervátor o zhotovení sochy pravděpodobně uvědomen nebyl. K dopisu byla přiložena fotografie sochy. Odpověď konzistoře pak mluvila za vše: „*Dle předloženého fotografického snímku jeví se nová pískovcová socha sv. Jana Nepomuckého pro obec Rokytnici po stránce anatomické příliš sraženou – není-li to optický klam - a obáváme se, že veřejná kritika nevyzní příliš pochvalně. Vdp. farář měl napřed poslat fotografický snímek modelu, aby na něm mohly být provedeny eventuální korektury. Udivuje také velmi nízká cena, takže maně napadnou slova lidového rčení: za málo peněz málo muziky, což však by nemělo platit u církevního umění, které má vznešené poslání šířit jen hodnotné a bezvadné výtvary. Nyní bohužel nezbyvá, než sochu strpět.*“⁵¹³

4.3.3 Vlastnická otázka

Vlastnictví zbudovaného a pozhnaného díla je zajímavá mimo jiné z toho důvodu, že je u mnohdy staletých děl aktuální i v současnosti.⁵¹⁴ Žádosti o povolení v zásadě nikdy neřešily to, kdo je či se stane vlastníkem předmětného díla. Zásadní bylo, kdo nese náklady na jeho zhotovení a následnou údržbu a kdo se k této údržbě zaváže. Závazek pečovat o věc však automaticky neznamenal to, že daný subjekt zavázaný k péči je rovněž vlastníkem věci. Tento předpoklad lze aplikovat tam, kde vlastník pozemku, na němž dílo vzniklo, je totožný se subjektem zavázaným k údržbě. Typicky by šlo o dílo na pozemku obce a obec reversem potvrdí svůj zájem o věc pečovat. O tom, že právní váhu

⁵¹² Rudolf Richter, lidový sochař a kameník. Narodil se 18. září 1912 v Petrově. V blízké Strážnici se vyučil kameníkem a od roku 1938 žil a pracoval v Rohatci. Zpočátku v různých kamenických firmách i u umělců regionu. Zde si osvojil různé sochařské techniky, které pak uplatňoval ve vlastní bohaté umělecké tvorbě. V kamení i sádře modeloval postavy šohajů a děvčat, rolníků a jejich žen, stařečků, stařenek i dětí. Také osobnosti jako byl T. G. Masaryk nebo J. A. Komenský. Jeho díla můžeme vidět v různých místech Moravy: v Rohatci, Petrově, Starém Poddvorově, Kuželově, Blatnici, Mohelnici, Porubě i jinde. Rudolf Richter zemřel 10. července 2000. Více viz Rohatecká obec – občanský zpravodaj vydávaný Obecním úřadem v Rohatci, č. 5/2012, ročník 16, s. 4.

⁵¹³ ZA Opava - Olomouc, ACO, G6, farnost Slavičín, karton 4932. Socha, o níž je řeč, je skutečně atypická. Na třech stupních soklu je posazen vysoký hranolovitý podstavec, jehož strany jsou hladké a bez jakéhokoli zdobení či textu. Podstavec je završen jednoduchou římsou, která nese nízkou, přibližně půlmetrovou sochu světce. Sv. Jan Nepomucký je zde oděn v kanovnícké roucho, pravá paže pokrčena v lokti drží kříž s korpusem, levá paže přidržuje příčný trám kříže. Hlava světce je kryta biretem.

⁵¹⁴ Například orgány památkové péče při vyřizování žádosti o závazné stanovisko k obnově kulturní památky požadují doklad prokazující vlastnictví památky. U drobné sakrální architektury se tento doklad, který u obcí, které zpravidla vystupují jako žadatelé u těchto případů, nahrazuje čestným prohlášením, že dílo je v majetku samosprávy. V případě, že se v archívních fondech obce či farnosti podaří nalézt udržovací revers k dané památce, významným způsobem to k určení vlastnictví přispěje.

udržovacího reversu šlo využít v 50. letech 20. století svědčí i případ poškozeného kříže ve Zlíně-Příluku. Tehdy bylo nutno přistoupit k jeho zásadní opravě kříže. Po poměrně dlouhém vyjednávání provedl obnovu kříže, která si vyžádala druhotné osazení dříku a vlastního kříže, kameník z Prštného Metoděj Daněk. Obnova byla provedena k 30. březnu 1950 a k posvěcení obnoveného kříže došlo 30. dubna 1950. Želechovický duchovní správce tehdy hledal způsob, jak nákladnou opravu kříže finančně zajistit, přičemž se rozhodl k poměrně riskantnímu kroku a s žádostí o příspěvek oslovil i tehdejší samosprávu, kdy při komunikaci k obnově kříže uplatnil i původní revers. Vždyť přece Jednotný národní výbor Gottwaldov byl právním nástupce někdejší samostatné obce Příluku, která se k péči o kříž zavázala „na věčné časy“. JNV Gottwaldov sice v odpovědi ze dne 27. prosince 1949 alibisticky uvedl, že dospěl k závěru, že pro něj formálně „*neexistuje závazek k udržování kamenného kříže*“, přesto si musel být rozporuplnosti svého tvrzení vědom, neboť ze svých prostředků uvolnil částku 3000,-Kčs, což při celkových nákladech 9450,- Kčs nebyla suma zanedbatelná.⁵¹⁵

4. 4 SPECIFIKA ZŘIZOVÁNÍ KŘÍŽOVÝCH CEST

Zcela specifickým příkladem drobné sakrální architektury v krajině jsou křížové cesty. Křížové cesty (někdy též zvané Kalvárie) bývají tvořeny souborem samostatných zastavení, kdy každé z nich odkazuje na konkrétní část pašijových událostí. V případě krajinných křížových cest se tedy jedná o exteriérová díla prezentující utrpení a smrt Ježíše Krista. Smyslem budování těchto míst byla snaha co nejvíce se ztotožnit s Ježíšovou bolestí, přiblížit se prožitku jeho oběti. Když bylo téměř nemožné navštívit autentická místa s vazbou na ukřižování, docházelo ke snahám v jisté rovině „přenést“ posvátné lokace blíže a umožnit prostým věřícím spoluprožívat utrpení Páně. První zprávy o zřízení křížové cesty pochází ze Španělska (dominikán Alvaréz v klášteře Scala coeli u Cordóby, 1425). Z 15. století pak známe kamenná sousoší líčící Kristovo utrpení z Francie (Bretaň). Počátky výskytu křížových zastavení v tom smyslu, jak je dnes chápeme, lze zasadit v rámci střední Evropy do poloviny 15. století, kdy se objevují první souborné celky v oblasti Německa (Lübeck 1468, Norimberk 1490) a v Itálii.⁵¹⁶ Následně se zájem o zřizování křížových cest rozvíjel v období baroka, a to jak ve střední Evropě, tak i v českých zemích, kde se začínají křížové cesty v krajině objevovat s nástupem

⁵¹⁵ MZA Brno, SOkA Zlín, Farní úřad Želechovice, inv. č. 78, Seznam kaplí, křížů, soch a božích muk.

⁵¹⁶ ROYT Jan. *Malý průvodce po křesťanské ikonografii. Křížová cesta a hory Kalvárie I*, Katolický týdeník XII, 2001, č. 26, 24. 6., příloha Perspektivy, s. 6.

pobělohorské rekatolizace kolem poloviny 17. století. Nejstarším příkladem krajinné křížové cesty v našich zemích je Svatý Kopeček u Mikulova.

Podoba a počet zastavení byl zprvu nestálý. Až v druhé polovině 15. století sepsal kněz Bethlem knihu k pobožnosti křížové cesty (tiskem pak byla vydána v roce 1518), v níž dělí zastavení na část zahrnující události od Poslední večeře a pak události od Odsouzení po Uložení do hrobu. Tím byly položeny základy pro pozdější ustálení čtrnácti tradičních zastavení křížové cesty.

O podobu a uspořádání jednotlivých zastavení tak, jak je známe dnes, se nejvíce zasloužil nizozemský kněz Christiaan van Adrichom. V knize *Theatrum terrae sanctae* z roku 1590 píše o dvanácti zastaveních: 1. Odsouzení Krista Pilátem; 2. Kristus na sebe bere kříž; 3. První poklesnutí pod křížem; 4. Setkání s Pannou Marií; 5. Šimon pomáhá nést Kristovi kříž; 6. Veronika otírá šátkem tvář Kristovu; 7. Druhé poklesnutí Krista v Soudní bráně; 8. Setkání Krista s plačícími ženami; 9. Třetí poklesnutí Krista pod horou Kalvárií; 10. Svléknutí Krista ze šatu; 11. Přibití Krista na kříž; 12. Vztyčení kříže a vlastní ukřižování. Španělský františkán A. Daza v roce 1625 připojil ke stávajícím dvanácti zastavením ještě dvě, a to Snětí z kříže (spojené s Oplakáváním) a Uložení do hrobu.⁵¹⁷ Tato zastavení se pak udržela v tradičním pojetí křížových cest až do novověku.⁵¹⁸

Uvedená forma křížové cesty se šířila prostřednictvím františkánského řádu. Výsadní právo zřizovat křížové cesty a vykonávat tuto pobožnost, nejprve jen v řádových kostelích, získali františkáni na svoji vlastní žádost podanou papeži Inocenci XI., který jim vyhověl v roce 1686 a zároveň stanovil, že odpustky, které bylo možno získat za zbožné návštěvy skutečných lokalit Kristova utrpení, lze získat prostřednictvím absolvování křížové cesty františkány nově zřízené. Papež Inocenc XII. potvrdil privilegium v roce 1695 (a prohlásil je za „*společné všem bratrstvům, řádům a osobám obého pohlaví, od řádu Minoritů poslušností či direktivou odvislým a jim podřízeným kostelům a místům*“) a v roce 1726 jej Benedikt XIII. rozšířil na všechny věřící. V roce

⁵¹⁷ ČIČO, Martin a kol., Kalvárie a Křížové cesty na Slovensku. Bratislava 2002.

⁵¹⁸ Dodejme však, že i v pozdější době se počet zastavení i jejich podoba různily, a to s ohledem na dobové a místní zvyklosti. Například „*Katechismus o sv. obřadech církve katol.*“ od Antonína Vojtěcha HNOJKA (Praha 1855, str. 48) jich vypočítává jen deset: „Ježíš cedí krvavý pot v zahradě olivetské, Jidáš zrazuje Ježíše, Pilát Ježíše odsuzuje k smrti, Žoldnéři korunují Ježíše trním, posmívajíce se mu, Šimon Cyrenejský pomáhá Ježíši nésti kříž, Ježíš obrací se útrpně k plačícím ženám, Ježíš okouší ocet se žlučí smíšený, Přibíjí Ježíše na kříž, Ježíš umírá, Tělo Ježíšovo klade se do hrobu.“

1731 ji Klement XII. ještě rozšířil tím, že povolil odpustková zastavení všem kostelům za předpokladu, že je zřídí františkánský představený se souhlasem ordináře.

Problematice zřizování křížových cest, jejich případné obnově a užívání se na konci 19. století podrobně věnoval Ferdinand Schmidt. V jeho práci, která v devíti částech vyšla v Časopise katolického duchovenstva, se dočítáme, že „*křížovou cestu smí zřizovati neb obnovovati ten, kdo má plnomocenství, fakultu a potřebné k tomu svolení, kdo opatřil sobě předepsané kříže, obyčejně též s obrazy, a dal je řádně posvětit, zavěsiti, umístiti, kdo sepíše a uloží verbální či písemný process (protokoll) o vykonaných ceremoniích a vyplnění kanonických podmínek křížové cesty (erectionis testimonium)*“.⁵¹⁹ To v praxi znamenalo, že podmínkou kanonického **zřízení** křížové cesty, a tím i dosažení odpustků, byl souhlas a svolení konkrétních osob: 1) biskupa, jehož pravomoci podléhá místo, na němž se zřizuje křížová cesta; svolení muselo být dáno písemně a v každém jednotlivém případě; 2) příslušného faráře, a to v případě neplatila-li pro chrám či místo ke zřízení křížové cesty vybrané výjimka jako: a) chrámy a konventy františkánského řádu; b) nemocnice, svatyně, kláštery řeholnic, které mají svého vlastního duchovního; c) místa „de iure“ neb „de facto“ neodvislá od pravomoci farářské, např. semináře; 3) představeného dotyčného chrámu, kláštera, ústavu atd., kde se křížová cesta zřizuje. Souhlas všech vyjmenovaných byl požadován písemný a „*nedostatek listin, dosvědčujících předepsaný souhlas za následek má, že zřízení křížové cesty ipso facto neplatno jest*“.⁵²⁰ **Posvěcení** křížové cesty vykonávali představení františkánských klášterů. Ti mohli k tomuto úkolu delegovat některého sobě podřízeného františkánského kněze. Měl-li posvětit křížovou cestu světský kněz nebo řeholník jiný než františkánského řádu, nemohl mu k tomu dát dovolení a delegaci ani místní ordinář, ani představený františkánského konventu, nýbrž musel si vyžádat fakultu ke svěcení v Římě u Posvátné Poenitenciarie.⁵²¹ Dodejme, že podmínka písemnosti u všech svolení potřebných ke zřízení křížové cesty byla zrušena v roce 1938, neboť docházelo k jejímu nesplnění v některém z kroků a tím i k neplatnému zřízení křížové cesty dle kanonického práva. Výsady dané františkánské řeholi i souhlasy (zjevné, ústní) výše uvedených osob však

⁵¹⁹ SCHMIDT, Ferdinand: Pobožnost' křížové cesty 1.- 9. Časopis katolického duchovenstva, 1897, čísla 1-10 vyjma č. 4.

⁵²⁰ DOUBRAVA, Josef: Souhlas potřebný ku zřízení neb obnovení štací křížové cesty. Časopis katolického duchovenstva, 1895, číslo 5, 303-305.

⁵²¹ Takto o procesu svěcení píše text článku Zřizování a svěcení Křížové cesty. In: Časopisu katolického duchovenstva, 1935, číslo 1, str. 77.

zůstaly nadále nezbytné.⁵²² Pro úplnost je potřeba dodat, že v otázce možné obnovy křížových zastavení věc se měla tak, že došlo-li u posvěcené křížové cesty k takovému poškození, že bylo nutno všechny její zastavení či případně sedm z nich nahradit novými, a nezáleželo na tom, zda najednou aneb postupně, ztratila křížová cesta své posvěcení i odpustky. Obnova zastavení v menším počtu, nebo pouhá obnova či výměna obrazů představujících jednotlivé výjevy křížové cesty, však s sebou tuto ztrátu nenesla.

Pojďme se dále podívat na to, jaká byla církevními úřady vyžadována podoba křížových zastavení. Základním požadavkem v případě, že se mělo jednat o křížovou cestu mimo kostel, bylo, aby trasa zastavení buď začínala od kostela či jinak posvátného místa, nebo končila u kostela či posvátného místa. Doporučovalo se, aby jednotlivá zastavení byla chráněna zábradlím nebo jinak proto, aby nemohlo dojít k úhoně buď přičiněním lidským či zvířecím. Dále bylo vyžadováno, aby bylo každé zastavení opatřeno symbolem kříže. A právě tyto kříže jsou nezbytnou součástí „*via crucis*“, neboť právě ty zastupují čtrnáct ctěných „*stací jeruzalemských*“. V případě, že by „*in actu erigendi*“, v okamžiku svěcení, nebyl tento počet naplněn, posvěcení by bylo neplatné. Bezpodmínečně platilo, že kříže musely být dřevěné, jelikož upomínaly na dřevo kříže Pána Ježíše Krista. Ani v případě, že by například z architektonických či estetických důvodů byl na kovovém či jiném „*nedovoleném*“ křížku vzadu přidělán kříž dřevěný, nebyl by dle církevního práva uznán, poněvadž by nebyl viditelný. Dovoleno však bylo dřevěné křížky do zlatých, stříbrných, kovových nebo jiných (dokonce i kostěných) zarámovat či vložit, tyto komponované křížky bylo možné i různě zdobit, vždy však bylo nutné dbát na to, aby dřevo kříže zůstalo jednoznačně patrné a výrazově převládalo. Obecně a z pochopitelných důvodů rovněž platilo, že na zpravidla vrcholových křížích nemá být umístěn Spasitelův korpus.

Krom křížů, které byly pro „*via crucis*“ nezbytnou součástí, dotvářely jednotlivá zastavení dle církevní tradice též rozličné obrazy a řezby představující výjevy utrpení Páně. Tato umělecká ztvárnění jednotlivých okamžiků Kristovy cesty na Golgotu sice nebyla nutná k získání odpustků, ale byla doporučována jako „*obyčej starobylý, u Františkánů užívaný*“ a papežem Klementem XII. uznáný. A konečně nebylo sporu o tom, že umělecky ztvárněná zastavení přispívají k rozjímání o bolestném utrpení Páně, a jak Schmidt dodává „*navádí srdce ke vzbuzování zbožných citů*“. Podmínkou nebylo,

⁵²² Viz Podmínky pro zřizování Křížové cesty. In: Časopis katolického duchovenstva, 1938, číslo 2, str. 166 – 167.

aby tyto výjevy byly pevně spojeny s kříží. F. Schmidt konstatuje, že „*křížky připevňují se pravidlem a direktivním předpisem jako podstatná, hlavní, bytná část na obrazy nahoru, odpustky však se neztrácejí, i když byly (křížky) zavěšeny též na stěnu nebo přibity, a to nad nebo i pod obraz*“.

Proto, aby se křížová cesta stala „odpustkovou“, byla nutná její benedikce. Přesněji řečeno bylo nezbytné žehnání křížků. Žehnání žádné jiné části zastavení se nevyžadovalo. Vrcholové kříže bylo možné požehnat před nebo i po zavěšení (dokonce bylo dovoleno požehnat je již den před tím, než mělo dojít k jejich instalaci). Rovněž se nevyžadovalo, aby kříže na zastavení osazoval přímo ten, kdo provedl žehnání. Doporučovalo se však, aby pokud to okolnosti dovolují, se instalace křížů provedla zároveň s žehnáním a vlastně se tak zastavení požehnalo jako celek. Pro řádné pochopení úkonu bylo zdůrazněno, že není dovoleno, aby „*erector světil snad kříže doma, v soukromí, a poslal je pak faráři k zavěšení*“, nýbrž vyžadovalo se, aby byl morálně přítomen na místě, kde bude zřízena křížová cesta. S ohledem na specifika různých míst (například klášterních klauzur) to znamenalo, že musí tak blízko být zúčastněným, že okolostojící „*jej za přítomna považují*“. Nejvhodnějším příkladem pro pochopení tohoto regulativu je situace právě v ženském klášteře, kde by kněz křížovou cestu světil „*ad crates*“, to je od mřížek.

Další z podmínek pro řádné zbudování křížové cesty byla vzdálenost jednotlivých zastavení. Ta nebyla vyžadována „*tak velká jako v Jerusalemě*“ a ve skutečnosti byla odvislá od toho, zda se jednalo o křížovou cestu interiérovou či krajinnou. Vnitřní rozmístění zastavení reflektovalo dispozici a umístění dalšího vybavení dotčeného prostoru, exteriérová křížová cesta zase odpovídala charakteru místa a jeho terénu. V rámci instalace vnitřní chrámové křížové cesty bývala řešena otázka, zda má křížová cesta začínat na evangelní nebo epištolní straně,⁵²³ nicméně veškeré pokyny k tomuto byly udávány jako prosté doporučení a konstatováno bylo, že tato otázka je spíše podružnou. Jak je již uvedeno výše, v případě venkovní křížové cesty se vyžadovalo, aby tato začínala nebo alespoň končila u kostela, kaple nebo zasvěceného místa. A dále bylo nutné dbát o to, aby zastavení stála „*na slušném, od znečistění, zneuctění a p(odobně) oddáleném místě*“.

⁵²³ Viz například dotaz trutnovského děkana Josefa Svobody. SVOBODA, Jan: Spůsob zřízení křížové cesty. Časopis katolického duchovenstva, 1883, číslo 8, str. 500-501

Samotná liturgie úkonu žehnání vycházela dle F. Schmidta „z *Appendixu k Římskému Rituálu*“ a užívali ji světitelé z řad františkánů i ti mimo jejich řeholi. Nebylo předepsáno, ale s velikým důrazem se doporučovalo, aby měl světitel při zřízení nové křížové cesty vhodný proslov k lidu o významu a důležitosti pobožnosti křížové cesty. Mělo dojít k vyzdvihnutí toho, jak velká je praktická důležitost pobožnosti křížové cesty, jak přispívá k větší cti a slávě Boží a jak člověku napomáhá k zajištění spásy časné i věčné.

Na řádně zřízené a benedikované křížové cesty byly vázány částečné i plnomocné odpustky. Z nařízení Benedikta XIII. mohly se všechny odpustky křížové cesty věnovat duším v očistci. Doporučeno bylo aplikovat jeden plnomocný odpustek sobě a ostatní duším v očistci. Podmínky k získání odpustků křížové cesty byly: 1) stav milosti; 2) alespoň obecný záměr získat odpustky; 3) meditace nad utrpením Ježíše Krista (stačilo modlit se u jednotlivých zastavení jeden Otčenáš a jedno Zdrávas, po křížové cestě ještě šest Otčenášů a Zdrávasů; meditace se nutně nemusela vztahovat na tajemství jednotlivých zastavení: stačilo, když si věřící uvědomil, že kříže, které navštěvuje, mu mají připomenout ona svátá místa, kde Syn Boží z lásky k nám trpěl; sv. Leonard dokonce pravil, že i ten, kdo při celé křížové cestě i jen jedno tajemství rozjímal, může získat odpustky); 4) křížovou cestu bylo nutné skutečně vykonat, to znamená, že byla vyžadována určitá forma „poutě“ mezi zastaveními (pokud by se vyskytly obavy, že by u interiérových křížových cest přesunem nastal zmatek a vyrušování v kostele, pak měli zůstat všichni na svém místě a kněz s dvojicí ministrantů měl jít kolem zastavení, předříkávat modlitbu a ostatní mu odpovídat); 5) během jedné pobožnosti bylo nutné navštívit všech čtrnáct zastavení.

Dodejme, že odpustků vázaných na vykonání pobožnosti křížové cesty bylo možné dosáhnout i pomocí samostatných k tomu určených a požehnaných osobních křížků.⁵²⁴ Tyto byly určeny zejména pro osoby nemocné či s jinou objektivní překážkou, která jim neumožňovala zúčastnit se běžné pobožnosti křížové cesty.

⁵²⁴ Odpustky měly být navázány na ztvárnění Ukřižovaného, přičemž to mělo být provedeno z kovu, mědi, bronzu, železa popřípadě i z tvrdého dřeva. Zakázán byl cín a olovo. Vlastní křížky mohly být z čehokoli, těch se žehnání a udělování odpustků netýkalo.

4. 5 SPECIFIKA ZŘIZOVÁNÍ VÁLEČNÝCH PAMÁTNÍKŮ

Ač to tak na první pohled nevypadá, také pomníky obětem první světové války lze za určitých okolností (ve vazbě na jejich konkrétní podobu a následné požehnání) vnímat jako prvek drobné sakrální architektury. Jde o ta díla, která buď přímo vychází ze sakrálního motivu (socha Božského Srdce Páně ve Veselé, socha sv. Václava v Nedašově), nebo nesou náboženský symbol jako prvek doplňující.

Otázka důstojného připomenutí padlých vojáků se objevila brzy po vypuknutí ozbrojeného konfliktu a záhy se stala veřejně diskutovanou. Částečný přehled o situaci nám může přinést pohled do dobového tisku. V únoru roku 1916 se v novinách objevila výtka, která směřovala ke vznikajícím společnostem „*pro pořizování šablonovitých plánů a návrhů památníkových pro celé Rakousko*“. O této problematice rokoval Český odbor zemské rady živnostenské, přičemž v článku je dále podotknuto, že „*mají býti c. k. ministerstvo kultu a vyučování a c. k. ministerstvo války na tuto okolnost upozorněny se žádostí, aby zakročily, by každé šablonování akce bylo zamezeno, a příslušné kruhy poučeny o tom, že nelze připustiti, aby takto památka padlých vojínů byla uctívána, a aby přidrželi se ti, kdož památníky budou pořizovati, zásady oběma zmíněnými ministerstvy zastávané, aby totiž byly památníky jednoduché, avšak zdařilou a důstojnou formou provedené, při tom umělecky přizpůsobeny okolí*“.⁵²⁵

Počátkem července téhož roku byla v Moravské orlici otištěna zpráva, která popisuje, jak se situace kolem výstavby válečných pomníků vyvíjela. Český odbor zemské rady živnostenské a zemského úřadu na zvelebování živností spolu s výtvarníky vytvořil „*sbor pro stavbu pomníků a památníků na uctění padlých ve válce*“. Z jejich popudu tak ve městech a obcích začaly vznikat místní výbory určené k zajištění těchto památných objektů. Autor článku doplňuje, že Český odbor zemské rady živnostenské „*bud'to sám svojí poradnou zasahuje v akci památníkovou, nebo doporučí obcím sympatického výtvarníka*“. Objevují se již i konkrétní příklady prací: zmíněn je realizovaný pomník v Bílovicích nad Svitavou⁵²⁶ a také pomník na hřbitově v Majetíně, který na základě

⁵²⁵ Moravská akce na uctění ve válce padlých. In: Moravská orlice, 8. 2. 1916, ročník 54, číslo 30, str. 3.

⁵²⁶ Pomník je veden v Ústředním seznamu kulturních památek ČR jako kulturní památka s rejstříkovým číslem 15166/7-6993. Evidenční karta památky uvádí, že památník byl roku 1915 vystaven jako první svého druhu v rakousko-uherské monarchii.

objednávky obce zhotovil akademický sochař Julius Pelikán. Jsou zmiňováni i další výtvarníci, kteří byli do akce zapojeni – Hnátek, Klier, Votruba, Beck.⁵²⁷

O dva týdny později pak tytéž noviny přinesly článek Válečné památníky moravské, v němž je připomínáno, že „*když začátkem r. 1915 český odbor zemské rady živnostenské převzal akci na uctění památky ve válce padlých vojáků na Moravě a vyzval k účasti všechny činitele v otázce této v úvahu přicházející, t.j. upozornil na akci veškeré obce s požádáním, aby tvořily místní výbory, umělce a výtvarníky se žádostí, aby při akci spolupůsobili, spolky okrašlovací, aby již nyní staraly se o náležité umístování a udržování památníků, byla tato akce přivítána se všeobecným porozuměním.*“⁵²⁸ Dále je uvedeno, že na výzvu odpovědělo na čtyřicet obcí, které se přihlásily k tomu, že chtějí zbudovat pomníky či „desky pro uctění památky padlých“, mimo to zvažovala představenstva obce i rozličná stromová osazení, stavbu božích muk či vztyčení křížů. Článek též zmiňuje, že aby se mohla širší veřejnost seznámit s výtvarnými návrhy na podobu pietních míst a děl, otevře zmiňovaný úřad v prostorách domu čp. 5 na Hindenburgově ulici v Brně výstavu, která bude této problematice věnována. K výstavě se Moravská orlice vrátila o dva týdny později článkem, v němž je popisováno, že výstavu lze „*plným právem nazvat kulturně-historickou*“, a že se zde jedná o „*myšlenky, jak si umělci představují znamenání této velké doby válečnými památníky, luštění svérázu našeho v této akci, kteréhož zejména znamenitě ujal se mistr Fr. Úprka.*“⁵²⁹

Zrealizovaná výstava své zájemce našla. Ne všichni však odcházeli v takovém rozpoložení, jak organizátoři očekávali. Například na titulní straně večerního vydání Našince vyšla 11. srpna 1916 zajímavá a poměrně podrobná reportáž Antonína Zamazala věnovaná této výstavě.⁵³⁰ Ten v úvodu zmiňuje, že široká poptávka po válečných pomnících vyvolala pochopitelnou odezvu, a to v několika úrovních. Vídeňská centrální komise rozeslala všem diecézím prohlášení, „*v němž upozorňuje na důležitost akce pomníkové a prosí, aby se interesenti přímo na ni obraceli. Jest ochotna přispěti radou, návrhy, ofertami atd.*“. Kromě aktivit komise však podnikaly své kroky i jiné subjekty. Byly vydávány knihy s návrhy a ilustracemi pomníků, vídeňské firmy začaly nabízet hotové pamětní desky. Zamazal dodává, že vídeňští umělci se proti těmto „*kramářským*

⁵²⁷ Moravské pomníky na uctění padlých ve válce. In: Moravská orlice, 4. 7. 1916, ročník 54, číslo 150, str. 3.

⁵²⁸ Válečné památníky moravské. In: Moravská orlice, 21. 7. 1916, ročník 54, číslo 164, str. 3.

⁵²⁹ Výstava válečných pomníků v Brně. In: Moravská orlice, 5. 8. 1916, ročník 54, číslo 177, str. 3.

⁵³⁰ Výstava válečných pomníku v Brně. In: Našinec, 11. 8. 1916, ročník 52, číslo 372, str. 1.

reklamám a publikacím“ ohradili a konečně dodává, že i „na Moravě vznikly různé akce pro důstojné umělecké vybudování památníků válečných“, přičemž ona brněnská výstava měla patřit k těm zásadním. Dle autorova popisu však působila spíše rozpačitě. Čteme, že „výstava, vlastně výstavka, umístěna jest v jednom pokoji a na první pohled překvapí každého, kdož očekával výstavu našich moravských umělců v rozměrech obvyklých. Celkem vystavují zde tři až čtyři umělci. Kromě těchto vystavují ještě čtyři odborníci menší návrhy, které nedělají nárok na uměleckou cenu. Mezi předními umělci jmenují Úprku, Pelikána a Mráčka.“ Cenné jsou však popisy toho, co tehdejší výtvarníci pro potřeby výstavy nabídli: „Úprka František vystavuje zde celkem 7 modelů větších a několik menších (náhrobky primitivní). Mnohé z těchto modelů byly již v českých listech reprodukovány (návrát k pluhu aj.) Zvláště dojmají svou silou citu náhrobky hřbitovní (Vám palmy a vzpomínky, Opuštěná aj.). Skoro ve všech zůstal mistr věren svému ideálu, slováckému kroji a lidu. K pluhu vrací se z vojny slovácký šohaj, na hřbitově a u rakve truchlí slovácké ženy a dívky. Vedle něho jmenují Jul. Pelikána, ak. sochaře z Olomouce, jehož práce vzbuzují opravdu obdiv a prozrazují nevšední talent umělecký. Ze všech vane nejen silný duch, ale zároveň i jemná duše, která dovede nejen tvořit, ale i sama cítit, a to opravdově a upřímně. A to nás naplňuje radostí a oprávnjuje k nejlepším nadějím mladého talentu do budoucnosti. Jeho „kříž s alegorií“ na hřbitově v Majetíně, jakož i „Boží muka“ s „Alegorií“ svědčí o hlubokém citu náboženském. Skupinový pomník pro voj. nemocnici „Hanáci, držte se“ je prací monumentální. Jsem přesvědčen, že silný talent Pelikánův najde náležitého uznání. Architekt J. Mráček, známý z různých návrhů, otištěných v ilustrovaných revuích, vystavuje zde celkem 5 návrhů pomníkových (do hor, lesa, parku, pro město a hřbitov). Některé z nich prozrazují zřetelný sloh Wágnerovský. Jsou však vesměs pěknými a originelními invencemi. Po něm jmenují J. Hnátku, profesora kreslení z Brna, který podává asi 10 kreslených návrhů pro lesy, sady, kopce a cesty. Udává také materiál, z něhož by se měly pomníky zhotovit. Mezi jinými doporučuje pro mohyly na vrcholu kopce slivenecký mramor. Navrhovateli asi není známo, že slivenecký mramor nehodí se naprosto pro veřejné pomníky, poněvadž na venku lehce větrá, loupe se a šediví. Kromě těchto jmenovaných vystavují ještě J. Klier (sloup a pomník na náměstí, kresba) a J. Votruba, malíř z Prostějova (návrh památníku v podobě rak. orla). Tento pomník je prý myšlen pro místo frekventované, ale tišší (!), nebo pro rušnější (!) cesty. Konečně vystavuje zde několik návrhů kreslených V. Beck, sochař z Prostějova. Jsou celkem velmi slabé, třeba měl navrhovatel nejlepší vůli. Také malírna lidová z Telče vystavila zde návrh na desky pamětní, komponované v rámci lidového ornamentu. Zdá se

však, že tyto návrhy v pestrých, veselých barvách nesrovnávají se s vážností obsahu desek památních a sotva se ujmou v tomto způsobu. Tj. stručný popis vystavených předmětů. Není jich mnoho, ale přece mohou být interesantům aspoň k informaci.“ Zapletal ve svém textu předložil i problematiku, která se později stala poměrně zásadní. Zapletal je popsal nikoli nezaujatě, nýbrž s jasným návodem. „Většina návrhů myšlena je pro válečné pomníky veřejné, pouze menší část pro hřbitovy, náhrobky nebo kostely. A právě tato místa budou v nejbližší době vyhledávána a jsou pro pomníky a desky válečné jako stvořené. Nesmí se však i při ostatních veřejných pomnících zapomínati na to, že památníky válečné, jež ponесou jména padlých vojáků, nesmí pomíjeti důležitých motivů náboženských, které se vzpomínkou na jejich smrt nevyhnutelně se spojují. Mnozí navrhovatelé na tuto velmi důležitou okolnost úplně zapomínají. Z té příčiny bude nutno, aby se při návrzích pro hřbitovy, kostely a jiná místa každý navrhovatel dorozuměl nejdříve s odborníkem církevního umění. Český odbor zemské rady živnostenské zapomněl asi, že v diecésích jsou zřízeny v poslední době samostatné církevní rady památkové, kterým bude v první řadě záležeti na tom, jak památky válečné na církevních místech budou vypraveny. Farní úřady musí vždy nejdříve obracet se na uměleckou komisi církevní a té také veškeré návrhy a modely předkládati. Tak učiněn byl šťastný počátek s pomníkem válečným na hřbitově v Majetíně. Snaha české Zemské rady zemědělské jest velmi chvalitebná a zasluhuje plného ocenění. Ve spojení s diecézními komisemi uměleckými může být tato dobrá snaha korunována dobrým výsledkem.“

I v dalších válečných letech do tisku tu a tam pronikly zprávy o budování pietních míst či válečných památníků. Zajímavou je pak myšlenka, která padla v Soběslavi v jižních Čechách. Ve zprávě z dubna 1918 se dočítáme, že tam „hodlají obnoviti na památku míru a na památku těch, kdož ve válce zahynuli, starodávný gotický kostelíček sv. Víta, nyní desolovaný. Byl tam zřízen i spolek, který se o věc stará.“⁵³¹

Veřejný zájem na budování pietních míst pokračoval i po pádu monarchie. Už 1. listopadu 1918 byla zveřejněna výzva „spolkům okrašlovacím“, aby byly sázeny Lípy svobody a samosprávám, aby památníky padlých „byly vždy zvýšením půvabů naší

⁵³¹ Pomníky padlých a památníky mírové. In: Našinec, 16. 4. 1918, ročník 54, číslo 87, str. 3. Kostel sv. Víta v Soběslavi je veden Ústředním seznamu kulturních památek ČR jako kulturní památka s rejstříkovým číslem 32442/3-5042. Podle evidenční karty kulturní památky došlo k obnově kostela, zrušeného roku 1785, až v letech 1936 – 1938.

domoviny“. Těm, kdo si s podobným záměrem nevěděl rady, nabízel svou pomoc „*Svaz pro okrašlování a ochranu domoviny*“ sídlící v Praze.⁵³²

V půlce roku 1919 vstoupila Zemská komise pro válečné památníky na Moravě v jednání s Klubem přátel umění v Brně, Sdružením moravských umělců výtvarných v Hodoníně, Klubem přátel umění v Olomouci, Spolkem inženýrů a architektů na Moravě, Spolkem koncesovaných mistrů kamenických a Zemským spolkem kameníků a sochařů. Na společné schůzi zástupců všech zainteresovaných bylo usneseno „*vypsati veřejnou ideovou soutěž mezi výtvarníky československými za účelem získání návrhů vhodných k umístění v našich městech a na venkově.*“ Návrhů mělo být využito k nové výstavě, ale též k vydání jakéhosi katalogu. Dodejme, že agendu Zemské komise pro válečné památníky opět vedl odbor zemského úřadu na zvelebování živností v Brně se sídlem na Veveří čp. 5.⁵³³ O vypsání soutěže jsme informováni v září roku 1920. Žádoucí byly návrhy „*prosté, nenákladné, v trvanlivém, krajově rázovitém materiálu myšlené*“. Bylo možno navrhnout buď samostatně stojící památník, nebo pamětní desku, případně reliéf či mozaiku. Soutěž trvala do konce roku, přičemž tři nejlepší návrhy měly být odměněny částkou 2000, 1500 a 1000 korun. Dalších 4500 korun měla porota na nákup dalších devíti návrhů.⁵³⁴ Výstava návrhů se konala hned na počátku roku 1921 (do konce března) v budově umělecko-průmyslového muzea v Brně a prezentováno bylo na dvě stovky návrhů.⁵³⁵ Výsledky soutěže mi však známé nejsou.

Pro zajímavost uvedme, že Svaz československého důstojnictva se v červenci roku 1937 obrátil na „*všechna města a obce, které postavily památníky padlým ze světové války, jakož i jiné vojenské památníky na tuto válku a různé pomníky osvobození, aby mu pro celostátní snímkové album těchto pomníků věnovaly po jedné kopii fotografie, bez rozdílu velikosti.*“⁵³⁶ Na zadní straně snímku mělo být uvedeno, kdy památník vznikl a má-li nějaké nápisy.

⁵³² Na oslavu svobody a na památku padlých. In: Moravská orlice, 1. 11. 1918, ročník 56, číslo 250, str. 3.

⁵³³ Komise pro válečné památníky. In: Lidové noviny, 13. 7. 1919, ročník 27, číslo 192, str. 3.

⁵³⁴ Čas, 24. 9. 1920, ročník 30, číslo 89, str. 6.

⁵³⁵ Výstava válečných památníků. In: Moravská orlice, 12. 3. 1921, ročník 58, číslo 58, str. 3. V Čechách obdobnou soutěž organizovalo ministerstvo školství a národní osvěty. Při té příležitosti byl vydán sborník Památníky obětem války a našeho osvobození. Ten obsahuje několik příspěvků na dané téma, výsledky soutěže i fotografickou přílohu s vybranými návrhy. DVOŘÁK, Vilém (redig.): Památníky obětem války a našeho osvobození, Praha, 1920.

⁵³⁶ Snímkový archiv v památníku padlých ze světové války. In: Moravská orlice, 24. 7. 1937, ročník 75, číslo 173, str. 2.

Veřejný zájem na budování památníků obětem Velké války s sebou přinesl i spornou otázku, charakteru pomníků. Zejména moravský venkov se totiž při zřizování pomníků dožadoval, aby jejich podoba vycházela ze sakrálních motivů, nebo aby je pomník alespoň v nějaké míře nesl. To však mnohdy naráželo na odpor pokrokových sil v obcích. Asi nejvíce názornou se stala kauza, která dlouhou dobu rezonovala regionálním tiskem, kauza pomníku padlým vojákům v jihomoravských Svatobořicích. Tam se rozhořel obdobný spor, přičemž zřízená komise se usnesla, že se „*pomník nebude světit, že se jenom odhalí*“. To však vyvolalo silné protesty katolické strany, která na pomník bez náboženského ztvárnění a bez svěcení odmítala přispět, což velmi důrazně uvedl autor zprávy, která vyšla v březnu 1922 ve Slováckých novinách a odstartovala sérii článků o dané věci. Jelikož smírné řešení se ukázalo jako nemožné – budovaný pomník jeho zadavatelé vytrvale odmítali nechat posvětit a na neposvěcený zase katolíci nechtěli poskytnout nemalou část příspěvků - bylo rozhodnuto, že ve Svatobořicích vznikne pomník ještě jeden, s církevním posvěcením. Tak se i stalo.

Z námi sledovaného území uvedme například z obce Ludkovice. Zde se místní rozhodli pro stavbu válečného památníku roku 1932. Jak píše tehdejší duchovní správce Jaroslav Fridrich v pozlovické farní pamětní knize „*pokrokové strany nerady by bývaly měly církevní náboženské symboly na pomníku. Když však lidovci, zvláště vdovy po padlých prohlásily, že vezmou peníze, které věnovaly, zpět, zvítězil názor těch, kteří chtěli, aby pomník byl ozdoben hlavou Kristovou a andělem skloněným nad raněným vojínem.*“⁵³⁷

Konzistoř při žádostech o povolení ke svěcení pomníků žádala o sdělení, zda mají náboženský charakter, či jsou tyto opatřeny náboženským symbolem, a zda jinak nenesou nic, co by bylo v rozporu s církevním uměním. Pakliže byl pomník shledán nezávadným, bylo povolení uděleno. O tom, že mezi duchovními panovala nejistota v tom, jak k památníkům přistupovat, svědčí případ z Nedašovy Lhoty. Zde stojí válečný památník před budovu někdejší národní školy, dnes školy mateřské. Jedná se o alegorické znázornění Vlasti, která do své náruče přijímá smrtelně raněného vojáka. Obě postavy stojí na podstavci v podobě navršeného kamene, do něj je vsazena deska s vysekanými jmény obětí, po levé straně je umístěna kamenná vojenská přilba a nízký kříž bez korpusu. Autorem pomníku je hranický kamenosochař Josef Sosna, zednickou práci odvedl místní řemeslník Jan Vaculík z čp. 12. Památník byl zbudován v roce 1937 a podrobné svědectví

⁵³⁷ MZA Brno, SOkA Zlín, Farní úřad Pozlovice, Pamětní kniha farnosti Pozlovice 1800-1977, nestr., neinv.

o jeho vzniku zaznamenal lhotský učitel a kronikář Josef Valter. Z jeho zápisu se dočítáme, že již příprava na zbudování památníku se neobešla bez potíží. Zahájena sice byla sbírka na úhradu nákladů stavby, avšak nedašovský duchovní správce P. František Půček přišel s myšlenkou, aby byl zbudován společný válečný pomník pro Nedašovu Lhotu a Nedašov, přičemž tento památník by našel místo poblíž nedašovského kostela. Jak Valter podotýká, tento nápad našel podporu mezi lhotskými „přivrženci“ P. Půčka, kteří se začali ke stavbě památky jen pro jednu obec stavět rezervovaně. Dle Pamětní knihy však památník prosadil starosta František Vaňek, obchodník z čp. 64, za podpory místostarosty a obecního tajemníka Josefa Bartošáka z čp. 58 a Františka Macháče, rolníka z čp. 49, který zastával funkci obecního pokladníka.⁵³⁸ Když mělo dojít k odhalování lhotského památníku a jeho svěcení, obrátil se P. Půček na konzistoř v Olomouci s nejistou žádostí o povolení ke svěcení.⁵³⁹ Popsal, že „*na pomníku není náboženského motivu – jen malý křížek u nohou allegorické postavy Vlasti a vojína. Stačili tento křížek k tomu, aby mohl být celý pomník posvěcen, prosí podepsaný duchovní správce o povolení*“. Konzistoř odpověděla stručně: „*Nesvěti se pomníky, nýbrž znak na nich*“.⁵⁴⁰ Rozpačitý přístup části veřejnosti k uvedenému pomníku odráží i to, že slavnostního odhalení se neúčastnily jinak poměrně činné místní katolické spolky. Sám Valter v Pamětní knize podotýká, že „*příští neděli teprve si klerikální strana udělala u pomníku svoji slavnost, kdy teprve Orli a Omladina se dostavila v plné parádě*“. Na onu neděli připadal svátek svatých Cyrila a Metoděje, který se v nedašovské farnosti tradičně slaví u lhotské kaple zasvěcené těmto světcům. P. Půček událost popsal následovně: „*O 10 h. vyšel krásný průvod krojovaný Orelstva a Omladiny s prapory a 10 korouhvemi do Nedašové Lhoty s hudbou. Orli nesli krásný věnec. Průvod šel až ke škole a tam po státních hymnách proslov a položení věnce k pomníku padlých – k uctění památky hrdinů u Zborova hudba zahrála Hoši od Zborova. Pak u kaple bylo kázání a po něm tichá hrubá s hudbou. Po ní návrat do kostela, kde bylo svátostné požehnání. Pohled na kroje byl úchvatný a účast nečekaně veliká*“.⁵⁴¹

⁵³⁸ MZA Brno, SOkA Zlín, Obecní úřad Nedašova Lhota, Pamětní kniha obce Nedašova Lhota, inv. č. 6, str. 71 – 77 (dále „Pamětní kniha obce Nedašova Lhota“).

⁵³⁹ Zemský archiv Opava-Olomouc, ACO, G6, farnost Brumov, karton 4920.

⁵⁴⁰ Tamtéž.

⁵⁴¹ Pamětní kniha farnosti Nedašov 1907 – 1974, str. 48.

4. 6 SPECIFIKA POŘIZOVÁNÍ FUNERÁLNÍ ARCHITEKTURY

Mezi produkci kamenosochařských dílen na přelomu 19. a 20. století v nemalé míře patřila i funerální a sepulkrální architektura. Její podoba se v čase vyvíjela (a dodnes vyvíjí), podléhá jistě módnosti a zejména ekonomickým možnostem objednavatelů. Nabídka kamenických a kamenosochařských provozů vycházela z prostředí, kde provoz sídlil, reagoval na poptávky zadavatelů, ale limitován byl i schopnostmi samotného zhotovitele a jeho spolupracovníků. Podobu a užívanou symboliku náhrobků na katolických hřbitovech řešilo i samo duchovenstvo. Roku 1883 vyšel v Časopise katolického duchovenstva článek hořického děkana Bohumila Františka Hakla (1827 – 1904) s názvem „*Ze kterých máme bedlivě hájiti církevní ráz našich hřbitovů*“. Hakl ve svém textu reaguje na společenskou proměnu vnímání hřbitovů, ze své podstaty obhajuje nezbytnost toho, aby katolické (křesťanské) hřbitovy si podržely svůj ráz. Předkládá pro to důvody, které dělí na: a) dogmatické, b) morální, c) právní, d) liturgické. V části liturgie se pak zamýšlí nad tím, že „*lid více než kdy jindy všímá si hřbitovů a se snaží, hroby svých milých a drahých všelijak ozdobovati a památku jejich udržovati, jako: pomníky, kvítím, deskami, věnci, nápisy a t.p. To budiž i pohnutkou duchovnímu pastýři, by důstojnosti toho svátého místa, jeho slušnosti, ozdoby, vůbec úpravnosti dbalým byl. (...) Láska ku zemřelým jeví se i tím, že jim stavíme pomníky. Bez vědomí a svolení farářova nemá nikdo práva, na hřbitově cos stavěti, neb měniti. Za všecko jest odpovědným místní duchovní správce. Proto bude i toho bedliv, by přicházely na hřbitov pomníky katolické anebo aspoň křesťanské. Nejdůstojnějším pomníkem na hrobě křesťana jest kříž. Vešlo v módu, všelijaké, i bezvýznamné, neřku-li pohanské pomníky stavěti, na př. přeražený sloup, roztráštěný strom, beze všeho významu křesťanského. (...) Za posledních dob i to stalo se módou, dávat na pomníky fotografie. Pokládáme věc za nelišnou; ano, má-li sloužiti k tomu, aby oživila v nás věrný obraz drahého zesnulého, budiž; ač po našem rozumu věc ta přece jen novotou jest v církvi nebývalou. I nápisy má si duchovní správce všimati; neboť mají býti katolické. Jsou-li veršičky, nechť obsahují vždy naději budoucího z mrtvých vstání. Nejlépe bude, když duchovní správce hřbitovní nápisy sám upraví.*“⁵⁴²

Do debaty o podobě křesťanských hřbitovů významně zasáhl nivnický rodák profesor Josef Kachník (1859 – 1940). Ve svém obsáhlém článku „*Křesťanský hřbitov po stránce*

⁵⁴² HAKL, Bohumil: Ze kterých máme bedlivě hájiti církevní ráz našich hřbitovů. Časopis katolického duchovenstva, 1883, číslo 10, str. 577-584.

umělecké⁵⁴³ z roku 1916 podotýká, že „hřbitovní umění, poněvadž jest hřbitovní, a hřbitov místem posvátným, musí býti nutně uměním náboženským, jež při křesťanském hřbitově tkví ve vyjadřování křesťanských idejí věro a mravoučných. Vše ostatní jest tomuto nejvyššímu pravidlu podříditi.“ Kachník dále plně v duchu doby obhajuje křesťanské umění proti umění světskému (zejména klasicistnímu a novorenesančnímu) a v rámci praktických pokynů hovoří jak o podobě a rozvržení plochy hřbitova a hrobových míst, tak i o jejich úpravě. Obsáhlou stať pak věnuje právě pomníkům. Uvádí, že „náhrobek musí býti uměleckým plodem ducha výtvarníkov. Raději jednoduchý, prostinký kříž, než šablonovité dílo kamenické. Nedostatek tvůrčí síly hledí řemeslní kameníci nahraditi hlazenou neb balvanovitou massou. Čím větší balvan, tím dražší pomník, a tím větší vděčnost a pietu domnívají se pozůstalí prokazovati zesnulému; ale netuší, že by za tutéž cenu byl umělec-sochař pořídil dílo v pravdě umělecké, jež by bylo bývalo skutečnou ozdobou hrobu a posvátného místa. V tomto směru potřebí obzvláště mnoho poučení a uměleckého výchovu. Laikové nevyznají se v biblické dějepřavě a v hagiografii jakož i v křesťanské archeologii tolik, aby mohli přiléhavě tvůrčí ideje sprádati. Zde jest na knězi, aby navázal styk se schopnými architekty, sochaři a kameníky a dával podněty a ideje co do obsahu; formu ponechávaje vynalézavosti a tvůrčí vloze výtvarníkově, a jen na varovné nábožensko-mravní hledisko se omezuje. Mnoho by po této stránce vykonati mohla pracovní diecéšní musea sbírkami a výstavami náhrobových památníkův a vzorků, jakož i pořádáním kursů pro hřbitovní umění.

Náhrobek jest zařaditi do celkového, esteticko-uměleckého vzhledu hřbitovního. Aby toho bylo dosaženo, přihlížeti jest při pořizování pomníku k materiálu, k velikosti a formě. Jedná-li se o náhrobek ozdobný a jemného provedení, potřebí voliti materiál tvrdý, jednolitý, jakým jest mramor, drobnozrnitý pískovec nebo vápenec. Nákladný přepych jest zbytečným. Nejlépe splývají s hřbitovním okolím pomníky z domácího materiálu: z hořického pískovce, slivenského vápence, z domácí žuly. Užije-li se mramoru, žuly neb syenitu, jest se vystříhati lesklého hlazení, neboť to hodí se sice dobře do slavnostních dvoran, ale nikoli do volné přírody, jež vše umělkované odmítá. Zvláště nesplyne nikdy s přírodou v ladnou symfonii hlazený černý sienit; působí chladně, až mrazivě. Nehodí se po stránce umělecké na hřbitov pomníky z cementu, porcelánu, keramické neb smaltové.

⁵⁴³ KACHNÍK, Josef: Křesťanský hřbitov po stránce umělecké (1-4). Časopis katolického duchovenstva, 1916, čísla 2-6.

Co do barvy materiálu, působí rušivě a nelibě veliké protivy. Bronz a vápenec dobře se snášejí. Původním náhrobovým materiálem bylo u nás převážně dřevo a kujné železo. K tomuto materiálu hřbitovní zeleň a flora ladně přiléhá; hřbitovy s různými dřevěnými a železnými kříži ve stínu okrasných stromův a keřů velmi dojmají; i nebylo by s prospěchem, aby dřevěné a železné kříže kamenickým průmyslem ze hřbitovů byly vytlačeny. Příliš vysoké, široké a hluboké náhrobky zaviňují nesoulad s náhrobky sousedními, menšími, třeba něžněji a mistrněji provedenými, nedovolující, aby se uplatnily. Jest tudíž dávati přednost pomníkům prostředních a menších rozměrů, což vždy na místě samém navrhovatelem budiž určeno; zpravidla nepřesahujž výška pomníku 1 1/2 až 2 m, šířka 3/4 až 1 m, hloubka 60 cm.

Forma pomníku jest hlavně záležitostí umělcovou. Má vyrůstti z materiálu, býti přizpůsobena místu a okolí a citům zemřelého i pozůstalých. Při kamenných náhrobcích užívá se plastiky, která však musí býti oduševněna a proto od umělce, nikoliv od řemeslníka pracována, aby svému účelu vyhovovala. Na společných pohřebištích členů řehole, kolegií, kapitul, rodin, bylo by zříditi náhrobek s vynikající plastikou, a jednotlivé hroby mramorovými deskami, křížkem, nápisem a snad jednoduchým ornamentem opatřenými označiti. Tvary dřevěných a železných křížů budtež různé, aby se monotonie vyvarovala. Doporučejí se tvary lidové, jak se v jednotlivých krajích a osadách vyvinuly. A bývají to zavdy skvostné práce zámečnické, stolařské a řezbářské. Dřevěné i železné kříže jest přiměřeně natřítí, jednak aby chráněny byly před zhoubným vlivem povětrnosti, jednak aby, odrážejíce se příliš od zeleně a květeny, nepůsobily rušivě. Černá barva mysl stísňuje a příliš zesmutňuje. Přiměřeně zlad'ují při dospělých zesnulých náhrobky barev temnějších, při svobodných a dětech barev světlejších: bílé, modré se zlatým olemováním.

Náhrobek sám o sobě bez poměru k okolí působí na návštěvníka, když se před ním zadumá. Požadavkem uměleckého vnímání jest, aby na pomníku plochy a výplně souměrně byly rozděleny a plastika i nápis - o sobě ucelené - příslušné místo zaujímaly. Plastika i nápis přimykajez se ke slohu pomníku. Ke štíhlému pomníku nehodí se nápis tvaru baňatého; k barokovému náhrobku nepřiléhá písmo gotické; bílému mramoru nesluší písmo černé, aniž sluší mu černá deska s třpytivě zlatým nápisem. I rozdělení řádků nápisu není bez umělecké důležitosti. Hlavní věcí ovšem jest, aby byl nápis čitelným, jinak nemá účelu. Náhrobky nutno udržovati a v původní úměrnosti restaurovati. Péče o to náleží duchovnímu správci.“

Výše uvedené skvěle dokládá praxi, která byla na přelomu 19. a 20. století v rámci křesťanské funerální architektury prováděna, požadována a respektována. Místní duchovní správci byli v úzkém kontaktu s kamenosochaři ve farnosti. Kamenické dílny byly v těsné blízkosti hřbitovů (Uherský Brod, Staré Město), tudíž vliv duchovních na konečnou podobu nabízené produkce byl nesporný.

5. APLIKACE POZNATKŮ V SOUČASNÉ PRAXI

Snahou každého vlastníka by mělo být zachovávat drobnou sakrální architekturu v dobrém stavu, pečovat o ni a předcházet jakýmkoliv činnostem, které by směřovaly k poškození tohoto kulturního dědictví. Drobná sakrální architektura tak, jak jsme si ji představili výše, je dokladem kulturního a myšlenkového vývoje našich předků. Je dokladem jejich vnímání světa a odráží hodnoty jejich křesťanského vnímání světa. Proto je nezbytné tento kontext vnímat i v souvislosti s obnovou těchto památek. Znalost souvislostí, které předcházely vzniku konkrétní památky, znalost konkrétního autora díla, schopnost i u jinak anonymního díla na základě tvarosloví dokáže významně zkvalitnit a zefektivnit práce obnovy. Následující kapitoly předkládají základní kontext památkové obnovy drobné sakrální architektury ve vazbě na poznatky získané identifikací prezentovaných autorů a jejich rozpoznávaných prací.

5. 1 DROBNÁ SAKRÁLNÍ ARCHITEKTURA A CÍRKEVNÍ A STÁTNÍ PAMÁTKOVÁ PÉČE

5.1.1. Církevní památková péče

Církev měla a má zájem na zachování sakrálního umění a sakrálních památek. Z hlediska partikulárního církevního práva máme na našem území již od poloviny 18. století doloženou povinnost žádat konzistoř o povolení svěcení nově budovaných sakrálních objektů, přičemž náležitosti žádostí o povolení se v čase vyvíjely s tím, jak se zvyšovaly nároky na podobu objektů, zajištění majetkoprávních vztahů a budoucí údržby. Jasnou a konkrétní podoby církevní péče o památky se v olomoucké arcidiecézi dostalo tím, když byly v roce 1918 olomouckou arcidiecézní uměleckou radou vydány „*Zásady péče*

*o církevní umělecké památky*⁵⁴⁴. Tyto zásady prvořadě stanovily, že úkolem umělecké rady (která byla poradním sborem konsistoře ve všech věcech spadajících pod obor církevního umění) bylo aktivně vyhledávat církevní umělecké i historické památky a starat se o budování zájmu pro křesťanské umění v arcidiecézi olomoucké. K dosažení vytknutého cíle měla rada stanoveny konkrétní cíle:

a) Poučovat slovem i tiskem o různých odvětvích církevního umění, zejména instruktivními kursy, přednáškami, výročními zprávami (nebo časopisem).

b) Pečovat o diecézní muzeum olomoucké, pořádat umělecké výstavy.

e) Pátrat po památkách církevního umění, dokumentovat je za účelem uveřejnění nebo uložení v diecézním muzeu.

d) Starat se o zachování a umělecky bezvadnou opravu památek církevního umění. Zde spadala péče o umělecké památky a jejich ochrana. Zdůrazněna byla jejich záchrana na původním místě a v původním prostředí. Dále bylo vytyčeno dbát nejen o to, aby sakrální umělecká díla nebyla ničena, nýbrž také o to, aby nebyla bez dovolení církevních úřadů a bez předchozí porady s uměleckou radou svévolně obnovována.

e) Dle možnosti se rada měla snažit o odstranění všeho nedůstojného a nevhodného z veřejných posvátných míst.

f) Dávat podnět k tomu, aby nová díla sakrálního umění byla tvořena v duchu a odpovídajícím slohu. Rada měla podávat dobrozdání o předložených stavitelských nákresech a udržovat kontakt s výtvarnými umělci.

K uskutečnění těchto úkolů napomáhaly umělecké radě činné a kontrolující orgány rozesté po všech děkanátech arcidiecéze. Za tím účelem měly být pokud možno pro každý děkanát ustanovení dopisující členové neboli **korespondenti** diecézní umělecké rady. Jejich povinností bylo dle možnosti dohledat všechna umělecká díla a zjistit jejich stav (v děkanství nebo obvodu jejich působnosti), seznámit se se vším, co by mohlo po stránce historicko-umělecké tyto umělecké památky doplnit; bdít nad nimi, starat se o jejich zachování eventuálně požádat o jejich záchranu uměleckou radu. Korespondenti dále měli vést soupisy církevních památek movitých i nemovitých, dokonce i „*méné pozoruhodných staveb (božích muk apod.), k nimž poutají se lidové pověsti*“. Na činnost

⁵⁴⁴ Acta Curiae Archiepiscopalis Olomucensis, 1918, číslo. 6980.

korespondentů pak měli dohlížet tzv. **konzervátoři**. Ti byli zvoleni z členů arcidiecézní umělecké rady a měli to být muži, kteří „*svými pracemi v oboru výtvarných umění, archeologie a dějepisného bádání svou způsobilost osvědčili*“.

Výše uvedená organizace a stanovené úkoly byly v roce 1919 upraveny a zpřesněny spolu s tím, jak se změnilo kulturní a politické klima se vznikem Československa. Nicméně základ církevní památkové péče byl dán a v zásadě zachován.

Církevnímu umění a péči o něj se věnuje i jeden z dokumentů II. vatikánského koncilu: Konstituce o posvátné liturgii (Sacrosanctum Concilium). Tento dokument mimo jiné jasně definuje poslání sakrálního umění: „*to má vycházet z toho, aby ukazovalo krásu Boha v lidských dílech a má oslavovat Boha*“. Zároveň se zde hovoří o tom, že církev byla vždy přítelkyní krásného umění a vždy vykonávala i dohled a posouzení umění určeného pro církevní účely. Církev se však nikdy nehlásila k jednomu určitému stylu, ale dle potřeby doby bylo možno měnit i umělecké vyjádření. Konstituce také vybídla k tomu, aby biskupové vytvořili liturgickou komisi. Ta má sdružovat odborníky z řad liturgiky, církevních staveb, posvátného umění, duchovní správce; má zapojit i laiky k podpoře liturgické obnovy. Mají se zřídit komise pro liturgickou hudbu a komise pro sakrální umění.

5.1.2 Drobné sakrální památky jako předmět památkové ochrany – vývoj státem vykonávané péče o památkový fond⁵⁴⁵

Právní rámec památkové ochrany, jako jednoho z veřejných zájmů, je v současnosti vykonáván v první řadě zákonem č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů, a to v přímé návaznosti na další právní předpisy. Z nich je nutno zmínit vyhlášku č. 66/1988 Sb., kterou se provádí zákon o státní památkové péči; dále pak zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu a zejména zákon č. 500/2004 Sb., správní řád. V rámci správního trestání či obecně vymáhání povinností stanovených zákonem o státní památkové péči je aplikován zákon č. 250/2016 Sb.,

⁵⁴⁵ Tato podkapitola se v rámci vývoje právních norem zaštiťujících státní památkovou péči opírá o: KAIGL, Jan a PECHOVÁ, Kateřina a ZÍDEK, Martin. *Příručka vlastníka kulturní památky*. Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2001; *Památková péče v ČR - Stručný přehled historického vývoje památkové péče na území České republiky*. Dostupné online: <https://mk.gov.cz/pamatkova-pece-v-cr-cs-244>; citována 31.01.2024; *Metodika určování rozsahu kulturních památek a způsob jejich evidence* (Metodika Národního památkového ústavu, 2023).

o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Z velké množiny dalších právních předpisů (i těch nadnárodních) je pro naši potřebu vhodné zmínit usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, Úmluvu o ochraně archeologického dědictví Evropy (Maltskou konvenci - revidovanou), Úmluvu o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví, Úmluvu o ochraně architektonického dědictví Evropy (Granadskou úmluvu) a v neposlední řadě též Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod.

Z historického hlediska je potřeba si uvědomit, že prvky drobné krajinné architektury byly již v minulosti předmětem cílené ochrany, nicméně ta byla založena na zájmu církve a jejích úřadů, též i samotných věřících na udržení jejich dobrého stavu. Byť byly tyto objekty (především díla, u nichž bylo nespornou hodnotou stáří) vnímány z části jako doklady řemeslného umu či způsobu myšlení, zásadní roli zde stále hrála prostá úcta k hmatatelnému projevu víry.

Na území habsburské monarchie, a tedy i na území českých zemích, se formalizace památkové ochrany dostalo s vydáním nejstarších obecně závazných předpisů na ochranu památek za vlády císařovny Marie Terezie (1740-1780). Ovšem i zde je nutno uvést, že se jednalo spíše o ochranu památek starobylých.⁵⁴⁶ Výkon památkové péče jako takový byl následně zajišťován prostřednictvím specializovaného odborného orgánu - Ústřední komise pro zjišťování a zachování stavebních památek, založené v roce 1850.⁵⁴⁷ Zde už je potřeba dodat, že předmětem zájmu komise měla být především péče o nemovité památky stavební, proto většinu v jejím složení tvořili právě architekti. Komisi doplňoval i pomocný sbor 120 konzervátorů a dopisovatelů. V r. 1872 byla působnost komise, jejíž název byl změněn na Komise k vyhledávání a zachování uměleckých a historických památek, rozšířena i na památky movité. V království Českém byla v r. 1890 založena Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, v jejímž programu též bylo vydávat Soupis památek historických a uměleckých v království Českém, jehož redaktorem byl mimo jiné okresní konzervátor ThDr. Antonín Podlaha.⁵⁴⁸ V roce 1911

⁵⁴⁶ Jedním z nejstarších obecně závazných nařízení byl dvorský dekret z 24. 2. 1776, doplněný dekretem z 5. 3. 1812. Oba tyto dokumenty obsahovaly povinnosti nálezců starožitností, mezi které byly kromě starých mincí zahrnuty i další nalezené pamětihodnosti.

⁵⁴⁷ Komise byla zřízena nejvyšším rozhodnutím z 31. 12. 1850 při Ministerstvu obchodu, průmyslu a veřejných prací. Její stanovy byly schváleny v roce 1853 a v roce 1859 byla převedena k Ministerstvu kultu a vyučování. V roce 1872 byla její působnost rozšířena i na památky movité a tato změna přinesla i nový název – Komise k vyhledávání a zachování uměleckých a historických památek.

⁵⁴⁸ Narodil se 22. ledna 1865 v Praze, zemřel 14. února 1932 tamtéž. Český římskokatolický kněz, teolog, archeolog, historik umění a docent Univerzity Karlovy. Sám byl autorem nebo spoluautorem čtrnácti

byla komise přebudována na odborný úřad spojený s vědeckým ústavem pro výzkum a odbornou inventarizaci uměleckého majetku ve státě. C. K. ústřední komise pro zachování památek měla vykonávat bezprostřední veřejnou péči s cílem, aby umělecké a historické památky byly vyhledány a zachovány.

V nově vzniklém Československu byl dřívější systém rakousko-uherské památkové péče v zásadě respektován a dále rozvíjen. Došlo k založení prvních samostatných státních památkových úřadů, zpřesňovány byly způsoby soupisů i vlastní dokumentace památek.⁵⁴⁹ V období první samostatné Československé republiky však nedošlo k přijetí speciálního zákona na ochranu památek, byť se usilovně pracovalo na právním předpise o ochraně kulturních památek. Došlo tak pouze ke shodě o obecných principech a zásadách, kterými se měl připravovaný zákon v budoucnu zabývat. V letech nacistické okupace působil v Praze Památkový úřad s pobočkou v Brně⁵⁵⁰ a v poválečném období působily na našem území dva samostatné památkové úřady: Státní památkový úřad v Praze (pro oblast Čech) a Státní památkový úřad v Brně (pro oblast Moravy a Slezska). V roce 1946 vznikla Národní kulturní komise pro správu státního kulturního majetku, která měla na základě dekretů prezidenta republiky z r. 1945 spravovat zestátněné hrady, zámky a jejich mobiliář. V roce 1952 bylo nařízením vlády č. 112/1951 Sb., o reorganizaci státní památkové péče, stanoveno, že orgány památkové péče se stávají krajské národní výbory a ministerstvo školství, věd a umění. Národní kulturní komise se stala Ústřední komisí státní památkové péče (poradním sborem ministra) a památkové úřady v Praze a Brně byly změněny na památkové ústavy. Období 50. let 20. století však zůstalo dobou nejasností ohledně kompetencí v rámci památkové ochrany, přičemž určité světlo do problematiky vnesl až zákon č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách, který ustanovil Státní ústav památkové péče a ochrany přírody (1958–1990), jehož posláním bylo vytvářet odborně metodickou, vědecko-výzkumnou a informační základnu oboru památkové péče a ochrany přírody. Nutno však dodat, že ústav sám o sobě nebyl orgánem památkové péče, tím byly národní výbory a ministerstvo. Jak bylo uvedeno v úvodu této

svazků této základní edice českých památek. Dále sepsal sedm svazků Posvátných míst království Českého, které vyšly česky nákladem Dědictví Sv. Jana Nepomuckého.

⁵⁴⁹ Státní památkové úřady poměrně úzce spolupracovaly ordinariáty. Památkový úřad dohlížel nad realizací podstatných změn v interiérech kostela a informoval prostřednictvím ordinariátu o povinnosti hlášení uvažovaných změn duchovenstvu. Dále například opakovaně upozorňoval na nevhodné prodeje starožitného kostelního mobiliáře, případně upozornění na nutnost hlásit pokusy o nelegální obchod se starožitnostmi. Srovnej: Acta Curiae Archiepiscopalis Olomucensis, 1931, č. 10. 806 a 1932, číslo. 18.964.

⁵⁵⁰ Viz informace, kterou přinesla Acta Curiae Archiepiscopalis Olomucensis, 1941, číslo 19.024.

části, v současnosti je státní památková péče vázána na zákon č. 20/1987 Sb., přičemž tento zákon, účinný od 1. 1. 1988, přinesl několik změn. Tou nejzásadnější zřejmě bylo to, že památky přestaly být chráněny *ex lege*, nýbrž věc se mohla stát kulturní památkou až na základě právní moci rozhodnutí ministerstva.

Následující kapitoly se budou věnovat situacím, kdy má dojít k obnově díla, které bylo prohlášeno za kulturní památku ve smyslu zákona o státní památkové péči.

5. 2 POJEM RESTAUROVÁNÍ V PRAXI PAMÁTKOVÉ PÉČE

Zákon o státní památkové péči ve svém ustanovení § 14 odst. 1 stanovuje, že zamýšlí-li vlastník kulturní památky provést údržbu, opravu, rekonstrukci, **restaurování** nebo jinou úpravu kulturní památky nebo jejího prostředí, je povinen si předem vyžádat závazné stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností, a jde-li o národní kulturní památku, závazné stanovisko krajského úřadu.

Jednou z forem obnovy kulturní památky je tedy její restaurování. To, co je „restaurováním kulturní památky“, určuje ustanovení § 14 odst. 6 zákona o státní památkové péči. Jde o souhrn specifických výtvarných, uměleckořemeslných a technických prací respektujících technickou a výtvarnou strukturu originálu. Hned z navazujícího odstavce téhož paragrafu vyplývá, že předmětem restaurování může být jen kulturní památka nebo její část, která je dílem výtvarného umění nebo uměleckořemeslnou prací.

Nezbytným a v zásadě nejdůležitějším předpokladem restaurování je fyzická existence originálu. Restaurovat lze pouze tu věc, která se jako celek či v alespoň v dotčené části dochovala jako původní, originální (pro příklad si uveďme, že zejména u nástěnných maleb například v drobné venkovské kapli v minulosti mohlo dojít k tomu, že zanikly, když byla omítka otlučena až na podkladový stavební materiál. Pokud se nyní obnovuje prostor a obnovuje se i s předpokládanou výzdobou v podobě nástěnné malby – kupříkladu na základě fotografie, nelze hovořit o restaurování. Zde by se jednalo o rekonstrukci). Obdobně je podmínkou restaurování kulturní památky, aby byla respektována nejen výtvarná, ale i technická struktura originálu. Cílem restaurování není jen věrnost vzhledu, ale i materiállová věrnost.

Restaurování může provádět pouze fyzická osoba, která je k tomu výslovně oprávněna podle § 14a nebo § 14b zákona o státní památkové péči. Pokud předmětem zásahu je kulturní památka nebo její část, která není dílem výtvarného umění ani uměleckořemeslnou prací, o restaurování nejde, a to ani v případě, pokud by práce byly v žádosti o závazné stanovisko označeny jako restaurování nebo pokud by tyto práce prováděl restaurátor. V těchto případech půjde o jinou formu obnovy kulturní památky (zpravidla o údržbu či opravu).

5. 3 RESTAURÁTORSKÝ PRŮZKUM A ZÁMĚR

Žádost o závazné stanovisko k restaurování kulturní památky obsahuje určitá specifika. Vyjma obecných obsahových náležitostí podle § 45 odst. 1, resp. § 37 odst. 2 správního řádu musí žádost o restaurování kulturní památky obsahovat náležitosti podle § 10 odst. 2 vyhlášky č. 66/1988 Sb. Ustanovení § 14 odst. 3 zák. o st. památkové péči předpokládá, že závazné stanovisko se vydává k přípravě nebo realizaci zamýšlené obnovy kulturní památky. V případě restaurování je většinou vhodné posoudit záměr ve dvou fázích. To znamená nejdříve vyhodnotit samostatnou přípravu záměru (pokud spočívá v destruktivních zásazích souvisejících s průzkumnými pracemi) a následně samostatný záměr realizace restaurování.

Zde je potřeba podotknout, že zákon o státní památkové péči vyloženě nestanoví, že dokumentaci průzkumových prací či restaurátorský záměr musí zpracovávat restaurátor s povolením MKČR, realizaci sond či snímání vzorků a jejich vyhodnocení by se restaurátor účastnit měl, neboť i restaurátorský průzkum je třeba považovat za jednu z fází restaurování kulturní památky. Nevhodná volba místa odběru vzorku či chybně zvolená technologie odběru vzorku totiž mohou vést k poškození kulturní památky.

Závazné stanovisko k přípravě restaurování, na jehož základě bude restaurování dále připravováno, nikoli však ještě realizováno, může v souladu s § 10 odst. 3 písm. a) a b) vyhlášky č. 66/1988 Sb. stanovit následující podmínky: vymezení konkrétních průzkumných a výzkumných prací a stanovení způsobu jejich dokumentace, požadavky na záměr restaurování, na technický a technologický postup, na návrh konečného výtvarného řešení a požadavky na grafické podklady.

5.3.1 Restaurátorský průzkum

Restaurátorský průzkum se zaměřuje na posouzení a vyhodnocení dochovaného stavu památky. Dokumentace navrhovaných prací musí obsahovat základní informace o památce (přesný název, rejstříkové číslo Ústředního seznamu kulturních památek ČR, vlastníka, rozměry, datování, historii, známé zásahy obnovy). Nutnou součástí je fotodokumentace současného stavu památky. Základní restaurátorský průzkum by měl mít nedestructivní charakter. Stav památky bývá v této fázi hodnocen na základě podrobné vizuální kontroly, a to z hlediska případné degradace materiálu, mechanických poškození atd. Je provedena přesná lokalizace a určení zjištěných druhů poškození. U nedestructivního průzkumu NENÍ nutno žádat o závazné stanovisko orgánu památkové péče.

V případě, že je nutné přistoupit k destruktivnímu restaurátorskému průzkumu, JE v případě kulturních památek VŽDY NUTNÉ žádat o závazné stanovisko orgánu památkové péče. K žádosti je potřeba připravit podklady, které budou obsahovat informace o navrhovaných postupech průzkumových prací (způsobu provedení) a zejména o počtech odebíraných vzorků a sond, přesné určení míst odběrů a sond, dále potřebné nástroje či materiály nezbytné pro provedení průzkumů. Je vždy nutné mít na paměti, že u destruktivního průzkumu se v zásadě vždy jedná o nevratný zásah do hmoty a podstaty památky, přičemž tento by měl být vždy regulován na nezbytné minimum.

5.3.2 Restaurátorský záměr

Na základě vyhodnocení poznatků vyplývajících z průzkumových prací je následně vypracován restaurátorský záměr, který zahrnuje návrh technického a technologického řešení obnovy památky včetně všech materiálů doporučených k použití. Záměr restaurátorského průzkumu by měl obsahovat konkrétní návrhy prací, přesné a srozumitelné vymezení (i grafické) jejich rozsahu, potřebné nástroje a navrhované materiály. Není-li navrhováno restaurování in situ, vždy je nutné zvážit rizika a výhody přemístění památky do restaurátorské dílny a zpět na své místo. Zároveň je nezbytné pamatovat na vhodné mechanické zabezpečení památky během přepravy. Po dokončení restaurování památky restaurátor vypracuje závěrečnou restaurátorskou zprávu, která

musí obsahovat podrobnou dokumentaci stavu památky před restaurováním, jednotlivé fáze obnovy, stav památky po restaurování a doporučení následné údržby.

5. 4 APLIKACE ROZPOZNANÉHO TVAROSLOVÍ A JINÝCH URČUJÍCÍCH PRVKŮ U DÍLEN V RÁMCI PŘÍPRAVY RESTAURÁTORSKÉHO ZÁMĚRU

Restaurování uměleckého díla by mělo vycházet z komplexního přístupu k danému objektu a měl by mu předcházet průzkum jak restaurátorský, tak i pramenný. Restaurátor by neměl vnímat onu památku pouze jako „umělecky pojednanou hmotu“, nýbrž jako autorskou práci, kdy přístup, tvarosloví, výraz uměleckého díla a použité materiály tvoří základní hodnoty, které by měly být chráněny a zohledněny při návrhu obnovy. Zejména v případech, kdy má u památky dojít k domodelaci či doplnění chybějících partií je nezbytná komparace známých prací téže dílny či téhož autora, aby bylo možné vycházet prokazatelně jím používaných tvaroslovných prvků, dekorů, reliéfních motivů, typu písma apod.

V rámci určení autorských děl drobné sakrální architektury v krajině jihovýchodní Moravy lze využít následujících poznatků k rozpoznáním kamenosochařským dílnám sídlícím na sledovaném území:

Václav a Štěpán Minaříkovi

Časové určení:

Václav 1849 – 1876, Štěpán 1856 - 1877

Územní vymezení:

Václav – Uherskohradištsko, Uherskobrodsko; Štěpán – Zlínsko, Luhačovicko.

Charakteristické tvarosloví:

Václav: vegetabilní motivy na soklu, obloučková vpadlina, novogotické litery, vyložená profilovaná římsa s volutovými křídly, půlválcový segment s nízkou hranolovou patkou nesoucí litinový kříž s korpusem.

Štěpán: celkově těžší rustikální rukopis, vegetabilní motivy na soklu, obloučková vpadlina, písmo neumělé (chybné) profilovaná římsa, dělená gloriola u Matky Boží, Arma Christi, patka kříže ve tvaru srdce, lidově pojednaná figura Krista.

Signatura:

Václav: *Wáclaw Minařík/ Mistr kamenický/ z Uh. Brodu (1858); WENZL MINARIK/ Mistr Ka/ Z uh Brodu (1856); Wac. Minářika/ mist. Kame./ z Brodu (1869);*

Štěpán: *ŠTĚPAN MINAŘÍK (1867); ŠTE/PAN MINAŘÍK ZE SEHRADIC (1870); Stepan/minarik z Pozlovic (1872)*

Navazující dílna:

Není.

Jan Trňák

Časové určení:

1874 - 1895

Územní vymezení:

Uherskobrodsko.

Charakteristické tvarosloví:

Vysoký úzký dřík kamenného podstavce, niky s lomeným obloukovým závěrem, rustikální reliéfy světců v nikách.

Signatura:

J. Trňák Uh. Brod (1877); J. Trňák v Brodě (1878, 1879);

Navazující dílna:

Není.

Jan Záhořík

Časové určení:

1883 - 1898

Územní vymezení:

Uherskobrodsko.

Charakteristické tvarosloví:

Smíšené, doplněné sériově vyráběnými a dodávanými doplňky (litinové kříže, reliéfy Matky Boží), s proměnnou podobou sekaného písma.

Signatura:

J. Záhořík/Ung. Brod (1884); J. Záhořík./U. Brod (1885, 1887, 1889, 1892); J.Zahořík.u.Brod (1885); J. Záhořík. U. Brod (1891).

Navazující dílna:

Vdova Julie Záhoříková (1898-1918).

Signatura:

J. Záhoříková/ Mistrová/ Uh. Brod. (1900); J. Záhoříková/ Uh. Brod (1901); J. Záhoříka/ vdova (1902); J. Záhoříka vdova/ v Uh. Brodě. (1903); J. Záhoříka vd./ Uh. Brod (1906); J. Záhoříka vd. U. Brod (1907); J. ZÁHOŘÍKA/ vdova/ U. BROD (1910); J.ZÁHOŘÍKA vdova U.BROD (1911).

Jaroslav Lužný

Časové určení:

1918 – 1948 (?)

Územní vymezení:

Uherskobrodsko.

Charakteristické tvarosloví:

Smíšené, zaměřené zejména na funerální architekturu běžné provenience.

Signatura:

JAR. LUŽNÝ UH. BROD (1928); J. LUŽNÝ UH. BROD (bez datace).

Navazující dílna:

Není.

František Zajíc

Časové určení:

1904 – 1907

Územní vymezení:

Uherskobrodsko.

Charakteristické tvarosloví:

Kvalitní sochařská práce včetně figurálních motivů, podstavec s mělkou nikou s obloukovým závěrem, v nice reliéf Matky Boží; jde zpravidla o pohled z profilu, tvář směřuje vzhůru, ruce jsou sepjaty v bolestném gestu.

Signatura:

F. ZAJÍC./ U. BROD (1906); F. ZAJÍC./ UH. BROD (1906).

Navazující dílna:

Vdova Vojtěška Zajícová (1907-1909).

Signatura:

V. ZAJÍC/ UH. BROD (1908).

Ludvík Petřík

Časové určení:

1909 – 1916/1921

Územní vymezení:

Uherskobrodsko.

Charakteristické tvarosloví:

Sokl s obloučkovým vlysem, mělká vpadlina s obloukovým závěrem, podoba liter a způsob jejich umístění v rámci nápisových polí (písmo je ostře řezané, u podstatné části děl je horní řádek textu vysekán do oblouku).

Signatura:

L. PETŘÍK/ UH. BROD (1909).

Navazující dílna:

Není.

Vincenc Gregor

Časové určení:

1921 – 1952

Územní vymezení:

Uherskobrodsko.

Charakteristické tvarosloví:

Basreliéf Matky Boží na podstavcích - hlava krytá šatem, tvář otočena vlevo, pohled mírně vzhůru, ruce sepjaty v bolestném gestu; tělo Ukřižovaného silně prověšeno, hlava kleslá k rameni, výrazná bederní rouška: je svázána na Kristově levém boku a její spodní lem přesahuje délku těla a je podvlečen pod přibitá chodidla, kde je dále spuštěn.

Signatura:

GREGOR a SPOL. UH. BROD (1921); GREGOR a SPOL/ UH. BROD (1922); V. Gregor Uh. Brod (1924); V. GREGOR/ UH. BROD (1926); Gregor Uh. Brod (1927, 1936); V. GREGOR UH. BROD (1941).

Navazující dílna:

Není.

Václav Beck

Časové určení:

1865 – 1873

Územní vymezení:

Uherskohradištsko.

Charakteristické tvarosloví:

Stlačené figury, rustikální rukopis.

Signatura:

Václav Bek/ sochař a pozlatitel/ v Hradišti.

Navazující dílna:

Na sledovaném území není. Václav Beck zakládá svoji dílnu v Prostějově (1873 - 1921), po jeho smrti zde pokračuje syn Václav.

František Zbořil st.

Časové určení:

1889 – 1918

Územní vymezení:

Uherskohradištsko, Uherskobrodsko, Valašskokloboucko, (SK – Gbely, Šaštín, Prietržka, Kúty, Kuklov, Mokřý Háj).

Charakteristické tvarosloví:

Novogotické prvky u vysokého podstavce; kvalitní sochařské i kamenické provedení.

Signatura:

F. Zbořil Uh. Hr. (1890); *Fr. Zbořil St./ Město.* (1893); *F. Zbořil/ Hradiště.* (1893); *F. Zbořil Uh. Hradišť.* (1893); *F. Zbořil Uh. Hradiště* (1893, 1899, 1904, 1905, 1906, 1910, 1911, 1912, 1913, 1914); *Zbořil/ Uh. Hradiště* (1893); *F. Zbořil/ Uh. Hradišť.* (1894); *F. Zbořil uh. Hradišť.* (1895); *Zbořil. Uh. Hradiště.* (1895); *F. Zbořil - Uh. Hradiště* (1903); *F. Zbořil St. Město* (1911).

Navazující dílna:

František Zbořil ml. (1918/1922 – 1927); František Zbořil nejml. (1927-1966?).

Signatura:

F. ZBOŘIL (první použití už 1908, pod otcovým vedením).

Josef Topenčík

Časové určení:

1914 – 1918

Územní vymezení:

Uherskohradišťsko.

Charakteristické tvarosloví:

Kvalitní sochařské i kamenické provedení spíše běžné provenience.

Signatura:

TOPENČÍK (1932); *TOPENČÍK UH. HRADIŠTĚ* (1936).

Navazující dílna:

Není.

Jindřich Náplava

Časové určení:

1880? – 1899

Územní vymezení:

Buchlovicko, Uherskohradišťsko, Uherskobrodsko, (SK – Smolinské).

Charakteristické tvarosloví:

Kvalitní sochařské i kamenické provedení, stlačený dřík, protažený korpus se subtilními končetinami.

Signatura:

JINDŘICH NÁPLAVA/ Kamenický Mistr/ z Buchlovic (1884); Jin. Náplava k.m./ v Buchlovicích (1885); Jindřich Náplava M. K./ v Buchlovicích (1886); JIND. NAPLAVA/ Buchlovic (1889); JIN. NAPLAVA/ Buchlovic (1890); Jindřich Náplava./ Kamenický Mistr./z Buchlovic (1891); Jindřich Náplava/ z Buchlovic (1891); Jindřich Náplava/ K.M. Buchlovic (1892); JNB (1892); Jindřich Náplava/ K.M. v Buchlovicích (1892); Jindřich Náplava/ Kamenický mistr/ v Buchlovicích (1893); J. NAPIAVA/ K. M. v Buchlovicích (1893); Jindřich Náplava/ kamenický mistr/ v Buchlovicích (1894); Jindřich Náplava/ v Buchlovicích (1894); Jindřich Náplava/ z Buchlovic (1899); Jindřich Náplava. K.M. Buchlovic. (1899).

Navazující dílna:

Není.

František Ekart

Časové určení:

1868? – 1880?

Územní vymezení:

Valašskokloboucko, Hornolidečsko.

Charakteristické tvarosloví:

Rustikální rukopis, novogotický dekor, nápisy ve štíhlém podstavcovém poli.

Signatura:

Zhotovitel/ F. Ekart (1877-1879).

Navazující dílna:

Není.

František Lang

Časové určení:

1869 – 1896

Územní vymezení:

Zlínsko, Valašskokloboucko.

Charakteristické tvarosloví:

Rustikální rukopis, novogotický dekor, víceboký podstavec, pás s květovým dekorem (květy jsou šestilisté), na pás pak přímo navazuje profilovaná římsa. Z ní vychází patka pylonového dřívku, jehož čtyři strany nesou čtyřbokou vpadlinu, vertikální rohy jsou zkosené. Čelní strana dřívku je ve spodní části doplněna o drobný, ale s důrazem na detail provedený reliéf svatého Jana Evangelisty s kalichem.

Signatura:

F. Lang/ v Želechovicích. (1881); F. LANG/v Želechovicích (1884, 1886).

Navazující dílna:

Jan Svoboda v Želechovicích (1896-1914).

Josef Gregor

Časové určení:

1890? – 1908?

Územní vymezení:

Zlínsko, Luhačovicko.

Charakteristické tvarosloví:

Kvalitní sochařské práce, figurální motivy.

Signatura:

J. GREFOR/ sochař a řezb./ VELKÝ OŘECHOV (1895); J. GREGOR/ V. Ořechov. (1895); J. GREGOR./ V. OŘECHOV (1898).

Navazující dílna:

Není.

Josef Lukašik

Časové určení:

1919 – 1948?

Územní vymezení:

Napajedelsko, Zlínsko.

Charakteristické tvarosloví:

Kvalitní sochařská práce, křesťanské reliéfní motivy pomníků padlým vojákům, konzervativní hřbitovní produkce.

Signatura:

J. LUKAŠÍK/ NAPAJEDLA (1924, 1927); J. LUKAŠÍK NAPAJEDLA (1928)

Navazující dílna:

Není.

Uvedené poznatky je možno doplnit fotodokumentací, která je přílohou této práce, a to jak v tištěné podobě, tak ve větším rozlišení v elektronické podobě na CD nosiči.

6. ZÁVĚR

Drobná sakrální architektura se od 90. let 20. století opět stala předmětem zájmu laické i odborné veřejnosti. Její obnova se stala jednou z priorit obecních a městských samospráv, část veřejných prostředků byla a je pomocí rozličných dotačních titulů určena na obnovu těchto památek. Je však potřeba si přiznat, že obecné vnímání drobné sakrální architektury je značně rozdílné a závisí na několika faktorech. Jistě zásadní roli hraje míra religiozity dané lokality. Území s tradiční a stále žitou vírou zpravidla pečují o své sakrální památky dlouhodobě a s vědomím odpovědnosti nad nimi. Zcela jiná situace je například na územích osídlených po 2. světové válce. Zde došlo k přetrhání kolektivní tradice místa, došlo ke ztrátě paměti památek v krajině. A stav mnoha takových objektů je žalostný. Svou roli v péči o veřejný majetek, jakým mnohé prvky drobné sakrální architektury jsou, hraje i anonymita velkých městských sídel. Lidé zde často přestávají sakrální architekturu v ulicích vnímat jako svoji, vytrácí se jakési vztahové pouto, které bylo kdysi tvořeno tím, že se památka společně ctíla v rámci veřejných pobožností i soukromé zbožnosti. Drobné sakrální památky jsou tedy vnímány buď jako přetrvávající hmatatelné doklady křesťanské víry a zbožnosti svých pořizovatelů a nyní i svých udržovatelů, nebo jsou vnímány jako prostá umělecká (v zásadě žánrová) díla, jejichž hodnota se odvíjí od výtvarné kvality, stáří, míry dochovanosti či v lepším případě i historickém kontextu. Zcela však odpadá onen prvek posvátného. Je otázkou, zda nejlepším přístupem k péči o drobné sakrální památky by nebyla jakási kombinace obojího. Tedy kvalitní péče o umělecké dílo současně s vědomím toho, co památka pro své donátory představovala, co vyjadřovala.

Předložená práce se pokouší vnímat drobnou sakrální architekturu v několika navzájem provázaných rovinách. Jejím přínosem pro péči o krajinnou sakrální architekturu jihovýchodní Moravy je identifikace autorských dílen zhotovujících tato díla na přelomu 19. a 20. století. Jejich rozpoznání vkládá do historie jednotlivých památek další hodnotu. Zejména u starších děl se tak stírá část anonymity a vedle donátora (pokud je znám) je tak možné zasadit i zhotovitele. Zároveň je díky této práci poprvé možno souhrnně představit základní osudy těch, kteří svou prací na dlouhá léta utvářeli vnímání kulturní krajiny na pomezí Valašska a Slovácka.

Za velmi důležitou součást poznání historie a vývoje drobné sakrální architektury považují administrativní proces související s postavením a žehnáním daných objektů,

včetně souvisejících specifik u dílčích typů děl (křížové cesty, náhrobky, válečné památníky). Jednak je korespondence v této věci cenným pramenem v badatelské činnosti k historii kamenosochařských dílen, na které se dokumenty v některých případech odkazují, a jednak znalost postupů a požadavků církevních úřadů skvěle dokresluje dobový kontext. Pomáhá s časovým určením u anonymních památek či k poznání vývoje památky v rámci případných úprav (například u opakovaných žádostí o povolení k žehnání). V rámci onoho procesu byla posuzována podoba objektu, její umístění, mnohdy zhotovitel a zejména pak to, jak bude o dílo dále pečováno. Takže zájem donátora, autorský přístup a požadavky církevního úřadu nám dohromady tvoří celek, z něhož lze vyvodit obrázek tehdejšího (křesťanského) myšlení.

Vše uvedené by mělo být využito k efektivní a konkrétní péči o památky. Tato práce může být využita jako pramenná základna, ale rovněž chce být pomůckou pro přípravu záměru obnovy u popsaných památek. Proto je v práci uváděn jejich popis včetně přepisů podoby signatur a nápisů.

PRAMENY

Archiv obce Rudimov, Kronika SDH Rudimov 1907 až 1988, digitalizovaná kopie uložena na Obecním úřadě v Rudimově.

Farní úřad Brumov, archiv, Kniha ohlášení služeb Božích 1871-1881.

Farní úřad Březová, archiv, Pamětní kniha farnosti od roku 1894.

Farní úřad Kunovice, archiv, Kronika VI., 1898 – 1911.

Farní úřad Luhačovice, archiv, pamětní kniha „LUHAČOVSKÁ FARNOST 1785- 1955“.

Farní úřad Nedašov, archiv, Anonymní rukopis k dějinám farnosti, 1965-1969(?).

Farní úřad Nedašov, archiv, Pamětní kniha farnosti a kostela Panny Marie Nanebevzaté na Závřší, svazek I, 1907 – 1947.

Farní úřad Prakšice, archiv, Pamětní kniha farnosti Prakšické od roku 1906.

Farní úřad Staré Město, Farní kronika 1939–1976.

Farní úřad Šumice, archiv, Pamětní kniha farnosti šumické 1906–2015.

Farní úřad Uherský Brod – Újezdec, archiv, Pamětní kniha farnosti Újezdec 1884-1962.

Farní úřad Uherský Brod – Újezdec, archiv, Pamětní kniha farnosti Újezdec 1884-1962.

Farní úřad Uherský Brod, archiv, Pamětní kniha farnosti Uh. Brodské 1898–1961.

Farní úřad Velký Ořechov, archiv, Pamětní kniha farnosti Velko-Ořechovské od roku 1898.

Městský úřad Uherské Hradiště, Kniha zemřelých, svazek 73.

Obecní úřad Nivnice, Kniha narození Nivnice, svazek 8.

MZA Brno, E 67, Sbírká matrik:

inv. č. 11218; inv. č. 11262; inv. č. 11263; inv. č. 11280; inv. č. 11293; inv. č. 11403; inv. č. 11447; inv. č. 11449; inv. č. 11463; inv. č. 11465; inv. č. 11487; inv. č. 12061; inv. č. 12063; inv. č. 12145; inv. č. 12157; inv. č. 12159; inv. č. 12182; inv. č. 12183; inv. č.

12190; inv. č. 12203; inv. č. 12204; inv. č. 12312; inv. č. 13058; inv. č. 17690; inv. č. 2040; inv. č. 2889; inv. č. 3176; inv. č. 3187; inv. č. 4015; inv. č. 4243; inv. č. 44585; inv. č. 4547; inv. č. 4564; inv. č. 4565; inv. č. 4711; inv. č. 4712; inv. č. 4713; inv. č. 4723; inv. č. 4823; inv. č. 4867; inv. č. 4884; inv. č. 4885; inv. č. 4989; inv. č. 5007; inv. č. 5025; inv. č. 5160; inv. č. 5333; inv. č. 5348; inv. č. 5524; inv. č. 5572; inv. č. 5776; inv. č. 6412; inv. č. 7480; inv. č. 7900; inv. č. 7901; inv. č. 7902; inv. č. 7917; inv. č. 7930; inv. č. 7931; inv. č. 7950; inv. č. 7951; inv. č. 7952; inv. č. 8002; inv. č. 8019; inv. č. 8020; inv. č. 8104; inv. č. 8177; inv. č. 8322; inv. č. 8346; inv. č. 8347; inv. č. 8354; inv. č. 8393; inv. č. 8403; inv. č. 8409; inv. č. 8503; inv. č. 9516; opis 41.

Zemský archiv Opava, Sběrka matrik:

inv. č. 10081; inv. č. 10615; inv. č. 11659; inv. č. 12518; inv. č. 2498; inv. č. 2517; inv. č. 6142; inv. č. 7054; inv. č. 7058; inv. č. 7201; inv. č. 8276; inv. č. 8778; inv. č. 9921; inv. č. 9924; inv. č. 9926; inv. č. 9926

Státní oblastní archiv v Zámrsku, Sběrka matrik Východočeského kraje, fond Farní úřad Holice, sign. 453, fol. 49.

Státní oblastní archiv v Hradci Králové, Sběrka matrik Východočeského kraje:

- sign. 142-11, karton 8407, str. 846.

- sign. 142-6062, karton 8430, str. 13.

Státní okresní archiv Praha, Matrika narození, M-Družec 9 a M-Družec 12.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Brod, Sčítání lidu 1869, inv.č. 832, karton1092.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Brod, Sčítání lidu 1869, inv. č. 841, karton 1098.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Brod, Sčítání lidu 1890, inv.č. 1017, karton 1198.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Brod, Sčítání lidu 1900, inv.č. 1103, karton 1260.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Brod, Sčítání lidu 1900, inv.č. 1290, karton 1391.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Brod, Sčítání lidu 1921, inv.č. 1103, karton 1259.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Sčítání lidu 1857, inv. č. 898, karton 2035.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Sčítání lidu 1869, inv. č. 870, karton 545.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Sčítání lidu 1869, inv. č. 935, karton 2084.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Sčítání lidu 1880, inv. č. 1008, karton 2148.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Sčítání lidu 1890, inv. č. 1105, karton 2230.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Sčítání lidu 1890, inv. č. 1086, karton 2210.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Sčítání lidu 1900, inv. č. 1107a, karton 1262.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Sčítání lidu 1900, inv. č. 1188, karton 2318.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Sčítání lidu 1921, inv. č. 1375, karton 2511.

MZA Brno, SOkA Hodonín, Okresní úřad Hodonín, Sčítání lidu 1900, inv. č. 1716, karton 1716.

MZA Brno, SOkA Hodonín, Okresní úřad Kyjov, Sčítání lidu 1921, inv. č. 531.

MZA Brno, SOkA Kroměříž, Archiv města Kroměříže, Sčítání lidu 1890, inv. č. 2412b, karton 284.

MZA Brno, SOkA Kroměříž, Archiv města Kroměříže, Sčítání lidu 1900, inv. č. 2426b, karton 309.

MZA Brno, SOkA Kroměříž, Archiv města Kroměříže, Sčítání lidu 1910, inv. č. 2437a, karton 330.

MZA Brno, SOkA Kroměříž, Archiv města Kroměříže, Sčítání lidu 1910, inv. č. 2437c, karton 332.

MZA Brno, SOkA Kroměříž, Archiv města Kroměříže, Sčítání lidu 1890, inv. č. 2416b, karton 290.

MZA Brno, SOkA Kroměříž, Archiv města Kroměříže, Sčítání lidu 1910, inv. č. 2432b, karton 320.

MZA Brno, SOkA Kroměříž, Archiv města Kroměříže, Sčítání lidu 1921, bez inv. č., karton 362.

MZA Brno, SOkA Kroměříž, fond A-9, inv. č. 41.

MZA Brno, SOkA Kroměříž, fond A-9, inv. č. 39.

MZA Brno, SOkA UH, archiv města Uherský Brod, Kronika města I.

MZA Brno, SOkA UH, Cechy města Uherského Brodu, Kniha mistrů cechu zednického, pokryvačského, kamenického a tesařského, od roku 1848, inv. č. 3, sig. Ce 45.

MZA Brno, SOkA UH, Cechy města Uherského Brodu, Kniha tovaryšů cechu zednického, tesařského, kamenického a pokryvačského, 1848, inv. č. 4, sig. Ce 46.

MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Březová, Kříže 1867-1943, ref. číslo 1/3//3, ukl. č. 16/12.

MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Buchlovice, Seznam kaplí, křížů, soch a božích muk ve farnosti (1852–1883), inv. č. 134, karton 28.

MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Buchlovice, Zřízení kříže u mlýna Helštýna v Buchlovicích (1872), inv. č. 145, karton 28.

MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Kunovice, Kříže a sochy, seznamy, stavba... (1777-1933,1949), inv. č. 149, karton 33.

MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Kunovice, Pamětní kniha farnosti 1898-1911, karton 24.

MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Uh. Brod, Soupisy a reverzy křížů, soch a kaplí, inv. č. 406, karton 54.

MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Uherský Brod, Návrhy křížů – E. Melitzký z Olomouce, inv. č. 503, kart. 66.

MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Újezdec u Luhačovic, Kříže, sochy, kaple, křížová cesta – reverzy, seznamy, opravy, inv. č. 79, karton 16.

MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Újezdec u Luhačovic, oprava barokového kříže v Těšově 1953-1954, inv. č. 79, kart. 12.

MZA Brno, SOkA UH, Farní úřad Vlčnov, Seznam křížů a kaplí 1903.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní soud Uherské Hradiště, Pozůstalostní spis A74/18, inv. č. 624, karton 677.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní soud Uherské Hradiště, Pozůstalostní spis Jindřich Náplava, inv. č. 624, karton 663.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní soud Uherský Brod, Pozůstalostní spis Františka Zajíce, inv. č. 281, karton 348, spis zn. A586/7.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Brod, Živnostenský rejstřík 1896–1951, inv. č. 73, karton 73.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Brod, Živnostenský rejstřík 1857–1896, inv. č. 72, karton 72.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Hostinec Buchlovice čís. 283, inv. č. 804, karton 1853.

MZA Brno, SOkA UH, Okresní úřad Uh. Hradiště, Živnostenský rejstřík Staré Město, inv.č. 50, karton 22.

MZA Brno, SOkA UH, Pozůstalost Leopolda a Aloise Kučíkových z Buchlovic, nezpracovaný fond.

MZA Brno, SOkA UH, Sběrka soudobé dokumentace obcí okresu Uherské Hradiště, sign. B V-195.

MZA Brno, SOkA Zlín, Archiv obce Poteč, Pamětní kniha obce Poteč, inv. č. 7, str. 70 – 73.

MZA Brno, SOkA Zlín, Cechy Napajedla, Kniha 21. Knihy mistrů smíšeného cechu v Napajedlích.

MZA Brno, SOkA Zlín, Farní úřad Nedašov, Povolení a zprávy o svěcení: kostela, zvonů, soch, korouhví v Nedašově, kaple a soch v Nedašově Lhotě , sign. 32.

MZA Brno, SOkA Zlín, Farní úřad Pozlovice, Pamětní kniha farnosti Pozlovice 1800-1977, nestr., neinv.

MZA Brno, SOkA Zlín, Farní úřad Pozlovice, Seznam křížů a soch ve farnosti, inv. č. 7.

MZA Brno, SOkA Zlín, Farní úřad Provodov, inv.č. 40, Křížová cesta v lese.

MZA Brno, SOkA Zlín, Farní úřad Val. Klobouky, Seznam kaplí, křížů, soch a božích muk ve farním obvodu Val. Klobouckém roku 1900, inv. č. 12.

MZA Brno, SOkA Zlín, Farní úřad Zlín, Pamětní kniha fary Zlínské 1860-1973, inv. č. 16, ev.č.25/2009.

MZA Brno, SOkA Zlín, Farní úřad Želechovice, Seznam kaplí, křížů, soch a božích muk, inv. č. 78.

MZA Brno, SOkA Zlín, Kronika SDH Velký Ořechov (1894) 1925-1952, neinv., nestr.

MZA Brno, SOkA Zlín, Národní škola Velký Ořechov, kronika 1878 – 1943, inv. č. 114.

MZA Brno, SOkA Zlín, Národní škola, Kronika obecné školy v Důbravách, inv. č. 73.

MZA Brno, SOkA Zlín, Obecní úřad Doubravy, Pamětní kniha obce 1923 – 1952, inv. č. 1, karton 1.

MZA Brno, SOkA Zlín, Obecní úřad Nedašova Lhota, Pamětní kniha obce Nedašova Lhota, inv. č. 6, str. 71 – 77.

MZA Brno, SOkA Zlín, Obecní úřad Velký Ořechov, kronika 1925 – 1940, inv. č. 1.

Vojenský ústřední archiv-Vojenský historický archiv Praha, sbírka Legionářské osobní spisy, spis Gregor, Vincenc (Čeněk).

Vojenský ústřední archiv-Vojenský historický archiv Praha, Sbírk kmenových vojenských listů, Kmenový list Františka Zbořila, nar. 1882.

ZA Opava-Olomouc, ACO, G6:

- farnost Brumov, karton 4920.

- farnost Kunovice 1867–1946, karton 4924.

- farnost Nedašov 1943-46, karton 4928

- farnost Prakšice, karton 4934.

- farnost Slavičín, karton 4932.

- farnost Uherský Brod, karton 4934.

- farnost Újezdec 1793-1911, karton 4934 a 4935.

- farnost Velký Ořechov 1921-1932, karton 4937.

ZA Opava-Olomouc, ACO, sign. B18-Provodov.

Prameny tištěné, články z dobových periodik

Acta Curiae Archiepiscopalis Olomucensis, 1918, číslo. 6980.

Acta Curiae Archiepiscopalis Olomucensis, 1931, č. 10. 806 a 1932, číslo. 18.964.

Acta Curiae Archiepiscopalis Olomucensis, 1933, číslo 20.856.

Acta Curiae Archiepiscopalis Olomucensis, 1941, číslo 19.024.

Begräbniss. In: Brünner Zeitung, 01.04.1879, číslo 75, str. 3.

Bildhauer Loos+ In: Brünner Zeitung, příloha čísla ze dne 01.04.1879, číslo 75, str. 3.

Die Enthüllung der Büste... In: Brünner Morgenpost, 17.08.1902, číslo 188, str. 4.

Do Svatobořic. In: Slovácké noviny, 23. 3. 1922, ročník 39, číslo 12, str. 3.

Enthüllung der Schiler-Büste In: Brünner Zeitung, 19.05.1888, číslo 116, str. 3.

Farní úřad v Provodově srdečné díky... In: Slovácké noviny, 15.07.1916, ročník 33, číslo 49, str. 3.

Havříce. In: Slovácké noviny, 12. 11. 1937, ročník 54, číslo 45, str. 4.

Inzerce A. Zapletal. In: Staroslavny Velehrad, kalendář na občanský rok, 1897, str. 215.

Inzerce František Zbořil. In: Lidové noviny, 1.8.1897, ročník 5, číslo 172, 6 a Moravská orlice, 26.8.1897, ročník 35, str. 4.

Inzerce František Zbořil. In: Slovácké noviny, 05.10.1901, ročník 18, číslo 78, str. 4.

Inzerce František Zbořil. In: Slovácké noviny, 10.7.1897, ročník 14, číslo 54, str. 4.

Inzerce František Zbořil. In: Slovácké noviny, 17.04.1907, ročník 24, číslo 30, str. 4.

Inzerce František Zbořil. In: Slovácké noviny, 25.1.1890, ročník 7, číslo 8, str. 4.

Inzerce J. Havlásek. In: Hlasy z Hané, 07.04.1889, ročník 8, číslo 14, str.4.

Inzerce J. Havlásek. In: Nová Malá Haná, 20.07.1907, ročník 1, číslo 25, str. 8.

Inzerce J. Zapletal. In: Staroslavny Velehrad, kalendář na občanský rok, 1897, str. 220.

Inzerce Václav Beck. In: Našinec, 11.06.1876, ročník 8, číslo 67, str. 6.

Inzerce Vincenc Gregor. In.: Slovácké noviny, 29. 9. 1921, ročník 38, číslo 39, str. 4.

Jednota ČSL. obce legionářské...In: Zájmy Slovače, 21.10.1932, ročník 11, číslo 43, str. 5.

Johann E. Tomola + In: Brüner Zeitung, 16.04.1907, číslo 87, str. 3.

Kapitola o starších bratřích. In: Hlas: časopis církevní, 15.08.1877, ročník 29, č. 64, str. 1-2.

Komise pro válečné památníky. In: Lidové noviny, 13. 7. 1919, ročník 27, číslo 192, str. 3.

Křesťansko-sociální spravedlnost. In: Zájmy Slovače, 01.10.1909, ročník 4, číslo 39, str. 2.

Ku vraždě Josefa Gregora. In: Zájmy Slovače, 22.01.1925, ročník 20, číslo 4, str. 7.

Moravská akce na uctění ve válce padlých. In: Moravská orlice, 8. 2. 1916, ročník 54, číslo 30, str. 3.

Moravské pomníky na uctění padlých ve válce. In: Moravská orlice, 4. 7. 1916, ročník 54, číslo 150, str. 3.

Na oslavu svobody a na památku padlých. In: Moravská orlice, 1. 11. 1918, ročník 56, číslo 250, str. 3.

Osvědčení ze Slovácka! In: Moravská orlice, 21. 1. 1886, ročník 24, číslo 16, str. 1.

Osvědčení. In: Moravská orlice, 26. 1. 1886, ročník 24, číslo 20, str. 2.

Podmínky pro zřizování Křížové cesty. In: Časopis katolického duchovenstva, 1938, číslo 2, str. 166 – 167.

Pomníky padlých a památníky mírové. In: Našinec, 16. 4. 1918, ročník 54, číslo 87, str. 3.

Pozor na Chybu! In: Moravský deník, 18.07.1933, ročník 28, číslo 165, str. 3.

Protokolování firem. In: Moravské noviny, příloha Brněnských novin, 14.06.1915, ročník 36, číslo 164, str. 4.

Protokolování firem. In: Moravské noviny: příloha Brněnských novin, 08.07.1914, ročník 35, číslo 153, str.3.

Provolání. In: Slovácké noviny, 17.06.1916, ročník 33, číslo 43, str. 2-3.

Sarkofágy pro hrobku... In: Moravský deník, 21.07.1936, ročník 31, číslo 168, str. 4.

Snímkový archiv v památníku padlých ze světové války. In: Moravská orlice, 24. 7. 1937, ročník 75, číslo 173, str. 2.

Svatobořice. In: Slovácké noviny, 16. 3. 1922, ročník 39, číslo 11, str. 3.

Ueberstedlung. In: Brüner Morgenpost, 06.02.1884, číslo 30, str. 3.

Úmrtní oznámení J. Havlásek. In: Zpravodaj, orgán okresní jednoty živnostenských společenstev v Prostějově, hájící zájmy živnostnictva a středních vrstev vůbec, 06.05.1914, ročník 10, číslo 34, str. 4.

Úmrtní oznámení V. Semerák. In: Svoboda, moravskoslovenský deník, 14.12.1944, ročník 26, číslo 50, str. 8.

Úřední oznámení Felix Liebisch & Co. In: Brüner Zeitung, 11.07.1893, ročník 1893, číslo 155, str. 1.

Válečné památníky moravské. In: Moravská orlice, 21. 7. 1916, ročník 54, číslo 164, str. 3.

Ve schůzi měst. zastupitelstva v Uh. Brodě...In: Zájmy Slovače, 23.11.1928, ročník 23, číslo 48, str. 7.

Vojtěch Semerák zemřel. In: Moravský večerník, 12.12.1944, ročník 23, číslo 149, str. 3.

Volební demagogie čl. socialistů. In: Zájmy Slovače, 09.03.1928, ročník 23, číslo 11, str. 5.

Všem členům živnostenským okresu uh.-hradištského! In: Slovácké noviny, 01.10.1904, ročník 21, číslo 77, str. 3.

Výlet Sokola uh-hradištského na Buchlov. In: Moravská Slovač, 2. 7. 1887, ročník 4, číslo 52, str. 3.

Vylosování porotci. In: Slovácké noviny, 23. 7. 1892, ročník 9, číslo 57, str. 3.

Výstava válečných památníků. In: Moravská orlice, 12. 3. 1921, ročník 58, číslo 58, str. 3.

Výstava válečných pomníků v Brně. In: Moravská orlice, 5. 8. 1916, ročník 54, číslo 177, str. 3.

Výstava válečných pomníků v Brně. In: Našinec, 11. 8. 1916, ročník 52, číslo 372, str. 1.

Z hory Buchlovské do základů národního divadla. In: Moravská orlice, 12. 5. 1868, ročník 6, číslo 110, str. 3.

Z Uherského hradiště (Zpěvácký spolek Svatopluk) In: Moravská orlice, 08.12.1894, ročník 32, číslo 280, str. 2.

Z Boršické farnosti. In: Slovácké noviny, 18.07.1908, ročník 25, číslo 56, str. 2.

Z Březové u Uherského Brodu. In: Slovácké noviny, 26. 11. 1926, ročník 43, číslo 48, str. 3.

Z Buchlovic (Vánoční stromek pro školní dívky) In: Moravská orlice, 23. 1. 1883, ročník 21, číslo 18, str. 3.

Z Malenovic. In: Slovácké noviny, 11.07.1924, ročník 41, číslo 28, str. 3.

Z Pašovic. In: Slovácké noviny, 14. 09. 1934, ročník 51, číslo 36, str. 4.

Z Prakšic. In: Slovácké noviny, 24. 10. 1914, ročník 31, číslo 66, str. 3.

Z Provodova. In: Slovácké noviny, 16.08.1917, ročník 34, číslo 50, str. 3.

Zápis firmy. In: Brněnské noviny (Úřední list), 3. 12. 1920, číslo 274, str. 1.

Ze St. Města. In: Zájmy Slovače, 15.12.1908, ročník 3, číslo 13, str. 2.

Ze Starého Města. In: Zájmy Slovače, 28.12.1907, ročník 2, číslo 13, str. 3.

Zlodějské řemeslo kvete. In: Moravský deník, 19.11.1933, ročník 28, číslo 271, str. 2.

Zřizování a svěcení Křížové cesty. In: Časopisu katolického duchovenstva, 1935, číslo 1, str. 77.

Zum Todesfalle Loos. In: Brüner Zeitung, příloha čísla z 02.04.1879, číslo 76, str. 3.

Ostatní prameny

Archiv rodiny Gregorovy, Protokol ze dne 10.11.1952.

Archiv rodiny Gregorovy, Úmrtní oznámení.

Buchlovský zpravodaj, ročník 14., čís. 6, červen 2008, str. 20–21.

CENKOVÁ, Pavla: „Vkusné & solidní“. Měšťanské sochařství v Brně 1800–1880, disertační práce obhájená na Filozofické fakultě Masarykovy university v Brně v roce 2014.

DUCHEK, J.: Historie (dějiny) domů (čísel popisných) v Žilině. Rukopis věnovaný autorem obci Žilina dne 4. 11. 1962.

JONOVÁ, Jitka: Restaurátoři ve službách olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna (1892-1904). Olomouc, 2013. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.

MATÝSEK, František: Na pastvách zelených; Náboženské památky jižního Valaška: Farnost Újezd /u Vizovic nyní u Valašských Klobouk/. Svazek III., strojopis, orig. z let 1955 – 1963, přepsal B. Havlíček, 1989. Kopie uložena u autora.

MELICHOVÁ, Lenka: Z kamene dobrého, tvrdého a trvalého. Kamenné sochy v 18. století na uherskobrodském Kounicovském panství v dobovém kontextu. 2008. Magisterská diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně.

Metodický pokyn Ministerstva vnitra ČR č. 1/2019 k archivnímu zpracování fondů typu „farní úřad“.

Metodika určování rozsahu kulturních památek a způsob jejich evidence (Metodika Národního památkového ústavu, 2023).

MZA Brno, SOkA Zlín, Sběrka fotografií Zlín, č. 5931, poř. č. 2.

NAŇÁK, Aleš: Drobné sakrální památky děkanátu Valašské Klobouky, jejich význam a historie. Rigorózní práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, 2008.

NAŇÁK, Aleš: Katalog drobných sakrálních památek děkanátu Valašské Klobouky, jejich význam a historie. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, 2008.

RAŠTICOVÁ, Blanka: Epigrafické památky okresu Uherské Hradiště do roku 1800. Brno 1976.

Rohatecká obec – občanský zpravodaj vydávaný Obecním úřadem v Rohatci, č. 5/2012, ročník 16, s. 4.

Rozhovor s Janou Novákovou, roz. Gregorovou (nar. 1938), a to 7. září 2023. Záznam je uchová jako audionahrávka u autora článku.

SOBEK, David. Cechovní a živnostenské korporace na Moravě: Kroměříž v letech 1500-1914. Olomouc, 2021. Rigorózní práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.

Universitätsarchiv der Akademie der bildenden Künste Wien, Alphabetisches Generalregister 1726-1900.

Z minulosti myslivny U Tří křížů a obory pod Buchlovem. Buchlovice; Trenčín: Lesy České republiky, s.p., 2019. 111 s.

Internetové zdroje

<http://legie100.com/krev-legionare/32507>, citováno 24.07.2023

Tajemná místa Slovácka: Divoký park, dostupné na:

https://slovacky.denik.cz/tydenik_slovacko/tajemna-mista-slovacka-divoky-park-20130706.html. citováno 23. 9. 2021.

Ještě pár slov k historii křížku v Lužkovicích, dostupné na

<http://www.luzkovice.cz/clanek.php?id=931>, zveřejněno 05.10.2012, citováno 13.10.2017.

Památková péče v ČR - Stručný přehled historického vývoje památkové péče na území České republiky. Dostupné online: <https://mk.gov.cz/pamatkova-pece-v-cr-cs-244>; citováno 31.01.2024.

Metodika určování rozsahu kulturních památek a způsob jejich evidence (Metodika Národního památkového ústavu, 2023).

LITERATURA

ADAM, Adolf. Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj. Přeložil Václav KONZAL a Pavel KOUBA. Praha: Vyšehrad, 2008.

Adressbuch von Brünn, ročník 3, 1892, Brno: Vinkler, LXXXX.

ALMANACH 2004, Státní průmyslová škola stavební Valašské Meziříčí 1874 – 2004, Seznam absolventů školy, řezbářské oddělení, 1889.

Almanach krajské výstavy Pobečví v Hranicích 17.7.-15.8.1927, uspořádal Čeněk Kramoliš, Knihtiskárna Snaha v Hranicích.

BŘEČKA, Jan et al. Vlčnov: dějiny slovácké obce. Vlčnov: Obec Vlčnov, 2013.

ČIČO, Martin a kol., Kalvárie a Křížové cesty na Slovensku. Bratislava 2002.

ČOUPEK, Jiří; ČOUPEK, Lukáš; GALUŠKA, Luděk; HABARTOVÁ, Romana; HRABEC, Jaroslav et al.: Popovice: slovácká obec v letech 1220-2020. Obec Popovice, 2020.

Direktář o lidové zbožnosti a liturgii: směrnice a zásady. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. str. 93.

DOLEŽAL, Jan. Jubilejní všeobecná hospodářsko-průmyslová výstava v Kroměříži od 28. června do 1. září 1908 ve květné zahradě. Kroměříž: Výkonný výstavní výbor, 1908, str. CLXXXII.

DOUBRAVA, Josef: Souhlas potřebný ku zřízení neb obnovení štací křížové cesty. Časopis katolického duchovenstva, 1895, číslo 5, 303-305.

DVOŘÁK, Vilém (redig.): Památníky obětem války a našeho osvobození, Praha, 1920.

GAJDŮŠEK, Jaroslav: Prakšice: vyprávění o dějinách a životě jejich občanů. Prakšice: Obec Prakšice, 2010. str. 236.

HAKL, Bohumil: Ze kterých máme bedlivě hájiti církevní ráz našich hřbitovů. Časopis katolického duchovenstva, 1883, číslo 10, str. 577-584.

- HÁLOVÁ-JAHODOVÁ, Cecílie: Poznámka o výtvarném umění, Andreas Schweigl, Bildende Künste in Mähren. In: Umění, XX. Praha: Ústav dějin umění ČSAV, 1972. s. 168–187.
- Handelsadressbuch und Gewerbeadressbuch der Markgrafschaft Mähren und des Herzogthumes Schlesien. Brünn: C. Winkler, 1887, str. XLVII.
- HEROUT, Jaroslav: Slabikář návštěvníků památek. Praha , 1962, str. 115.
- HNOJEK, Antonín Vojtěch: Katechismus o sv. obřadech církve katol. Praha 1855, str. 48.
- HONOVÁ, Anna: Žili mezi námi. Brodský zpravodaj, prosinec 2003, číslo 24.
- JANČÁŘ, Radovan: Maršov: osudem zkoušená dědina. První vydání. Uherské Hradiště: Pro fy. Rado & Wan vydalo nakladatelství Ottobre 12, 2016. 281 stran.
- JANČÍK, Miroslav: Oprava kříže v Lužkovicích, In: Lužkovický zpravodaj, Informační magazín obyvatel místní části Zlín-Lužkovice, číslo 10, prosinec 2010, str. 7.
- JAŠEK, Alois: Dějiny a popis farního chrámu sv. Vavřince v Bojkovicích. Nákladem farního úřadu v Bojkovicích, Bojkovice, 1931.
- KACHNÍK, Josef: Křesťanský hřbitov po stránce umělecké (1-4). Časopis katolického duchovenstva, 1916, čísla 2-6.
- KAIGL, Jan a PECHOVÁ, Kateřina a ZÍDEK, Martin. *Příručka vlastníka kulturní památky*. Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2001
- KALISTA, Zdeněk a HASHEMI, Michaela. Česká barokní pouť: k religiozitě českého lidu v době barokní. Žďár nad Sázavou: Cisterciána Sarensis, 2001.
- Katalog výstavy průmyslové, hospodářské a národopisné spojené s uměleckou v Přerově v době od 12. do 28. srpna 1893. Přerov 1893.
- KOLEKTIV AUTORŮ: Kamenné kříže Čech a Moravy. Praha, Argo, 1997, str. 13.
- KUČA, Karel.: ČESKÉ, MORAVSKÉ A SLEZKÉ ZVONICE. Praha, Nakladatelství Libri, 1995, str. 9.
- LAŽANSKÝ, Svatopluk: Upomínka na Kroměříž dne 19. a 20. srpna 1865. Praha 1865, str. 22.

LUKÁŠ, Stanislav: Z historie – starosta budovatel. Brodský zpravodaj, listopad 2007, str. 10.

MATUSZKOVÁ, Jitka: Kříž Na Čtvrkách v Prušánkách. Malovaný kraj, 6/2003.

MATUSZKOVÁ, Jitka: Kříž na cholеровém hřbitově v Záhorovicích. Malovaný kraj, 4/2003.

MATUSZKOVÁ, Jitka: Kříž na Zbrodě v Mutěnicích. Malovaný kraj, 1/2003.

MITÁČEK, Jiří; ČOUPEK, Lukáš; DVOŘÁK, Tomáš; GALUŠKA, Luděk; GREGOROVÁ, Růžena et al.: Uherský Brod: město královské. Uherský Brod: město Uherský Brod, 2022.

MRÁZEK, Jan: Vzpomínka na vznik republiky v Pašovicích. Zpravodaj obce Pašovice, č. 2, 2008, nestránkováno.

MÜLLER, František.: Luhačovicko. Atelier IM Luhačovice, 2004.

NAŇÁK, Aleš. Kostel Nanebevzetí Panny Marie a farnost Nedašov: 1909-2009. Nedašov: Římskokatolická farnost, 2009.

NAŇÁK, Aleš: C. a k. četník od zlomyslného člověka zavražděn byl. Malovaný kraj: národopisný a vlastivědný časopis Slovácka, ročník 52, číslo 4 (2016), s. 22-23.

NAŇÁK, Aleš: Kamenická dílna Františka Langa z Želechovic. ACTA MUSEALIA Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Muzea regionu Valašsko, Vsetín, XV, 1-2, 2017, str. 72-84.

NAŇÁK, Aleš: Kamenická dílna Jana Záhořika v Uherském Brodě a navazující kamenosochařský závod jeho ženy Julie. ACTA MUSEALIA Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Muzea regionu Valašsko, Vsetín, XVI, 1-2, 2018, 92-109.

NAŇÁK, Aleš: Kameničtí mistři Václav a Štěpán Minaříkovi: druhý příspěvek k postavám moravských kameníků 19. století. Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka 14, 2013, s. 42-51.

NAŇÁK, Aleš: Kamenosochař František Zajíc z Uherského Brodu a jeho následovníci. ACTA MUSEALIA Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Muzea regionu Valašsko, Vsetín, XVII, 2019, 1-2, str. 88-105.

NAŇÁK, Aleš: Kamenosochař Jindřich Náplava z Buchlovic a jeho dílo. ACTA MUSEALIA Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Muzea regionu Valašsko, Vsetín, XIX, 1–2, 2021, str. 92–121.

NAŇÁK, Aleš: Kamenosochařský závod Františka Zbořila ve Starém Městě u Uherského Hradiště. ACTA MUSEALIA Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Muzea regionu Valašsko, Vsetín, XX, 1–2, 2022, str. 138–162.

NAŇÁK, Aleš: Krátká pouť po stopách Štěpána Minaříka, kameníka ze Sehradic. Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka 12, 2011, str. 31–38.

NAŇÁK, Aleš: Památky Závřší. Římskokatolická farnost Nedašov, 2013.

NAŇÁK, Aleš: Svědkové z kamene VI, in: KUNOVJAN, městský zpravodaj. Ročník 28, č. 4/2019, str.14-15.

NAŇÁK, Aleš: Válečné památníky na Závřší a v Brumově. Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka 21, 2020, 45–55.

NEČASOVÁ, Kamila, VALŮŠEK, David: Historie zlínských hřbitovů. Vyd. 1. Zlín: Pohřebnictví Zlín, 2006. 173 s.

NEKUDA, Vladimír ed.: Uherskohradištsko, Brno, 1992.

ODEHNAL, Petr: Kamenné a litinové kříže ve farnosti Slavičín (s pěti dodatky týkajícími se soch svatých). Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka 13, 2012, s. 4–20.

ODEHNAL, Petr: Kloboucká cisterna z roku 1889. Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka 12, str. 32–36.

ODEHNAL, Petr: Poteč. Kapitoly z historie obce. Poteč 2003, str. 150.

ODEHNAL, Petr: Poznamenání svatých křížů v kloboucké farnosti. Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka 12, 2011, str. 4-20.

ODEHNAL, Petr: Sochy světců v exteriérech jižního Valašska. Vlastivědné kapitoly 11, 2010, str. 4-24.

ODEHNAL, Petr: Tři drobnosti ke klobouckým křížům. Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka 15, 2014, str. 52-53.

- PÁLENÍČEK, Ludvík. Výtvarné umění na Kroměřížsku a Zdounecku. 2. vyd. V Kroměříži: Osvětové sbory na Kroměřížsku a Zdounecku, 1940.
- PÁLENÍČEK, Ludvík. Za pochodní krásy: výtvarný místopis Kroměřížska a Zdounecka. Varietas. Kroměříž: Karel Kryl, 1945.
- PAULY, Jan Křtitel: Právní rádce pro duchovní správu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku; systematický soubor církevních a státních zákonů, nařízení, rozhodnutí, norem a příslušných formulářů s praktickým návodem pro duchovní správu. Věstník katol. Duchovenstva, 1902, str. 175.
- PAVLÍČEK, Martin. Josef Winterhalder st. (1702-1769). Praha: Barrister & Principal, 2005.
- PEŘINKA, František Václav.: Dějiny města Kroměříže. Díl 3. Místopis. Kroměříž 1940, str. 442.
- POJSL, Miloslav: K historiografii sakrální architektury. STUDIA THEOLOGICA, V, léto 2003.
- POKORNÁ, Blanka: Kameník Rudolf Petr, Kyjovské noviny, 2/2007, str. 6.
- Rituale Romanum Pauli V. Pontificis Maximi jussu editum et a Benedicto XVI. auctum at castigatum, Ratisbona, 1891, str. 244.
- ROYT Jan. Malý průvodce po křesťanské ikonografii. Křížová cesta a hory Kalvárie I, Katolický týdeník XII, 2001, č. 26, 24. 6., příloha Perspektivy, str. 6.
- ROYT, Jan: Ikonografie svatojánské kamenné plastiky v Českých zemích. Kámen: exkluzivní časopis pro kameníky, kamenosochaře, restaurátory a ostatní přátele kamene. 1, č. 1, (1994,) str. 61-69.
- ROYT, Jan: Slovník biblické ikonografie. Praha : Karolinum, 2006.
- RYBAŘÍK, Václav: Moravské kameny v základech Národního divadla v Praze. In: Vlastivědný věstník moravský, roč. 39, číslo 1, 1987, 47–60.
- Sacrosanctum Concilium (Konstituce o posvátné liturgii) In: Dokumenty II. Vatikánského koncilu. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.
- SAMEK, Bohumil a DOLEJŠÍ, Kateřina (ed.): Umělecké památky Moravy a Slezska. 3.1, O/P. Praha: Academia, 2021.

- SEGETH, Alois: Okresní hejtmanství kroměřížské. Kroměříž 1888.
- SCHILLER, Gertrud: Ikonographie der christlichen Kunst II.; Die Passion Jesu Christi. Gütersloher Verl.-Haus Mohn, 1968, str. 198.
- SCHMIDT, Ferdinand: Pobožnost' křížové cesty 1.- 9. Časopis katolického duchovenstva, 1897, čísla 1-10 vyjma č. 4.
- SKŘEBSKÁ, Renata. Sepulkrální památky na střední a severní Moravě. In: Epigraphica & Sepulcralia. [Sv.] 7, Fórum epigrafických a sepulkrálních studií / Praha : Artefactum Sv. 7, 2016.
- SKŘEBSKÁ, Renata: Sepulkrální památky okresu Přerov. Národní památkový ústav, 2019.
- SPATHOVÁ, Jana. Stavební a umělecké památky. Edice Zlínský kraj, sv. 1, Velehrad: Ottobre 12, 2002.
- SPATHOVÁ, Jana: Stavební a umělecké památky Bojkovic. In: 80. let muzea v Bojkovicích. Sborník příspěvků. Bojkovice 2011, str. 18 - 25.
- STEHLÍK, Miloš. Ondřej Schweigl (1735–1812): sochař a „učený umělec“. In: KROUPA, Jiří (ed.). V zrcadle stínů 1670–1790. Morava v době baroka. Rennes – Brno: Musée des Beaux-Arts – Moravská galerie, 2003.
- STRNAD, Antonín: Památná místa farnosti brumovské: sborník sakrálních památek farnosti svatého Václava v Brumově-Bylnici. JUNÁK – svaz skautů a skautek ČR, středisko Brumov-Bylnice, Brumov-Bylnice, 2010.
- SUCHÁ, Silvia: Svätý Florián patrón hasičov a záchranárov, in: Hlásnik 1/2016, s. 27.
- SVOBODA, Jan: Spůsob zřízení křížové cesty. Časopis katolického duchovenstva, 1883, číslo 8, str. 500-501
- Uherské Hradiště, město a okres. [Brno]: Národohospodářská propagace Československa, 1934, Národohospodářská propagace Československa, Řada A, sv. 11, str. 72.
- VÁCLAVÍK, Antonín. Luhačovské Zálesí: příspěvky k národopisné hranici Valašska, Slovenska a Hané. Luhačovice: Musejní společnost, 1930

ZUBER, Rudolf: Lidová zbožnost a poutě na Moravě v 18. století. In: Studie muzea Kroměřížska 91. Kroměříž - Brno : Muzeum Kroměřížska - Muzejní a vlastivědná společnost v Brně (1991 [vyd. 1992],) s. 74-86.

ANOTACE

Jméno: PhDr. Aleš Naňák

Název: Kamenosochařské dílny se sídlem na jihovýchodní Moravě mezi léty 1850 a 1930 s důrazem na jejich dochované práce drobné sakrální architektury

Tato disertační práce se věnuje osmnácti kamenosochařským dílnám, které sídlily na jihovýchodní Moravě mezi léty 1850 a 1930. Územní vymezení pro tuto práci je tvořeno hranicemi soudních okresů Uherské Hradiště, Uherský Brod, Bojkovice, Valašské Klobouky, Vizovice, Zlín a Napajedla. Byly zde rozpoznány práce autorů Václava Minaříka, Štěpána Minaříka, Václava Becka, Františka Ekarta, Františka Langa, Jana Trňáka, Jindřicha Náplavy, Jana Záhoříka (na něj v provozu dílny navázala jeho žena Julie), Josefa Gregora, Jana Svobody, Františka Zbořila a jeho synů, Františka Zajíce a Ludvíka Petříka, Josefa Topenčíka, Jaroslava Lužného, Josefa Lukašika a Vincence Gregora.

Práce se věnuje jejich tvorbě, popisuje jejich konkrétní dochovaná díla včetně tvaroslovných prvků a nápisů. Zároveň předkládá dohledané údaje o chodu dílny. Na základě archivních pramenů se snaží zasadit osobnosti těch, co zhotovovali díla (drobné) sakrální architektury v posledních desetiletích monarchie i v době meziválečného Československa. Pro co nejširší kontext si práce všímá i autorských děl z provozů. Jednalo se v podstatě o konkurenci, která jednak ovlivňovala ekonomiku v dané oblasti a jednak kvalitou a rozmanitostí určovala poptávku a požadavky u zadavatelů. Zároveň je možné vysledovat, že provozy v městském prostředí byly znatelně popředu co do technického vybavení, tím pádem i co do nabízené produkce a její ceny. Bezesporně byly pro výše popsané kamenosochaře inspirací i zdrojem zkušeností.

Práce vnímá tvorbu uvedených kamenosochařských dílen jako doklad žité křesťanské tradice a myšlení. S tématem úzce souvisí problematika administrace pořizování objektů drobné sakrální architektury. Představeni jsou nejčastější skupiny donátorů a jejich motivace, představen je proces schvalování záměru zbudování těchto prvků církevním úřadem, včetně náležitostí, které bylo třeba doložit. Práce se věnuje i specifikům, které přinášelo zřizování křížových cest, hřbitovní architektury či válečných pomníků v době po konci 1. světové války.

V poslední části se práce věnuje obnově těchto památek v současnosti, a to ve vazbě na principy památkové péče. Zároveň předkládá základní charakteristické tvaroslovné i historické prvky rozpoznávaných kamenosochařských děl na sledovaném území, které je možno při přípravě obnovy děl v krajině využít.

Klíčová slova: Václav Minařík, Štěpán Minařík, Václava Beck, František Ekart, František Lang, Jan Trňák, Jindřich Náplava, Jana Záhořík, Julie Záhoříková, Josef Gregor, Jan Svoboda, František Zbořil, František Zajíc, Ludvík Petřík, Josef Topenčík, Jaroslav Lužný, Josef Lukašík, Vincenc Gregor, drobná sakrální architektura, polní kříž, kamenný kříž, socha, náhrobek, křížová cesta, žehnání křížů, povolení ke svěcení, památková péče, restaurování, tvaroslovné prvky.

ABSTRACT

Name: PhDr. Aleš Naňák

Title: Stone sculpture workshops based in southeastern Moravia between 1850 and 1930, with an emphasis on their preserved works of small-scale sacral architecture.

This dissertation focuses on seventeen stone sculpture workshops that were located in southeastern Moravia between 1850 and 1930. The geographical scope of this work is defined by the boundaries of the judicial districts of Uherské Hradiště, Uherský Brod, Bojkovice, Valašské Klobouky, Vizovice, Zlín, and Napajedla. Works by authors such as Václav Minařík, Štěpán Minařík, Václav Beck, František Ekart, František Lang, Jan Trňák, Jindřich Náplava, Jan Záhořík (his wife Julie continued the workshop operation after his death), Josef Gregor, Jan Svoboda, František Zbořil and his sons, František Zajíc and Ludvík Petřík, Josef Topenčík, Jaroslav Lužný, Josef Lukašík, and Vincenc Gregor were recognized in this area.

The work delves is devoted to their creations, describing their specific preserved works including morphological elements and inscriptions. It also presents researched data on workshop operations. Based on archival sources, it attempts to contextualize the personalities of those who produced (small-scale) sacral architectural works in the last decades of the monarchy and during the interwar period of Czechoslovakia. The work also considers the authorial works from the workshops to provide a broader context.

Essentially, this was competition that influenced the economy of the region and determined demand and requirements from clients in terms of quality and variety. It's evident that workshops in urban settings were significantly ahead in terms of technical equipment, and consequently, in the offered production and its prices. Undoubtedly, these aforementioned stone sculptors served as inspiration and a source of experience for each other.

The work perceives the activities of these stone sculpture workshops as evidence of a living Christian tradition and mindset. The issue of administering the procurement of small-scale sacral architectural objects is closely related to this theme. The most frequent groups of donors and their motivations are presented, as well as the approval process for the construction of these elements by ecclesiastical authorities, including the documentation required. The work also addresses the specifics brought about by the establishment of Ways of the Cross, cemetery architecture, or war memorials in the period after the end of the first World War.

In the final section, the work focuses on the current restoration of these monuments, in relation to the principles of heritage conservation. It also presents basic characteristic morphological and historical elements of recognized stone sculpture workshops in the monitored area, which can be utilized in the preparation of restoration works in the landscape.

Keywords: Václav Minařík, Štěpán Minařík, Václava Beck, František Ekart, František Lang, Jan Trňák, Jindřich Náplava, Jana Záhořík, Julie Záhoříková, Josef Gregor, Jan Svoboda, František Zbořil, František Zajíc, Ludvík Petřík, Josef Topenčík, Jaroslav Lužný, Josef Lukašík, Vincenc Gregor, small-scale sacral architecture, wayside cross, stone cross, sculpture, tombstone, Way of the Cross, blessing of crosses, permission for consecration, heritage conservation, restoration, morphological elements.

Příloha:

Ukázka děl jednotlivých dílen na sledovaném území.